

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΓΕΩΡΓΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
Η Ευρώπη επενδύει στις αγροτικές περιοχές

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΡΟΦΙΜΩΝ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΥΠΟ – ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 2.4

Αναπροσαρμογή Ανάλυσης SWOT, με συμμόρφωση στις
υποδείξεις της εκ των προτέρων αξιολόγησης (ΕΧΑΝΤΕ)

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ (ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 2) ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ, ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΗΣ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ, ΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΗ

ΕΙΔΙΚΟΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΚΟΝΔΥΛΙΩΝ
ΕΡΕΥΝΑΣ ΓΕΩΠΟΝΙΚΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
Ιερά Οδός 75, Βοτανικός
118 55 Αθήνα
Τηλ: 210 5294848
Fax: 210 5294767
e-mail: elke@aua.gr

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΛΚΝ ΑΝΑΛΥΣΙΣ - ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ Ε.Π.Ε.
Αριστοτέλους 11-15,
7^{ος} όροφος, 10432 Αθήνα
Τηλ: 210 5201460
Fax: 210 5230064
e-mail: lkn@lkn.gr

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2021

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 2^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

2. ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 2: ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ, ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΗΣ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ, ΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΗ 5

2.1.	ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	6
2.2.	ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	8
2.3.	Η ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	11
2.3.1.	Γενικά στοιχεία	11
2.3.2.	Αναλυτική μέτρηση της Συνολικής Παραγωγικότητας των Συντελεστών Παραγωγής (Total Factor Productivity – TFP) κατά παραγωγική εξειδίκευση εκμεταλλεύσεων (Τεχνικοοικονομικός Προσανατολισμός)	11
2.3.3.	Η παραγωγικότητα της εργασίας στη γεωργία και τη μεταποίηση τροφίμων-ποτών-καπνού	13
2.4.	Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΠΑΓΙΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ	16
2.4.1.	Οι Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου στη γεωργία.....	16
2.4.2.	Οι επενδύσεις στους επιμέρους κλάδους του αγροδιατροφικού τομέα	18
2.4.3.	Οι επενδύσεις που ενισχύονται από το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης	27
2.4.3.1.	Οι επενδύσεις στην πρωτογενή παραγωγή	27
2.4.3.2.	Οι επενδύσεις στην πρώτη μεταποίηση και την εμπορία γεωργικών προϊόντων.....	30
2.5.	ΟΙ ΣΥΝΙΣΤΩΣΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	33
2.5.1.	Εισαγωγή.....	33
2.5.2.	Οι παραγωγικές επιδόσεις - Η Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής.....	34
2.5.3.	Οι παραγωγικές Δαπάνες - Η Ενδιάμεση Ανάλωση	35
2.5.4.	Οι τιμές της γεωργικής γης.....	38
2.5.5.	Σχέση εισοδήματος και (εμφανών) δαπανών προς την ακαθάριστη αξία παραγωγής κατά Τεχνικοοικονομικό Προσανατολισμό	41
2.5.6.	Η προέλευση του Γεωργικού Εισοδήματος: από την αγορά ή από άμεσες ενισχύσεις;	44
2.5.7.	Η ανθεκτικότητα (resilience) των παραγωγικών κλάδων	46
2.6.	Ο ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΔΙΑΤΡΟΦΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΣΤΗΝ ΕΓΧΩΡΙΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗ ΑΓΟΡΑ	48
2.6.1.	Ο γεωργικός και αγροδιατροφικός τομέας στη διεθνή αγορά	48
2.6.1.1.	Το Εμπορικό Ισοζύγιο των αγροδιατροφικών προϊόντων	49
2.6.1.2.	Οι εξαγωγές των αγροδιατροφικών προϊόντων	51
2.6.1.3.	Οι εισαγωγές των αγροδιατροφικών προϊόντων.....	57
2.6.1.4.	Η διεθνής ανταγωνιστικότητα.....	62
2.6.2.	Ο γεωργικός και αγροδιατροφικός τομέας στις εγχώριες αγορές και οι διακλαδικές σχέσεις	65
2.7.	Η ΜΕΤΑΒΛΗΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΤΙΜΩΝ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ.....	70
2.8.	ΕΡΕΥΝΑ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΗ.....	75
2.9.	Η ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ	82
2.9.1.	Οι Γεωργικές Εκμεταλλεύσεις.....	82

2.9.2.	Η χρησιμοποιούμενη Γεωργική Έκταση (ΧΓΕ)	82
2.9.3.	Το φυσικό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων και η ενοικίαση της γεωργικής γης	86
2.9.4.	Το Ζωικό Κεφάλαιο	89
2.9.5.	Το οικονομικό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων	92
2.9.6.	Η παραγωγική εξειδίκευση (Τεχνικοοικονομικός Προσανατολισμός/ΤΟΠ) των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.....	96
2.9.6.1.	Εκμεταλλεύσεις κατά παραγωγική εξειδίκευση και διαχρονικές μεταβολές	96
2.9.6.2.	Η εξέλιξη του οικονομικού μεγέθους κατά παραγωγική εξειδίκευση σε €	98
2.9.7.	Η διάκριση σε αγροτικές, ενδιάμεσες και αστικές περιοχές	101
2.9.8.	Απασχόληση κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας	102
2.9.9.	Το Ανθρώπινο Δυναμικό στην Ελληνική Γεωργία	103
2.10.	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ	108
2.11.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	113

ΠΙΝΑΚΑΣ SWOT ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΟΥ ΕΣ2 «ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ, ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΗΣ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ, ΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΗ»

118

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ.....	122
-----------------	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I: Αναλυτική μέτρηση της Συνολικής Παραγωγικότητας των Συντελεστών Παραγωγής (Total Factor Productivity – TFP) κατά Παραγωγική Εξειδίκευση εκμεταλλεύσεων (Τεχνικοοικονομικός Προσανατολισμός)	125
Μεθοδολογία	125
Δεδομένα	127
Πίνακες και Διαγράμματα αποτελεσμάτων	128

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II: Η ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΩΝ ΚΛΑΔΩΝ ΤΟΥ

ΑΓΡΟΤΟΔΙΑΤΡΟΦΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ	139
1. Σκληρό Σιτάρι	139
2. Μαλακό σιτάρι.....	143
3. Κριθάρι.....	145
4. Ρύζι	147
5. Λοιπά σιτηρά (σίκαλη, βρώμη, σόργο)	149
6. Αραβόσιτος.....	152
7. Βαμβάκι.....	154
8. Ηλίανθος	156
9. Μηδική	158
10. Επιτραπέζιες ελιές	160
11. Ελαιοποιήσιμες ελιές/ελαιόλαδο.....	162
12. Επιτραπέζια σταφύλια	166
13. Οινοποιήσιμα Σταφύλια	168
14. Σταφίδα.....	170
15. Ροδάκινα (συμπεριλαμβάνονται τα Νεκταρίνια).....	171
16. Βιομηχανικό Ροδάκινο.....	174
17. Βερίκοκα	176
18. Κεράσια.....	178
19. Μήλα.....	179

20.	Πορτοκάλια.....	182
21.	Λεμόνια.....	184
22.	Μανταρίνια	186
23.	Καρύδια	188
24.	Αχλάδια.....	190
25.	Τομάτα επιτραπέζια (υπαίθρου και θερμοκηπίου)	192
26.	Βιομηχανική Τομάτα	194
27.	Πεπόνια.....	195
28.	Καρπούζια.....	197
29.	Αγελαδινό γάλα	199
30.	Βόειο κρέας.....	202
31.	Χοιρινό κρέας.....	204
32.	Αίγριο κρέας.....	206
33.	Πρόβειο κρέας.....	208
34.	Τυρί Φέτα & Παραγωγή Γάλακτος (πρόβειο – γίδινο)	210
35.	Κρέας κοτόπουλων.....	212
36.	Ζαχαρότευτλα.....	213
37.	Αμύγδαλα	215
38.	Καπνός.....	217
39.	Πατάτα.....	219
40.	Βρώσιμα Όσπρια.....	221
41.	Μέλι	223
42.	Αρωματικά και Φαρμακευτικά φυτά: ανεκμετάλλευτες δυνατότητες.....	225
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ: Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΣΕ ΟΡΙΣΜΕΝΟΥΣ ΚΛΑΔΟΥΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ		227
i.	Τα τυροκομικά προϊόντα	227
ii.	Τα γαλακτοκομικά προϊόντα.....	229
iii.	Τα επιτραπέζια σταφύλια.....	230
iv.	Το 'βιομηχανικό' (ή 'συμπύρηνο') ροδάκινο.....	231

2. ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 2: ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ, ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΗΣ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ, ΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΗ

Το παρόν κείμενο ακολουθεί τη δομή που προτείνεται στις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την SWOT Ανάλυση των Ειδικών Στόχων της ΚΑΠ:

European Commission (2019): CAP specific objectives by country. *Analytical factsheet for Greece:Nine objectives for a future Common Agricultural Policy*, version: September 2019, Available at: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/facts-and-figures/performance-agricultural-policy/agriculture-country/cap-specific-objectives-country_en. Σύμφωνα με τις οδηγίες αυτές, η SWOT Ανάλυση του Ειδικού Στόχου 2 της νέας ΚΑΠ πρέπει να περιλαμβάνει τους παρακάτω δείκτες πλαισίου και επιπτώσεων:

ΔΕΙΚΤΕΣ ΚΟΙΝΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ <i>Context Indicator (PMEF)</i>	ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ <i>Impact Indicator</i>
	I.6 Αγροδιατροφικές Εισαγωγές και Εξαγωγές (Agri-food trade imports and exports)
C.28: Συνολική Παραγωγικότητα των Συντελεστών Παραγωγής (Total factor productivity in agriculture)	I.3: Συνολική Παραγωγικότητα των Συντελεστών Παραγωγής (Total factor productivity in agriculture)
	I.4: Μεταβλητότητα των τιμών βασικών γεωργικών προϊόντων της ΕΕ (EU commodity price variability) (ο λόγος των τιμών της ΕΕ προς τις τιμές της διεθνούς αγοράς) (Ratio EU prices versus world market)
C.28: Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου στη Γεωργία (Gross fixed capital formation in agriculture)	
Η διάρθρωση του Γεωργικού Εισοδήματος (Cost and revenue structure of income)	
C.17: Γεωργικές Εκμεταλλεύσεις (Agricultural holdings - farms) C.18 : Γεωργική Γη (Agricultural area) C.21: Ζωικές Μονάδες (Livestock units) C.3: Συνολική Έκταση – Κατανομή σε διάφορους τύπους περιοχών (Territory, Total area - Distribution of territory by type of region)	

Εκτός από τους παραπάνω δείκτες, σχολιάζονται επίσης οι **δείκτες πλαισίου C.13 Απασχόληση κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας** (Employment by economic activity), **C.14 Παραγωγικότητα Εργασίας στη Γεωργία** (Labour productivity in Agriculture), **C.16 Παραγωγικότητα Εργασίας στη Βιομηχανία Τροφίμων** (Labour productivity in the food industry), καθώς επίσης και οι δείκτες που αφορούν το γεωργικό εισόδημα: ο **δείκτης επιπτώσεων I3 («Εξέλιξη του γεωργικού εισοδήματος»)**, ο **δείκτης επιπτώσεων I.02: Καθαρή Προστιθέμενη Αξία/ΜΑΕ** (Agricultural Factor Income/Annual Work Unit) και ο **δείκτης επιπτώσεων I.01: Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα/ΜΑΕ οικογένειας** (Agricultural entrepreneurial income per unpaid (or family) annual work unit).

Επιπλέον, χρησιμοποιούνται στο κείμενο και πρόσθετες πηγές πληροφόρησης, όπως υλικό από στατιστικές βάσεις δεδομένων (π.χ. Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ), το Δίκτυο Γεωργικής Λογιστικής Πληροφόρησης, τομεακές και κλαδικές μελέτες, συναφείς επιστημονικές εργασίες, κ.ά.

2.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Στο κείμενο του 2ου Ειδικού Στόχου χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία της Ευρωπαϊκής βάσης δεδομένων του ΔΙΓΕΛΠ/FADN/RICA (<https://ec.europa.eu/agriculture/rica/>), με σκοπό τη μέτρηση της Συνολικής Παραγωγικότητας των Συντελεστών Παραγωγής (Total Factor Productivity/TFP) κατά παραγωγική εξειδίκευση (ΤΟΠ) και για την περίοδο 2004-2018 (βλ. κεφ. 2.3). Η αναλυτική μεθοδολογία υπολογισμού της TFP παρουσιάζεται στο Παράρτημα Ι, του κειμένου.

Η διεθνής ανταγωνιστικότητα των διαφόρων προϊόντων εξετάζεται με τη χρήση του δείκτη Balassa (βλ. ενότητα 2.6.1.2) και του δείκτη συγκριτικού εξαγωγικού πλεονεκτήματος (βλ. ενότητα 2.6.1.4). Επίσης, τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής βάσης δεδομένων του ΔΙΓΕΛΠ/FADN/RICA χρησιμοποιήθηκαν και για να υπολογισθούν, ως δείκτης ανταγωνιστικότητας των εκμεταλλεύσεων, το ύψος των βασικών κατηγοριών αναλωσίμων υλικών, καταβαλλόμενων δαπανών ενοικίων εδάφους, αμοιβής εργασίας και τόκων κεφαλαίων, όπως και αποσβέσεων ανά ευρώ ακαθάριστης αξίας παραγωγής (κεφ. 2.5). Στην ανάλυση αυτή, πραγματοποιήθηκε σύγκριση ανάμεσα στα αποτελέσματα κατά παραγωγική εξειδίκευση (ΤΟΠ) και τους αντίστοιχους μέσους όρους της Ελλάδας και της Ε.Ε.

Όσον αφορά την ανάλυση του μεγέθους και των διαρθρωτικών χαρακτηριστικών των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, χρησιμοποιήθηκαν και τα στοιχεία της βάσης δεδομένων του ΟΣΔΕ 2019 (βλ. κεφ. 2.9), όπου για την τυπολογία τους εφαρμόστηκε η μεθοδολογία του ΔΙΓΕΛΠ/FADN/RICA, όπως παρουσιάστηκε και στη μεθοδολογία του Ειδικού Στόχου 1.

Υπενθυμίζεται ότι με την μεθοδολογία του ΔΙΓΕΛΠ/FADN/RICA, οι εκμεταλλεύσεις ταξινομούνται στους 19 Τεχνικοοικονομικούς Προσανατολισμούς (ΤΟΠ) που αντιστοιχούν στις αντιπροσωπευτικές παραγωγικές εξειδικεύσεις της ελληνικής γεωργίας. Οι παραγωγικές εξειδικεύσεις (Τεχνικοοικονομικοί Προσανατολισμοί) προσδιορίζονται με βάση το μέγεθος και το είδος των κλάδων που συνθέτουν την διάρθρωση παραγωγής τους και σε συνδυασμό με το αντιστοιχούν ύψος της Τυπικής Αξίας Παραγωγής-Standard Output (S.O.), που

υπολογίζεται ετησίως σε πανελλήνια κλίμακα από το ΔΙΓΕΛΠ-FADN-RICA και εκφράζεται σε ευρώ για κάθε κλάδο, ανά εκτάριο ή κεφαλή ζώου. Όταν το γινόμενο της Τυπικής Αξίας Παραγωγής, επί τα στρέμματα ή τον αριθμό κεφαλών ενός κλάδου παραγωγής αντιπροσωπεύει τουλάχιστον τα 2/3 της Συνολικής Τυπικής Αξίας της εκμετάλλευσης, τότε ο ΤΟΠ της εκμετάλλευσης χαρακτηρίζεται από τον συγκεκριμένο κλάδο (π.χ. βαμβάκι). Όμως, εάν δεν υπάρχει ένας μόνον κλάδος που να διαθέτει τα παραπάνω χαρακτηριστικά, αλλά ο συνδυασμός περισσοτέρων κλάδων, τότε η εκμετάλλευση εντάσσεται σε πιο σύνθετο Τεχνικοοικονομικό Προσανατολισμό (π.χ. συνδυασμός εκτροφών). Ο χαρακτηρισμός αυτός της παραγωγικής εξειδίκευσης γίνεται για κάθε εκμετάλλευση, κάθε χρόνο, ανάλογα με τις εκτάσεις ανά καλλιέργεια και τον αριθμό ανά είδος ζώου που δηλώνονται στο αντίστοιχο ΟΣΔΕ. Τούτο σημαίνει ότι μια εκμετάλλευση μπορεί π.χ. να χαρακτηρίζεται ως ΤΟΠ βαμβάκι, αλλά δεν είναι απαραίτητο να καλλιεργεί μόνο βαμβάκι, αλλά και άλλες καλλιέργειες, περιορισμένης όμως έκτασης.

Η ανταγωνιστικότητα των παραγόμενων προϊόντων μετρήθηκε με τον υπολογισμό του δείκτη Balassa, με τη μεθοδολογία υπολογισμού να παρουσιάζεται στο υποκεφάλαιο 2.6.1.2.

Τέλος, για την ανάλυση χρησιμοποιήθηκαν οι ενδεδειγμένοι Κοινοί Δείκτες Πλαισίου και Δείκτες Επιπτώσεων αλλά και στατιστικά στοιχεία της Eurostat και της ΕΛΣΤΑΤ.

2.2. ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Οι τρέχουσες εξελίξεις στις γεωργικές και εμπορικές πολιτικές, καθώς και οι μελλοντικές αλλαγές που έχουν ήδη συμφωνηθεί, αποτελούν πολύ σημαντικούς παράγοντες διαμόρφωσης του **εξωτερικού περιβάλλοντος** για τον Ειδικό Στόχο 2. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται, μεταξύ άλλων, η μακροχρόνια τάση μείωσης των δαπανών του προϋπολογισμού της ΕΕ που προορίζονται για τη γεωργία και την αγροτική ανάπτυξη, όπως και η τάση ενίσχυσης των διμερών έναντι των πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων, ενώ ταυτόχρονα η Ε.Ε. δηλώνει ότι τηρεί τις αρχές του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και εξέφρασε την ανάγκη να διαφυλαχθεί και να ενισχυθεί το βασιζόμενο σε κανόνες πολυμερές σύστημα (άρθρο 218 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Άλλοι σημαντικοί παράγοντες είναι και οι παρακάτω:

- Η στρατηγική της ΕΕ στο πλαίσιο της 'Πράσινης Συμφωνίας' (GreenDeal) «Από το αγρόκτημα στο πιάτο»: σχεδιασμός ενός δίκαιου, υγιεινού και φιλικού προς το περιβάλλον συστήματος τροφίμων (European Commission, 2019b) στο πλαίσιο του οποίου ανοίγονται νέες ευκαιρίες, για την ανάδειξη στην αγορά των πλεονεκτημάτων των εκτατικών γεωργικών συστημάτων μέσω ειδικών σημάνσεων σχετικών με την προέλευση, τη θρεπτική αξία και το περιβαλλοντικό αποτύπωμα των τροφίμων (βλ. και κείμενο της SWOT του Ειδικού Στόχου 3, όπου γίνεται λεπτομερής αναφορά στα σχετικά ζητήματα).
- Το υφιστάμενο σύστημα στήριξης της γεωργικής παραγωγής της ΚΑΠ (αποδέσμευση ενισχύσεων από την παραγωγή, διατήρηση μέτρων που στρεβλώνουν ελάχιστα ή καθόλου το εμπόριο ή την παραγωγή, περικοπή δασμών κ.λπ.), που επιδιώκει την αύξηση της συμμετοχής της αγοράς, στη δημιουργία του εισοδήματος των γεωργών.
- Η κλιματική αλλαγή που προκαλεί επιπτώσεις στην παραγωγικότητα (και την ανταγωνιστικότητα) της γεωργικής παραγωγής, με ευρύτερες μεταβολές του αγροδιατροφικού τομέα (βλ. και κείμενο της SWOT του Ειδικού Στόχου 4, όπου γίνεται λεπτομερής αναφορά στις ενέργειες που απαιτούνται για τον μετριασμό των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής).
- Η δυνατότητα πρόσβασης των ελληνικών προϊόντων στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά, η γεωγραφική θέση της Ελλάδας αλλά και η ραγδαία ανάπτυξη συγκοινωνιακών και μεταφορικών κόμβων (βλ. και Karantininis, 2017). Επίσης, η αυξανόμενη συνεργασία της Ελλάδας με την Κίνα και μέσω του λιμανιού του Πειραιά (βλ. και Enterprise Greece, 2020), η αύξηση του εισοδήματος και η μεταβολή των καταναλωτικών προτύπων ευάριθμων κοινωνικών στρωμάτων, σε πολλές χώρες, καθώς και η αναγνώριση/κατοχύρωση της Φέτας στην Κινεζική αγορά (βλ. και Σκούφου, 2020).
- Η δυνατότητα δημιουργίας πιο ισχυρών διακλαδικών σχέσεων μεταξύ πρωτογενούς παραγωγής και των κλάδων του τουρισμού-εστίασης και της βιομηχανίας τροφίμων (βλ. και ΙΝΣΕΤΕ, 2019· Νικολαΐδης και Στασινόπουλος, 2015).

- Η χρηματοδότηση της έρευνας (τύπου Horizon/ΓΓΕΤ) από την ΕΕ, αλλά και δράσεων τύπου Μέτρου 16 (Συνεργασία) του ΠΑΑ, με σκοπό την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων του αγροδιατροφικού τομέα.
- Τα προγράμματα για χρηματοδότηση επενδύσεων σε επιχειρήσεις, μέσω ΕΣΠΑ / ο Αναπτυξιακός Νόμος 4399/2016 και οι μελλοντικές εξελίξεις του, όπως και οι επενδυτικές δυνατότητες των παρεμβάσεων Αγροτικής Ανάπτυξης (Σχέδια Βελτίωσης, ενισχύσεις στη μεταποίηση)
- Η λειτουργία του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος, που ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης διατηρεί το κόστος του χρήματος υψηλό σε σχέση με άλλες χώρες της ΕΕ (βλ. και Καραντινής, 2020), αλλά ταυτόχρονα χρησιμοποιεί εργαλεία σύσφιξης των σχέσεων μεταξύ των κρίκων της αγροδιατροφικής αλυσίδας (χρηματοδότηση της συμβολαιακής γεωργίας).
- Το θεσμικό πλαίσιο που επιτρέπει την άσκηση συμβολαιακής γεωργίας, ενισχύοντας την ολοκλήρωση του αγροδιατροφικού τομέα (παραγωγή, μεταποίηση, εμπορία) (βλ. και κείμενο της SWOT του Ειδικού Στόχου 3, όπου γίνεται λεπτομερής αναφορά στη Συμβολαιακή Γεωργία).
- Η δυνατότητα (υποχρεωτικής πλέον) δημιουργίας συμβουλευτικών υπηρεσιών, χρηματοδοτούμενων από τις παρεμβάσεις Αγροτικής Ανάπτυξης.
- Η ανεπαρκής στελέχωση πολλών ελληνικών πρεσβειών με εξειδικευμένους αγροτικούς ακολούθους, στερεί τη χώρα από ουσιαστική πληροφόρηση για δυνατότητες εξαγωγών. Η έλλειψη εξειδικευμένου θεσμικού φορέα για την προώθηση των εξαγωγών του αγροδιατροφικού τομέα, σε βασικές διεθνείς αγορές.
- Το υφιστάμενο κληρονομικό δίκαιο, που επιτρέπει τον τεμαχισμό των (κληρονομούμενων) γεωργικών εκμεταλλεύσεων και συμβάλλει στη διατήρηση του μικρού φυσικού μεγέθους των εκμεταλλεύσεων.

Σε ό,τι αφορά το **εσωτερικό περιβάλλον** του στόχου, που πραγματεύεται την επίτευξη ενίσχυση του προσανατολισμού προς την αγορά και αύξηση της ανταγωνιστικότητας, συμπεριλαμβανομένης μεγαλύτερης εστίασης στην έρευνα, την τεχνολογία και την ψηφιοποίηση, αφορά την διάρθρωση και το μέγεθος των παραγωγικών συστημάτων που εφαρμόζουν οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις της χώρας, το μέγεθος των επιχειρήσεων μεταποίησης τροφίμων, ποτών, καπνού, καθώς και του αντίστοιχου χονδρεμπορίου και λιανεμπορίου (χρησιμοποιούμενο κεφάλαιο, απασχόληση), ο επενδυτικός τους δυναμισμός, αλλά και η παραγωγική εξειδίκευσή τους, τα οποία αναλύονται στα κείμενα που ακολουθούν.

Όσον αφορά την αγορά των αγροτροφίμων, σύμφωνα με πρόσφατες εκτιμήσεις της ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις προοπτικές και τάσεις μέχρι το 2030 (EC, 2019a), τα περισσότερα από τα προϊόντα της ΕΕ θα εξακολουθούν να καταναλώνονται στο εσωτερικό της. Με την αυξανόμενη παγκόσμια ζήτηση και τις μεταβολές στις παγκόσμιες εμπορικές ροές, η ΕΕ θα έχει ευκαιρίες να κερδίσει μερίδια αγοράς σε ορισμένες εξαγωγικές αγορές (π.χ. γαλακτοκομικά προϊόντα), ενώ αντιμετωπίζει αυξημένο ανταγωνισμό σε άλλες (π.χ. δημητριακά).

Οι αναμενόμενες τάσεις σε συγκεκριμένες γεωργικές αγορές μέχρι το 2030, θα επηρεάσουν τις προοπτικές ανταγωνιστικότητας πολλών ελληνικών προϊόντων. Για παράδειγμα εκτιμάται ότι (EC, 2019a): Η αγορά σιτηρών της ΕΕ θα αναπτυχθεί, με περαιτέρω αλλαγές μεταξύ προϊόντων και αυξανόμενη ζήτηση για ζωοτροφές και βιομηχανικές χρήσεις. Οι εκτάσεις καλλιέργειας σίτου και αραβοσίτου προβλέπεται να επεκταθούν εις βάρος άλλων δημητριακών. Η ζήτηση για ζωοτροφές (από αρόσιμες καλλιέργειες, σανό και βοσκοτόπους) καθοδηγείται όλο και περισσότερο από τις απαιτήσεις των καταναλωτών σχετικά με τις γεωργικές πρακτικές. Αναμένονται αυξητικές τάσεις στην παραγωγή ζωοτροφών στην ΕΕ, οι οποίες θα είναι τοπικά παραγόμενες, χωρίς γενετικά τροποποιημένους οργανισμούς και βιολογικές, με αυξανόμενη συμμετοχή των κτηνοτροφικών οσπρίων και της σόγιας.

Η κατανάλωση γαλακτοκομικών προϊόντων στην ΕΕ και σε παγκόσμιο επίπεδο θα συνεχίσει να αυξάνεται, οδηγώντας σε υψηλότερη παραγωγή γάλακτος στην ΕΕ. Η παραγωγή ελαιολάδου στην ΕΕ αναμένεται να ενταθεί περαιτέρω με αύξηση της παραγωγικής ικανότητας. Η κατανάλωση θα μπορούσε να αυξηθεί, κυρίως εκτός των κύριων παραγωγών χωρών της ΕΕ, ενώ σε παγκόσμιο επίπεδο, η ισχυρή ζήτηση σε παραδοσιακές και νέες αγορές θα πρέπει να οδηγήσει σε αύξηση των εξαγωγών ελαιολάδου από την ΕΕ.

Η συνολική παραγωγή κρασιού στην ΕΕ και η οικιακή χρήση, τόσο για ανθρώπινη κατανάλωση όσο και για απόσταξη, αναμένεται να μειωθεί περαιτέρω μέχρι το 2030, αν και με βραδύτερο ρυθμό από ό,τι την προηγούμενη δεκαετία. Παρά τον έντονο ανταγωνισμό από άλλες περιοχές του κόσμου, οι εξαγωγές της ΕΕ θα μπορούσαν να συνεχίσουν να αυξάνονται, κυρίως λόγω γεωγραφικών ενδείξεων και αφρωδών οίνων.

Παρόλο που η περιοχή παραγωγής μήλων της ΕΕ προβλέπεται να μειωθεί, η παραγωγή θα μπορούσε να παραμείνει σταθερή χάρη στην αύξηση των αποδόσεων. Η μείωση της κατανάλωσης φρέσκων και μεταποιημένων μήλων αναμένεται να επιβραδυνθεί μεσοπρόθεσμα. Τα ροδάκινα και τα νεκταρίνια αντιμετωπίζουν αυξανόμενο ανταγωνισμό από άλλα καλοκαιρινά φρούτα και η παραγωγή στην ΕΕ αναμένεται να μειωθεί ελαφρά λόγω της μείωσης της καλλιεργούμενης έκτασής τους. Η παραγωγή πορτοκαλιών στην ΕΕ αναμένεται να σταθεροποιηθεί μεσοπρόθεσμα. Η αυξανόμενη προτίμηση των καταναλωτών για τους φρέσκους χυμούς έναντι των συμπυκνωμένων, οφείλεται στην αύξηση της παραγωγής και των εισαγωγών για την αγορά φρέσκων, εις βάρος των μεταποιημένων πορτοκαλιών. Η παραγωγή νωπών τοματών στην ΕΕ αναμένεται να παραμείνει σχετικά σταθερή, ενώ η εγχώρια και παγκόσμια ζήτηση μεταποιημένων τοματών θα μπορούσε να οδηγήσει σε αύξηση της συνολικής παραγωγής της ΕΕ.

Από την άλλη πλευρά, οι καταναλωτές, εντός και εκτός ΕΕ, θα γίνουν πιο απαιτητικοί για τα τρόφιμα που καταναλώνουν, επιλέγοντας όλο και περισσότερο τοπικά, βιολογικά ή άλλα πιστοποιημένα προϊόντα. Οι απαιτήσεις αυτές από πλευράς καταναλωτών, που σχετίζονται με την υγεία, το περιβάλλον, την κλιματική αλλαγή και την καλή μεταχείριση των ζώων, επηρεάζουν σαφώς τις εξελίξεις στην αγορά τροφίμων της ΕΕ. Ταυτόχρονα, λόγω του πολυάσχολου τρόπου ζωής, αυξάνονται οι πωλήσεις έτοιμων και μεταποιημένων τροφίμων, γεγονός που δημιουργεί ευκαιρίες για περαιτέρω μετατοπίσεις της αγοράς προς νέες κατηγορίες τροφίμων, όπως π.χ., τα τρόφιμα 'ευκολίας'. Με τη σειρά τους, οι αλλαγές των παγκόσμιων τάσεων κατανάλωσης και οι αλλαγές στα επίπεδα παραγωγής θα επηρεάσουν τις παγκόσμιες εμπορικές ροές.

2.3. Η ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

2.3.1. Γενικά στοιχεία

Η παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής μετράται με τον **δείκτη επιπτώσεων I.03: Συνολική Παραγωγικότητα των Συντελεστών Παραγωγής - ΣΠΣΠ (Total Factor Productivity- TFP)**, καθώς και τον **δείκτη πλαισίου CI 27**, που έχει τον ίδιο τίτλο. Ο δείκτης αυτός υπολογίζεται σαν κινητός μέσος τριετίας και με έτος βάσης το 2005 (2005=100).

Η εξέλιξη της ΣΠΣΠ (TFP) είναι συνδυασμός τεχνολογικών μεταβολών και μεταβολών στην τεχνική αποτελεσματικότητα και αποτελεσματικότητα κλίμακας (μεγέθους).

Όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα και το διάγραμμα που ακολουθεί, ο δείκτης ΣΠΣΠ (TFP) είναι υψηλότερος στην ΕΕ-28 και εξελίσσεται με θετική τάση, ενώ για την Ελλάδα ο δείκτης μένει περίπου αμετάβλητος από το 2005 έως και το 2018.

Πίνακας 2.1: Συνολική Παραγωγικότητα των Συντελεστών Παραγωγής (Total Factor Productivity) (κινητός μέσος τριετίας, 2005=100)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
EL	99	100	100	100	101	101
EU27	106	107	109	110	110	110

Πηγή: CAP Context Indicators, 2019 Update, CI.27

2.3.2. Αναλυτική μέτρηση της Συνολικής Παραγωγικότητας των Συντελεστών Παραγωγής (Total Factor Productivity – TFP) κατά παραγωγική εξειδίκευση εκμεταλλεύσεων (Τεχνικοοικονομικός Προσανατολισμός)

Η μέτρηση της Συνολικής Παραγωγικότητας των Συντελεστών Παραγωγής (ΣΠΣΠ-TFP) πραγματοποιήθηκε με την χρησιμοποίηση στοιχείων της ευρωπαϊκής τράπεζας δεδομένων που αφορούν το ΔΙΓΕΛΠ/FADN/RICA (<https://ec.europa.eu/agriculture/rica/>) και για την χρονική περίοδο 2004 έως 2018, η οποία περιλαμβάνει την προηγούμενη προγραμματική περίοδο 2007-2013 και την πρόσφατη (2014-2019), δηλαδή με καθεστώδες αποδεδειγμένων ενισχύσεων, αλλά και μια πρώτη τριετία (2004-2006) με το προηγούμενο καθεστώς ενισχύσεων. Η μεθοδολογία μέτρησης της TFP, τα χρησιμοποιούμενα δεδομένα και οι πίνακες και τα διαγράμματα που προέκυψαν από την ανάλυση εμφανίζονται στο Παράρτημα Ι. Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης στο σύνολο των γεωργικών εκμεταλλεύσεων της χώρας (TFP-συνολική παραγωγή) δείχνουν διαχρονικά αμετάβλητη την παραγωγικότητα,

αποτέλεσμα που συμπίπτει και επιβεβαιώνει την εξέλιξη του δείκτη πλαισίου CI 27 (Agricultural productivity). Όπως έχει διαπιστωθεί από σχετικές επιστημονικές εργασίες, ο κύριος λόγος για τις πενιχρές επιδόσεις της ΣΠΣΠ (TFP) είναι η αναποτελεσματική χρησιμοποίηση της τεχνολογίας και κατά δεύτερο λόγο η αναποτελεσματικότητα της κλίμακας παραγωγής, δηλ. του μεγέθους των εκμεταλλεύσεων (βλ. ενδεικτικά Rezitis et al., 2003· Ρεζίτης κ.ά., 2005). Ως προς την τελευταία παράμετρο, όπως θα φανεί και παρακάτω, η αναντιστοιχία του μεγέθους των χρησιμοποιούμενων συντελεστών σταθερού κεφαλαίου (π.χ. γεωργικά μηχανήματα) σε σχέση με το «μικρό» μέγεθος της εκμετάλλευσης, επιβαρύνει τις εκμεταλλεύσεις με «σχολάζον» (και ακριβό) δυναμικό, που βέβαια δεν συμβάλλει τελικά στη βελτίωση της παραγωγικότητας και αφετέρου μειώνει το επιτυγχανόμενο γεωργικό οικογενειακό εισόδημα, μέσω της σημαντικής αύξησης των αποσβέσεων του σταθερού κεφαλαίου.

Όσον αφορά τους επιμέρους κλάδους, σημαντική αύξηση της παραγωγικότητας παρουσιάζεται στην αιγοπροβατοτροφία και στα κηπευτικά. Πρόκειται για δυο κλάδους ταχώς αναπτυσσόμενους, με κατά μέσο όρο υψηλά εισοδήματα. Στην αιγοπροβατοτροφία, η σημαντική άνοδος της τιμής του γάλακτος (με εξαίρεση την περίοδο 2019-2020), που προήλθε από την οριστική αναγνώριση του τυριού "Φέτα" ως Π.Ο.Π. και την πρόκληση σημαντικής αύξησης της ζήτησης αιγοπροβατίου γάλακτος, συνέβαλε δραστικά στην αύξηση του μέσου μεγέθους των κοπαδιών και την εντατικοποίηση του κλάδου (με σκοπό την αύξηση της μέσης γαλακτοπαραγωγής ανά ζώο), με την αυξημένη χρήση ζώων φυλών υψηλής γαλακτοπαραγωγής (χιώτικα πρόβατα κ.λπ.), τη βελτίωση των σταβλικών εγκαταστάσεων και επέκταση της εκμηχάνισης της άμελης. Στα κηπευτικά και ιδιαίτερα στα κηπευτικά θερμοκηπίου χρησιμοποιήθηκαν σύγχρονα συστήματα θέρμανσης (φυσικό αέριο ή πυρηνόξυλο), φυτά υψηλής παραγωγικότητας και σύγχρονα συστήματα άρδευσης (ορισμένες φορές και υδροπονική καλλιέργεια) που συνέβαλλαν σημαντικά στην αύξηση της παραγωγικότητας.

Έντονη πτώση της παραγωγικότητας εμφανίζεται σε κλάδους ιδιαίτερα επιδοτούμενους, που εφαρμόζουν παραγωγικά συστήματα που στοχεύουν κυρίως στη μεγιστοποίηση της εισπραξης ενισχύσεων και μέσω αυτών στη διαμόρφωση ικανοποιητικού εισοδήματος, όπως οι λοιπές αροτραίες καλλιέργειες (καπνός, βαμβάκι, ζαχαρότευτλα κ.λπ.), η μικτή φυτική παραγωγή (περιλαμβάνονται αροτραίες καλλιέργειες, ελαιοκομία, γη σε αγρανάπαυση χωρίς εξειδίκευση) και τα βοοειδή. Πτώση της παραγωγικότητας εμφανίζεται επίσης σε φθίνοντες παραδοσιακούς κλάδους (αμπελοκαλλιέργεια).

Η Συνολική Παραγωγικότητα των Συντελεστών Παραγωγής θα μπορούσε να αυξηθεί με τη βελτίωση της τεχνολογίας, της αποτελεσματικότητας κλίμακας (μεγέθους) και την πιο αποτελεσματική χρήση των εισροών, όπως π.χ. με:

- την εισαγωγή καινοτομικών τεχνολογικών μεθόδων στην άσκηση της γεωργίας,
- την ουσιαστική εκπαίδευση των γεωργών,
- την εκτεταμένη χρήση γεωργικών συμβουλών, που θα αφορούν την αποτελεσματική χρήση των νέων τεχνολογιών, την τεχνική αποτελεσματικότητα (ορθή χρήση των εισροών) και την αποτελεσματικότητα κλίμακας (διαμόρφωση ορθού μεγέθους, κυρίως του σταθερού κεφαλαίου των εκμεταλλεύσεων) (βλ. και κείμενο της SWOT του Ειδικού

Στόχου 10, όπου γίνεται λεπτομερής αναφορά στο Σύστημα Γεωργικής Γνώσης και Καινοτομίας AKIS),

- την αύξηση των επενδύσεων και κυρίως την εφαρμογή ρεαλιστικών επενδυτικών σχεδίων που θα έχουν αξιόπιστη, σύγχρονη και λεπτομερή τεχνολογική και οικονομική τεκμηρίωση (δηλ. επανακαθορισμό του τρόπου εφαρμογής των Σχεδίων Βελτίωσης και των επενδύσεων της πρώτης μεταποίησης).

2.3.3.

2.3.3.

2.3.3.

2.3.3.

2.3.3.

2.3.3.

2.3.3.

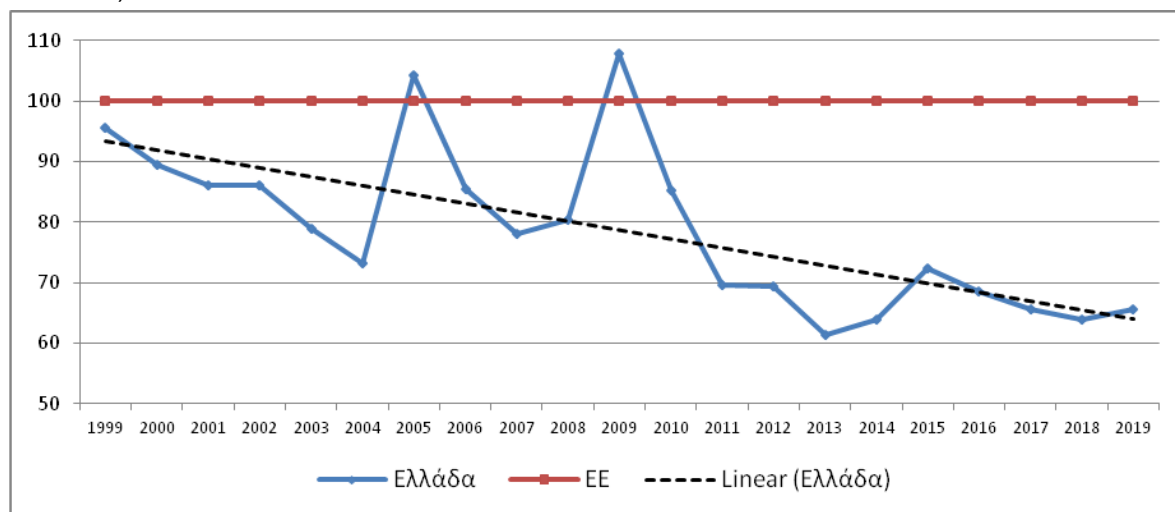
2.3.3.

2.3.3. Η παραγωγικότητα της εργασίας στη γεωργία και τη μεταποίηση τροφίμων-ποτών-καπνού

Ως αποτέλεσμα των εξελίξεων στις παραγωγικές και εισοδηματικές επιδόσεις, καθώς και στην ανθρώπινη απασχόληση στη γεωργία, η παραγωγικότητα της γεωργικής εργασίας στην Ελλάδα, μετρούμενη ως Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανά ΜΑΕ στη γεωργία, ανήλθε, κατά μέσο όρο την τριετία 2015-2017 σε 12722 €, ποσό που αντιστοιχεί στο 68.8% του ευρωπαϊκού μέσου όρου (**δείκτης πλαισίου Cl.14**). Επίσης, ο ίδιος δείκτης διαμορφώνεται την τελευταία περίπου δεκαετία στα 2/3 του αντίστοιχου ευρωπαϊκού μέσου όρου, με σαφή υποχώρηση σε σχέση με την προ κρίσης περίοδο, η δε μακροχρόνια τάση της είναι σαφώς αποκλίνουσα. Το γεγονός αυτό είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό, καθώς από τον εν λόγω δείκτη διαμορφώνονται στη συνέχεια όλοι οι εισοδηματικοί δείκτες της γεωργίας, δηλ. η καθαρή προστιθέμενη αξία, το γεωργικό οικογενειακό εισόδημα κ.λπ.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, εφόσον η Καθαρή Προστιθέμενη Αξία/ΜΑΕ, όπως διαπιστώθηκε στον Ειδικό Στόχο 1, δεν διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ της ΕΕ-27 και της Ελλάδας, αυτό σημαίνει ότι, κατά μέσο όρο, οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις στην ΕΕ έχουν πολύ περισσότερες αποσβέσεις από ότι στην Ελλάδα, δηλαδή έχουν πολύ υψηλότερες επενδύσεις σε σχέση με τις ελληνικές και προχωρούν συστηματικά, σε συνεχή υποκατάσταση της ανθρώπινης εργασίας με τη μηχανική (ή και ψηφιακή). Αντίστοιχη δραστηριότητα στην Ελλάδα για να αναπτυχθεί, χρειάζεται κάλυψη της απαιτούμενης χρηματοδότησης, εξορθολογισμό των απαιτούμενων ενισχύσεων επί των επενδύσεων και παροχή ουσιαστικών συμβουλών (ανεξαρτήτως της σύνταξης επενδυτικής μελέτης) για την επιλογή του απαραίτητου τύπου επενδύσεων και βελτίωση της αποτελεσματικότητας κλίμακας. Άλλωστε και η συλλογική χρήση μηχανημάτων έχει εφαρμοσθεί στην Ελλάδα, εδώ και δεκαετίες (πχ. βαμβακοσυλλεκτικές μηχανές) και σήμερα θεωρείται απαραίτητο να επεκταθεί.

Διάγραμμα 2.1: Η παραγωγικότητα της γεωργικής εργασίας (Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανά ΜΑΕ)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Economic Accounts for Agriculture)

Ως προς την παραγωγικότητα της εργασίας, πολύ καλύτερη είναι η κατάσταση στους κλάδους της μεταποίησης τροφίμων, ποτών και καπνού, όπου η ΑΠΑ ανά απασχολούμενο για την τριετία 2015-2017 διαμορφώθηκε στα 42.829 €, ποσό που αντιστοιχεί στο 85.4% του ευρωπαϊκού μέσου όρου (**δείκτης πλαισίου CI.16**). Η τιμή του δείκτη αναδεικνύει τον δυναμισμό της μεταποίησης ως προς την επενδυτική δραστηριότητα (θα φανεί αναλυτικά στα παρακάτω) και την εμφανίζει ως κινητήριο δύναμη που θα οδηγήσει και τον πρωτογενή τομέα σε αναπτυξιακή τροχιά.

Διαχρονικά (2005-2018) αμετάβλητη παραμένει η Συνολική Παραγωγικότητα των Συντελεστών Παραγωγής (Total factor productivity) στην Ελληνική γεωργία, δηλαδή το αθροιστικό αποτέλεσμα της επίδρασης των τεχνολογικών μεταβολών και των μεταβολών στην τεχνική αποτελεσματικότητα και αποτελεσματικότητα κλίμακας (μεγέθους), ενώ στην ΕΕ αυξήθηκε κατά 10% την ίδια περίοδο. Οι πενιχρές αυτές επιδόσεις οφείλονται κατά κύριο λόγο στην αναποτελεσματική χρησιμοποίηση της τεχνολογίας και κατά δεύτερο λόγο στην αναποτελεσματικότητα της κλίμακας παραγωγής, δηλ. του μεγέθους των εκμεταλλεύσεων.

Σημαντική αύξηση της παραγωγικότητας παρουσιάζεται στην αιγοπροβατοτροφία και τα κηπευτικά, δηλαδή σε δυο δυναμικούς και ελπιδοφόρους κλάδους με υψηλό μέσο εισόδημα/εκμετάλλευση (όπως παρουσιάστηκε στον 1^ο ειδικό στόχο) ενώ έντονη πτώση της παραγωγικότητας εμφανίζεται σε κλάδους ιδιαίτερα επιδοτούμενους, όπως οι λοιπές αροτραίες καλλιέργειες (καπνός, βαμβάκι, ζαχαρότευτλα κ.λπ.), η μικτή φυτική παραγωγή (περιλαμβάνονται αροτραίες καλλιέργειες, ελαιοκομία) και τα βοοειδή. Πτώση της παραγωγικότητας εμφανίζεται επίσης σε φθίνοντες παραδοσιακούς κλάδους (αμπελοκαλλιέργεια). Ο κρίσιμος αυτός δείκτης θα μπορούσε να αυξηθεί με την ορθολογική εισαγωγή τεχνολογικών καινοτομιών, την ουσιαστική εκπαίδευση των γεωργών, την

εκτεταμένη και στοχευμένη χρήση γεωργικών συμβουλών, την αύξηση των επενδύσεων και κυρίως τον επανακαθορισμό του τρόπου εφαρμογής των Σχεδίων Βελτίωσης και των επενδύσεων της πρώτης μεταποίησης. Ίσως είναι ένας οδικός χάρτης διαρθρωτικών παρεμβάσεων που μπορεί να φέρει πολύ θετικά αποτελέσματα όσον αφορά την ανάπτυξη της γεωργίας, χωρίς την δέσμευση υπέρογκων χρηματοδοτικών πόρων.

Την τελευταία 20ετία (1999-2019), ανάλογη απόκλιση μεταξύ της χώρας και του μέσου όρου της ΕΕ εμφανίζει και η παραγωγικότητα της εργασίας (η Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά απασχολούμενο ή ανά Μονάδα Ανθρώπινης Εργασίας, αμειβόμενης και μη). Η απόκλιση αυτή εμφανίζει την παραγωγικότητα της εργασίας στην ελληνική γεωργία να αντιστοιχεί στο 65% του μέσου όρου της ΕΕ το 2019 ως αποτέλεσμα κυρίως έλλειψης επενδύσεων, που αφορούν την ορθολογική ή και συλλογική εκμηχάνιση της γεωργίας, που θα υποκαθιστούσε αξιόπιστα την ανθρώπινη εργασία. Η κατάσταση στους κλάδους της μεταποίησης τροφίμων, ποτών και καπνού, είναι πολύ καλύτερη, αφού η μέση ΑΠΑ ανά απασχολούμενο για την τριετία 2015-2017 διαμορφώθηκε στο 85,4% του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Η τιμή του δείκτη αναδεικνύει τον δυναμισμό της μεταποίησης ως προς την επενδυτική δραστηριότητα και την ικανότητά της να λειτουργήσει ως κινητήρια δύναμη, που θα οδηγήσει και τον πρωτογενή τομέα σε αναπτυξιακή τροχιά.

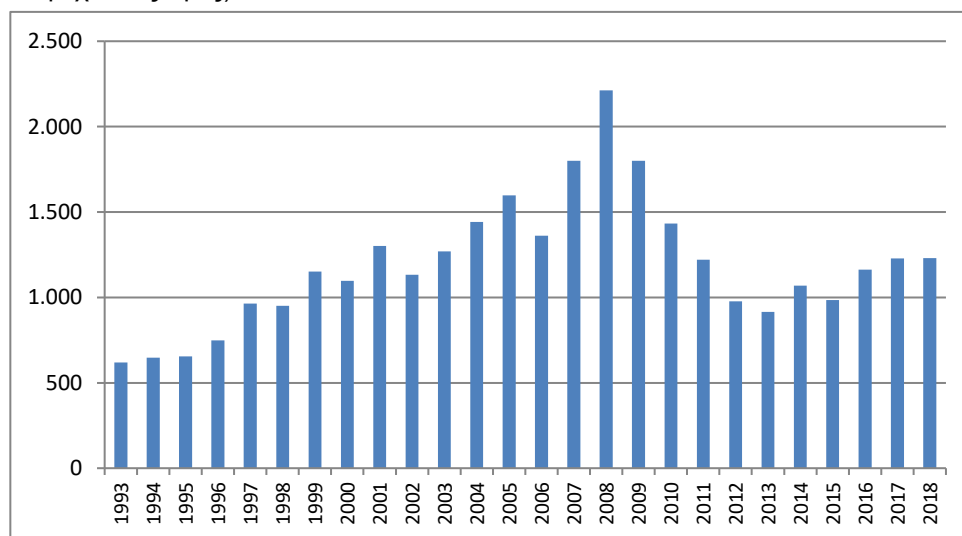
2.4. Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΠΑΓΙΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

Όπως είναι γνωστό, οι επενδύσεις είναι η θεμελιώδης προϋπόθεση για να μπορέσει μια παραγωγική μονάδα να συμμετέχει στον ανταγωνισμό, με όποια μορφή κι αν εκδηλώνεται αυτός (ανταγωνισμός τιμών, καινοτομίες, μονοπωλιακή ισχύς). Οι επενδύσεις, εκτός των άλλων, δίνουν τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις να αναπληρώνουν τις φθορές του κεφαλαίου και να δημιουργούν νέο κεφάλαιο, επεκτείνοντας έτσι το παραγωγικό τους σύστημα, και συνακόλουθα να επιβιώνουν μακροπρόθεσμα.

2.4.1. Οι Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου στη γεωργία

Όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα, οι συνολικές ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου στην ελληνική γεωργία τα τελευταία χρόνια ανέρχονται σε 1,22 δισεκ. €, έχοντας ανακάμψει σχετικά, μετά τη μεγάλη μείωση της περιόδου 2008-2013. Αξιοσημείωτη είναι η θεαματική αύξηση – κατά 3,5 φορές – των επενδύσεων την περίοδο 1993-2008.

Διάγραμμα 2.2: Ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου στην Ελληνική Γεωργία (εκατ. €, τρέχουσες τιμές)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Economic Accounts for Agriculture)

Οι τιμές του δείκτη πλαισίου **C.28 Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου στη γεωργία** (Gross fixed capital formation in agriculture) δείχνουν ότι η περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας προηγείται με μεγάλη διαφορά έναντι όλων των άλλων περιφερειών στη διενέργεια επενδύσεων στη γεωργία την περίοδο 2012-2018, με την Ανατολική Μακεδονία-Θράκη και τη Θεσσαλία να ακολουθούν.

Πίνακας 2.2: Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου στη γεωργία, κατά περιφέρεια (εκατ. €)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	M.O. 2012- 2018
ΕΕ-27	55.046	52.686	51.401	50.970	49.856	51.997	54.203	52.308
Ελλάδα	1.387	1.122	1.026	1.247	1.214	1.371	1.422	1.256
Ανατ. Μακεδονία-Θράκη	153	138	135	153	148	154	176	151
Κεντρική Μακεδονία	319	264	231	308	279	329	312	292
Δυτική Μακεδονία	60	49	52	61	62	60	62	58
Ήπειρος	30	18	19	33	35	60	61	36
Θεσσαλία	176	111	106	141	151	169	189	149
Ιόνια Νησιά	28	30	20	25	25	26	23	25
Δυτική Ελλάδα	130	101	97	103	105	116	118	110
Στερεά Ελλάδα	115	93	88	101	91	118	118	104
Πελοπόννησος	135	111	104	119	116	124	132	120
Αττική	22	31	15	21	18	19	29	22
Β. Αιγαίο	36	29	28	37	40	34	38	35
Ν. Αιγαίο	35	28	24	29	32	34	24	29
Κρήτη	150	119	109	116	112	128	140	125

Πηγή: CAP Context Indicators, 2019 Update, Cl.28

Οι επενδύσεις αυτές, αντιπροσωπεύουν κατά μέσο όρο, για την περίοδο 2010-2015, το 20,4% της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας της γεωργίας σε επίπεδο χώρας, ποσοστό αρκετά χαμηλότερο από τον αντίστοιχο ευρωπαϊκό μέσο όρο. Προφανώς, η επίδοση αυτή εξηγείται, όχι μόνο από τη χρόνια υστέρηση των γεωργικών επενδύσεων στη χώρα μας αλλά κι απ' το γεγονός ότι η εν λόγω περίοδος συμπίπτει με την πρώτη εξαετία της πρόσφατης κρίσης. Κατά μέσο όρο για όλη την περίοδο, η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη με 31,3% και το Βόρειο Αιγαίο με 28,6% σημείωσαν τις καλύτερες επιδόσεις στον δείκτη.

Πίνακας 2.3: Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου στη γεωργία, κατά περιφέρεια (% της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	M.O. 2012- 2018
ΕΕ-27	35,3	32,7	32,2	32,3	31,6	29,4	31,6	32,1
Ελλάδα	22,7	18,1	17,7	20,5	18,0	21,7	21,3	20,0
Ανατ. Μακεδονία-Θράκη	31,9	29,0	29,0	34,0	32,1	32,3	35,8	32,0
Κεντρική Μακεδονία	25,3	21,4	19,3	25,2	22,1	27,7	24,8	23,7
Δυτική Μακεδονία	25,1	21,6	22,6	24,9	19,4	19,4	19,6	21,5
Ήπειρος	11,0	6,5	7,1	11,2	11,0	20,8	20,1	12,7
Θεσσαλία	22,2	13,4	13,1	16,3	15,1	17,7	19,1	16,7
Ιόνια Νησιά	25,5	26,3	20,0	26,1	21,4	23,1	18,9	23,0
Δυτική Ελλάδα	18,9	14,2	14,6	15,0	13,3	15,6	14,9	15,2
Στερεά Ελλάδα	20,0	15,3	16,2	17,1	15,4	21,4	20,1	17,9
Πελοπόννησος	24,5	18,4	19,5	20,4	16,9	19,9	19,8	19,8
Αττική	6,0	9,3	5,1	6,8	6,0	6,5	9,5	7,1
Β. Αιγαίο	29,4	24,0	23,9	32,6	32,9	29,7	31,0	29,1
Ν. Αιγαίο	22,7	18,4	16,7	21,3	21,5	25,6	16,8	20,4
Κρήτη	29,5	23,5	24,9	24,3	17,9	24,2	24,3	23,9

Πηγή: CAP Context Indicators, 2019 Update, CI.28

2.4.2. Οι επενδύσεις στους επιμέρους κλάδους του αγροδιατροφικού τομέα

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, την περίοδο **2008-2017** πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα **ακαθάριστες επενδύσεις ύψους 21.859 εκατ. €** σε ολόκληρο τον αγροδιατροφικό τομέα (Πίνακας 2.4). Το **59,5%** των επενδύσεων αυτών πραγματοποιήθηκαν στην **πρωτογενή παραγωγή**, το **18,6%** στη **μεταποίηση τροφίμων**, το **11,4%** στο **χονδρικό εμπόριο τροφίμων-ποτών-καπνού** και το υπόλοιπο 10,5% στους υπόλοιπους κλάδους της μεταποίησης και του εμπορίου α/δ προϊόντων. Όπως βλέπουμε, κατά την περίοδο αυτή, σημειώθηκε **πολύ μεγάλη πτώση στις συνολικές επενδύσεις** στον αγροδιατροφικό τομέα **(-49,4%)**, γεγονός που αποτελεί και μια από τις σημαντικότερες συνέπειες της πρόσφατης κρίσης. Όμως, οι επιμέρους κλάδοι διαφοροποιούνται σημαντικά ως προς το μέγεθος αυτό. **Η μεγαλύτερη πτώση σημειώθηκε στο χονδρικό εμπόριο (-82,3%)** και στη **μεταποίηση του καπνού (-69,7%)**. Σημαντική ήταν και η πτώση στις επενδύσεις **στην πρωτογενή παραγωγή (-44,5%)**, ενώ η **σχετικά μικρότερη μείωση και συνεπώς η σχετικά μεγαλύτερη ανθεκτικότητα, σημειώθηκε στη μεταποίηση των ποτών (-3,9%)** και των **τροφίμων (-31,0%)**.

Πίνακας 2.4: Συνολικές Ακαθάριστες Επενδύσεις στον Αγροδιατροφικό Τομέα (2008-2017, εκατ. €)

	Σύνολο Επενδύσεων (2008-2017)	Ποσοστιαία Συμμετοχή	Μεταβολή 2008-2017
Πρωτογενής Παραγωγή	13001,2	59,5%	-44,5%
Μεταποίηση Τροφίμων	4075,4	18,6%	-31,0%
Μεταποίηση Ποτών	1037,1	4,7%	-3,9%
Μεταποίηση Καπνού	250,4	1,1%	-69,7%
Χονδρικό Εμπόριο Πρωτογενών Γεωργικών Προϊόντων & Ζώων	569,9	2,6%	-30,5%
Χονδρικό Εμπόριο Τροφίμων, Ποτών, Καπνού	2496,8	11,4%	-82,8%
Λιανικό Εμπόριο Τροφίμων, Ποτών, Καπνού σε εξειδικευμένα καταστήματα	427,9	2,0%	-22,3%
Σύνολο Επενδύσεων	21858,7	100,0%	-49,4%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Economic Accounts for Agriculture και Structural Business Surveys)

Εκτός όμως από τις συνολικές επενδύσεις, **πτωτική πορεία** σημειώθηκε και στον **αριθμό των επιχειρήσεων** κατά την περίοδο 2008-2017. Στον επόμενο πίνακα βλέπουμε ότι ο συνολικός αριθμός των επιχειρήσεων μειώθηκε κατά μέσο όρο κατά 20,1%. Σε δύο μόνο κλάδους σημειώθηκε αύξηση στον αριθμό των επιχειρήσεων, στη μεταποίηση του καπνού κατά 220% (όπου όμως ο απόλυτος αριθμός είναι πολύ χαμηλός), καθώς και στη μεταποίηση ποτών (+29,4%). Οι μεγαλύτερες **μειώσεις** παρατηρήθηκαν στο **λιανικό εμπόριο τροφίμων-ποτών-καπνού** και στην **πρωτογενή παραγωγή** (-24,7% και -20,4%, αντίστοιχα). Η **μεταποίηση τροφίμων εμφανίζει μια ανεπαίσθητη μείωση στον αριθμό των επιχειρήσεων κατά 1,1%**.

Πίνακας 2.5: Αριθμός Επιχειρήσεων κατά κλάδο (2008-2017)

	2008	2017	Μεταβολή 2008-2017
Πρωτογενής Παραγωγή*	860.150	684.950	-20,4%
Μεταποίηση Τροφίμων	15.485	15.309	-1,1%
Μεταποίηση Ποτών	868	1.123	29,4%
Μεταποίηση Καπνού	5	16	220,0%
Χονδρικό Εμπόριο Πρωτογενών Γεωργικών Προϊόντων & Ζώων	3.382	2.406	-28,9%
Χονδρικό Εμπόριο Τροφίμων, Ποτών, Καπνού	14.633	12.614	-13,8%
Λιανικό Εμπόριο Τροφίμων, Ποτών, Καπνού σε εξειδικευμένα καταστήματα	30.080	22.645	-24,7%
Σύνολο Κλάδων	924.603	739.063	-20,1%

(*) 2007 και 2016

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Farm Structure Surveys και Structural Business Surveys)

Ως προς τον **αριθμό των απασχολούμενων**, παρατηρείται ότι κατά την περίοδο 2009-2017, σημειώθηκε ελάχιστη αύξηση στην πρωτογενή παραγωγή, μείωση στη μεταποίηση ποτών (-18,8%) και τη μεταποίηση καπνού (-3,8%) (Πίνακας 2.6). **Πολύ σημαντική όμως αύξηση των απασχολούμενων σημειώθηκε στη μεταποίηση τροφίμων, κατά 36,7%. Με δεδομένη τη μείωση των συνολικών επενδύσεων και την ελάχιστη μείωση του αριθμού των επιχειρήσεων της μεταποίησης τροφίμων, η αύξηση αυτή στον αριθμό των απασχολούμενων σημαίνει, κατά πάσα πιθανότητα, ότι οι επιχειρήσεις του εν λόγω κλάδου είχαν ήδη εγκατεστημένο αναξιοποίητο παραγωγικό δυναμικό, το οποίο και αξιοποίησαν μέσα στην κρίση, απασχολώντας μεγαλύτερο αριθμό εργαζομένων¹.**

Πίνακας 2.6: Αριθμός Απασχολούμενων κατά κλάδο (Πρωτογενής Παραγωγή: ΜΑΕ, Μεταποίηση: Αριθμός Ατόμων)

	2009	2017	Μεταβολή 2009-2017
Πρωτογενής Παραγωγή	433.990	439.700	1,3%
Μεταποίηση Τροφίμων	81.219	111.039	36,7%
Μεταποίηση Ποτών	10.628	8.635	-18,8%
Μεταποίηση Καπνού	2.016	1.939	-3,8%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Farm Structure Surveys και Structural Business Surveys)

Επιπρόσθετες πληροφορίες μας δίνει ο πίνακας 2.7, όπου βλέπουμε ότι, μεταξύ 2008 και 2017, το συνολικό καθαρό πάγιο κεφάλαιο, ενώ μειώθηκε στην πρωτογενή παραγωγή κατά 20,2%, στη μεταποίηση τροφίμων-ποτών-καπνού μειώθηκε μόνο κατά 4,7%. Διευκρινίζεται ότι τα στοιχεία του πίνακα 2.7 προέρχονται από τους ετήσιους Εθνικούς Λογαριασμούς και δεν περιλαμβάνουν την αξία της γης.

Πίνακας 2.7: Συνολικό Καθαρό Πάγιο Κεφάλαιο (εκατ. €)

	2008	2017	Μεταβολή 2008-2017
Γεωργία, Κτηνοτροφία, Δάση	16.155,5	12.896,5	-20,2%
Βιομηχανίες Τροφίμων, Ποτών, Καπνού	5.234,2	4.987,3	-4,7%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Cross-classification of fixed assets by industry and by asset (stocks) [nama_10_nfa_st]).

¹ Αντίθετα, στο σύνολο των μεταποιητικών κλάδων της Ελληνικής οικονομίας, το ποσοστό χρησιμοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού μειώθηκε από 76% σε 71% μεταξύ 2008 και 2017, έχοντας ανακάμψει ελαφρά από το 61% του 2015 (βλ. IOBE: Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας στον Τομέα της Βιομηχανίας, Δεκέμβριος 2018).

Συνοψίζοντας, κατά την περίοδο της πρόσφατης οικονομικής κρίσης, στο σύνολο των κλάδων του αγροδιατροφικού τομέα, τη σχετικά μεγαλύτερη ανθεκτικότητα παρουσίασε η μεταποίηση τροφίμων, όπως προκύπτει από τις σχετικά μικρότερες μειώσεις που εμφάνισε στις συνολικές ακαθάριστες επενδύσεις, τον αριθμό των επιχειρήσεων και το συνολικό καθαρό πάγιο κεφάλαιο, καθώς και από την αύξηση στον συνολικό αριθμό των απασχολούμενων.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι εξελίξεις σε αρκετούς υποκλάδους της μεταποίησης τροφίμων-ποτών-καπνού. Ειδικότερα, με βάση τις μεταβολές στον αριθμό των επιχειρήσεων και τις συνολικές ακαθάριστες επενδύσεις κατά την περίοδο 2009-2017 (Πίνακας 2.8), ιδιαίτερο **δυναμισμό** δείχνουν οι υποκλάδοι της **επεξεργασίας και συντήρησης φρούτων και λαχανικών, της παραγωγής χυμών φρούτων και λαχανικών, των παγωτών, του καφέ και τσαγιού, καθώς και των έτοιμων γευμάτων και των 'ομογενοποιημένων παρασκευασμάτων τροφίμων και διαιτητικών τροφίμων'**. Τουλάχιστον οι δύο τελευταίοι υποκλάδοι φανερώνουν τη διαρκή μεταβολή της ζήτησης προς έτοιμα γεύματα, λόγω και των έντονων αλλαγών στον τρόπο ζωής του σύγχρονου καταναλωτή. Αξιοσημείωτο δυναμισμό δείχνουν και τρεις υποκλάδοι της μεταποίησης ποτών (**ζυθοποιΐα, αναψυκτικά και εμφιαλωμένα νερά**, και η παραγωγή 'άλλων μη αποσταγμένων ποτών που έχουν υποστεί ζύμωση'), σε αντίθεση με την **οινοποιΐα**, όπου παρά την αύξηση του αριθμού των επιχειρήσεων κατά 15,2%, σημειώθηκε **μείωση στις ακαθάριστες επενδύσεις κατά 31,3%**. Θετικές μεταβολές σημειώθηκαν και στον – έντονα ελλειμματικό – υποκλάδο της παραγωγής έτοιμων ζωοτροφών για γεωργικά ζώα.

Οι θετικές επιδόσεις όλων τα παραπάνω υποκλάδων και η ανθεκτικότητά τους μέσα στην κρίση της περασμένης δεκαετίας, έχουν αναμφίβολα συμβάλει και στη θετική ανταπόκριση, τουλάχιστον ορισμένων από αυτούς και μέσα στην τρέχουσα κρίση λόγω της πανδημίας του κορονοϊού. Από την άλλη πλευρά, οι πολύ σημαντικές εξαγωγικές επιδόσεις αρκετών υποκλάδων που παρουσιάζονται στο υποκεφάλαιο 2.5 (π.χ. τυριά, έλαια, ψάρια), μπορούν να αποτελέσουν τον καταλύτη για αντιστροφή του αρνητικού κλίματος της τελευταίας δεκαετίας, μέσω της διενέργειας επενδύσεων και της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας.

Πίνακας 2.8: Αριθμός Επιχειρήσεων και συνολικές ακαθάριστες επενδύσεις σε κλάδους και υποκλάδους της μεταποίησης τροφίμων-ποτών-καπνού

Κωδικός	Κλάδος	Αριθμός Επιχειρήσεων			Συνολικές Ακαθάριστες Επενδύσεις (εκατ. €)		
		2009	2017	2009-2017	2009	2017	2009-2017
C	Μεταποίηση	83565	57373	-31.3%	3131.2	1558.2	-50.2%
C10	Τρόφιμα	15769	15309	-2.9%	556.7	410.3	-26.3%
C101	Επεξεργασία και Συντήρηση Κρέατος και Προϊόντων Κρέατος	523	410	-21.6%	42.4	35.8	-15.6%
C102	Επεξεργασία και συντήρηση ψαριών και μαλακίων	84	90	7.1%	8.5	6.5	-23.5%
C103	Επεξεργασία και συντήρηση Φρούτων και Λαχανικών	669	735	9.9%	53.8	73	35.7%
C1031	Επεξεργασία και συντήρηση Πατάτας	81	81	0.0%	7.7	12.9	67.5%
C1032	Παραγωγή χυμών φρούτων και λαχανικών	29	60	106.9%	0.3	6.7	2133.3%
C104	Λίπη και Έλαια	2022	1876	-7.2%	48.6	29.8	-38.7%

C1051	Γαλακτοκομία και Τυροκομία	740	661	-10.7%	125.2	72.8	-41.9%
C1052	Παγωτά	123	195	58.5%	22	25	13.6%
C106	Προϊόντα μύλου σιτηρών, αμύλου και προϊόντων αμύλου	332	267	-19.6%	23.7	13.2	-44.3%
C107	Αρτοποιία και Αλευρώδη Προϊόντα	10016	9714	-3.0%	158.6	95.1	-40.0%
C1073	Μακαρόνια και Ζυμαρικά	266	299	12.4%	9.3	7.3	-21.5%
C1081	Ζάχαρη	5	3	-40.0%	0.7	0.2	-71.4%
C1082	Σοκολατοποιία και Ζαχαροπλαστική	497	475	-4.4%	21.8	16.3	-25.2%
C1083	Καφές και Τσάϊ	173	211	22.0%	5	11.9	138.0%
C1084	Καρυκεύματα	95	114	20.0%	17.7	4.3	-75.7%
C1085	Έτοιμα Γεύματα	4	103	2475.0%	0.2	0.7	250.0%
C1086	Ομογενοποιημένα παρασκευάσματα τροφίμων και διαιτητικών τροφίμων	14	37	164.3%	0.3	0.4	33.3%
C1091	Έτοιμες Ζωοτροφές για γεωργικά ζώα	182	191	4.9%	9.5	10.3	8.4%
C11	Ποτά	926	1123	21.3%	102.8	111.7	8.7%
C1101	Απόσταξη και ανάμειξη οινοπνευματωδών ποτών	274	327	19.3%	9.3	4.1	-55.9%
C1102	Οινοποιία	520	599	15.2%	30	20.6	-31.3%
C1104	Παραγωγή άλλων μη αποσταγμένων ποτών που έχουν υποστεί ζύμωση	6	37	516.7%	0.3	0.4	33.3%
C1105	Ζυθοποιία	15	50	233.3%	24.8	27.2	9.7%
C1107	Αναψυκτικά και Εμφιαλωμένα Νερά	101	102	1.0%	38.1	59.5	56.2%
C12	Καπνός	4	16	300.0%	15.2	29.6	94.7%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Structural Business Surveys)

Εστιάζοντας στην πρωτογενή παραγωγή, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, αναμφίβολα, προϋποθέτει και την ικανότητα μιας παραγωγικής μονάδας να επιβιώνει μακροχρόνια και να αναπαράγεται μέσα στις εκάστοτε συνθήκες. Στο πλαίσιο αυτό, ο δείκτης **Ακαθάριστες Επενδύσεις προς Αποσβέσεις**, δείχνει κατά πόσο οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις μπορούν να αναπληρώνουν το κεφάλαιό τους που φθείρεται στην παραγωγική διαδικασία (δηλ. τις αποσβέσεις) και παράλληλα να επεκτείνουν το παραγωγικό τους σύστημα, δηλ. να δημιουργούν νέο πάγιο κεφάλαιο. Όλα αυτά συμβαίνουν όταν ο εν λόγω δείκτης παίρνει τιμές μεγαλύτερες του 100%. Όπως βλέπουμε, ο λόγος αυτός, κατά μέσο όρο, για τις εκμεταλλεύσεις του ΔΙΓΕΛΠ ήταν μόλις 22,7% την περίοδο 2004-2006, έπεσε στο 16,3% στα πρώτα χρόνια της κρίσης και ανέκαμψε στο 31,3% την περίοδο 2015-2017. Επομένως, **παρά την πρόσφατη βελτίωση, το πρόβλημα της αποεπένδυσης στην Ελληνική γεωργία παραμένει οξύτατο και υπονομεύει τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα και ανταγωνιστικότητά της.**

Εξετάζοντας λίγο πιο αναλυτικά τον δείκτη των ακαθάριστων επενδύσεων προς τις αποσβέσεις στις επιμέρους παραγωγικές εξειδικεύσεις των ελληνικών επαγγελματικών γεωργικών εκμεταλλεύσεων, παρατηρούμε ότι οι ΤΟΠ της Μικτής φυτικής-ζωικής παραγωγής και των Λοιπών αροτραίων καλλιεργειών είναι οι μόνοι που σημειώνουν αξιοσημείωτες επιδόσεις, με 95,7% και 41,0%, αντίστοιχα, την περίοδο 2015-2017 (Πίνακας 2.9).

Πίνακας 2.9: Ακαθάριστες Επενδύσεις προς Αποσβέσεις κατά Παραγωγική Εξειδίκευση (%)

Παραγωγική Εξειδίκευση (ΤΟΠ)	Μ.Ο. 2004-2006	Μ.Ο. 2009-2011	Μ.Ο. 2015-2017
Δημητριακά, ελαιούχοι & πρωτεϊνούχοι σπόροι	13.7%	-8.0%	19.4%
Λοιπές Αροτραίες καλλιέργειες	16.1%	14.1%	41.0%
Κηπευτικά	25.9%	16.0%	17.9%
Συνδυασμοί καλλιεργειών	17.7%	16.1%	18.4%
Κρασιά	40.3%	13.8%	26.9%
Φρούτα	45.6%	19.9%	16.5%
Ελαιοκομία	12.2%	22.1%	28.2%
Συνδυασμοί μόνιμων καλλιεργειών	19.4%	0.8%	25.5%
Αιγοπρόβατα	24.6%	37.7%	34.4%
Αγελαδοτροφία	-7.6%	19.1%	11.0%
Καρποφάγα			31.5%
Μικτή φυτική-ζωική παραγωγή	36.7%	26.6%	95.7%
Όλοι οι ΤΟΠ	22.7%	16.3%	31.3%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΔΙΓΕΛΠ

Το 'υπόστρωμα' επάνω στο οποίο πραγματοποιείται αυτή η επενδυτική δραστηριότητα, είναι το συνολικό πάγιο κεφάλαιο το οποίο έχει ήδη συσσωρευθεί στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις, δηλ. το μέσο επενδεδυμένο κεφάλαιο (ΜΕΚ). Έτσι, παρατηρούμε ότι οι επαγγελματικές γεωργικές εκμεταλλεύσεις του Δικτύου Γεωργικής Λογιστικής Πληροφόρησης (ΔΙΓΕΛΠ ή RICA), είχαν κατά μέσο όρο την τριετία 2015-2017, ΜΕΚ της τάξης των 118,8 χιλ. €. Το **μισό περίπου από το ποσό αυτό** αντιπροσωπεύει η **αξία της γεωργικής γης** και το υπόλοιπο μισό η αξία όλων των άλλων στοιχείων του παγίου κεφαλαίου (κτίσματα, έγγειες βελτιώσεις, μηχανήματα, μόνιμες φυτείες και ζώα). Όπως βλέπουμε στο επόμενο διάγραμμα, το ΜΕΚ της μέσης εκμετάλλευσης είχε αυξηθεί από 82,1 χιλ. € την τριετία 2004-2006, σε 99,5 χιλ. € την περίοδο 2009-2011. Αναμφίβολα, στην αύξηση αυτή, ιδιαίτερα μεταξύ των περιόδων 2009-2011 και 2015-2017, έπαιξαν ρόλο και οι επενδύσεις που χρηματοδοτήθηκαν μέσω των Σχεδίων Βελτίωσης, όπως θα αναλυθεί παρακάτω.

Πολύ μεγάλες διαφοροποιήσεις ως προς το ΜΕΚ παρατηρούνται μεταξύ των επιμέρους παραγωγικών εξειδικεύσεων της ελληνικής γεωργίας. Ειδικότερα, οι εκμεταλλεύσεις που είναι εξειδικευμένες στα **καρποφάγα** (χοιροτροφία και πτηνοτροφία) και την **αγελαδοτροφία γαλακτοπαραγωγής**, **έχουν 3,5 φορές μεγαλύτερο ΜΕΚ** από τη μέση επαγγελματική εκμετάλλευση της χώρας, δηλ. της τάξης των 350 χιλ. € και πλέον. Μεγαλύτερο του μέσου όρου είναι και το ΜΕΚ των εκμεταλλεύσεων που είναι εξειδικευμένες στα κηπευτικά και τους συνδυασμούς μόνιμων καλλιεργειών (την περίοδο 2015-2017: 145,8 χιλ. € και 134,9 χιλ. €, αντίστοιχα). Δεν είναι τυχαίο ότι οι παραπάνω ΤΟΠ σημειώνουν και τις καλύτερες επιδόσεις τόσο ως προς το οικονομικό μέγεθος, όσο και ως προς το γεωργικό οικογενειακό εισόδημά τους.

Παρότι το επενδεδυμένο κεφάλαιο είναι αξιόλογο σε αρκετούς ΤΟΠ και μεμονωμένες γεωργικές εκμεταλλεύσεις, το πρόβλημα της αποεπένδυσης που αναλύθηκε στα παραπάνω, αναμφίβολα υπονομεύει τις μακροπρόθεσμες προοπτικές βιωσιμότητας και ανάπτυξης της ελληνικής γεωργίας.

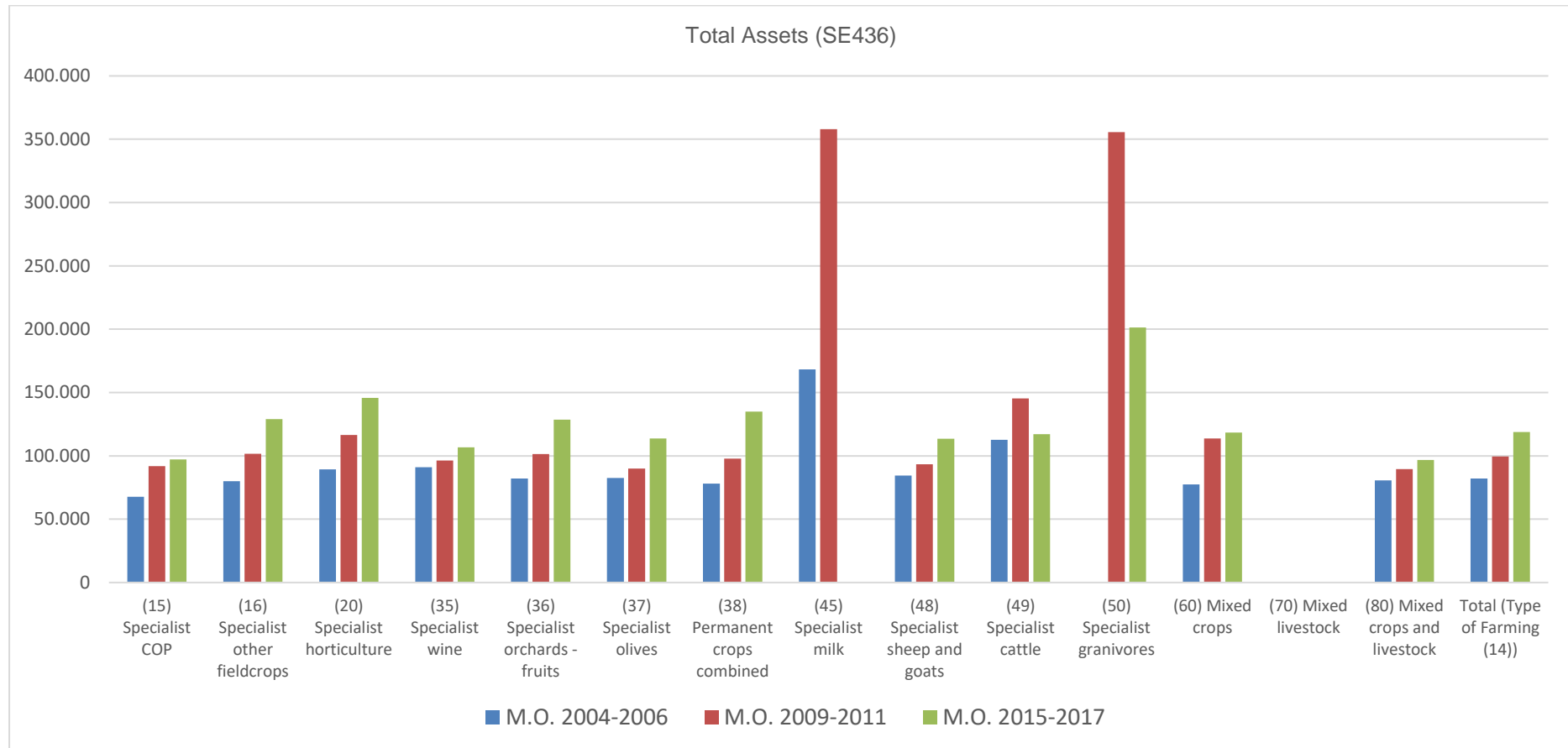
Από την άλλη πλευρά, σύμφωνα με τα στοιχεία της βάσης δεδομένων του ΔΙΓΕΛΠ, η **δανειακή επιβάρυνση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων** κυμαίνεται σε πάρα πολύ χαμηλά επίπεδα, συνήθως χαμηλότερη του 2%. Ο δείκτης αυτός υπολογίστηκε ως το ποσοστό των συνολικών υποχρεώσεων των εκμεταλλεύσεων (βραχυπρόθεσμα και μεσομακροπρόθεσμα δάνεια) προς το μέσο κεφάλαιο των εκμεταλλεύσεων, στο οποίο περιλαμβάνεται το κυκλοφοριακό κεφάλαιο και το σταθερό κεφάλαιο, εκτός της αξίας της γης. Η μεγαλύτερη τιμή αυτού του δείκτη για το σύνολο των παραγωγικών εξειδικεύσεων της Ελληνικής γεωργίας είναι το 1,53% το 2009, ενώ οι μόνες περιπτώσεις που η τιμή του δείκτη εμφανίζεται αρκετά υψηλότερη, είναι το 28,51% για τον ΤΟΠ της γαλακτοπαραγωγού αγελαδοτροφίας το 2004 και το 9,32% για τον ΤΟΠ των κηπευτικών το 2009. Μια πιθανή εξήγηση για τις χαμηλές τιμές του δείκτη είναι η ελλιπής καταγραφή και επομένως η υποεκτίμηση των δανείων των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στη συγκεκριμένη έρευνα.

Πίνακας 2.10: Δανειακή Επιβάρυνση κατά παραγωγική εξειδίκευση (ΤΟΠ) εκμεταλλεύσεων

	(15) Specialist COP	(16) Specialist other fieldcrops	(20) Specialist horticulture	(35) Specialist wine	(36) Specialist orchards - fruits	(37) Specialist olives	(38) Permanent crops combined	(45) Specialist milk	(48) Specialist sheep and goats	(49) Specialist cattle	(50) Specialist granivores	(60) Mixed crops	(70) Mixed livestock	(80) Mixed crops and livestock	Total (Type of Farming (14))
2018	0.05%	0.03%	0.00%	0.00%	0.04%	0.12%	0.00%		0.25%	0.21%	0.00%	0.05%		0.01%	0.08%
2017	0.00%	0.01%	0.00%	0.00%	0.05%	0.05%	0.00%		0.00%	0.00%	0.00%	0.00%		0.07%	0.02%
2016	0.12%	0.04%	0.00%	0.00%	0.00%	0.02%	0.09%		0.16%	0.38%	0.00%	0.05%		0.00%	0.06%
2015	0.00%	0.16%	0.00%	0.00%	0.00%	0.08%	0.06%		0.04%	0.47%	0.00%	0.08%		0.22%	0.08%
2014	0.01%	0.11%	0.32%	0.00%	0.02%	0.06%	0.07%		0.35%	1.59%	0.00%	0.11%		0.14%	0.15%
2013	1.03%	0.36%	1.01%	0.00%	0.19%	0.91%	0.31%	0.04%	0.82%	0.36%	0.68%	0.51%		1.08%	0.61%
2012	0.83%	0.71%	1.49%	0.00%	0.56%	0.90%	0.00%	0.00%	0.93%	0.67%		0.32%		0.85%	0.67%
2011	1.41%	1.11%	2.11%	0.04%	1.10%	0.71%	0.26%		1.46%	0.49%		0.41%		1.63%	0.94%
2010	1.64%	1.96%	2.24%	0.00%	1.23%	0.65%	0.00%		2.06%	0.82%		0.95%		1.79%	1.22%
2009	2.17%	1.60%	9.32%	0.12%	1.21%	0.66%	0.97%		1.23%	1.32%	0.84%	0.26%		1.99%	1.53%
2008	1.44%	1.54%	3.37%	0.03%	0.84%	1.03%	0.80%		1.25%	1.78%	0.92%	0.90%		0.56%	1.15%
2007	1.56%	1.48%	2.70%	0.04%	0.27%	0.60%	0.55%		0.99%	2.51%		0.47%		0.31%	0.89%
2006	2.23%	1.73%	0.85%	0.81%	0.37%	0.45%	0.19%	3.57%	0.72%	2.84%		0.88%		0.43%	0.91%
2005	2.22%	1.84%	1.85%	1.25%	0.08%	0.30%	0.26%		0.84%	1.28%		0.30%		0.80%	0.91%
2004	1.54%	1.99%	3.56%	0.24%	0.34%	0.37%	0.20%	28.51%	0.94%	1.94%		0.23%		0.35%	1.30%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΔΙΓΕΛΠ

Διάγραμμα 2.3: Μέσο Επενδεδυμένο Κεφάλαιο (€) κατά Τεχνικοοικονομικό Προσανατολισμό

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΔΙΓΕΛΠ

2.4.3. Οι επενδύσεις που ενισχύονται από το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης

2.4.3.1. Οι επενδύσεις στην πρωτογενή παραγωγή

Διαχρονικά, η παροχή επενδυτικών ενισχύσεων, αποτέλεσε και αποτελεί την 'αιχμή του δόρατος' του διαρθρωτικού εκσυγχρονισμού της γεωργίας και της ενίσχυσης των επενδύσεων. Το μέτρο αυτό αποτελεί συστατικό στοιχείο όλων των μέχρι τώρα Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) και υλοποιείται μέσω της υποβολής και έγκρισης αναλυτικών επενδυτικών σχεδίων που ονομάζονται 'Σχέδια Βελτίωσης' (Σχ.Β.). Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα μέχρι τώρα αποτελέσματα από την εφαρμογή των σχετικών μέτρων στο πλαίσιο των προγραμματικών περιόδων 2007-2013 και 2014-2020.

Η Προγραμματική Περίοδος 2007-2013

Αναφορικά με την προγραμματική περίοδο 2007-2013, σημειώνεται ότι (ΛΚΝ-ΓΠΑ, 2016: *Εκ των υστέρων αξιολόγηση (Ex post) του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013, Αθήνα, Δεκέμβριος 2016*):

Μέχρι την 31^η/12/2015 είχαν ενταχθεί στο Μέτρο 121 του ΠΑΑ 6.972 γεωργικές εκμεταλλεύσεις με Σχ.Β., με συνολική δημόσια δαπάνη 494,89 εκατ. €. Όμως, στο χρονικό αυτό διάστημα είχαν ολοκληρωθεί μόνο τα 3.958 Σχ.Β. και είχαν πληρωθεί 217,2 εκατ. €. δημόσιας δαπάνης, η οποία αντιστοιχεί σε περίπου 434,5 εκατ. € συνολικών επενδύσεων. Επομένως, **το 57% των ενταχθεισών εκμεταλλεύσεων ολοκλήρωσαν το επενδυτικό τους σχέδιο εντός της προγραμματικής περιόδου**. Ένας μεγάλος αριθμός επενδυτικών σχεδίων (2.874 εκμεταλλεύσεις) πραγματοποίησαν μόνο ένα μέρος του επενδυτικού τους σχεδίου, οπότε για την ολοκλήρωσή τους μεταφέρθηκαν ως 'ανειλημμένες υποχρεώσεις' στο ΠΑΑ 2014-20.

Σημαντικός παράγοντας που προξένησε αυτό το φαινόμενο ήταν η οικονομική κρίση, η έλλειψη ρευστότητας (κυρίως στενότητα χορηγήσεων από τον τραπεζικό τομέα και οι έλεγχοι στις κινήσεις κεφαλαίων-capital controls) αλλά και η σημαντική καθυστέρηση στην ένταξη τους στο ΠΑΑ, αφού οι περισσότερες εκμεταλλεύσεις εντάχθηκαν το 2013 και το 2014, ενώ η πρόσκληση είχε δημοσιευτεί το 2011.

Παρόλα αυτά, **στις εκμεταλλεύσεις που εντάχθηκαν και ολοκλήρωσαν το επενδυτικό τους σχέδιο, κατά μέσο όρο την περίοδο 2011-2015, η παραγωγικότητα εργασίας μετρούμενη ως ΑΠΑ ανά ΜΑΕ, αυξήθηκε κατά 2,2%, ενώ σε όλες τις άλλες 'συγκρίσιμες' εκμεταλλεύσεις της χώρας (αυτές που καταγράφονται στο ΟΣΔΕ και έχουν ανθρώπινη εργασία άνω της 0,5 ΜΑΕ) η παραγωγικότητα εργασίας μειώθηκε κατά 7,1%**. Αυτό είναι το αποτέλεσμα της διαχρονικής μεταβολής της ΑΠΑ και των ΜΑΕ ανά εκμετάλλευση. Έτσι, στις εκμεταλλεύσεις που εντάχθηκαν και ολοκλήρωσαν το επενδυτικό τους σχέδιο, κατά μέσο όρο την περίοδο 2011-2015 η ΑΠΑ αυξήθηκε από 29.206 € σε 36.335

€, και οι ΜΑΕ από 2,3 σε 2,8. Αντίθετα, στις 'συγκρίσιμες' εκμεταλλεύσεις της χώρας, η ΑΠΑ μειώθηκε από 18.783 € σε 14.642 € και οι ΜΑΕ από 1,4 σε 1,2.

Επίσης, το 2011 το 68% των εκμεταλλεύσεων που εντάχθηκαν και ολοκλήρωσαν το επενδυτικό τους σχέδιο ανήκαν στις κατηγορίες μεγάλου και πολύ μεγάλου οικονομικού μεγέθους (16-39,9 ESU και 40+ ESU), ενώ με την λήξη της εφαρμογής του επενδυτικού σχεδίου (2015), το ποσοστό αυτό αυξήθηκε σε 83% του συνόλου. Οι εκμεταλλεύσεις αυτές φαίνεται ότι μπόρεσαν να ολοκληρώσουν επιτυχώς το επενδυτικό τους σχέδιο, εξασφαλίζοντας την απαιτούμενη ιδιωτική συμμετοχή, παρά την οικονομική κρίση και την εφαρμογή των ελέγχων στις κινήσεις κεφαλαίων (capital controls), που ευρύτερα επηρέασαν το επενδυτικό κλίμα της χώρας. Από την άλλη πλευρά, το 71% των επενδύσεων των εκμεταλλεύσεων που ολοκλήρωσαν επενδυτικό σχέδιο την περίοδο 2011-15 αφορά 'κλασικές' επενδυτικές δαπάνες, δηλαδή ελκυστήρες και παρελκόμενα ελκυστήρων. Να σημειωθεί ότι μεγάλο μέρος αυτών ειδικά των επενδύσεων, εντάχθηκαν στο πλαίσιο των Νέων Προκλήσεων ως 'νέες τεχνικές'.

Όμως, μόνο το 6,4% των εκμεταλλεύσεων που εντάχθηκαν και ολοκλήρωσαν το επενδυτικό τους σχέδιο την περίοδο 2011-2015 άλλαξαν την παραγωγική τους εξειδίκευση, δηλ. τον αρχικό ΤΟΠ στον οποίο ανήκαν. Οι εκμεταλλεύσεις αυτές αποχώρησαν κυρίως από τους ΤΟΠ των δημητριακών, της μικτής εκτροφής μηρυκαστικών και της ελαιοκομίας και εντάχθηκαν (το 2015) κυρίως στους ΤΟΠ των πολυκαλλιεργειών, των λοιπών αροτραίων καλλιεργειών και των κηπευτικών & ανθέων. Υπενθυμίζεται ότι προϋπόθεση για ένταξη στο σχετικό Μέτρο ήταν οι εκμεταλλεύσεις στην έναρξη του Σχ.Β. να έχουν τουλάχιστον 0,5 ΜΑΕ και στη λήξη τουλάχιστον 1 ΜΑΕ. Η απαίτηση αυτή καλύφθηκε κυρίως με την οικονομική μεγέθυνση των εκμεταλλεύσεων, παρά με την αναδιάρθρωση της παραγωγής. Επίσης, το Μέτρο δεν φαίνεται να συνέβαλε στην ενίσχυση της ζωικής έναντι της φυτικής παραγωγής, ενώ από την μικρής έκτασης αναδιάρθρωση παραγωγής των εκμεταλλεύσεων φαίνεται ότι το Μέτρο δεν συμβάλει σημαντικά στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς τους, όσον αφορά την διέξοδό τους στην αγορά ή και την ενσωμάτωσή τους στον κλάδο των αγροτροφίμων.

Εκτός από τα προαναφερθέντα, στο πλαίσιο του Μέρους 121 του ΠΑΑ 2007-2013, μέχρι την 31/12/2015, είχαν γίνει πληρωμές δημόσιας δαπάνης ύψους 124,86 εκατ. €, από τα οποία τα 3,6 εκατ. € για εκμεταλλεύσεις με Σχ.Β. μικρού κόστους, και τα 121,26 εκατ. € για Σχ.Β. από 'ανειλημμένες υποχρεώσεις' της προγραμματικής περιόδου 2000-2006. Αυτή η δημόσια δαπάνη αντιστοιχεί σε συνολικό ύψος επενδύσεων περίπου 249,7 εκατ. €. Εάν σε αυτό το ποσό προστεθεί το προαναφερθέν ποσό των περίπου 434,5 εκατ. €, προκύπτει ότι, **στο πλαίσιο του ΠΑΑ 2007-2013, κατά την περίοδο 2011-2015, πραγματοποιήθηκαν γεωργικές επενδύσεις συνολικού ύψους περίπου 684,2 εκατ. €.**

Η Προγραμματική Περίοδος 2014-2020

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία (ΛΚΝ ΑΝΑΛΥΣΙΣ: Αξιολόγηση του ΠΑΑ 2014-2020 στο πλαίσιο της Ετήσιας Έκθεσης Υλοποίησης του 2019», Αθήνα, Μάιος 2019), μέσα στη χρονική περίοδο 2016-2018, πραγματοποιήθηκαν μέσω των Σχεδίων Βελτίωσης, επενδύσεις συνολικού ύψους περίπου 181 εκατ. €, με το μισό από αυτό το

ποσό να αποτελεί τη δημόσια δαπάνη και το υπόλοιπο την ιδιωτική συμμετοχή. Οι εν λόγω επενδύσεις πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο 2.132 Σχεδίων Βελτίωσης, που αντιπροσωπεύουν το 77% του συνόλου των ενταγμένων έργων στο Μέτρο 4.1 του ΠΑΑ 2014-2020, τα οποία με τη σειρά τους είχαν ενταχθεί στο σύνολό τους στο ΠΑΑ 2007-2013 και αποτελούν 'ανειλημμένες υποχρεώσεις' για το ΠΑΑ 2014-2020.

Η συμβολή του Προγράμματος στην προώθηση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας είναι αμελητέα σε οικονομικούς όρους, λόγω του πολύ περιορισμένου αριθμού ολοκληρωμένων έργων, αφού τα 2.132 επενδυτικά σχέδια (Μ4.1) που ολοκληρώθηκαν αντιστοιχούν στο 0,38% του συνόλου των γεωργικών εκμεταλλεύσεων της χώρας, αλλά ιδιαίτερα σημαντική για την ηλικιακή αναζωογόνηση των απασχολούμενων στη γεωργία, η γήρανση των οποίων αποτελεί ένα από τα διαρθρωτικά της προβλήματα.

Ως προς το είδος των επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν, το 41,5% των επενδυτικών δαπανών αφορούν προμήθεια ελκυστήρων και παρελκόμενα, ακολουθούν τα αρδευτικά συστήματα εξοικονόμησης ύδατος με 16%, η εγκατάσταση πολυετών φυτειών με 14%, οι σταβλικές εγκαταστάσεις και ο εξοπλισμός για τη ζωική παραγωγή με 11% και τέλος οι έγγειες βελτιώσεις και οι γεωτρήσεις απορρόφησαν το 9,4%.

Ιδιαίτερα θετικά είναι τα αποτελέσματα από την πραγματοποίηση των προαναφερθέντων Σχεδίων Βελτίωσης:

- στην αύξηση του οικονομικού μεγέθους των εκμεταλλεύσεων, καθώς οι εκμεταλλεύσεις που ολοκλήρωσαν τα Σχ.Β. αύξησαν τα ποσοστά συμμετοχής τους στις κατηγορίες οικονομικού μεγέθους > 16 ESU από 72,9% σε 87,9% μεταξύ του 2011 και του 2017, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά για τις 'συγκρίσιμες' εκμεταλλεύσεις της χώρας ήταν 37,5% και 44,1%.
- στη βελτίωση της παραγωγικότητας της εργασίας στη γεωργία, μετρούμενη ως τυπική αξία παραγωγής ανά ΜΑΕ: αυξήθηκε στις δύο προαναφερθείσες κατηγορίες εκμεταλλεύσεων μεταξύ 2011 και 2017, κατά 15,3% και 17,6% αντίστοιχα, σε απόλυτα όμως μεγέθη, στην πρώτη κατηγορία διαμορφώθηκε το 2017 σε 15.615 €, έναντι 10.698 €, στη δεύτερη.
- στην αλλαγή της παραγωγικής εξειδίκευσης των εκμεταλλεύσεων. Ειδικότερα, μεταξύ 2011 και 2017, το 14,3% των ενταχθεισών εκμεταλλεύσεων άλλαξαν Τεχνικοοικονομικό Προσανατολισμό. Αύξηση του αριθμού των εκμεταλλεύσεων παρατηρείται κυρίως στους ΤΟΠ των πολυκαλλιιεργειών, των κηπευτικών, της μικτής φυτικής και ζωικής παραγωγής και της λοιπής αμπελοκαλλιέργειας, που έχουν ανάγκη αυξημένης ανθρώπινης εργασίας, σε βάρος κυρίως των ΤΟΠ των λοιπών αροτραίων, των δημητριακών, του βαμβακιού, των προβάτων και της μικτής εκτροφής μηρυκαστικών.

Συνοψίζοντας, αθροιστικά, στις προγραμματικές περιόδους 2007-2013 και 2014-2020, (από το 2011 έως και το 2018) πραγματοποιήθηκαν μέσω των Σχεδίων Βελτίωσης συνολικές επενδύσεις περίπου 865,2 εκατ. € (περίπου 684,2 εκατ. € + περίπου 181 εκατ. €.).

Εκτός όμως από τις 'ανειλημμένες υποχρεώσεις' της προηγούμενης προγραμματικής περιόδου, έχουν ήδη ενταχθεί στο ΠΑΑ 2014-2020 και 7.997 νέα Σχέδια Βελτίωσης, με συνολικό προϋπολογισμό **454,96 εκατ. €**, τα οποία όμως είναι σε αρχικό στάδιο, οπότε τα όποια συμπεράσματα θα εξαχθούν μετά την ολοκλήρωσή τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε αυτά τα Σχ. Β. οι ελκυστήρες αντιπροσωπεύουν το 41% του συνολικού κόστους των επενδύσεων, τα παρελκόμενα το 12%, τα ψεκαστικά το 6% και τα μηχανήματα κατεργασίας εδάφους το 5,7%.

2.4.3.2. Οι επενδύσεις στην πρώτη μεταποίηση και την εμπορία γεωργικών προϊόντων

Αναλυτική αναφορά στα Μέτρα που αφορούν την πρώτη μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων, καθώς και άλλα συναφή Μέτρα των ΠΑΑ 2007-2013 και 2014-2020, γίνεται στον Ειδικό Στόχο 3. Στην παρούσα ενότητα περιοριζόμαστε σε ορισμένα μόνο στοιχεία που αφορούν την πραγματοποίηση των σχετικών επενδύσεων, για να σχηματισθεί πιο ολοκληρωμένη εικόνα σχετικά με τη συμβολή των επενδύσεων αυτών στον σχηματισμό παγίου κεφαλαίου στον ευρύτερο αγροδιατροφικό τομέα.

Προγραμματική περίοδος 2007-2013

Στο πλαίσιο του Υπομέτρου 123Α του ΠΑΑ 2007-2013 ("Προστιθέμενη Αξία Γεωργικών Προϊόντων") πραγματοποιήθηκαν **συνολικές επενδύσεις 152,58 εκατ. €** από 100 επιχειρήσεις (ΛΚΝ-ΓΠΑ, 2016: *Εκ των υστέρων αξιολόγηση (Ex post) του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013, Αθήνα, Δεκέμβριος 2016*).

Τόσο από τα ενταγμένα όσο και από τα ολοκληρωμένα έργα, προκύπτει ότι το ενδιαφέρον των επενδυτών επικεντρώθηκε σε τρεις τομείς που παρουσιάζουν εξωστρέφεια και σημαντική δυναμική, συμβάλλοντας στην απορρόφηση μεγάλου όγκου της γεωργικής παραγωγής: στα οπωροκηπευτικά, το γάλα (όπου οποίο εντάσσονται τα τυροκομεία και οι εγκαταστάσεις παραγωγής γιαούρτης) και τον οίνο.

Το Μέτρο συνέβαλε στον κλάδο των οπωροκηπευτικών στην ανάσχεση της σημαντικής μείωσης του αριθμού των επιχειρήσεων, στον τομέα του κρέατος στη διατήρηση υψηλού επιπέδου φαινόμενης παραγωγικότητας και στον τομέα του γάλακτος στην ανάσχεση της σημαντικής μείωσης του αριθμού των απασχολούμενων, των εσόδων, της προστιθέμενης αξίας και των λειτουργικών κερδών.

Επομένως, με δεδομένο το εξαιρετικά δυσμενές μακροοικονομικό περιβάλλον της περιόδου αυτής, οι επενδύσεις που ενισχύθηκαν μέσω του ΠΑΑ 2007-2013, λειτούργησαν ανασταλτικά στη σημαντική επιδείνωση βασικών μεγεθών των ενισχυόμενων επιχειρήσεων. **Οι επενδύσεις αυτές, λειτουργούν συμπληρωματικά με τις αντίστοιχες στους κλάδους της πρωτογενούς παραγωγής, δημιουργώντας προϋποθέσεις ισχυροποίησης και περαιτέρω εξωστρέφειας ευρύτερων αγροδιατροφικών αλυσίδων**, με χαρακτηριστικό το

παράδειγμα της Φέτας και της θετικής πορείας όλων των συναφών κλάδων της πρωτογενούς και δευτερογενούς παραγωγής.

Προγραμματική Περίοδος 2014-2020

Το σχετικό Μέτρο του ΠΑΑ 2014-2020 αφορά την **ενίσχυση των επενδύσεων στις επιχειρήσεις της πρώτης μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων**. Το σύνολο των ολοκληρωμένων έργων αποτελούν συνεχιζόμενα έργα του ΠΑΑ 2007-2013. Με βάση τα πιο πρόσφατα στοιχεία (ΛΚΝ ΑΝΑΛΥΣΙΣ: Αξιολόγηση του ΠΑΑ 2014-2020 στο πλαίσιο της Ετήσιας Έκθεσης Υλοποίησης του 2019», Αθήνα, Μάιος 2019), έχουν ολοκληρωθεί 198 έργα, με συνολικές πληρωμές δημόσιας δαπάνης 54,86 εκατ. €, οι οποίες ανατιστοιχούν σε **συνολικό ύψος επενδύσεων 127,54 εκατ. €**. Οι υποκλάδοι της βιομηχανίας τροφίμων και ποτών που μπορούν να χρηματοδοτηθούν από το ΠΑΑ, είναι αποκλειστικά όσοι προβαίνουν σε πρώτη μεταποίηση γεωργικού προϊόντος του Παραρτήματος 1 της Συνθήκης της ΕΕ με τελικό προϊόν επίσης του Παραρτήματος Ι.

Οι σημαντικότερες κατηγορίες, με βάση της συμμετοχή τους στο συνολικό ύψος των επενδύσεων, είναι η επεξεργασία και συντήρηση φρούτων και λαχανικών (27,5%), τα γαλακτοκομεία και η τυροκομία (19,1%) και η επεξεργασία και συντήρηση κρέατος και παραγωγή προϊόντων κρέατος (14%). Το Μέτρο συμβάλλει στη δημιουργία θέσεων εργασίας, στην αύξηση του αριθμού των επιχειρήσεων και στην αύξηση των πωλήσεων.

Επίσης, το Μέτρο περιλαμβάνει 347 επιπλέον επενδυτικά σχέδια, τα οποία εντάχθηκαν πρόσφατα και βρίσκονται σε φάση υλοποίησης. Οι αναμενόμενες επενδύσεις από τα σχέδια αυτά ανέρχονται σε 844 εκατ. €. Από την κλαδική κατανομή τους προκύπτει ότι διατηρείται η αυξημένη συμμετοχή των κλάδων οπωροκηπευτικών του γάλακτος των ελαιούχων προϊόντων και του οίνου.

Με δεδομένο ότι ο συνολικός αριθμός των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στους κλάδους αυτούς, κατά μ.ο. την τριετία 2014-2016 ήταν 4.867, **το Πρόγραμμα συνέβαλε στον εκσυγχρονισμό του 4% των επιχειρήσεων**. Επίσης, το συνολικό ύψος των επενδύσεων την τριετία 2014-2016 στους κλάδους της πρώτης μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων ανήλθε σε 711,76 εκατ. €, ενώ **οι επενδύσεις του μέτρου ήταν 127,54 εκατ. €, δηλ. αποτελούν το 18% των συνολικών επενδύσεων για την τριετία 2014-2016**.

Συνοψίζοντας, μέσω των ΠΑΑ 2007-2013 και 2014-2020 έχουν μέχρι τώρα πραγματοποιηθεί συνολικές επενδύσεις 280,12 εκατ. € (152,58 εκατ. € + 127,54 εκατ. €) στην πρώτη μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων.

Οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου στην Ελληνική γεωργία έχουν ανακάμψει ελαφρά μετά το 2015, παρόλα αυτά, όπως διαπιστώνει πρόσφατη έρευνα της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων, υφίσταται ένα χρηματοδοτικό κενό (ζήτηση – προσφορά δανείων) της τάξης των 4,5 έως 14,3 δισεκ. €. Την περίοδο 2008-2017 πραγματοποιήθηκαν συνολικά ακαθάριστες επενδύσεις ύψους 21,8 δισεκατ. € σε ολόκληρο τον αγροδιατροφικό τομέα, από

τις οποίες το 59,5% στην πρωτογενή παραγωγή, το 18,6% στη μεταποίηση τροφίμων και το 11,4% στο χονδρικό εμπόριο τροφίμων-ποτών-καπνού.

Κατά την περίοδο της πρόσφατης οικονομικής κρίσης, στο σύνολο των κλάδων του αγροδιατροφικού τομέα, τη σχετικά μεγαλύτερη ανθεκτικότητα παρουσίασε η μεταποίηση τροφίμων, όπως προκύπτει από τις σχετικά μικρότερες μειώσεις που εμφάνισε στις συνολικές ακαθάριστες επενδύσεις, τον αριθμό των επιχειρήσεων και το συνολικό καθαρό πάγιο κεφάλαιο, καθώς και από την αύξηση στον συνολικό αριθμό των απασχολούμενων, κατά 36,7%. Με δεδομένη τη μείωση των συνολικών επενδύσεων και τον σχεδόν σταθερό αριθμό των επιχειρήσεων της μεταποίησης τροφίμων, η αύξηση αυτή στον αριθμό των απασχολούμενων σημαίνει, κατά πάσα πιθανότητα, ότι οι επιχειρήσεις του εν λόγω κλάδου είχαν ήδη εγκατεστημένο αναξιοποίητο παραγωγικό δυναμικό, το οποίο και αξιοποίησαν μέσα στην κρίση, απασχολώντας μεγαλύτερο αριθμό εργαζομένων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν ορισμένοι υποκλάδοι της μεταποίησης, όπως αυτοί που αφορούν την επεξεργασία φρούτων-λαχανικών, την παραγωγή χυμών, τα παγωτά, τα έτοιμα γεύματα, τη ζυθοποιία, τα αναψυκτικά κ.ά.

Παρά την πρόσφατη βελτίωση, το πρόβλημα της αποεπένδυσης στην Ελληνική γεωργία παραμένει οξύτατο και υπονομεύει τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα και ανταγωνιστικότητά της. Αυτό αποτυπώνεται ανάγλυφα στις τιμές του δείκτη *επενδύσεις προς αποσβέσεις*, ο οποίος κατά μέσο όρο, για τις εκμεταλλεύσεις του ΔΙΓΕΛΠ ήταν μόλις 22,7% την περίοδο 2004-2006, έπεσε στο 16,3% στα πρώτα χρόνια της κρίσης και ανέκαμψε στο 31,3% την περίοδο 2015-2017, δηλαδή υπολείπεται κατά πολύ του 100%. Κι' αυτό, παρότι το επενδεδυμένο κεφάλαιο είναι αξιόλογο σε αρκετούς ΤΟΠ και μεμονωμένες γεωργικές εκμεταλλεύσεις.

Οι ιδιωτικές επενδύσεις στην πρωτογενή παραγωγή που ενισχύθηκαν μέσω των Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) των προγραμματικών περιόδων 2007-2013 και 2014-2020 (πραγματοποιήθηκαν από το 2011 έως και το 2018), ανήλθαν συνολικά σε περίπου 865,2 εκατ. € και έχουν συμβάλει στην αύξηση του οικονομικού μεγέθους των εκμεταλλεύσεων, στη βελτίωση της παραγωγικότητας της εργασίας στη γεωργία και εν μέρει στην αλλαγή της παραγωγικής εξειδίκευσης των εκμεταλλεύσεων. Οι επενδύσεις αυτές αντιστοιχούν περίπου στο 6,7% των συνολικών επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν στην πρωτογενή παραγωγή της χώρας την ίδια χρονική περίοδο.

Επίσης, μέσω των ΠΑΑ 2007-2013 και 2014-2020 έχουν μέχρι τώρα πραγματοποιηθεί συνολικές επενδύσεις 280,12 εκατ. € (152,58 εκατ. € + 127,54 εκατ. €) στην πρώτη μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων. **Για την τριετία 2014-2016, οι εν λόγω επενδύσεις αντιστοιχούν στο 18% των συνολικών επενδύσεων στους τομείς αυτούς.**

2.5. ΟΙ ΣΥΝΙΣΤΩΣΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

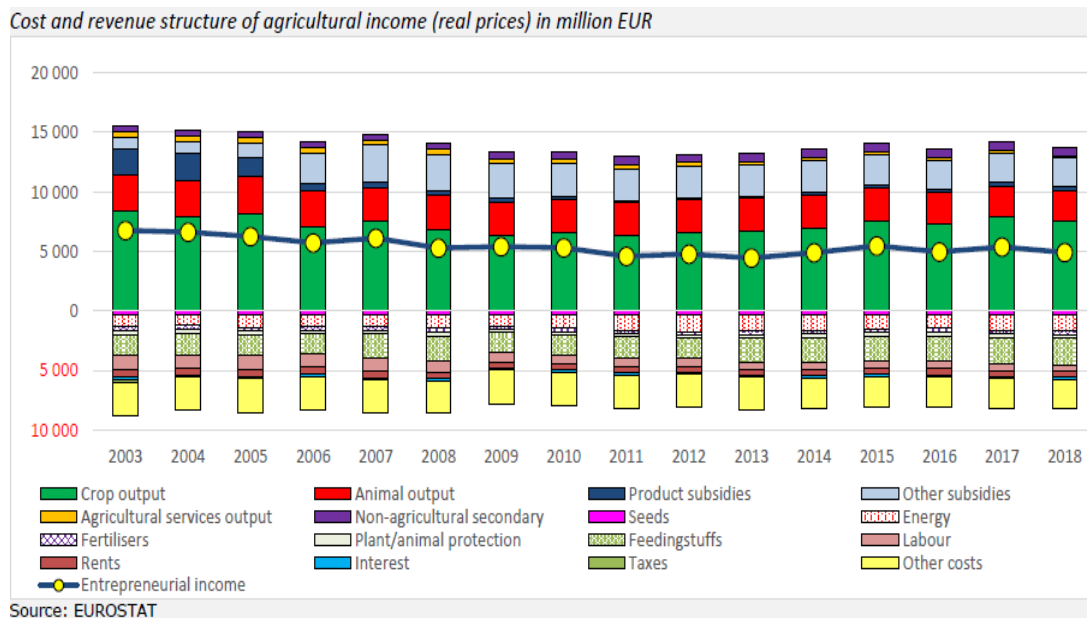
2.5.1. Εισαγωγή

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται τα βασικά στοιχεία για τη διάρθρωση και την εξέλιξη του γεωργικού εισοδήματος, με ιδιαίτερη αναφορά στην προέλευση των εσόδων (από την αγορά ή από άμεσες ενισχύσεις), καθώς και τις βασικές κατηγορίες δαπανών.

Το συνολικό Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα (ΓΟΕ) της ελληνικής γεωργίας ανέρχεται την τελευταία δεκαετία σε 5 δισεκ. € περίπου, έχοντας μειωθεί σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο. Η σχέση της ακαθάριστης αξίας φυτικής παραγωγής προς την αντίστοιχη της ζωικής παραγωγής, είναι περίπου 3/1, ενώ οι άμεσες ενισχύσεις αντιστοιχούν περίπου στο 1/3 των συνολικών εσόδων (ακαθάριστη πρόσοδος ή άθροισμα της ακαθάριστης αξίας παραγωγής και των άμεσων ενισχύσεων).

Ως προς τις δαπάνες που μειώνουν το Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα, αυτές είναι κυρίως οι δαπάνες για αγοραζόμενες ζωοτροφές και για ενέργεια (βλ. παρακάτω).

Διάγραμμα 2.4: Το Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα κατά κατηγορία εσόδων και δαπανών

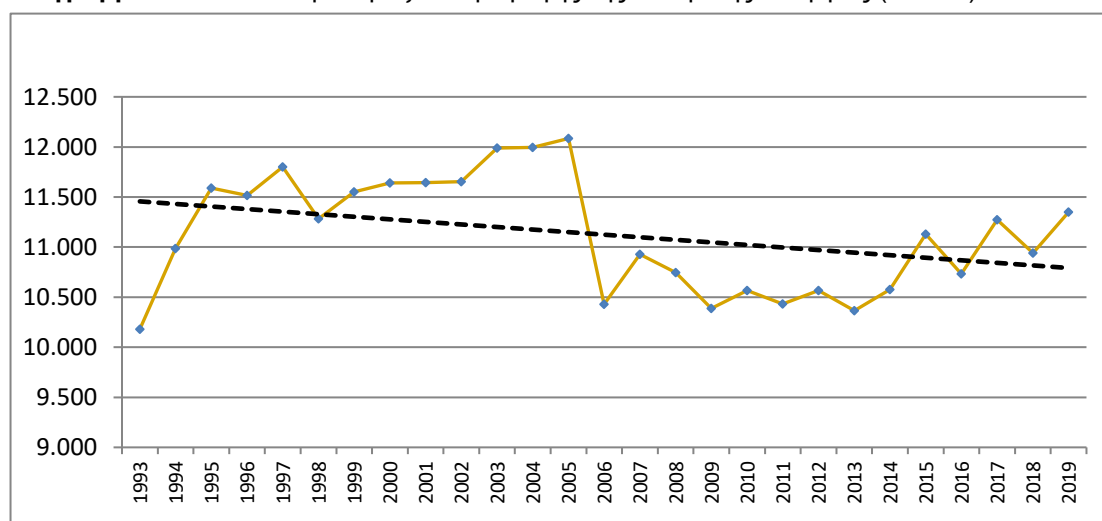
Πηγή: European Commission (2019): CAP specific objectives by country. Analytical factsheet for Greece: Nine objectives for a future Common Agricultural Policy, version: September 2019.

2.5.2. Οι παραγωγικές επιδόσεις - Η Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής

Η μακροχρόνια τάση της ακαθάριστης αξίας παραγωγής της Ελληνικής γεωργίας είναι πτωτική. Τη σημαντική άνοδο μέχρι το 2005, ακολουθεί μια σημαντική πτώση μετά την εφαρμογή της ενιαίας αποδεδουλευμένης ενίσχυσης (2005-2007), οπότε μειώθηκε κατά 14,7%, και διατηρείται περίπου σταθερή μέχρι το 2013. Από εκεί και πέρα, άρχισε και πάλι να αυξάνεται, για να καταλήξει το 2019 στα 11.350 εκατ. €.

Η πτώση αυτή μετά το 2005 οφείλεται σαφώς στην αλλαγή της πολιτικής για τις άμεσες ενισχύσεις, καθώς και στην εφαρμογή κατά τις δυο τελευταίες προγραμματικές περιόδους (2007-2013 και 2014-2020) των αποδεδουλευμένων από την παραγωγή ενισχύσεων.

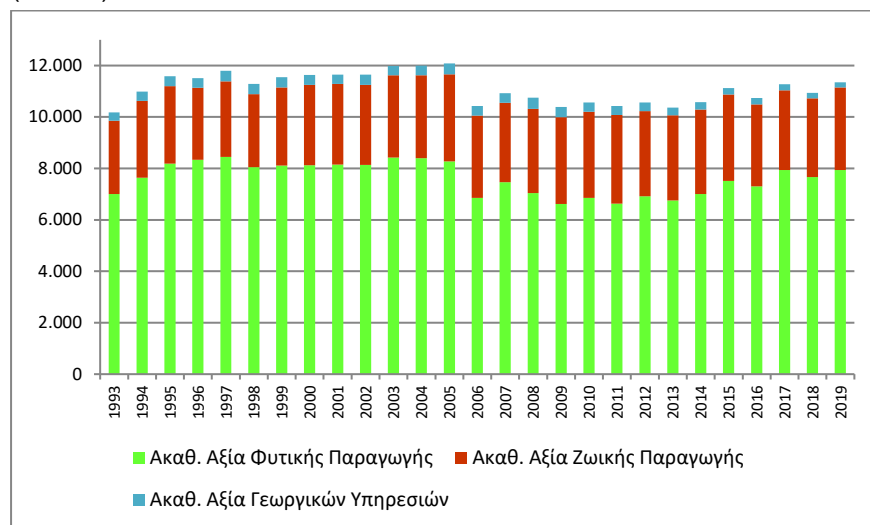
Διάγραμμα 2.5: Η Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής της Ελληνικής Γεωργίας (εκατ. €)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Economic Accounts for Agriculture)

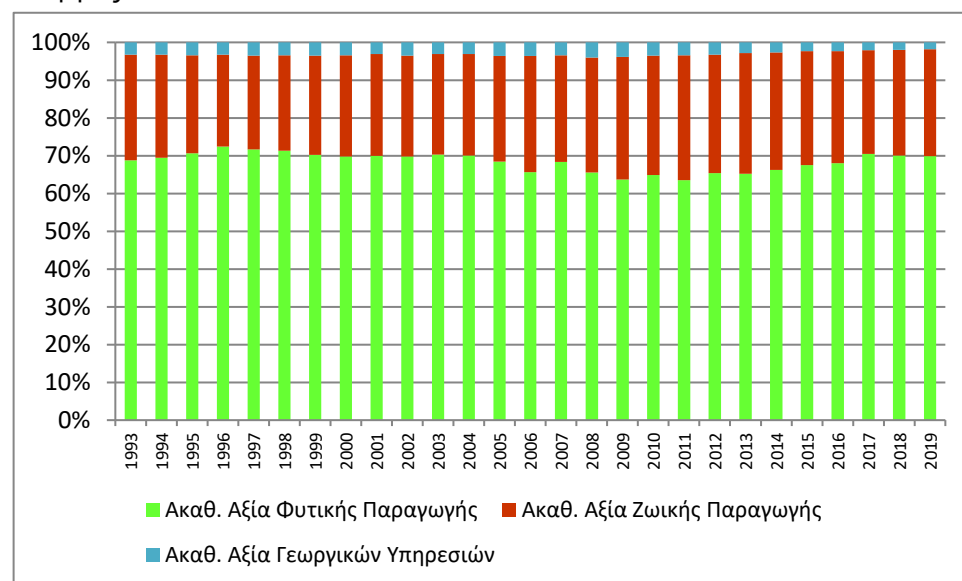
Ως προς τη σύνθεση της ΑΑΠ, η φυτική παραγωγή καταλαμβάνει το συντριπτικά μεγαλύτερο μέρος. Κατά μέσο όρο, την περίοδο 1993-2019 η φυτική παραγωγή αντιπροσωπεύει το 68,5% της ΑΑΠ, η ζωική παραγωγή το 28,4% και οι γεωργικές υπηρεσίες το 3,1%. Όπως φαίνεται και στα διαγράμματα 2.6, και 2.7, σε γενικές γραμμές, οι αναλογίες αυτές δεν άλλαξαν στη διάρκεια του χρόνου, παρόλη την «πάγια» εκφρασμένη πολιτική προτεραιότητα για αύξηση της ζωικής παραγωγής. Ουσιαστικά, το πρότυπο αυτό παρουσιάζει μια διαχρονική σταθερότητα, με μόνη μικρή εξαίρεση τα πρώτα χρόνια της πρόσφατης κρίσης (2009-2013), που η ζωική παραγωγή αύξησε το ποσοστό της σε 32%-33%. Όμως, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι το προαναφερθέν ποσοστό της ζωικής παραγωγής στην ΑΑΠ, παράγεται από το 12% του συνόλου των γεωργικών εκμεταλλεύσεων της χώρας, που ανήκουν στους εξειδικευμένους ΤΟΠ ζωικής κατεύθυνσης. Μια πιθανή αιτία για την αύξηση αυτή του ποσοστού της ζωικής παραγωγής, είναι η πτώση της ακαθάριστης αξίας της φυτικής παραγωγής, λόγω σχετικής εκτατικοποίησης, η οποία προήλθε από τη μείωση ορισμένων εισροών, εξ' αιτίας της μειωμένης χρηματοδότησης της γεωργίας αλλά και των έντονων οικονομικών προβλημάτων πολλών γεωργών στη διάρκεια της κρίσης.

Διάγραμμα 2.6: Η σύνθεση της Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής της Ελληνικής Γεωργίας (εκατ. €)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Economic Accounts for Agriculture)

Διάγραμμα 2.7: Η ποσοστιαία σύνθεση της Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής της Ελληνικής Γεωργίας

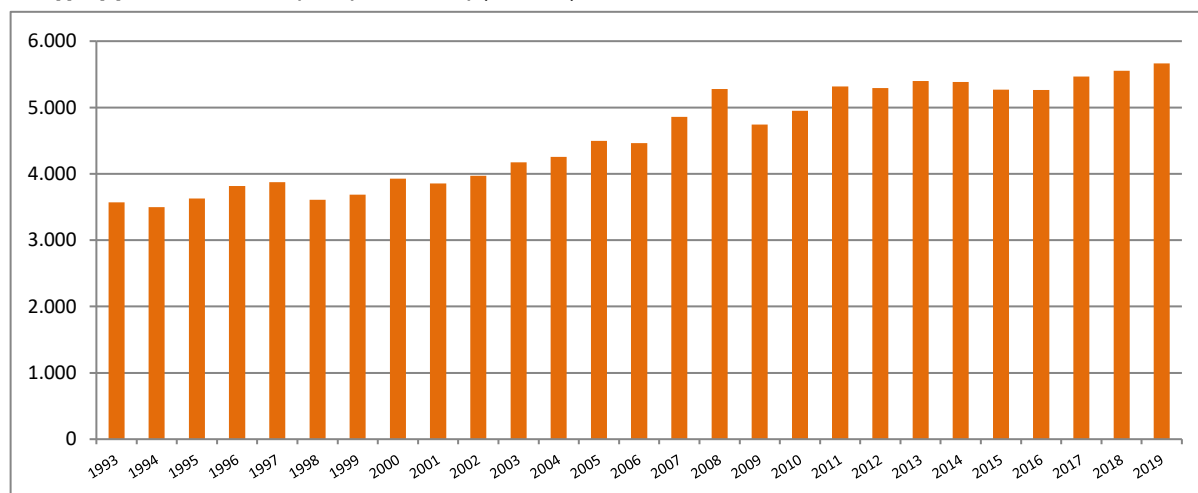

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Economic Accounts for Agriculture)

2.5.3. Οι παραγωγικές Δαπάνες - Η Ενδιάμεση Ανάλυση

Σε τρέχουσες τιμές, η ενδιάμεση ανάλυση ανερχόταν σε 5.7 δισ. € το 2019. Κατά την περίοδο 2011-2016 οι συνολικές δαπάνες για ενδιάμεση ανάλυση σταθεροποιήθηκαν, στη συνέχεια όμως άρχισαν και πάλι να αυξάνονται.

Διάγραμμα 2.8: Η ενδιάμεση ανάλωση (εκατ. €)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Economic Accounts for Agriculture)

Διαχρονικά, οι δαπάνες για **ζωοτροφές** είναι, με μεγάλη διαφορά, η σημαντικότερη κατηγορία δαπανών της ενδιάμεσης ανάλωσης. Το γεγονός αυτό, εκτός των άλλων, δείχνει τον σημαντικό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η κτηνοτροφία στην κατεύθυνση εντατικοποίησης της ελληνικής γεωργίας (σε μέσους όρους) και συνεπώς στην αύξηση του οικονομικού μεγέθους των εκμεταλλεύσεων. Τη δεύτερη θέση καταλαμβάνουν οι δαπάνες για **ενέργεια**, οι οποίες εμφανίζουν και μια πολύ σημαντική ποσοστιαία αύξηση μεταξύ 2009 και 2012, από 19% σε 27%. Η αύξηση αυτή αναμφίβολα σχετίζεται με ορισμένα μέτρα οικονομικής πολιτικής κατά τη διάρκεια της πρόσφατης κρίσης, όπως π.χ. η κατάργηση της ειδικής τιμολόγησης του «αγροτικού» ρεύματος και του «αγροτικού» πετρελαίου κίνησης.

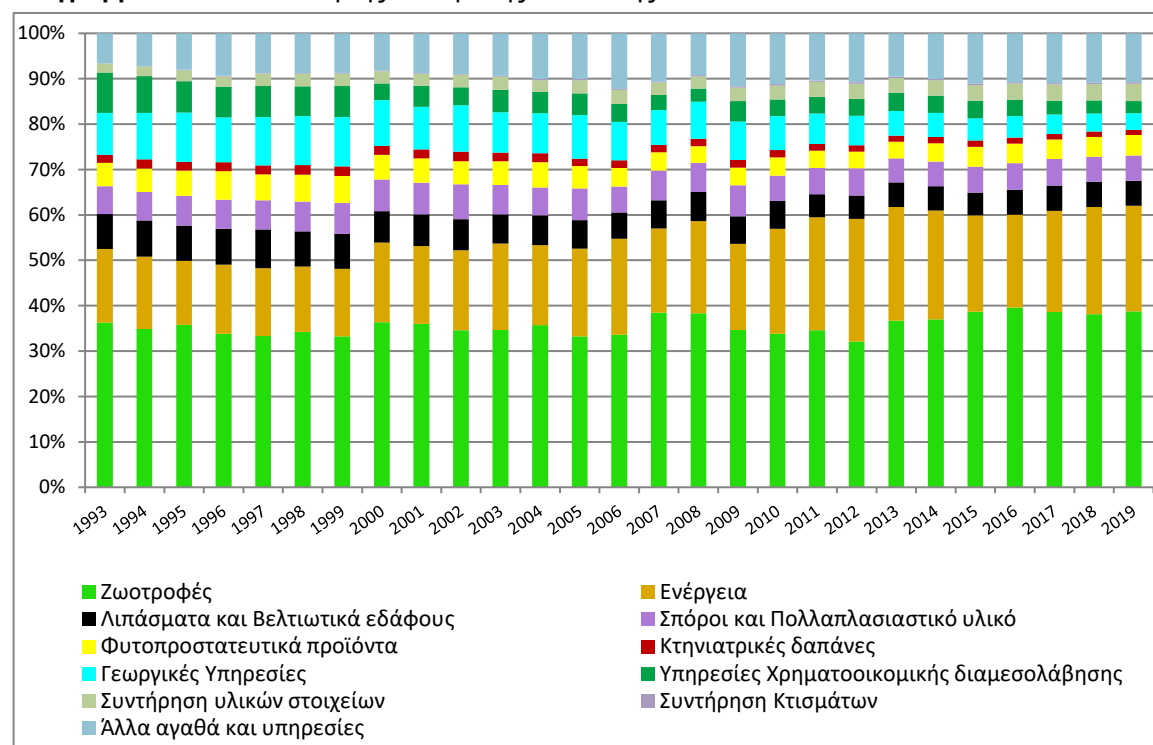
Ενδεχομένως, και οι δαπάνες της ενέργειας μπορούν να περιορισθούν, συμβάλλοντας στη μείωση του κόστους παραγωγής είτε με την εφαρμογή νέων τεχνικών καλλιέργειας (π.χ. υπάρχουν σημαντικά ερευνητικά αποτελέσματα επιτυχούς εφαρμογής της "ακαλλιέργειας" σε ορισμένα φυτά) είτε και με τη (όπου είναι απαραίτητο συλλογική) χρήση ΑΠΕ, που θα επιφέρει ως τελικό αποτέλεσμα και τη μείωση του αποτυπώματος άνθρακα στα παραγόμενα γεωργικά προϊόντα. Όσον αφορά τις προαναφερόμενες τεχνικές καλλιέργειας, αναδεικνύεται ακόμη μια φορά η μεγάλη έλλειψη στοχευμένων ενεργειών εκπαίδευσης και συμβουλευτικής υποστήριξης των γεωργών.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η αγορά **προϊόντων φυτοπροστασίας**, κατά τη δεκαετία 2008-2018 ακολούθησε ανοδική πορεία, με αύξηση της αξίας των πωλήσεων κατά 29% και αύξηση της κατανάλωσης από τους παραγωγούς, της τάξης του 25%. Από την άλλη πλευρά, η κατανάλωση των **λιπασμάτων** μειώθηκε κατά 20% από το 2010 μέχρι το 2016. Σημειώνεται ότι σήμερα η καταναλισκόμενη ποσότητα λιπασμάτων έχει μειωθεί περίπου κατά τα 2/3 σε σχέση με τις ποσότητες της δεκαετίας του 1980-1990, ως αποτέλεσμα κυρίως της αλλαγής της ΚΑΠ (αποδέσμευση ενισχύσεων), σε συνδυασμό με την διαχρονική πτώση της Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής στη χώρα, όπως παρουσιάστηκε προηγουμένως.

Επίσης, η αγορά του **πολλαπλασιαστικού υλικού**, διακρίνεται τα τελευταία χρόνια από σχετική σταθερότητα και μικρές αυξομειώσεις της τάξης του 4%-5%. Ένα υπολογίσιμο τμήμα της, κυρίως στους σπόρους φυτών μεγάλης καλλιέργειας και ιδιαίτερα των σιτηρών (κυρίως

του σκληρού σιταριού αλλά κι άλλων ειδών), προέρχεται από ιδιοπαραγόμενο σπόρο από τους παραγωγούς. Αυτό συμβαίνει και στα κτηνοτροφικά φυτά, όπου μεγάλο μέρος του χρησιμοποιούμενου σπόρου είναι μη πιστοποιημένος. Αντίθετα, στα κηπευτικά, ως επί το πλείστον, χρησιμοποιούνται σπόροι πιστοποιημένοι, καθώς λόγω της φύσης της αγοράς αυτής επιδιώκεται από τους παραγωγούς η ομοιομορφία σε ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά των προϊόντων (Τσικριτέας, 2019).

Διάγραμμα 2.9: Η σύνθεση της ενδιάμεσης ανάλωσης

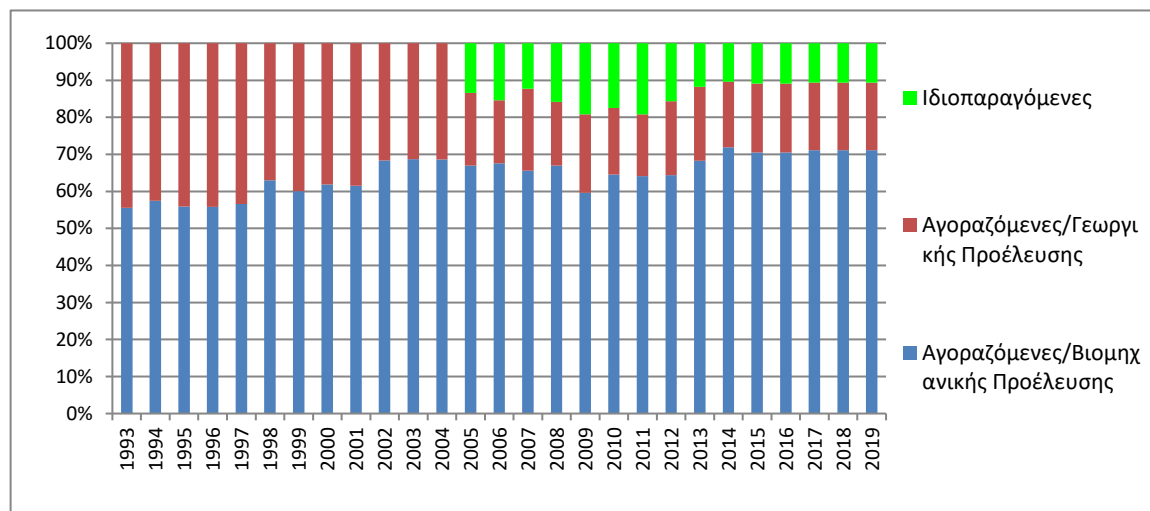
Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Economic Accounts for Agriculture)

Από τα στοιχεία της Eurostat φαίνεται ότι οι ιδιοπαραγόμενες ζωοτροφές αντιπροσώπευαν το 10.7% της συνολικής δαπάνης για ζωοτροφές το 2019, ενώ το 2009 το ποσοστό αυτό ήταν διπλάσιο. Τα στοιχεία του ΔΙΓΕΛΠ/FADN/RICA δείχνουν για το μέσο όρο τριετίας 2014-2016 ότι, **το 27% της συνολικής αξίας των ζωοτροφών αντιστοιχεί σε ιδιοπαραγόμενες και το υπόλοιπο 73% αφορά αγοραζόμενες**. Με βάση τα στοιχεία της Eurostat (βλέπε διάγραμμα που ακολουθεί), τη συντριπτικά μεγαλύτερη κατηγορία αποτελούν οι αγοραζόμενες, βιομηχανικής προέλευσης ζωοτροφές (με 70% στη συνολική δαπάνη), ενώ οι αγοραζόμενες, γεωργικής προέλευσης, αντιπροσωπεύουν το 18% της συνολικής δαπάνης. Να σημειωθεί, τέλος, ότι η Ελλάδα είναι έντονα ελλειμματική σε ζωοτροφές (σόγια, κτηνοτροφικά σιτηρά), οι οποίες και αποτελούν μια από τις σημαντικότερες κατηγορίες εισαγόμενων γεωργικών προϊόντων.

Η μεγάλη εξάρτηση της κτηνοτροφίας από αγοραζόμενες ζωοτροφές και μάλιστα σε μεγάλο βαθμό εισαγόμενες δεν διευκολύνει την ταυτοποίηση των κτηνοτροφικών προϊόντων τοπικής παραγωγής ή την παραγωγή με χαμηλό (ή και μηδενικό) αποτύπωμα άνθρακα. Ενδεχομένως, η αποτελεσματική χρησιμοποίηση των άφθονων φυσικών βοσκοτόπων της

χώρας (ενδημική χλωρίδα) και η παροχή κατάλληλων συμβουλών και εκπαίδευσης των κτηνοτρόφων για την ορθολογική διατροφή των ζώων θα μπορούσε να περιορίσει το πρόβλημα.

Διάγραμμα 2.10: Κατηγορίες Ζωοτροφών (% στη συνολική δαπάνη για ζωοτροφές)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Economic Accounts for Agriculture)

2.5.4. Οι τιμές της γεωργικής γης

Η γεωργική γη αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους πόρους που διαθέτει μια γεωργική εκμετάλλευση και βασικό στοιχείο του παγίου κεφαλαίου της. Οι τιμές αγοράς ή πώλησης της γεωργικής γης αποτελούν έναν σημαντικό στοιχείο στην άσκηση της γεωργικής δραστηριότητας, όχι μόνο ως αρχικό κόστος για την απόκτησή της, αλλά και επειδή συσχετίζονται με την διαμόρφωση του ύψους των ενοικίων. Οι τιμές της γεωργικής γης επηρεάζονται φυσικά από πλήθος παραγόντων, όπως μεταξύ άλλων η παραγωγικότητά της, η ύπαρξη έργων υποδομής (π.χ. αρδευτικά δίκτυα, αγροτική οδοποιία), η εγγύτητά της σε αστικά κέντρα, η προσφορά, η ζήτηση, οι πιθανότητες αλλαγής χρήσης της, κ.ά.

Όπως βλέπουμε στους επόμενους πίνακες, το 2019, η μέση τιμή της αρδύσιμης γεωργικής γης διαμορφώθηκε στα 1260,4 € ανά στρέμμα, έχοντας σημειώσει πτώση κατά 18% σε σχέση με το 2011. Όπως είναι αναμενόμενο, σε επίπεδο χώρας, οι τιμές της αρδευόμενης γης ήταν το 2019 σημαντικά υψηλότερες από τη μέση τιμή της αρδύσιμης γης (1640,9 € ανά στρέμμα), ενώ οι τιμές της ξηρικής γης ήταν σημαντικά χαμηλότερες (820,3 € ανά στρέμμα). Αξίζει να σημειωθεί ότι οι υψηλότερες του εθνικού μέσου όρου τιμές που εμφανίζονται στις νησιωτικές περιφέρειες του Αιγαίου και στην Κρήτη, σχετίζονται με την ύπαρξη πολύ ισχυρής ζήτησης για την αγορά γης και τις πολύ ισχυρές πιέσεις που δέχεται η γεωργική γη για αλλαγή της χρήσης της, ιδιαίτερα για οικιστική και τουριστική χρήση.

Πίνακας 2.11: Οι τιμές της αρόσιμης γης στην Ελλάδα (€/εκτάριο)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Βόρειο Αιγαίο	:	:	:	:	40,000	37,918	37,918	37,918	37,918
Νότιο Αιγαίο	:	:	:	:	55,515	55,664	55,664	55,664	55,664
Κρήτη	:	:	:	:	23,265	24,717	23,519	23,752	23,819
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	:	:	:	:	8,971	8,308	7,934	7,899	8,005
Κεντρική Μακεδονία	:	:	:	:	10,059	9,740	9,773	9,978	10,217
Δυτική Μακεδονία	:	:	:	:	5,909	6,223	6,403	6,515	6,217
Ήπειρος	:	:	:	:	24,873	20,500	19,606	19,239	19,239
Θεσσαλία	:	:	:	:	12,030	11,914	12,051	12,865	12,850
Ιόνια Νησιά	:	:	:	:	9,078	9,268	9,428	9,141	9,032
Δυτική Ελλάδα	:	:	:	:	17,297	16,710	16,888	15,195	15,846
Στερεά Ελλάδα	:	:	:	:	19,358	18,551	18,377	18,864	20,452
Πελοπόννησος	:	:	:	:	20,186	19,735	21,821	22,608	22,729
Σύνολο Χώρας	15,393	14,968	13,907	13,276	12,633	12,272	12,264	12,387	12,604

Πηγή: Eurostat Database, Agricultural Land Prices and Rents

Πίνακας 2.12: Οι τιμές της αρδευόμενης αρόσιμης γης στην Ελλάδα (€/εκτάριο)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Αττική	:	:	:	:	:	265,000	:	:	:
Βόρειο Αιγαίο	:	:	:	:	40,000	39,546	39,546	39,546	39,546
Νότιο Αιγαίο	:	:	:	:	71,260	71,260	71,260	71,260	71,260
Κρήτη	:	:	:	:	38,508	34,406	32,718	32,792	34,557
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	:	:	:	:	11,773	11,876	11,342	11,278	11,287
Κεντρική Μακεδονία	:	:	:	:	15,329	14,695	14,788	14,968	15,415
Δυτική Μακεδονία	:	:	:	:	9,377	9,320	9,797	9,889	9,574
Ήπειρος	:	:	:	:	25,047	21,326	20,363	20,040	20,040
Θεσσαλία	:	:	:	:	13,626	13,771	14,030	15,056	15,035
Ιόνια Νησιά	:	:	:	:	25,000	20,958	20,958	20,958	20,250
Δυτική Ελλάδα	:	:	:	:	19,678	19,552	19,814	17,619	18,583
Στερεά Ελλάδα	:	:	:	:	20,750	20,180	20,266	20,629	22,604
Πελοπόννησος	:	:	:	:	31,765	32,425	33,743	33,531	33,912
Σύνολο Χώρας	18,783	18,204	17,401	16,620	15,818	15,989	16,007	16,060	16,409

Πηγή: Eurostat Database, Agricultural Land Prices and Rents

Πίνακας 2.13: Οι τιμές της μη αρδευόμενης αρόσιμης γης στην Ελλάδα (€/εκτάριο)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Αττική	:	:	:	:	:	20,667	:	:	:
Βόρειο Αιγαίο	:	:	:	:	:	15,667	15,667	15,667	15,667
Νότιο Αιγαίο	:	:	:	:	52,500	52,500	52,500	52,500	52,500
Κρήτη	:	:	:	:	13,455	19,208	18,289	18,611	17,713
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	:	:	:	:	4,392	4,402	4,201	4,199	4,411
Κεντρική Μακεδονία	:	:	:	:	4,612	5,388	5,368	5,595	5,652
Δυτική Μακεδονία	:	:	:	:	4,707	4,875	4,926	5,047	4,755
Ήπειρος	:	:	:	:	15,500	15,308	14,846	14,205	14,205
Θεσσαλία	:	:	:	:	7,745	8,062	7,945	8,318	8,318
Ιόνια Νησιά	:	:	:	:	7,500	7,913	8,091	7,771	7,731

Δυτική Ελλάδα	:	:	:	:	10,256	10,780	10,780	10,135	10,135
Στερεά Ελλάδα	:	:	:	:	16,320	16,150	15,592	16,264	17,280
Πελοπόννησος	:	:	:	:	15,829	14,817	17,201	18,375	18,395
Σύνολο Χώρας	10,316	10,072	9,023	8,607	8,188	7,965	7,931	8,126	8,203

Πηγή: Eurostat Database, Agricultural Land Prices and Rents

Πίνακας 2.14: Οι τιμές των μόνιμων βοσκοτόπων στην Ελλάδα (€/εκτάριο)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Αττική	:	:	:	:	:	20,000	:	:	:
Βόρειο Αιγαίο	:	:	:	:	1,900	1,887	1,887	1,887	1,887
Νότιο Αιγαίο	:	:	:	:	13,125	13,125	13,125	13,125	13,125
Κρήτη	:	:	:	:	4,094	4,692	4,257	4,164	4,244
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	:	:	:	:	4,329	3,501	3,478	3,413	3,417
Κεντρική Μακεδονία	:	:	:	:	:	15,989	16,007	16,060	16,409
Δυτική Μακεδονία	:	:	:	:	4,920	5,679	5,364	5,364	4,479
Ήπειρος	:	:	:	:	11,000	4,736	4,300	4,340	4,340
Θεσσαλία	:	:	:	:	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
Ιόνια Νησιά	:	:	:	:	3,000	2,954	2,954	2,726	2,772
Δυτική Ελλάδα	:	:	:	:	3,535	1,931	1,931	1,931	1,931
Στερεά Ελλάδα	:	:	:	:	6,234	5,056	5,007	4,961	4,938
Πελοπόννησος	:	:	:	:	6,615	7,103	7,033	6,963	6,963
Σύνολο Χώρας	6,177	5,796	5,073	4,666	4,674	4,612	4,395	4,341	4,333

Πηγή: Eurostat Database, Agricultural Land Prices and Rents

Από την άλλη πλευρά, η ενοικίαση της γης αποτελεί τον κύριο μηχανισμό, μέσω του οποίου, οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις στην Ελλάδα προσπαθούν να αυξήσουν το φυσικό τους μέγεθος. Επίσης, όπως δείχνουν τα σχετικά στοιχεία στην ενότητα 2.9.3 του παρόντος κεφαλαίου, τα 2/3 της συνολικά χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης στην Ελλάδα είναι ενοικιαζόμενα, επομένως τα ενοίκια για τη γεωργική γη αποτελούν ένα σημαντικό στοιχείο των παραγωγικών δαπανών των γεωργικών μας εκμεταλλεύσεων.

Από τα στοιχεία της Eurostat προκύπτει μια πτωτική τάση στα ενοίκια της γεωργικής γης μεταξύ 2011 και 2018. Ειδικότερα, σε επίπεδο χώρας, το μέσο ενοίκιο έπεσε από τα 54,9 €/στρέμμα σε 44,4 €/στρέμμα, ενώ σε ορισμένες περιφέρειες τα ενοίκια αυξήθηκαν από το 2015 μέχρι το 2018 (στην Κρήτη, την Κεντρική Μακεδονία και την Δυτική Ελλάδα). Παρατηρούνται επίσης τεράστιες διαφορές μεταξύ των περιφερειών, π.χ., τα ενοίκια στην Αττική είναι σχεδόν πενταπλάσια απ' ό,τι στα Ιόνια Νησιά, ενώ σε έξι Περιφέρειες (Αττική, Βόρειο Αιγαίο, Κρήτη, Δυτική Ελλάδα, Στερεά Ελλάδα, Πελοπόννησο) είναι υψηλότερα του εθνικού μέσου όρου.

Πίνακας 2.15: Ενοίκια Γεωργικής Γης (Arable Land) (€ ανά εκτάριο)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Αττική	:	:	:	:	:	1,128	1,069	1,010
Βόρειο Αιγαίο	:	:	:	:	872	858	858	854
Νότιο Αιγαίο	:	:	:	:	398	370	370	370

Κρήτη	:	:	:	:	657	930	1,011	833
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	:	:	:	:	320	318	316	327
Κεντρική Μακεδονία	:	:	:	:	393	405	410	422
Δυτική Μακεδονία	:	:	:	:	302	233	238	238
Ήπειρος	:	:	:	:	317	323	337	315
Θεσσαλία	:	:	:	:	415	409	405	413
Ιόνια Νησιά	:	:	:	:	260	225	225	225
Δυτική Ελλάδα	:	:	:	:	487	490	506	528
Στερεά Ελλάδα	:	:	:	:	551	542	542	535
Πελοπόννησος	:	:	:	:	539	527	534	533
Σύνολο Χώρας		549	544	460	435	433	441	444

Πηγή: Eurostat Database, Agricultural Land Prices and Rents

2.5.5. Σχέση εισοδήματος και (εμφανών) δαπανών προς την ακαθάριστη αξία παραγωγής κατά Τεchnικοοικονομικό Προσανατολισμό

Στην παρούσα ενότητα αναλύεται το Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα (ΓΟΕ) καθώς και οι βασικές κατηγορίες (εμφανών) δαπανών παραγωγής², κατά παραγωγική εξειδίκευση ή Τεchnικοοικονομικό Προσανατολισμό (ΤΟΠ), ανά 1€ παραγόμενης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής. Στην ουσία, πρόκειται για δείκτες που μετρούν την ανταγωνιστικότητα των εκμεταλλεύσεων. Η ανάλυση αυτή στηρίζεται σε επεξεργασία δεδομένων του ευρωπαϊκού «Δικτύου Γεωργικής Λογιστικής Πληροφόρησης-ΔΙΓΕΛΠ» ή «Farm Accountancy Data Network-FADN» ή «Réseau International de Comptabilité Agricole-RICA», που είναι διαθέσιμα στην επίσημη ιστοσελίδα της ΕΕ (<https://ec.europa.eu/agriculture/rica/>). Υπενθυμίζεται ότι στην Ελλάδα το ΔΙΓΕΛΠ-FADN-RICA παρακολουθεί τις εκμεταλλεύσεις που επιτυγχάνουν Συνολική Τυπική Αξία Παραγωγής (S.O.) ίση ή μεγαλύτερη των 2.000 €, δηλ. περίπου το 56% του συνόλου των εκμεταλλεύσεων.

Στο παρακάτω διάγραμμα και σε όλους τους ΤΟΠ, παρατηρείται ότι το ύψος του **επιτυγχανόμενου ΓΟΕ ανά 1€ παραγόμενης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής είναι υψηλότερο στην Ελλάδα** απ' ό,τι στο μέσο όρο της ΕΕ. Επειδή το ΓΟΕ αντιστοιχεί στο άθροισμα του κέρδους και των αμοιβών των χρησιμοποιούμενων ιδιόκτητων συντελεστών παραγωγής (ενοίκιο ιδιόκτητου εδάφους, αμοιβή οικογενειακής εργασίας και τόκοι ιδιόκτητων κεφαλαίων), το προηγούμενο αποτέλεσμα τονίζει τον **έντονο οικογενειακό χαρακτήρα της ελληνικής γεωργίας, ανεξαρτήτως του βαθμού αποτελεσματικής χρήσης των οικογενειακών συντελεστών παραγωγής**.

Στις παραγωγικές εξειδικεύσεις «Σιτηρά, ελαιούχοι και πρωτεϊνούχοι σπόροι (15) Specialist COP», «Λοιπές αροτραίες καλλιέργειες (16) Specialist other fieldcrops)», «Αμπελοκαλλιέργεια

² Οι **εμφανείς δαπάνες** παραγωγής αφαιρούνται από την ακαθάριστη πρόσοδο κατά το σχηματισμό του Γεωργικού Οικογενειακού Εισοδήματος. Περιλαμβάνουν τις καταβαλλόμενες δαπάνες σε τρίτους, δηλαδή την αξία της ενδιάμεσης κατανάλωσης, το ύψος του ενοικίου ξένων εδαφών, τις αμοιβές ξένων εργατών, τους καταβαλλόμενους τόκους, καθώς και τις αποσβέσεις του παγίου κεφαλαίου.

(35) Specialist wine», «Βοοειδή κρεοπαραγωγής (49) Specialist cattle» και «Καρποφάγα (50) Specialist granivores» παρατηρείται υψηλότερο ύψος αξίας **ενδιάμεσης κατανάλωσης** ανά 1€ παραγόμενης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής απ' ότι, στον αντίστοιχο μέσο όρο της ΕΕ. Εκτός ίσως από τη διαφορά τιμών των εισροών μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών, το χαρακτηριστικό αυτό οδηγεί στο **συμπέρασμα χαμηλότερου βαθμού αποτελεσματικότητας στην χρήση τους**. Αλλωστε και η ανάλυση της συνολικής παραγωγικότητας (TFP) αναδεικνύει αντίστοιχα προβλήματα.

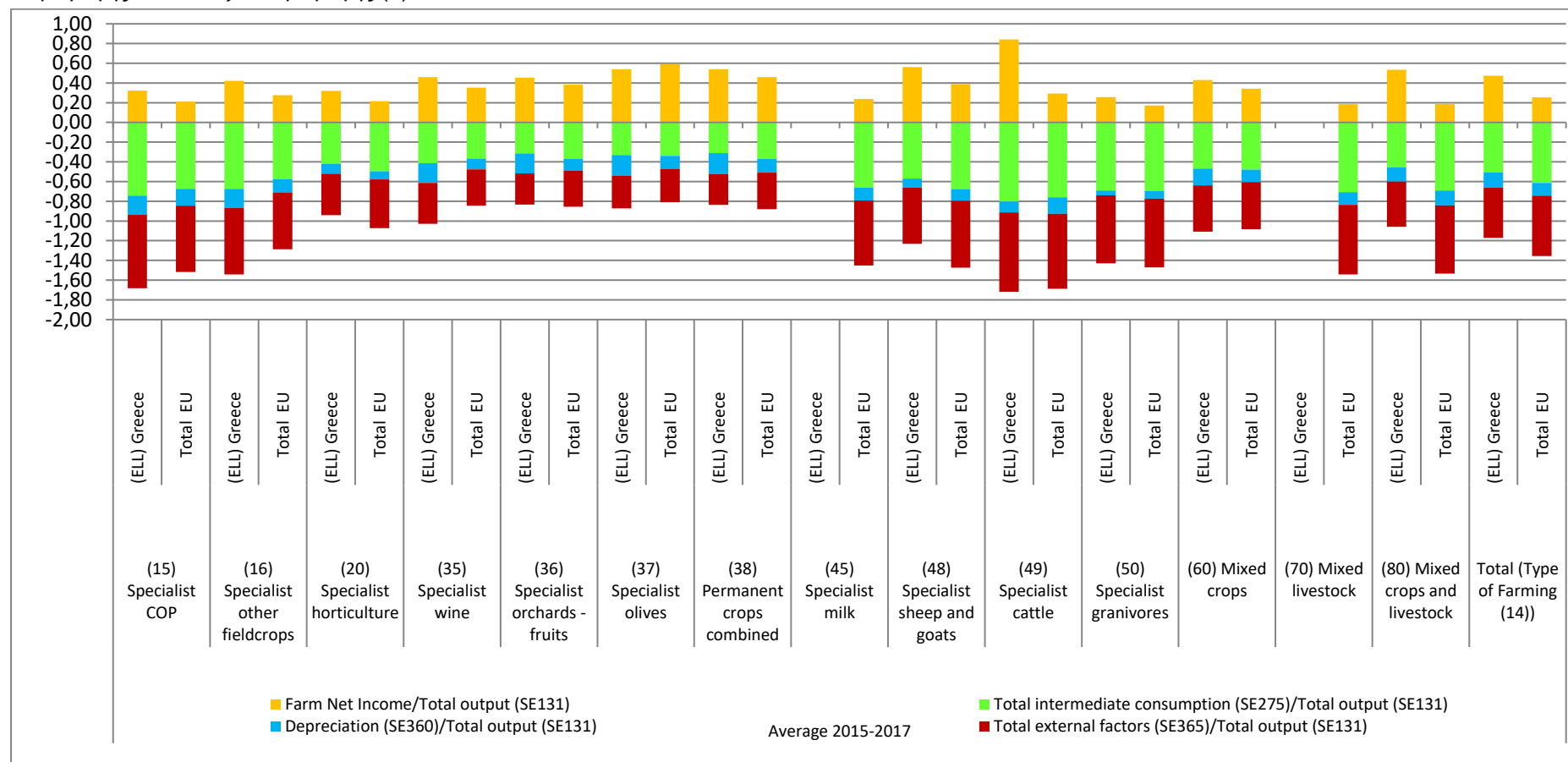
Όμως, σε δυο παραγωγικές εξειδικεύσεις που σχετίζονται με την **αιγοπροβατοτροφία** «Πρόβατα και Αίγες (48) Specialist sheep and goats» και «**Μικτή φυτική και ζωική παραγωγή** (80) Mixed crops and livestock) το ύψος της χρησιμοποιούμενης ενδιάμεσης κατανάλωσης ανά 1€ παραγόμενης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής είναι **χαμηλότερο απ' ότι στον αντίστοιχο μέσο όρο της ΕΕ**, ως αποτέλεσμα της εκτεταμένης χρήσης των ελληνικών φυσικών βοσκότοπων στην διατροφή των αιγοπροβάτων.

Σχεδόν σε όλες τις παραγωγικές εξειδικεύσεις, το ύψος των **αποσβέσεων** ανά 1€ παραγόμενης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής είναι **υψηλότερο στην Ελλάδα έναντι του μ.ο. της ΕΕ**. Το χαρακτηριστικό αυτό, εκτός ίσως από την ύπαρξη διαφορετικού επιπέδου τιμών των στοιχείων μονίμου και ημιμονίμου κεφαλαίου μεταξύ των χωρών της ΕΕ, αναδεικνύει το ενδεχόμενο ύπαρξης φαινομένων **αναποτελεσματικότητας κλίμακας**. Στο σημείο αυτό υπενθυμίζεται ότι οι ελληνικές γεωργικές εκμεταλλεύσεις, στη συντριπτική τους πλειονότητα, έχουν μικρό φυσικό και οικονομικό μέγεθος, που δεν επιτρέπει την ορθολογική εκμηχάνιση και την επίτευξη οικονομιών κλίμακας (βλ. και: Βεντούρης και Τσακανίκας, 2011· Αναγνωστόπουλος κ.ά., 2011).

Εξαίρεση στην παραπάνω διαπίστωση αποτελούν οι παραγωγικές εξειδικεύσεις **των βοοειδών, των καρποφάγων και της μικτής φυτικής και ζωικής παραγωγής**, όπου το χαμηλότερο ύψος αποσβέσεων ανά 1€ παραγόμενης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής στην Ελλάδα, έναντι του μ.ο. των άλλων χωρών της ΕΕ, δείχνει και την ενδεχόμενη ανάγκη περαιτέρω εντατικοποίησης της παραγωγής, μέσω **πρόσθετων επενδύσεων**.

Σε όλες τις εξεταζόμενες παραγωγικές εξειδικεύσεις, οι **λοιπές δαπάνες χρησιμοποίησης ξένων συντελεστών παραγωγής** (ενοίκιο ξένων εδαφών, αμοιβή ξένης εργασίας και καταβαλλόμενοι τόκοι ξένων κεφαλαίων) ή Total External Factors ανά 1€ παραγόμενης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής, είναι χαμηλότερες στην Ελλάδα σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ. Επομένως, και το χαρακτηριστικό αυτό τονίζει τον **οικογενειακό χαρακτήρα της ελληνικής γεωργίας** που φαίνεται να είναι περισσότερο έντονος στην Χώρα σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ.

Διάγραμμα 2.11: ΓΟΕ/Ακαθ. Αξία Παραγωγής, Ενδιάμεση Κατανάλωση/ Ακαθ. Αξία Παραγωγής, Αποσβέσεις/ Ακαθ. Αξία Παραγωγής, Αμοιβές Ξένων Συντ. Παραγωγής/ Ακαθ. Αξία Παραγωγής (€)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΔΙΛΕΛΠ

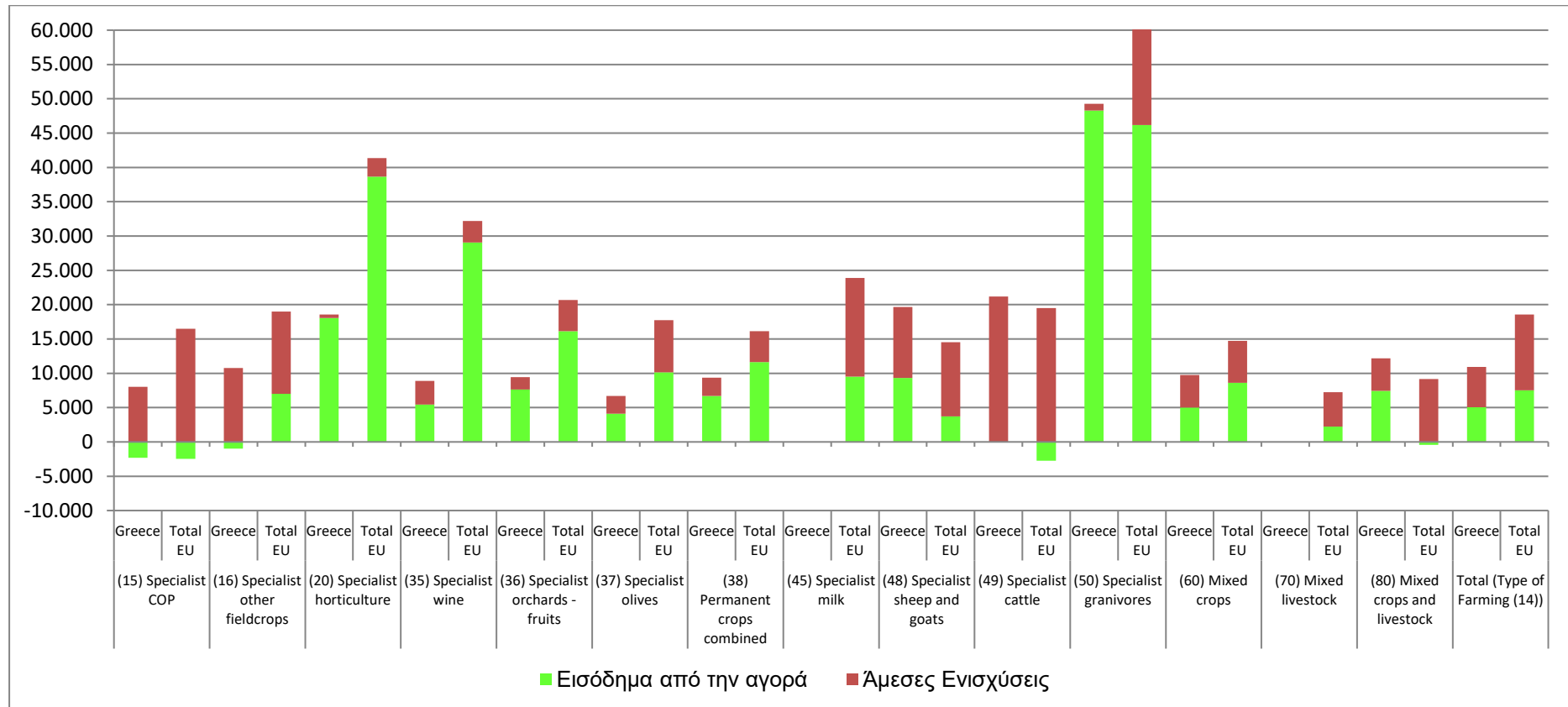
2.5.6. Η προέλευση του Γεωργικού Εισοδήματος: από την αγορά ή από άμεσες ενισχύσεις;

Επειδή η «ενίσχυση του προσανατολισμού προς την αγορά» είναι από τα κεντρικά στοιχεία του Ειδικού Στόχου 2, όπως άλλωστε αναγράφεται και στον τίτλο του, πολύ μεγάλο ενδιαφέρον έχει η **εξέταση της προέλευσης του ΓΟΕ**, σε ποιο βαθμό δηλαδή αυτό διαμορφώνεται από την αγορά (εισπράξεις από την αγορά – εμφανείς δαπάνες) ή από τις άμεσες ενισχύσεις.

Συνεχίζοντας την ανάλυση της προηγούμενης ενότητας, όπως βλέπουμε στο επόμενο διάγραμμα, την τριετία 2015-2017, στο ΓΟΕ της μέσης 'επαγγελματικής' εκμετάλλευσης στην Ελλάδα (δηλ. της μέσης εκμετάλλευσης του ΔΙΓΕΛΠ/RICA, με Τυπική Αξία Παραγωγής άνω των 2.000 €) συνέβαλε κατά μέσο όρο το εισόδημα από την αγορά κατά 46,2%, ενώ στη μέση εκμετάλλευση της ΕΕ κατά 40,5%. Με άλλα λόγια, **το ΓΟΕ των επαγγελματικών εκμεταλλεύσεων στην Ελλάδα εξαρτάται σε σχετικά μικρότερο βαθμό από τις επιδοτήσεις (53,8%), συγκριτικά με τις αντίστοιχες εκμεταλλεύσεις στην ΕΕ (59,5%),** από την άλλη πλευρά όμως, το ΓΟΕ της μέσης επαγγελματικής εκμετάλλευσης στη χώρα είναι το 59% του μ.ο. της ΕΕ-28. Από τις επιμέρους παραγωγικές εξειδικεύσεις της ελληνικής γεωργίας ξεχωρίζουν οι ΤΟΠ των καρποφάγων (χοιροτροφία-πτηνοτροφία) και των κηπευτικών, με 98,0% και 97,3% του ΓΟΕ να προέρχεται από την αγορά, αντίστοιχα. Η πολύ υψηλή ανταγωνιστικότητα των κλάδων αυτών ως προς τον προσανατολισμό τους προς την αγορά, πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη σε συνδυασμό, π.χ., με την πολύ μεγάλη ελλειμματικότητα της ελληνικής αγοράς στο χοιρινό κρέας.

Πολύ υψηλά ποσοστά ΓΟΕ από την αγορά (και επομένως πολύ χαμηλή εξάρτηση από τις άμεσες ενισχύσεις εμφανίζουν και οι ΤΟΠ των Οπωροφόρων δένδρων και των Συνδυασμών μόνιμων καλλιεργειών, με 80,8% και 71,6%, αντίστοιχα. Επίσης, ποσοστά του ΓΟΕ από την αγορά, υψηλότερα του εθνικού μέσου όρου, εμφανίζουν οι ΤΟΠ της ελαιοκαλλιέργειας (61,3%) και της αμπελοκαλλιέργειας (61,0%). Τέλος, όπως ήδη επισημάνθηκε, οι ΤΟΠ των **Σιτηρών, ελαιούχων και πρωτεϊνούχων σπόρων, των Λοιπές αρατραίων καλλιεργειών και της βοοτροφίας έχουν τη μεγαλύτερη εξάρτηση από τις άμεσες ενισχύσεις**, καθώς το εισόδημά τους από την αγορά είναι αρνητικό ή μηδενικό.

Διάγραμμα 2.12: Διάρθρωση του μέσου Γεωργικού Οικογενειακού Εισοδήματος (€/εκμετάλλευση), ανά παραγωγική εξειδίκευση, σε Ελλάδα και ΕΕ (Μ.Ο. τριετίας 2015-2017)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΔΙΓΕΛΠ

2.5.7. Η ανθεκτικότητα (resilience) των παραγωγικών κλάδων

Στην παρούσα ανάλυση, η ανθεκτικότητα (**resilience**) των παραγωγικών κλάδων της γεωργίας διερευνάται σε επίπεδο παραγωγικής εξειδίκευσης (ή Τεχνικοοικονομικού Προσανατολισμού - ΤΟΠ), με βάση δύο κριτήρια: α) το Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα ανά εργαζόμενο μέλος της οικογένειας εντός της γεωργικής εκμετάλλευσης (ΓΟΕ/ΜΑΕ οικογένειας) και β) το ποσοστό συμμετοχής των εσόδων από την αγορά στο Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα (ΓΟΕ)³: όσο μεγαλύτερο είναι αυτό το ποσοστό, τόσο λιγότερο εξαρτάται η γεωργική εκμετάλλευση από τις ενισχύσεις, επομένως θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι και πιο ανθεκτική στις όποιες αλλαγές της αγροτικής πολιτικής. Στο παρακάτω διάγραμμα, όσο ψηλότερα και δεξιότερα βρίσκεται μια εκμετάλλευση, τόσο πιο ανθεκτική θα μπορούσε να χαρακτηριστεί. Τα δεδομένα στο διάγραμμα αυτό προέρχονται από τον υπολογισμό των μέσων όρων των δύο κριτηρίων για την τριετία 2015-2017, για τη μέση εκμετάλλευση κάθε ΤΟΠ. Οι διακεκομμένες γραμμές δείχνουν τους μέσους όρους των δύο κριτηρίων για όλους τους ΤΟΠ.

Όπως βλέπουμε στο επόμενο διάγραμμα, μπορούμε να διακρίνουμε τρεις διαφορετικές κατηγορίες εκμεταλλεύσεων:

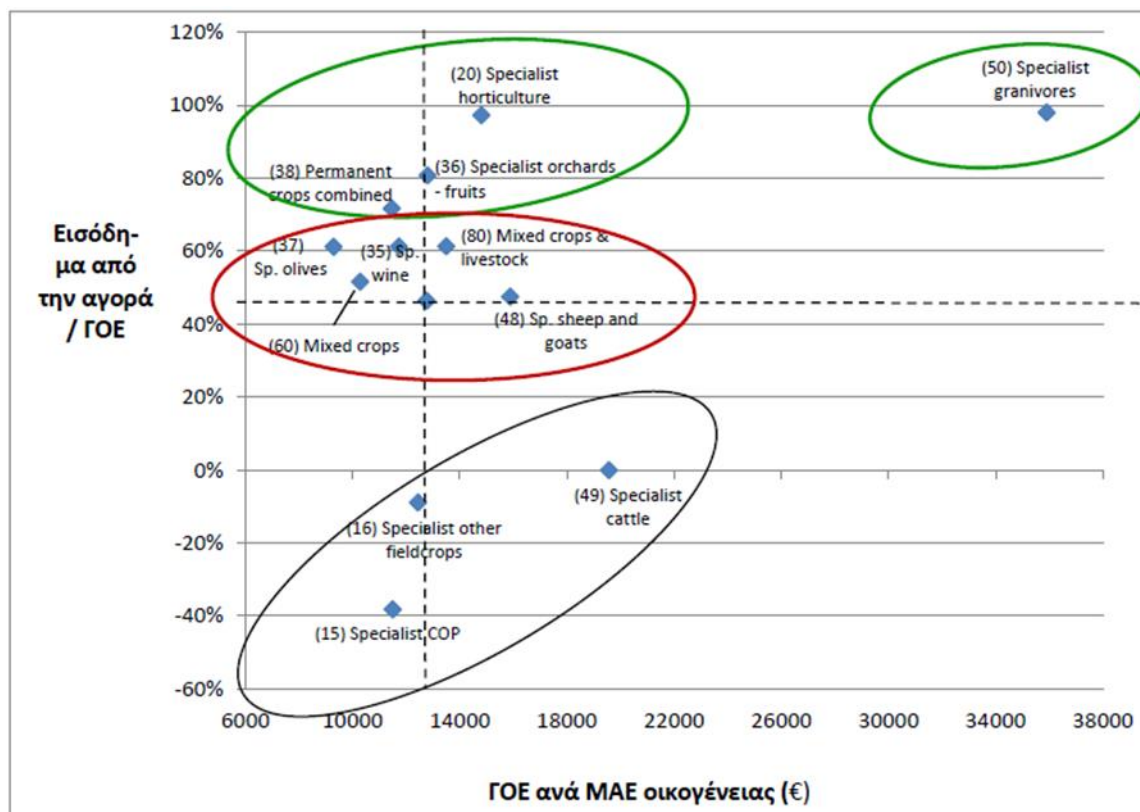
Α. Οι λιγότερο ανθεκτικές: πρόκειται για τους Τ.Ο.Π. των δημητριακών και των λοιπών αροτραίων καλλιεργειών, που έχουν σχετικά χαμηλό Γ.Ο.Ε. ανά Μ.Α.Ε. οικογένειας και ταυτόχρονα αρνητικό εισόδημα από την αγορά³, δηλ. πάρα πολύ μεγάλη εξάρτηση από τις ενισχύσεις, χωρίς τις οποίες δεν θα επιβίωναν. Στην ίδια κατηγορία είναι και ο Τ.Ο.Π. της κρεοπαραγωγού βοοτροφίας, με υψηλό Γ.Ο.Ε. ανά Μ.Α.Ε. οικογένειας, αλλά με μηδενικό εισόδημα από τα έσοδα των πωλήσεων.

Β. Οι μετρίως ανθεκτικές: εδώ εντάσσονται πέντε παραγωγικές εξειδικεύσεις (Τ.Ο.Π.), των οποίων το Γ.Ο.Ε. προέρχεται από τα έσοδα των πωλήσεων στην αγορά σε ποσοστά που κυμαίνονται από 47% μέχρι 61%, επομένως έχουν μια σχετικά μεγάλη εξάρτηση από τις ενισχύσεις. Οι τρεις από αυτούς τους Τ.Ο.Π. έχουν και Γ.Ο.Ε. ανά Μ.Α.Ε. οικογένειας χαμηλότερο του γενικού μέσου όρου (οι Τ.Ο.Π. της ελαιοκομίας, της αμπελοκαλλιέργειας και του συνδυασμού καλλιεργειών), ενώ οι Τ.Ο.Π. της αιγοπροβατοτροφίας και της μικτής φυτικής-ζωικής παραγωγής έχουν σχετικά υψηλό ΓΟΕ ανά ΜΑΕ οικογένειας.

Γ. Οι ανθεκτικές: εδώ ξεχωρίζει ο Τ.Ο.Π. των καρποφάγων, με σχεδόν μηδενική εξάρτηση από ενισχύσεις και πάρα πολύ ψηλό Γ.Ο.Ε. ανά Μ.Α.Ε. οικογένειας. Παρομοίως, ο Τ.Ο.Π. των κηπευτικών παρουσιάζει αμελητέα εξάρτηση από ενισχύσεις και Γ.Ο.Ε. ανά Μ.Α.Ε. οικογένειας μεγαλύτερο του γενικού μέσου όρου. Στην ίδια κατηγορία μπορούμε να κατατάξουμε τους Τ.Ο.Π. των δενδρωδών καλλιεργειών και του συνδυασμού μόνιμων καλλιεργειών, με υψηλό ποσοστό του Γ.Ο.Ε. να προέρχεται από την αγορά (επομένως εξαρτώνται σχετικά λίγο από τις επιδοτήσεις), αλλά το Γ.Ο.Ε. ανά ΜΑΕ οικογένειας είναι ίσο ή χαμηλότερο του γενικού μέσου όρου.

³ Το Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα (ΓΟΕ) υπολογίζεται εάν από τα έσοδα των πωλήσεων και τις ενισχύσεις αφαιρεθούν οι εμφανείς δαπάνες (καταβαλλόμενες δαπάνες και αποσβέσεις). Στη συγκεκριμένη περίπτωση τα έσοδα από πωλήσεις, μόνα τους, δεν αρκούν για να καλύψουν τις αντίστοιχες εμφανείς δαπάνες.

Διάγραμμα 2.13: Ανθεκτικότητα κατά ΤΟΠ*

(*) Για τους υπολογισμούς στα δύο κριτήρια χρησιμοποιήθηκαν οι μέσοι όροι της περιόδου 2015-2017

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΔΙΓΕΛΠ

Η σχέση του ύψους των χρησιμοποιούμενων δαπανών ανά 1€ παραγόμενης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής είναι δείκτης ανταγωνιστικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Ο δείκτης αυτός εξετάζεται στις παραγωγικές εξειδικεύσεις (Τεχνικοοικονομικοί Προσανατολισμοί/ΤΟΠ) των εκμεταλλεύσεων του δείγματος εκμεταλλεύσεων του ΔΙΓΕΛΠ για την χώρα. Στις παραγωγικές εξειδικεύσεις «Σιτηρά, ελαιούχοι και πρωτεϊνούχοι σπόροι», «Λοιπές αροτραίες καλλιέργειες», «Αμπελοκαλλιέργεια», «Βοοειδή κρεοπαραγωγής» και «Καρποφάγα» παρατηρείται υψηλότερο ύψος αξίας **ενδιάμεσης κατανάλωσης ανά 1€ παραγόμενης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής** απ' ότι, στον αντίστοιχο μέσο όρο της ΕΕ. Εκτός ίσως από τη διαφορά τιμών των εισροών μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών, το χαρακτηριστικό αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα **χαμηλότερου βαθμού αποτελεσματικότητας στην χρήση τους**. Αλλωστε και η ανάλυση της συνολικής παραγωγικότητας (TFP) αναδεικνύει αντίστοιχα προβλήματα.

Όμως, σε δυο παραγωγικές εξειδικεύσεις που σχετίζονται με την αιγοπροβατοτροφία («Πρόβατα και Αίγες» και «Μικτή φυτική και ζωική παραγωγή») το ύψος της χρησιμοποιούμενης ενδιάμεσης κατανάλωσης ανά 1€ παραγόμενης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής είναι χαμηλότερο απ' ότι, στον αντίστοιχο μέσο όρο της ΕΕ, ως αποτέλεσμα της **εκτεταμένης χρήσης των ελληνικών φυσικών βοσκότοπων στην διατροφή των αιγοπροβάτων**.

Σχεδόν σε όλες τις παραγωγικές εξειδικεύσεις, το ύψος των **αποσβέσεων** ανά 1€ παραγόμενης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής είναι υψηλότερο στην Ελλάδα έναντι του μ.ο. της ΕΕ. Το χαρακτηριστικό αυτό, εκτός ίσως από την ύπαρξη διαφορετικού επιπέδου τιμών των στοιχείων μόνιμου και ημιμόνιμου κεφαλαίου μεταξύ των χωρών της ΕΕ, αναδεικνύει το ενδεχόμενο ύπαρξης φαινομένων αναποτελεσματικότητας κλίμακας, δηλαδή ανορθολογικού (πλεονάζοντος) ύψους επενδυμένου κεφαλαίου έναντι του μεγέθους των αντίστοιχων εκμεταλλεύσεων. Εξαιρέση αποτελούν οι παραγωγικές εξειδικεύσεις των βοοειδών, των καρποφάγων και της μικτής φυτικής και ζωικής παραγωγής, όπου το χαμηλότερο ύψος αποσβέσεων ανά 1€ παραγόμενης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής στην Ελλάδα, έναντι του μ.ο. των άλλων χωρών της ΕΕ, δείχνει και την ενδεχόμενη ανάγκη περαιτέρω εντατικοποίησης της παραγωγής, μέσω **πρόσθετων επενδύσεων, οι οποίες αφορούν κυρίως την αύξηση του βόειου και χοιρινού κρέατος, που είναι για την χώρα, δυο προϊόντα έντονα ελλειμματικά.**

Σε όλες τις εξεταζόμενες παραγωγικές εξειδικεύσεις, οι **λοιπές δαπάνες χρησιμοποίησης ξένων συντελεστών παραγωγής** (ενοίκιο ξένων εδαφών, αμοιβή ξένης εργασίας και καταβαλλόμενοι τόκοι ξένων κεφαλαίων, ή Total External Factors) ανά 1€ παραγόμενης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής, είναι χαμηλότερες στην Ελλάδα σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ. Το χαρακτηριστικό αυτό τονίζει τον **οικογενειακό χαρακτήρα της ελληνικής γεωργίας, που φαίνεται να είναι περισσότερο έντονος στην χώρα σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ.**

Τέλος, με τη χρήση των κριτηρίων του Γεωργικού Οικογενειακού Εισοδήματος (ΓΟΕ) ανά εργαζόμενο μέλος της οικογένειας εντός της γεωργικής εκμετάλλευσης και του ποσοστού συμμετοχής των εσόδων από την αγορά στο ΓΟΕ, προέκυψε ότι οι πιο ανθεκτικοί ΤΟΠ είναι των καρποφάγων, των κηπευτικών, των δενδρωδών καλλιεργειών και του συνδυασμού μόνιμων καλλιεργειών.

2.6. Ο ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΔΙΑΤΡΟΦΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΣΤΗΝ ΕΓΧΩΡΙΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗ ΑΓΟΡΑ

2.6.1. Ο γεωργικός και αγροδιατροφικός τομέας στη διεθνή αγορά

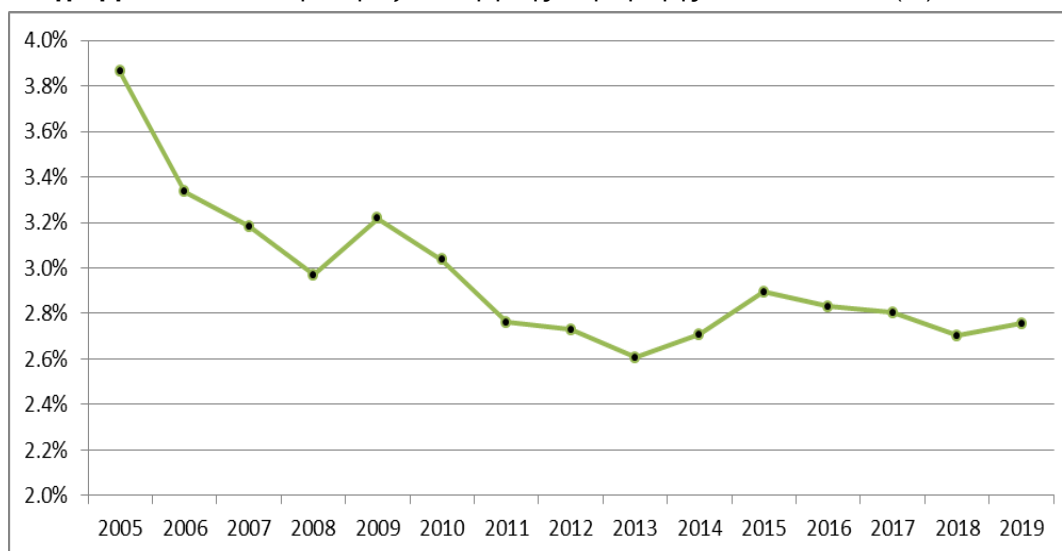
Η ανταγωνιστικότητα του γεωργικού και του ευρύτερου αγροδιατροφικού (α/δ) τομέα πρέπει να εξετάζεται στο σύνολο των αγορών στις οποίες ο τομέας αυτός δραστηριοποιείται, δηλ. τόσο τις διεθνείς, όσο και τις εγχώριες.

Το παρόν κεφάλαιο αναφέρεται στις κύριες πτυχές του εξωτερικού εμπορίου και της διεθνούς ανταγωνιστικότητας του γεωργικού και του ευρύτερου α/δ τομέα της Ελλάδας. Συνήθως, στους σχετικούς υπολογισμούς περιλαμβάνονται μόνον τα στοιχεία που αφορούν τα τρόφιμα, τα ποτά και τον καπνό. Στην παρούσα ανάλυση, εκτός από τις προαναφερόμενες κατηγορίες, συμπεριλαμβάνονται οι εξαγωγές και οι εισαγωγές του εκκοκκισμένου βαμβακιού, ενός από τα σημαντικότερα προϊόντα της Ελληνικής γεωργίας, ώστε να σχηματισθεί όσο το δυνατόν

πιο ολοκληρωμένη εικόνα. Γενικότερα, σε ολόκληρο το παρόν υποκεφάλαιο, όταν χρησιμοποιείται ο όρος «αγροδιατροφικά προϊόντα» (συντομογραφία: «α/δ» προϊόντα) εννοούνται τα πρωτογενή γεωργικά προϊόντα, τα προϊόντα των μεταποιητικών κλάδων τροφίμων-ποτών-καπνού, καθώς και το εκκοκκισμένο βαμβάκι.

Κατ' αρχάς, εξετάζοντας τη σχετική θέση της ελληνικής αγροτικής παραγωγής στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, παρατηρούμε ότι η ακαθάριστη αξία της γεωργικής παραγωγής της Ελλάδας αντιπροσώπευε το 2019 το 2,76% της συνολικής ακαθάριστης αξίας της γεωργικής παραγωγής της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 27 χωρών (με διαχρονικά στοιχεία, χωρίς το Ηνωμένο Βασίλειο). Το αντίστοιχο ποσοστό το 2009 ήταν 3,22%, επομένως σημειώθηκε μια σχετική υποχώρηση.

Διάγραμμα 2.14: Ακαθάριστη Αξία Γεωργικής Παραγωγής: Ελλάδα/ΕΕ-27 (%)

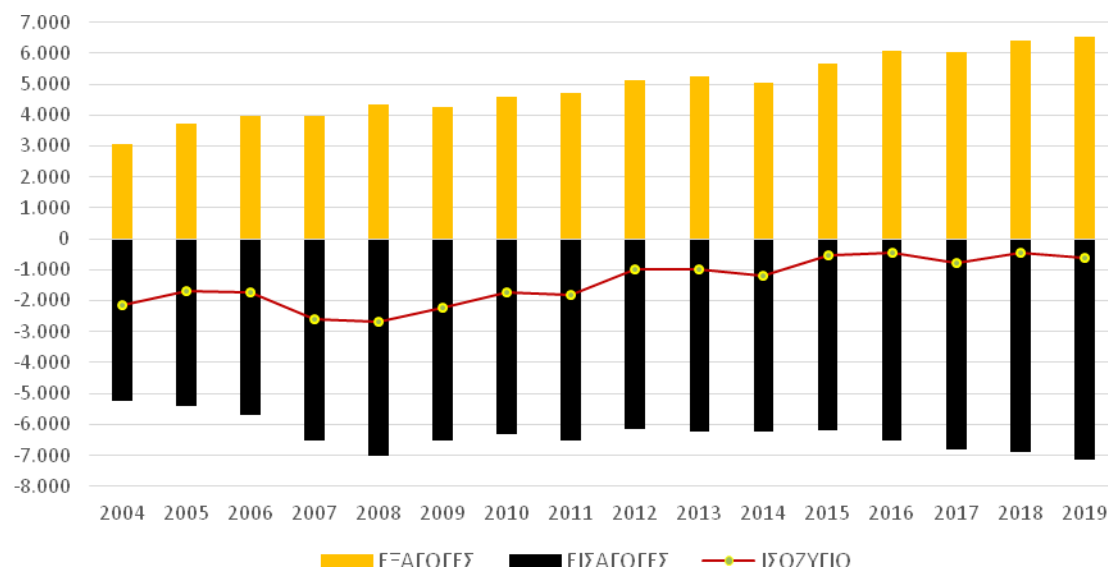

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Economic Accounts for Agriculture)

2.6.1.1. Το Εμπορικό Ισοζύγιο των αγροδιατροφικών προϊόντων

Για το εμπορικό ισοζύγιο χρησιμοποιείται ο δείκτης επιπτώσεων I.06: **Εισαγωγές και Εξαγωγές Αγροτοδιατροφικών Προϊόντων (Agri-food trade imports and exports)**. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας 15ετίας, η αξία των εξαγωγών αγροδιατροφικών (α/δ) προϊόντων υπερδιπλασιάστηκε, ενώ η αξία των εισαγωγών αυξήθηκε κατά 37%, με αποτέλεσμα το έλλειμμα του αγροτικού εμπορικού ισοζυγίου να μειωθεί από τα 2,1 δισεκ € στα 623 εκατ. €. Επίσης, στη διάρκεια της δεκαετίας 2009-2019 οι εξαγωγές παρουσίασαν άνοδο κατά 53%, ενώ οι εισαγωγές αυξήθηκαν κατά 10%, με αποτέλεσμα τη μεγάλη μείωση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου, κατά 72%. Έτσι, το 2019 η αξία των εξαγωγών ήταν 6,53 δις. €, των εισαγωγών 7,16 δις. €, ενώ το αγροτικό εμπορικό ισοζύγιο διαμορφώθηκε στα -623 εκατ. €. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ρυθμοί μεταβολής όλων αυτών των μεγεθών επιταχύνθηκαν μετά το 2015.

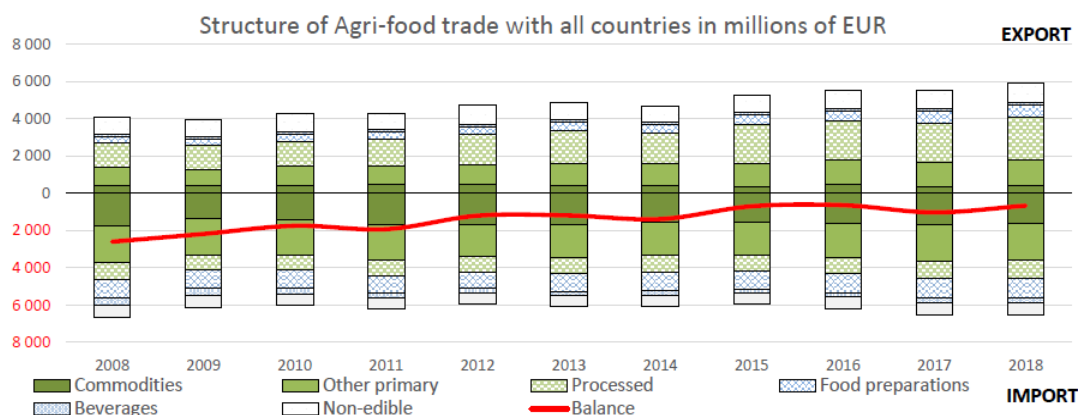
Διάγραμμα 2.15: Εξωτερικό εμπόριο τροφίμων, ποτών, καπνού και βαμβακιού (εκατ. €)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ

Στα επόμενα διαγράμματα παρατηρούμε ότι στο εξωτερικό της εμπορίας, η Ελλάδα διατηρεί ένα εμπορικό πλεόνασμα της τάξης των 500 περίπου εκατ. € με τις εκτός ΕΕ χώρες, ενώ με τις χώρες της ΕΕ το εμπόριο παρουσιάζει έλλειμμα 1 περίπου δισεκ. €.

Διάγραμμα 2.16: Το εξωτερικό αγροδιατροφικό εμπόριο κατά ομάδα χωρών και κατηγορίες προϊόντων (εκατ. €)

Πηγή: COMEXT

2.6.1.2. Οι εξαγωγές των αγροδιατροφικών προϊόντων

Πολύ σημαντική είναι η μεταβολή στη σύνθεση των ελληνικών εξαγωγών α/δ προϊόντων, με την **αξία των εξαγωγών των μεταποιημένων προϊόντων να αυξάνεται κατά 70%** την περίοδο 2009-2019, έναντι αύξησης κατά **26%** της αξίας των πρωτογενών προϊόντων. Ως αποτέλεσμα, **τα μεταποιημένα αντιπροσώπευαν το 2019 το 67,6% της συνολικής αξίας των εξαγωγών α/δ προϊόντων**, έχοντας αυξήσει το μερίδιό τους κατά 7 ποσοστιαίες μονάδες. Αυτό είναι αναμφίβολα ένα πολύ θετικό γεγονός, δεδομένου ότι τα μεταποιημένα προϊόντα δημιουργούν πολύ μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία, η οποία και διαχέεται σε μεγαλύτερο τμήμα του παραγωγικού ιστού της Ελληνικής οικονομίας.

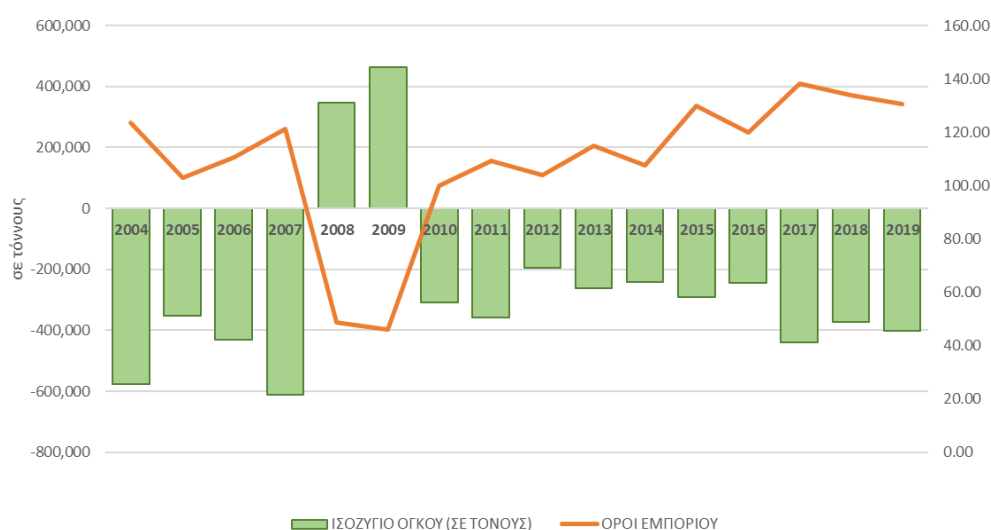
Πίνακας 2.16: Εξαγωγές αγροδιατροφικών προϊόντων (εκατ. €)

	2009	2015	2019	Μεταβολή 2009-2019
Πρωτογενή	1.675	1.821	2.117	26%
Μεταποιημένα	2.599	3.825	4.414	70%
Σύνολο	4.275	5.646	6.530	53%
	2009	2015	2019	
Πρωτογενή	39,2%	32,3%	32,4%	
Μεταποιημένα	60,8%	67,7%	67,6%	
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ

Επισημαίνεται ότι το αγροτοδιατροφικό ισοζύγιο της χώρας από άποψη όγκου παραγωγής ήταν αρνητικό από το 2004 και μόνο τα έτη 2008 και 2009 παρουσιάστηκε θετικό (Διάγραμμα 2.17). Στην περίοδο της οικονομικής κρίσης το ισοζύγιο αγροδιατροφικών προϊόντων από άποψη όγκου εμφανίζεται αρνητικό, με μειούμενη τάση, όπου αρχίζει πάλι να ακολουθεί αυξητικές τάσεις μετά το 2017. Η αύξηση του ελλείματος σε όρους όγκου σημαίνει ότι **τα ελληνικά προϊόντα, εκτός των αγορών του εξωτερικού, αντιμετωπίζουν έντονο ανταγωνισμό και στο εσωτερικό.**

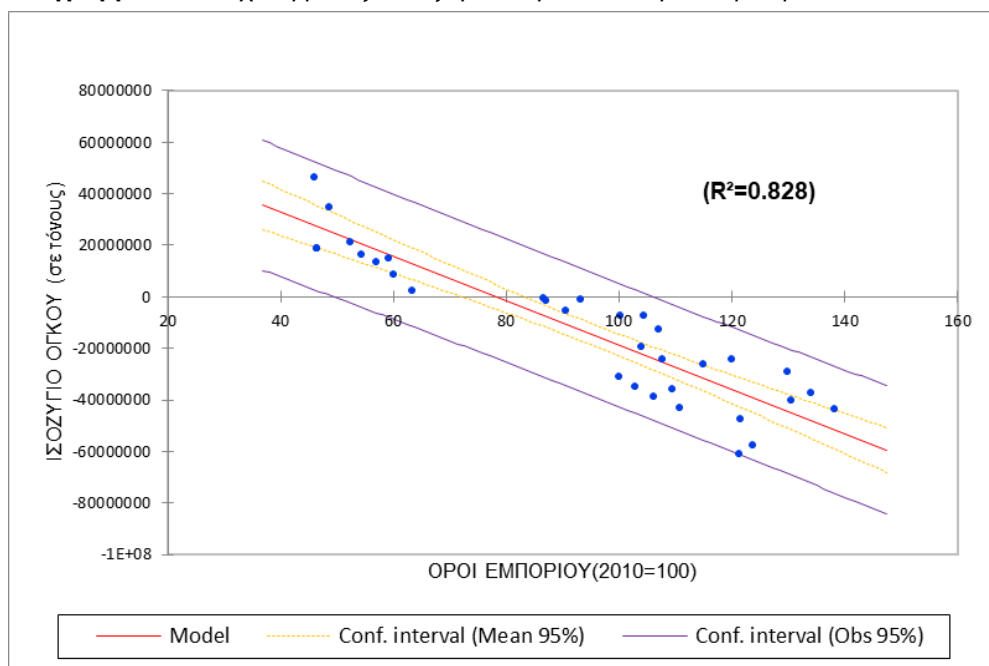
Διάγραμμα 2.17: Αγροδιατροφικό ισοζύγιο Όγκου και Όροι Εμπορίου

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η αρνητική επίδραση του εμπορίου στο ισοζύγιο όγκου των αγροτοδιατροφικών προϊόντων επιβεβαιώνεται και από το Διάγραμμα 2.18, που απεικονίζει τη σχέση μεταξύ των δύο μεγεθών. Αυτό σημαίνει ότι **οι Έλληνες παραγωγοί αγροτικών προϊόντων προτιμούν να προωθούν τα προϊόντα τους στις ξένες αγορές παρά στην εσωτερική αγορά, που υπάρχει έντονος ανταγωνισμός από φθηνά εισαγόμενα προϊόντα αγροτοδιατροφής, σε μία προσπάθεια μεγιστοποίησης του κέρδους**. Αυτό αποτελεί και μία από τις αιτίες των καλών εξαγωγικών επιδόσεων των προϊόντων αγροτοδιατροφής τα τελευταία χρόνια.

Διάγραμμα 2.18: Σχέση μεταξύ Ισοζυγίου Όγκου και Όρων Εμπορίου

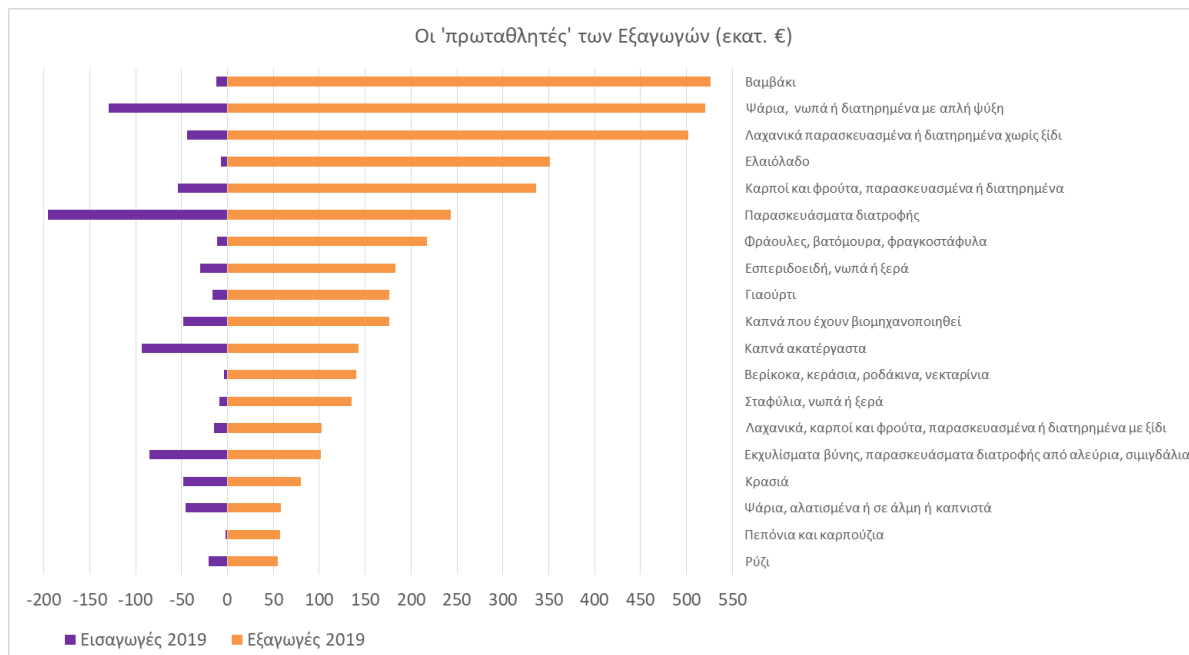

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η σύνθεση των Εξαγωγών

Οι εξαγωγές καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα προϊόντων, ωστόσο ξεχωρίζει μια ομάδα **20 προϊόντων** που αποτελούν τους 'πρωταθλητές' των εξαγωγών, καθώς **αντιπροσωπεύουν τα 3/4 περίπου της αξίας των α/δ εξαγωγών** το 2019, δηλ. 4,78 δισεκ. €. Η ομάδα αυτή έχει ένα πλεονασματικό εμπορικό ισοζύγιο, το οποίο από 1,2 δισεκ. € το 2009, αυξήθηκε σε 3,0 δισεκ. € το 2019. **Έξι από τα προϊόντα της ομάδας είναι πρωτογενή και τα υπόλοιπα 14 μεταποιημένα**. Την πρώτη πεντάδα αποτελούν το **βαμβάκι, τα ψάρια, τα Λαχανικά παρασκευασμένα ή διατηρημένα χωρίς ξίδι, τα τυριά και το ελαιόλαδο**. Εκτός από τα ακατέργαστα καπνά και τα σταφύλια, που εμφανίζουν μια διαχρονική μείωση της αξίας των εξαγωγών τους την περίοδο 2009-2019, όλα τα άλλα προϊόντα της δυναμικής αυτής ομάδας εμφανίζουν διαχρονική αύξηση.

Διάγραμμα 2.19: Οι 'πρωταθλητές' των εξαγωγών (2019, εκατ. €)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ

Εξετάζουμε την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων και με τον **δείκτη Balassa**, ο οποίος ορίζεται ως: $(X_{ij} - M_{ij}) / (X_{ij} + M_{ij})$, όπου X_i οι εξαγωγές της χώρας (i) και M_i οι εισαγωγές της, προς και από μια άλλη χώρα ή ομάδα χωρών (j): ο δείκτης μπορεί να αναφέρεται σε ένα προϊόν, μια ομάδα προϊόντων ή έναν τομέα της οικονομίας. Ο δείκτης αυτός παίρνει τιμές σε μία κλίμακα από -1 έως $+1$. Όσο η τιμή του πλησιάζει προς το $+1$ το προϊόν είναι ισχυρά ανταγωνιστικό, καθώς έχει εξαγωγικό χαρακτήρα και οι εισαγωγές είναι σχεδόν μηδαμινές. Το αντίθετο συμβαίνει όταν η τιμή πλησιάζει το -1 , όπου στο εμπόριο του προϊόντος κυριαρχούν οι εισαγωγές, ενώ οι εξαγωγές είναι ελάχιστες.

Συνολικά, η δυναμική αυτή ομάδα προϊόντων έχει σχεδόν διπλασιάσει την ανταγωνιστικότητά της την τελευταία δεκαετία, με τον δείκτη συγκριτικού πλεονεκτήματος Balassa να αυξάνεται από 0,25 σε 0,46. Μεταξύ 2009 και 2019, ο δείκτης αυτός βελτιώθηκε στα 14 από τα προϊόντα της ομάδας, σε 5 προϊόντα παρέμεινε στα ίδια σχεδόν επίπεδα και σε 1 επιδεινώθηκε (στα ακατέργαστα καπνά). Έτσι, τα προϊόντα με τον υψηλότερο δείκτη συγκριτικού πλεονεκτήματος το 2019 είναι: Ελαιόλαδο 0,96, Βαμβάκι 0,95, Βερίκοκα-κεράσια-ροδάκινα-νεκταρίνια 0,95, Φράουλες-βατόμουρα-φραγκοστάφυλα 0,90, Σταφύλια νωπά ή ξερά 0,88, Λαχανικά παρασκευασμένα ή διατηρημένα χωρίς ξίδι 0,84, Γιαούρτι-Βουτυρόγαλα 0,83, Λαχανικά-καρποί-φρούτα διατηρημένα με ξίδι 0,75, Φρούτα παρασκευασμένα ή διατηρημένα (κυρίως Ροδάκινα κομπόστα) 0,72 και Εσπεριδοειδή 0,72.

Πίνακας 2.17: Οι 'πρωταθλητές' των εξαγωγών (εκατ. €)

	CN4	Προϊόν	Εξαγωγές 2009	Εξαγωγές 2015	Εξαγωγές 2019	Ποσοστό στις α/δ Εξαγωγές του 2019	Ισοζύγιο 2009	Ισοζύγιο 2015	Ισοζύγιο 2019	Balassa 2009	Balassa 2015	Balassa 2019
1	5201'	Βαμβάκι	291.2	294.4	525.9	8.1%	286.2	287.7	513.4	0.97	0.96	0.95
2	0302'	Ψάρια, νωπά ή διατηρημένα με απλή ψύξη	395.4	468.4	520.4	8.0%	300.2	417.1	391.3	0.61	0.80	0.60
3	2005'	Λαχανικά παρασκευασμένα ή διατηρημένα χωρίς ξίδι	228.0	400.2	501.7	7.7%	200.2	366.9	457.8	0.78	0.85	0.84
4	0406'	Τυριά (*)	213.4	373.8	465.9	7.1%	-156.3	-15.7	3.5	-0.27	-0.02	0.00
5	1509'	Ελαιόλαδο	263.9	631.8	351.3	5.4%	258.9	620.8	344.3	0.96	0.97	0.96
6	2008'	Φρούτα παρασκευασμένα ή διατηρημένα (**)	256.8	309.8	336.1	5.1%	215.8	259.0	282.0	0.72	0.72	0.72
7	2106'	Παρασκευάσματα διατροφής	88.4	143.6	243.4	3.7%	-94.3	-48.1	48.0	-0.35	-0.14	0.11
8	0810'	Φράουλες, βατόμουρα, φραγκοστάφυλα	64.6	116.7	217.2	3.3%	52.2	107.3	205.5	0.68	0.85	0.90
9	2402'	Τσιγάρα & πούρα	142.8	275.5	188.9	2.9%	-75.5	151.1	3.9	-0.21	0.38	0.01
10	0805'	Εσπεριδοειδή	168.7	156.2	182.7	2.8%	122.2	121.4	153.2	0.57	0.64	0.72
11	0403'	Γιαούρτι, Βουτυρόγαλα	48.3	141.6	176.2	2.7%	13.7	124.7	160.0	0.17	0.79	0.83
12	2403'	Καπνά που έχουν βιομηχανοποιηθεί	12.5	5.9	175.8	2.7%	-27.7	-54.7	127.3	-0.53	-0.82	0.57
13	2401'	Καπνά ακατέργαστα	280.0	168.1	143.0	2.2%	121.3	51.6	49.7	0.28	0.18	0.21
14	0809'	Βερίκοκα, κεράσια, ροδάκινα, νεκταρίνια	84.0	129.0	140.0	2.1%	72.5	124.8	136.3	0.76	0.94	0.95
15	0806'	Σταφύλια, νωπά ή ξερά	168.2	163.7	134.9	2.1%	158.5	158.4	126.3	0.89	0.94	0.88
16	1905'	Προϊόντα αρτοποιίας, ζαχαροπλαστικής ή μπισκοτοποιίας	64.7	66.4	120.3	1.8%	-54.5	-41.0	-27.9	-0.30	-0.24	-0.10
17	2001'	Λαχανικά, καρποί, φρούτα διατηρημένα με ξίδι	70.6	83.6	102.7	1.6%	60.8	72.6	88.2	0.76	0.77	0.75
18	1901'	Εκχυλίσματα βύνης, παρασκευάσματα διατροφής από αλεύρια, σιμιγδάλια	39.3	62.3	101.6	1.6%	-56.8	-30.6	16.5	-0.42	-0.20	0.09
19	2204'	Κρασιά και μούστος σταφυλιών	59.1	66.9	79.5	1.2%	29.0	37.2	31.1	0.33	0.39	0.24
20	2208'	Αποστάγματα, ηδύποτα (λικέρ) και άλλα οινοπνευματώδη ποτά	60.0	78.5	75.7	1.2%	-211.6	-60.3	-76.0	-0.64	-0.28	-0.33
Σύνολο των παραπάνω			2999.9	4136.3	4783.4	73.3%	1214.9	2650.1	3034.3	0.25	0.47	0.46

(*) Κυρίως Φέτα, (**) Κυρίως Ροδάκινα κομπόστα

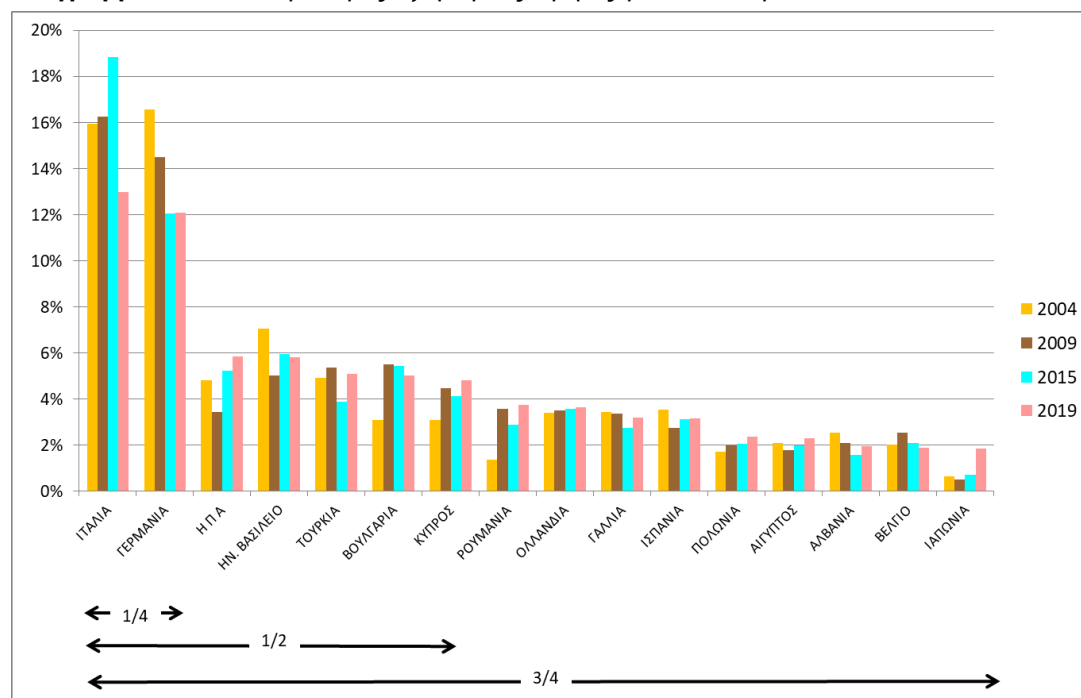
Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ

Πολύ σημαντικές είναι και οι περιπτώσεις 5 κατηγοριών προϊόντων αυτής της ομάδας, που, λόγω της αύξησης των εξαγωγών τους, **έχουν μετατρέψει το εμπορικό τους ισοζύγιο από αρνητικό σε θετικό, και παράλληλα έχουν βελτιώσει αισθητά τον δείκτη συγκριτικού τους πλεονεκτήματος**: α) τα καπνά που έχουν βιομηχανοποιηθεί (δείκτης Balassa 2009: -0,53, 2019: +0,57), β) τα παρασκευάσματα διατροφής (δείκτης Balassa 2009: -0,35, 2019: +0,11), γ) τα εκχυλίσματα βύνης, παρασκευάσματα διατροφής από αλεύρια, σιμιγδάλια (δείκτης Balassa 2009: -0,42, 2019: +0,09)· εδώ πολύ σημαντικό ρόλο έχει παίξει η εφαρμογή προγράμματος «Συμβολαιακής Παραγωγής» στο κριθάρι, με σκοπό την παραγωγή μπύρας, στο οποίο συμμετέχουν 2500 παραγωγοί, δ) τα τσιγάρα και πούρα (δείκτης Balassa 2009: -0,21, 2019: +0,01) και ε) τα τυριά, δηλ. κατά κύριο λόγο η φέτα (δείκτης Balassa 2009: -0,27, 2019: 0,00). Επίσης, σε δύο ακόμα κατηγορίες (Προϊόντα αρτοποιίας, ζαχαροπλαστικής ή μπισκοτοποιίας και Αποστάγματα, ηδύποτα [λικέρ] και άλλα οινοπνευματώδη ποτά), έχει μειωθεί σημαντικά το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου και έχουν βελτιωθεί οι δείκτες Balassa.

Ως προς τη **γεωγραφική κατανομή των εξαγωγών**, παρατηρείται ότι **η Ιταλία και η Γερμανία** καταλαμβάνουν σταθερά τις δύο πρώτες θέσεις, συγκεντρώνοντας το 2019 το 1/4 των συνολικών α/δ εξαγωγών.

Τα 3/4 των α/δ εξαγωγών κατευθύνονται σε 16 χώρες, από τις οποίες οι 10 ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η αξία των εξαγωγών στις 16 αυτές χώρες κυμάνθηκε το 2019 μεταξύ 120 εκατ. € (Ιαπωνία) και 848 εκατ. € (Ιταλία). Συνολικά, στην εν λόγω ομάδα χωρών, η αξία των εξαγωγών αυξήθηκε την περίοδο 2009-2019 κατά 48%.

Διάγραμμα 2.20: Οι κυριότερες εξαγωγικές αγορές για τα α/δ προϊόντα

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ

Η αμέσως επόμενη κατηγορία είναι μια ομάδα 19 χωρών, στις οποίες το 2019 εξήχθησαν α/δ προϊόντα αξίας από 30 εκατ. € μέχρι 95 εκατ. €, παρουσιάζοντας διαχρονική αύξηση της αξίας των εξαγόμενων προϊόντων την περίοδο 2009-2019, σε όλες εκτός από μία. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα του Καναδά (+100%), της Δανίας (+113%), της Ινδονησίας (+146%), της Σαουδικής Αραβίας (+101%) και της Κίνας (+309%). Διαχρονικές αυξήσεις παρατηρούνται και σε πολλές άλλες χώρες, παρότι η αξία των εξαγωγών σ' αυτές δεν υπερβαίνει τα 30 εκατ. €. (π.χ. Ινδία +240%, Νορβηγία +170%, Νέα Ζηλανδία +578%).

Επίσης, σε 100 συνολικά χώρες παρατηρείται αύξηση της αξίας των α/δ εξαγωγών μεταξύ 2009 και 2019. Σε 16 χώρες οι αυξήσεις αυτές είναι μεγαλύτερες του 1000% (π.χ. Κολομβία +125406%, Ουγκάντα +8785%, Βιετνάμ +4066%), αποκαλύπτοντας μια ιδιαίτερη δυναμική για τις ελληνικές εξαγωγές.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι πολύ μεγάλες αυξήσεις στις εξαγωγές παρατηρούνται και σε χώρες που δεν αποτελούν 'παραδοσιακές' εξαγωγικές αγορές για τα ελληνικά προϊόντα, παρά το μικρό απόλυτο μέγεθός τους. Τα στοιχεία αυτά αξίζει να μελετηθούν με πολύ μεγάλη προσοχή, γιατί μπορούν να βοηθήσουν στην εκπόνηση και εφαρμογή στοχευμένης εξαγωγικής πολιτικής κατά προϊόν και γεωγραφική περιοχή.

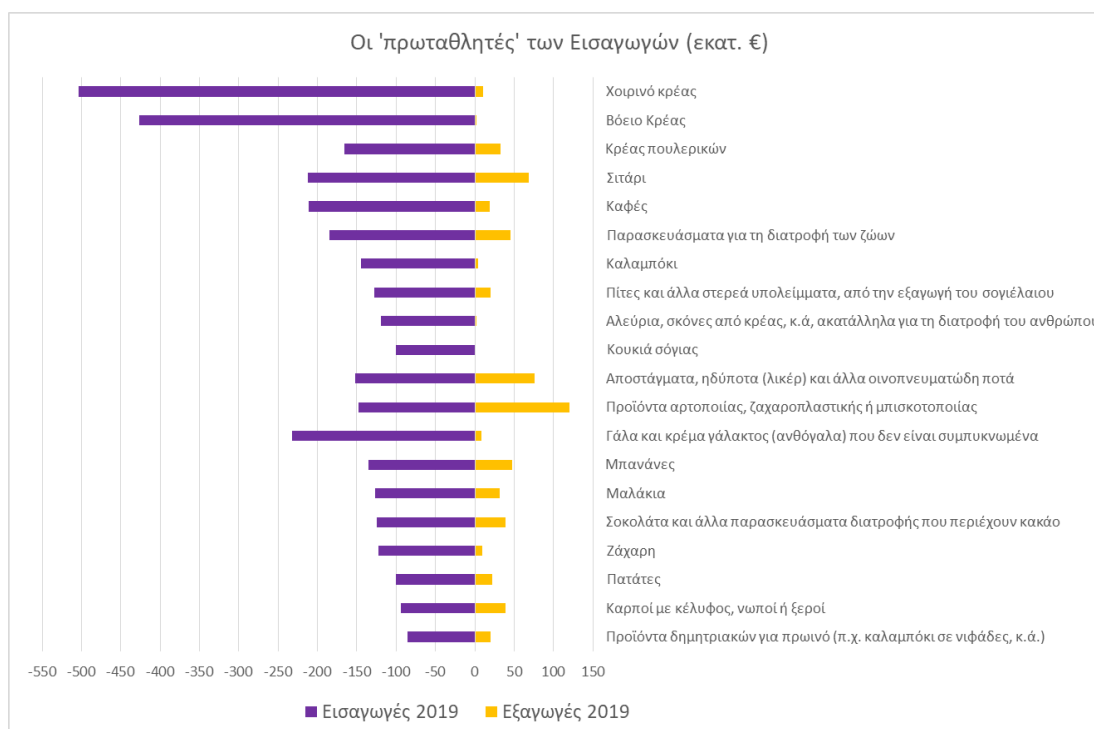
Στα προβλήματα που εμφανίζουν οι ελληνικές εξαγωγές, πρέπει να αναφερθεί και η περίπτωση της Ρωσίας, προς την οποία μειώθηκαν κατά 68% (από 75,1 εκατ. € το 2009, σε 23,9 εκατ. € το 2019), λόγω και του γνωστού εμπάργκο που επέβαλε η Ρωσία στις εισαγωγές α/δ προϊόντων από την ΕΕ από τον Αύγουστο του 2014.

2.6.1.3. Οι εισαγωγές των αγροδιατροφικών προϊόντων

Οι εισαγωγές α/δ προϊόντων παρουσιάζουν διαχρονικά σημαντικό βαθμό συγκέντρωσης σε ορισμένες κατηγορίες. Ειδικότερα, οι εισαγωγές σε εννέα κατηγορίες α/δ προϊόντων ξεπέρασαν τα 4 δισεκ. € το 2019, αντιπροσωπεύοντας έτσι το 56,9% του συνόλου των α/δ εισαγωγών. Τα **κρέατα**, που προηγούνται με μεγάλη διαφορά (16,8%), μαζί με τις **ζωοτροφές** (9,5%), αποτελούν περισσότερο από το 1/4 της συνολικής αξίας των α/δ εισαγωγών. Ακολουθούν τα **ψάρια και μαλάκια**, τα **τυριά**, τα **ποτά**, τα **τσιγάρα-πούρα-επεξεργασμένος καπνός**, τα **γάλατα**, το **σιτάρι** και ο **καφές**.

Το γεγονός ότι **το χοιρινό κρέας είναι το πρώτο σε αξία εισαγωγών προϊόν** (500 εκατ. € το 2019), σε συνδυασμό με το ότι ο αντίστοιχος εγχώριος κλάδος παραγωγής (ο ΤΟΠ των 'καρποφάγων') είναι ο πιο δυναμικός από όλες τις παραγωγικές εξειδικεύσεις της ελληνικής γεωργίας και κτηνοτροφίας (βλ. αναλυτικά στον Ειδικό Στόχο 1), υποδεικνύει την ανάγκη για την εκπόνηση ειδικής στρατηγικής για την υποστήριξη της εγχώριας χοιροτροφίας.

Διάγραμμα 2.21: Οι 'πρωταθλητές' των εισαγωγών (2019, εκατ. €)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ

Η μεγάλη αυτή κατηγορία, ως σύνολο, παρουσιάζει μια αξιοσημείωτη διαχρονική μείωση του ανταγωνιστικού μειονεκτήματος, αφού ο δείκτης Balassa από -0,47 το 2009, διαμορφώθηκε σε -0,33 το 2019. Το μεγαλύτερο ανταγωνιστικό μειονέκτημα για το 2019 εμφανίζεται στα κρέατα, που έχουν δείκτη Balassa -0,86 (Βόειο: -0,99, χοιρινό: -0,96, πουλερικών: -0,67). Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι, σε αντίθεση με το χοιρινό και το βόειο κρέας, κατά την χρονική περίοδο 2011-2018, παρατηρήθηκε, αφ' ενός αύξηση του αριθμού των κοτόπουλων κατά 16% και αφ' ετέρου αύξηση της παραγωγής κρέατος κοτόπουλου κατά 20,4% και της κατανάλωσής του κατά 30% (βλ. Παράρτημα II). Πρόκειται για τη μοναδική κατηγορία κρέατος που παρουσίασε αύξηση της κατανάλωσης στην περίοδο της κρίσης, γεγονός που οφείλεται τόσο σε διαιτητικούς λόγους, όσο και στη χαμηλή τιμή αγοράς. Επίσης, η εγχώρια παραγωγή του προϊόντος αυτού καλύπτει επαρκώς την εγχώρια κατανάλωση, με τον δείκτη αυτάρκειας να υπερβαίνει το 80%.

Τα γάλατα και ο καφές είναι τα προϊόντα που έπονται σε ανταγωνιστικό μειονέκτημα, με δείκτες Balassa για το 2019, -0,85 και -0,84, αντίστοιχα. Μεγάλο ανταγωνιστικό μειονέκτημα έχουν και οι ζωοτροφές, με δείκτη Balassa -0,77. Αξίζει να σημειωθεί ότι, εκτός από το σιτάρι που παρουσιάζει διαχρονική χειροτέρευση της ανταγωνιστικότητάς του, σε όλα τα άλλα προϊόντα της κατηγορίας αυτής έχουμε βελτίωση του δείκτη Balassa τη δεκαετία 2009-2019.

Πίνακας 2.181: Εισαγωγές αγροδιατροφικών προϊόντων (εκατ. €)

	Εισαγωγές 2009	Εισαγωγές 2015	Εισαγωγές 2019	Ποσοστό στις α/δ Εισαγωγές 2019	Ισοζύγιο 2009	Ισοζύγιο 2015	Ισοζύγιο 2019	Balassa 2009	Balassa 2015	Balassa 2019
Κρέατα	1,088.1	998.9	1,201.1	16.8%	-1,045.4	-947.7	-1,110.5	-0.92	-0.90	-0.86
Ζωοτροφές	487.1	642.1	681.4	9.5%	-444.5	-588.8	-593.8	-0.84	-0.85	-0.77
Ψάρια & Μαλάκια	365.5	324.2	472.2	6.6%	110.5	266.5	200.9	0.13	0.29	0.18
Τυριά	369.7	389.5	462.4	6.5%	-156.3	-15.7	3.5	-0.27	-0.02	0.00
Ποτά	445.0	275.7	360.3	5.0%	-261.9	-55.8	-114.8	-0.42	-0.11	-0.19
Τσιγάρα, Πούρα, Επεξεργ. Καπνός	258.4	185.0	233.5	3.3%	-103.1	96.4	131.3	-0.25	0.21	0.22
Γάλατα	265.9	247.3	232.5	3.3%	-259.5	-233.5	-213.3	-0.95	-0.89	-0.85
Σιτάρι	160.6	195.6	212.5	3.0%	-18.9	-147.0	-144.0	-0.06	-0.60	-0.51
Καφές	109.4	186.9	211.1	3.0%	-103.0	-167.9	-192.6	-0.89	-0.82	-0.84
Σύνολο των παραπάνω	3549.8	3445.1	4067.1	56.9%	-2282.2	-1793.7	-2033.5	-0.47	-0.35	-0.33

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι, όπως φάνηκε ήδη, **στις εισαγωγές κυριαρχούν τα πρωτογενή προϊόντα**, τόσο τα μαζικής παραγωγής-αδιαφοροποίητα προϊόντα ("commodities"), όσο και άλλα πρωτογενή προϊόντα: τα κτηνοτροφικά σιτηρά είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα σ' αυτές τις κατηγορίες

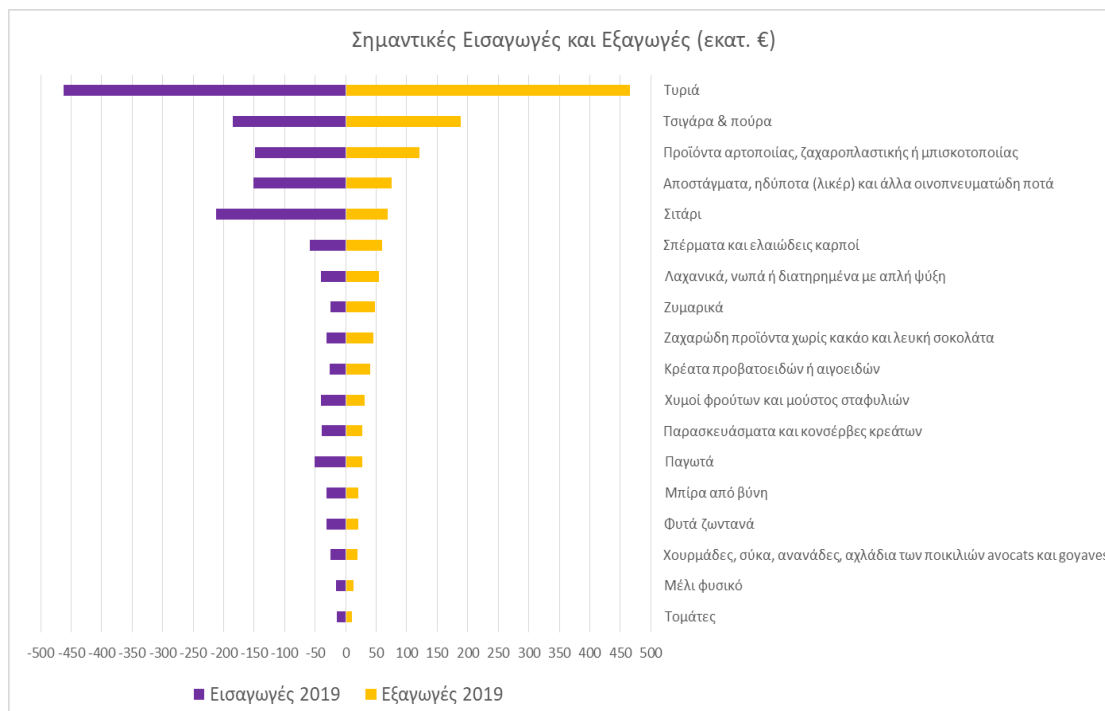
Πολύ σημαντική όμως είναι και η ύπαρξη τριών υποκατηγοριών προϊόντων, στα οποία, παρά τις μεγάλες εισαγωγές, έχουμε ταυτόχρονα και αυξανόμενες εξαγωγές, με αποτέλεσμα να βελτιώνεται αισθητά η ανταγωνιστικότητά τους. Πρόκειται για:

1. Τα *ψάρια*⁴ και *μαλάκια*, στα οποία ο δείκτης Balassa από +0,13 το 2009, αυξήθηκε σε +0,18 το 2019. Στην κατηγορία αυτή, τα ψάρια έχουν πολύ αυξημένη ανταγωνιστικότητα, σε αντίθεση με τα μαλάκια, που έχουν ξεκάθαρο ανταγωνιστικό μειονέκτημα.
2. Τα *τυριά*, στα οποία μέσα στη δεκαετία 2009-2019 εξαλείφθηκε το έλλειμμα των 156,3 εκατ. € και μετατράπηκε σε πολύ ελαφρό πλεόνασμα 3,5 εκατ. €, οπότε και ο δείκτης Balassa από -0,27 βελτιώθηκε σε 0,00. Αυτή η απόλυτα θετική εξέλιξη οφείλεται κατά κύριο λόγο στη Φέτα, η οποία αντιπροσωπεύει ποσοστό μεγαλύτερο του 85% στις συνολικές εξαγωγές τυροκομικών προϊόντων (βλ. παρακάτω πιο αναλυτική αναφορά στην ενότητα 8.1), ενώ οι εισαγωγές αφορούν κυρίως ημίσκληρα τυριά τύπου gouda, edam, κ.λπ.
3. Τα *τσιγάρα-πούρα-επεξεργασμένος καπνός*, στα οποία το έλλειμμα των 103,1 εκατ. € το 2009, μετατράπηκε σε πλεόνασμα 131,3 εκατ. € το 2019, οπότε και ο δείκτης Balassa από -0,25 ανέβηκε σε 0,22, υποδηλώνοντας μια δυναμική 'επιστροφή' ενός κλάδου, που για πολλά χρόνια στο παρελθόν ήταν ηγετικός στην ελληνική οικονομία.

Στο επόμενο σχήμα βλέπουμε 18 συγκεκριμένα προϊόντα και κατηγορίες προϊόντων, στα οποία η χώρα μας πραγματοποιεί ταυτόχρονα σημαντικές εξαγωγές και εισαγωγές. Σε κάποια από αυτά το ισοζύγιο είναι θετικό και σε άλλα αρνητικό.

⁴ Αφορά εταιρείες υδατοκαλλιεργειών που διαθέτουν μονάδες παραγωγής και σε τρίτες χώρες, τα προϊόντα των οποίων εξάγονται μέσω Ελλάδος.

Διάγραμμα 2.22: Προϊόντα με σημαντικές εισαγωγές και εξαγωγές (2019, εκατ. €)

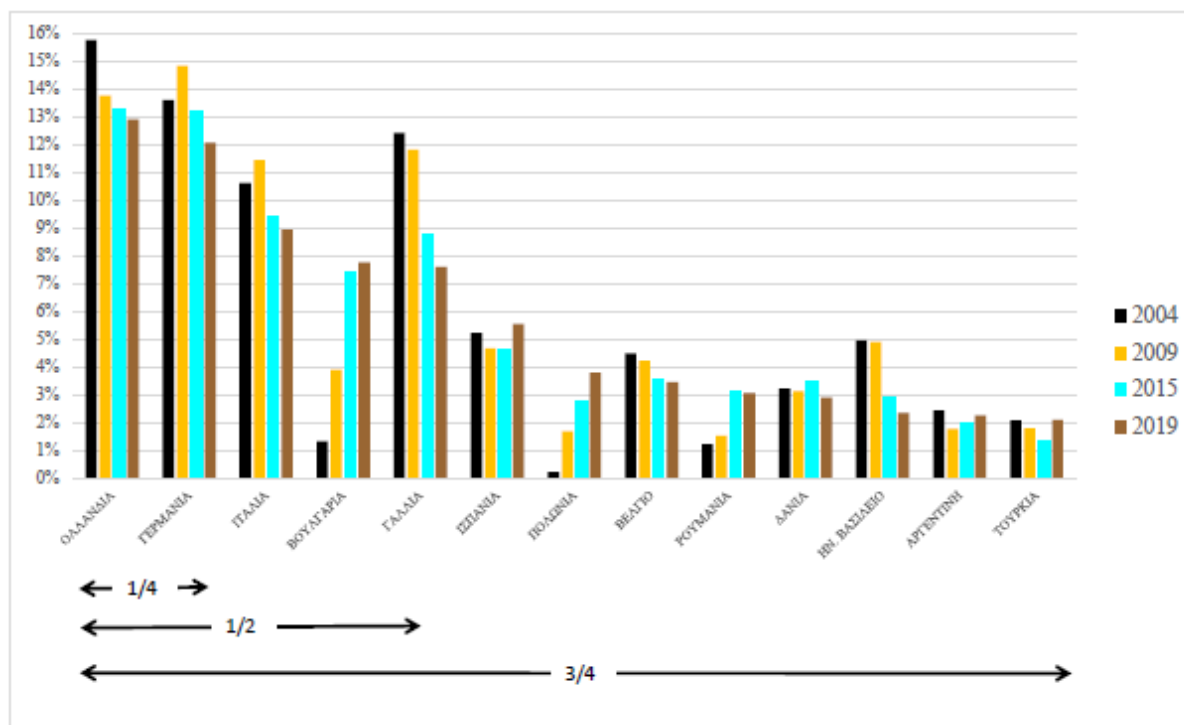
Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ

Επίσης, **ελλειμματικό** είναι το εμπορικό ισοζύγιο και σε άλλα 'κλασικά' γεωργικά προϊόντα, όμως οι **πατάτες, οι τομάτες, τα κρεμμύδια, τα σκόρδα, τα καρότα, τα μαρούλια, τα ξερά όσπρια και το μέλι.**

Ως προς τη **γεωγραφική προέλευση των ελληνικών εισαγωγών α/δ προϊόντων**, τα 3/4 προέρχονται από 13 χώρες, με την **Ολλανδία και τη Γερμανία** να καταλαμβάνουν τις δύο πρώτες θέσεις. Σε απόλυτα μεγέθη, οι εισαγωγές από αυτή την ομάδα χωρών κυμαίνονταν το 2019 από 149 εκατ. € (Τουρκία) μέχρι 907 εκατ. € (Ολλανδία).

Παρατηρείται όμως μια πολύ σημαντική μεταβολή κατά τη διάρκεια της δεκαπενταετίας 2004-2019: οι τέσσερις κύριες χώρες από τις οποίες η Ελλάδα πραγματοποιούσε για πολλά χρόνια τις μεγαλύτερες εισαγωγές α/δ προϊόντων (δηλ. η Ολλανδία, η Γερμανία, η Ιταλία και η Γαλλία) **έχασαν 11 ποσοστιαίες μονάδες**, αφού το αθροιστικό ποσοστό τους μειώθηκε από 52,4% σε 41,5%. Η μεγαλύτερη μείωση σημειώθηκε στα μερίδια που κατέχει η Γαλλία. **Την ίδια περίοδο, αυξήθηκε κατά 12 ποσοστιαίες μονάδες** (από 8,1% σε 20,2%) **το αθροιστικό ποσοστό μιας ομάδας τεσσάρων άλλων χωρών: της Βουλγαρίας, της Ισπανίας, της Πολωνίας και της Ρουμανίας.** Η Βουλγαρία και η Πολωνία σημείωσαν τις μεγαλύτερες αυξήσεις. Πολύ μεγάλη είναι και η μείωση στο ποσοστό των ελληνικών εισαγωγών από το Ην. Βασίλειο.

Διάγραμμα 2.23: Η προέλευση των εισαγωγών α/δ προϊόντων

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ

Μετά την πρώτη 13άδα χωρών, η Ελλάδα πραγματοποιεί από μια άλλη ομάδα 16 χωρών, το 17,1% των α/δ εισαγωγών (2019), ενώ το ποσοστό αυτό το 2004 ήταν 12,1%. Σε απόλυτα μεγέθη, το 2019, οι εισαγωγές από αυτή την ομάδα χωρών κυμαίνονταν από 38 εκατ. € (Ιρλανδία) μέχρι 129 εκατ. € (Ισημερινός). Οι χώρες αυτές είναι: Ισημερινός, Ουγγαρία, Αυστρία, Ουκρανία, Ινδονησία, ΗΠΑ, Ινδία, Κύπρος, Βραζιλία, Αίγυπτος, Κίνα, Τσεχία, Νορβηγία, Ρωσία, Μολδαβία και Ιρλανδία.

2.6.1.4. Η διεθνής ανταγωνιστικότητα

Παρά την εννοιολογική ασάφεια της ίδιας της έννοιας της ανταγωνιστικότητας, έχουν αναπτυχθεί διάφοροι δείκτες για τη μέτρησή της, ιδιαίτερα ως προς τη διεθνή της διάσταση. Εκτός από τον **δείκτη Balassa**, στον οποίο ήδη αναφερθήκαμε, χρησιμοποιείται και ο **δείκτης συγκριτικού εξαγωγικού πλεονεκτήματος**, που υπολογίζεται ως: $(X_{ij}/X_j)/(X_{iw}/X_{jw})$, όπου: X_{ij} οι εξαγωγές του προϊόντος i της χώρας j , X_j το σύνολο των εξεταζόμενων προϊόντων που εξάγει η χώρα j , X_{iw} οι εξαγωγές του προϊόντος i από το σύνολο των εξεταζόμενων χωρών και X_{jw} το σύνολο των εξεταζόμενων εξαγόμενων προϊόντων από το σύνολο των εξεταζόμενων χωρών. Εάν ο δείκτης είναι μεγαλύτερος της μονάδας, η χώρα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στις εξαγωγές του συγκεκριμένου προϊόντος, εάν ο δείκτης είναι μικρότερος της

μονάδος, η χώρα δεν παρουσιάζει συγκριτικό πλεονέκτημα στις εξαγωγές του συγκεκριμένου προϊόντος. Οι εξαγωγές των προϊόντων υπολογίζονται σε όρους συνολικής αξίας σε ευρώ ανά προϊόν.

Από τον παρακάτω πίνακα παρατηρούμε ότι υπάρχει μια ομάδα προϊόντων στα οποία η Ελλάδα, συγκριτικά με όλες τις άλλες χώρες της ΕΕ, έχει για την περίοδο 2008-2017, δείκτη Balassa με θετικές τιμές και σημαντικό συγκριτικό εξαγωγικό πλεονέκτημα. Τα προϊόντα αυτά είναι: παρθένο ελαιόλαδο, βαμβάκι, λοιπά ελαιόλαδα, φρούτα συντηρημένα και παρασκευασμένα (κυρίως ροδάκινα κομπόστα), ρίζες και σπόροι λαχανικών παρασκευασμένοι ή συντηρημένοι, ρύζι, ψάρια ζωντανά, φρούτα και καρποί φρέσκοι ή αποξηραμένοι, καπνός (μη κατεργασμένος και κατεργασμένος), αποστάγματα από οίνο σταφυλιών ή από σταφύλια, ζάχαρη για ζαχαροπλαστική χρήση και άλευρο σίτου.

Παρατηρούμε επίσης ότι κατά την περίοδο 2008-2017 παρουσιάζεται βελτίωση του δείκτη Balassa έναντι της περιόδου 2000-2007 σε 16 από τα 26 προϊόντα, ενώ σε 9 προϊόντα ο δείκτης παρουσιάζει μείωση και επομένως αύξηση της εισαγωγικής διείσδυσης.

Εκτός όμως από τη στατική εικόνα που μας δίνει η μέτρηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας μας σε διάφορα προϊόντα, μεγαλύτερο ενδιαφέρον έχει η δυναμική εικόνα, δηλαδή οι διαχρονικές αλλαγές, που σχετίζονται τόσο με τη διατήρηση ή βελτίωση υπάρχοντων συγκριτικών πλεονεκτημάτων, όσο και με την απόκτηση νέων.

Απαιτούνται επομένως στοχευμένες πολιτικές και πρωτοβουλίες, καθώς ο διεθνής ανταγωνισμός εντείνεται διαρκώς και τίποτα δεν είναι 'εξασφαλισμένο' (βλ. π.χ. στο Παράρτημα ΙΙΙ, στοιχεία σχετικά με τη θέση της Ελλάδας στο διεθνές εμπόριο επιτραπέζιων σταφυλιών). Σε προϊόντα όπως τα φρούτα, απαιτείται η εισαγωγή νέων ποικιλιών για την επιμήκυνση της παραγωγικής και εξαγωγικής περιόδου, αυτό όμως συνεπάγεται μικρότερες ποσότητες ανά ποικιλία, οπότε επανεμφανίζεται το διαχρονικό πρόβλημα των μικρών ποσοτήτων και της πολυδιάσπασης στην παραγωγική δομή και τις εξαγωγές.

Πίνακας 2.19: Δείκτες Συγκριτικού Εξαγωγικού Πλεονεκτήματος και Balassa

Προϊόντα	Δείκτης συγκριτικού εξαγωγικού πλεονεκτήματος				Δείκτης εισαγωγικής διείσδυσης [Δείκτης Balassa]			
	2000-2007	Θέση κατάταξης*	2008-2017	Θέση κατάταξης*	2000-2007	Θέση κατάταξης*	2008-2017	Θέση κατάταξης*
Βαμβάκι	106,56	1	88,93	1	0,94	1	0,94	1
Καπνός μη κατεργασμένος	41,33	1	16,93	1	0,42	3	0,31	2
Παρθένο ελαιόλαδο	25,47	1	15,50	1	0,94	1	0,97	1
Φρούτα συντηρημένα και παρασκευασμένα (πλην χυμών)	16,85	1	10,50	1	0,74	1	0,72	1
Ρίζες και σπόροι λαχανικών παρασκευασμένοι ή συντηρημένοι	7,87	1	6,39	1	0,50	3	0,57	1
Ψάρια ζωντανά ή μη συντηρημένα ή κατεψυγμένα	7,69	3	6,39	4	0,32	3	0,48	2
Φρούτα και καρποί φρέσκοι ή αποξηραμένοι	6,78	2	5,15	2	0,32	2	0,42	2
Ρύζι	4,98	1	6,05	1	0,23	3	0,51	2
Λοιπές κατηγορίες ελαιολάδων και παράγωγα	3,34	4	7,08	3	0,63	2	0,87	2
Καπνός κατεργασμένος	2,91	5	2,74	6	-0,17	16	0,08	11
Θαλασσινά ζωντανά ή μη συντηρημένα ή κατεψυγμένα	2,51	4	1,70	6	-0,52	10	-0,55	12
Τυρί και πήγμα τυριού	2,33	4	2,72	4	-0,41	22	-0,15	15
Σιτάρι μη κατεργασμένο	2,24	6	1,40	9	-0,52	19	-0,36	18
Άλευρο σίτου	2,06	4	1,65	11	0,43	10	0,11	14
Λαχανικά φρέσκα ή διατηρημένα ή κατεψυγμένα ή ξερά	1,91	4	1,21	7	-0,12	11	-0,14	9
Μούστος σταφυλιών χωρίς αλκοόλη	1,91	3	1,45	3	-0,32	10	-0,15	6
Ψάρια και θαλασσινά παρασκευασμένα	1,73	9	0,73	11	-0,32	12	-0,51	16
Ψάρια παστά ή καπνιστά	1,68	7	2,27	9	-0,55	16	-0,09	12
Ζάχαρη για ζαχαροπλαστική χρήση	1,57	5	1,85	3	-0,17	14	0,22	7
Παρασκευάσματα δημητριακών, φρούτων και λαχανικών	1,55	4	1,12	9	-0,21	15	-0,18	17
Αποστάγματα αλκοολούχων ποτών	1,34	6	1,78	7	-0,54	19	-0,05	11
Μούστος σταφυλιών με αλκοόλη	1,32	7	0,70	7	0,58	7	0,60	6
Ραφινρισμένο ελαιόλαδο και παράγωγα	1,29	7	0,70	8	0,68	3	-0,03	8
Αραβόσιτος (εκτός γλυκού αραβοσίτου) μη κατεργασμένος	1,22	7	0,41	11	-0,79	16	-0,80	18
Αποστάγματα από οίνο σταφυλιών ή από σταφύλια	1,21	5	0,22	11	0,66	4	0,37	5
Ζάχαρη, παρασκευάσματα ζάχαρης και μέλι	1,04	13	1,41	9	-0,47	22	-0,43	18

Πηγή πρωτογενών στοιχείων: Eurostat.
* Θέση κατάταξης των ελληνικών προϊόντων σε σχέση με τις 28 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, 2018

2.6.2.

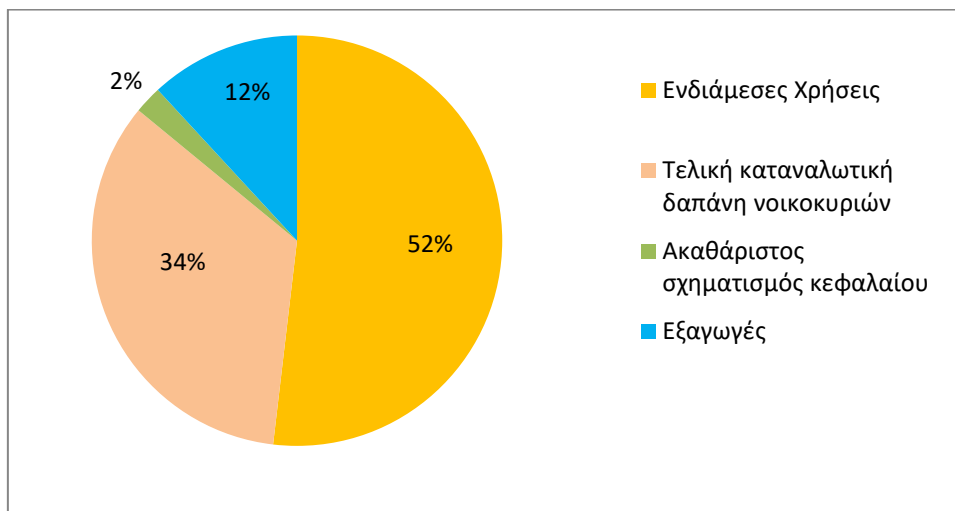
2.6.2.

2.6.2. Ο γεωργικός και αγροδιατροφικός τομέας στις εγχώριες αγορές και οι διακλαδικές σχέσεις

Η ανάλυση του διεθνούς εμπορίου και της διεθνούς ανταγωνιστικότητας του αγροτοδιατροφικού τομέα της Ελλάδας θα ήταν ελλιπής εάν δεν συμπληρωνόταν από την περιγραφή και ανάλυση της πολύ σημαντικής παρουσίας του στην εγχώρια αγορά (ή **ακριβέστερα: στις εγχώριες αγορές**). Η πολλαπλή αυτή συνεισφορά, που περιλαμβάνει και πλήθος διακλαδικών διασυνδέσεων, συνήθως αγνοείται.

Ξεκινώντας από την γεωργία και κτηνοτροφία, στο παρακάτω διάγραμμα βλέπουμε ότι το 2017, το 52% των προϊόντων τους χρησιμοποιήθηκε από τους άλλους κλάδους της Ελληνικής οικονομίας ως ενδιάμεσες χρήσεις, το 34% από τα νοικοκυριά ως τελική κατανάλωση, το 12% για εξαγωγές και το 2% για ακαθάριστο σχηματισμό κεφαλαίου.

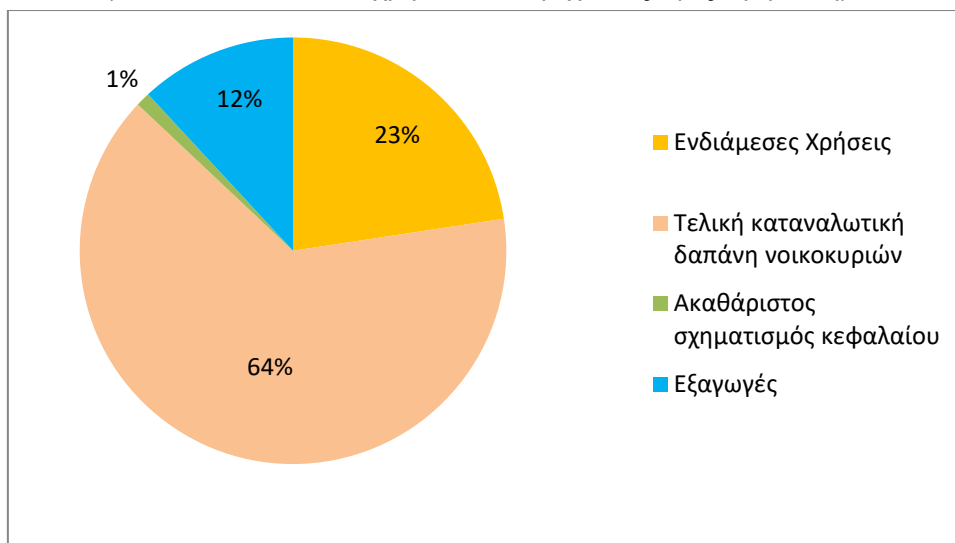
Διάγραμμα 2.24: Πώς χρησιμοποιούνται τα προϊόντα της Γεωργίας και Κτηνοτροφίας (2017, % των συνολικών χρήσεων, σε τρέχουσες τιμές αγοραστή)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του Πίνακα Χρήσεων της ΕΛΣΤΑΤ για το 2017

Διαφορετική είναι η εικόνα για τη βιομηχανία τροφίμων-ποτών-καπνού: το 23% των προϊόντων της χρησιμοποιήθηκε από τους άλλους κλάδους της Ελληνικής οικονομίας ως ενδιάμεσες χρήσεις, το 64% από τα νοικοκυριά ως τελική κατανάλωση, το 12% για εξαγωγές και το 1% για ακαθάριστο σχηματισμό κεφαλαίου.

Διάγραμμα 2.25: Πώς χρησιμοποιούνται τα προϊόντα της βιομηχανίας τροφίμων-ποτών-καπνού (2017, των συνολικών χρήσεων, σε τρέχουσες τιμές αγοραστή)

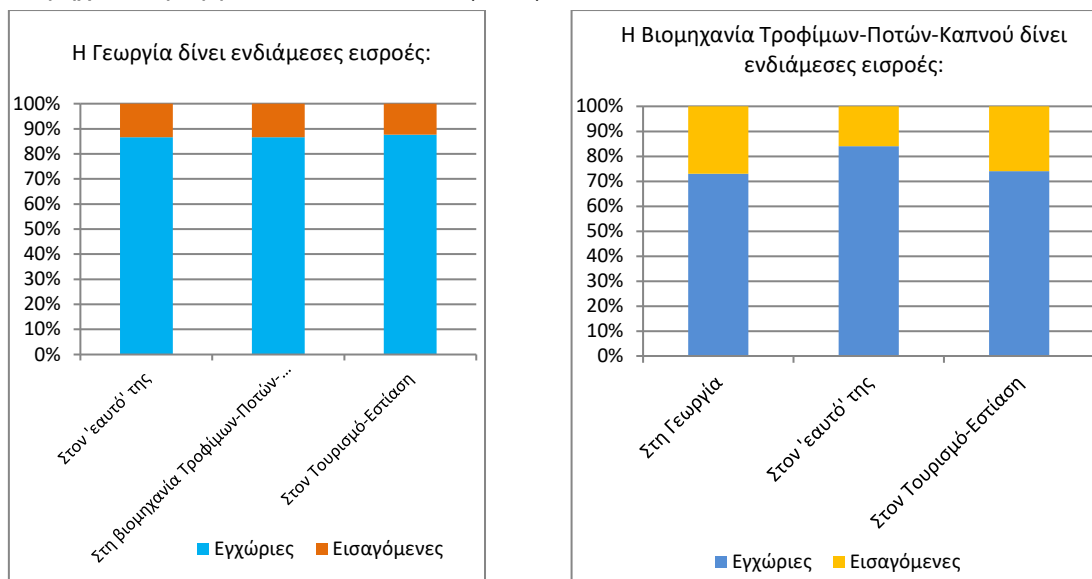
Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του Πίνακα Χρήσεων της ΕΛΣΤΑΤ για το 2017

Πρέπει να σημειωθεί ότι, με βάση τα στοιχεία του Πίνακα Χρήσεων της ΕΛΣΤΑΤ για το 2017, η ακαθάριστη αξία παραγωγής της Γεωργίας-Κτηνοτροφίας ανήλθε σε 12.235 εκατ. €, από τα οποία τα 6.057 εκατ. € ήταν ενδιάμεση ανάλωση και τα 6.177 εκατ. € ήταν ακαθάριστη προστιθέμενη αξία. Αντίστοιχα, η ακαθάριστη αξία παραγωγής της βιομηχανίας τροφίμων-ποτών-καπνού ανήλθε σε 15.580 εκατ. €, από τα οποία τα 10.514 εκατ. € ήταν ενδιάμεση ανάλωση και τα 5.066 εκατ. € ήταν ακαθάριστη προστιθέμενη αξία.

Η προέλευση των ενδιάμεσων εισροών κάθε κλάδου από τους άλλους κλάδους της αγροδιατροφικής αλυσίδας αποτελεί αναμφίβολα μια ισχυρή ένδειξη για την ύπαρξη ενδοκλαδικών και διακλαδικών σχέσεων. Έτσι, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα Χρήσεων της ΕΛΣΤΑΤ για το 2017, ο κλάδος της γεωργίας και κτηνοτροφίας συνεισφέρει κατά 39,9% στην ενδιάμεση κατανάλωση του ίδιου κλάδου (ιδιοκατανάλωση), κατά 38,5% στον σχηματισμό των ενδιάμεσων εισροών του κλάδου της μεταποίησης τροφίμων-ποτών-καπνού, καθώς και κατά 8,9% στις ενδιάμεσες εισροές του κλάδου του τουρισμού και της εστίασης. Επίσης, η βιομηχανία τροφίμων-ποτών-καπνού συνεισφέρει κατά 16,7% στην ενδιάμεση κατανάλωση της γεωργίας και κτηνοτροφίας, κατά 14,5% στον σχηματισμό των ενδιάμεσων εισροών του ίδιου κλάδου (ιδιοκατανάλωση) και κατά 41,6% στις ενδιάμεσες εισροές του κλάδου του τουρισμού και της εστίασης.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι, με στοιχεία του 2014, οι ενδιάμεσες εισροές που δίνει η Γεωργία και Κτηνοτροφία στον 'εαυτό' της και τους δύο άλλους κλάδους είναι κατά 87%-88% εγχώριας προέλευσης και μόνο κατά 12%-13% εισαγόμενες (Διάγραμμα 2.25). Παρομοίως, οι ενδιάμεσες εισροές που δίνει η Βιομηχανία Τροφίμων-Ποτών-Καπνού είναι κατά 73%-84% εγχώριας προέλευσης και μόνο κατά 16%-27% εισαγόμενες.

Διάγραμμα 2.26: Οι εγχώριες και εισαγόμενες ενδιάμεσες εισροές που δίνουν η Γεωργία και η Βιομηχανία Τροφίμων-Ποτών-Καπνού (2014)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της World Input-Output Database, 2014

Τα παραπάνω στοιχεία αποκαλύπτουν ένα πολύ ισχυρό πλέγμα ενδοκλαδικών και διακλαδικών σχέσεων, το οποίο μπορεί και πρέπει να ενισχυθεί ακόμα περισσότερο με στοχευμένες ενέργειες, εξειδικευμένες σε κλαδικό και χωρικό επίπεδο. Μια πλήρης ανάλυση εισροών-εκροών θα αποκαλύψει το σύνολο των σχέσεων αυτών και τη συμβολή (πραγματική και δυνητική) του α/δ τομέα σε κρίσιμα μεγέθη της ελληνικής οικονομίας.

Το επόμενο ζήτημα προς εξέταση είναι κατά πόσον η εγχώρια παραγωγή καλύπτει τη ζήτηση από τις εγχώριες αγορές, με άλλα λόγια ποιος είναι ο βαθμός αυτάρκειας της χώρας σε διάφορα α/δ προϊόντα. Όπως βλέπουμε στον επόμενο πίνακα, ο α/δ τομέας εξασφαλίζει πολύ υψηλό βαθμό αυτάρκειας στην εγχώρια αγορά, σε έναν πολύ μεγάλο αριθμό προϊόντων. Τα χαμηλότερα ποσοστά αυτάρκειας εμφανίζουν τα κρέατα και τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά. Υπενθυμίζεται ότι η αυτάρκεια υπολογίζεται, με βάση τις ποσότητες κάθε προϊόντος, ως:

$$\text{Αυτάρκεια (\%)} = \frac{\text{Εγχώρια Παραγωγή}}{\text{Εγχώρια Κατανάλωση}}$$
$$(\text{Εγχώρια Κατανάλωση} = \text{Εγχώρια Παραγωγή} + \text{Εισαγωγές} - \text{Εξαγωγές})$$

Πίνακας 2.20: Συμβολή προϊόντων στην αυτάρκεια της εγχώριας αγοράς το 2019 (Εγχώρια Παραγωγή/Εγχώρια Κατανάλωση)

Προϊόντα	Χαμηλή Αυτάρκεια (<50%)	Ενδιάμεση Αυτάρκεια (50%-80%)	Υψηλή Αυτάρκεια (80%-100%)	Υπερκάλυψη Εγχώριας Ζήτησης (>100%)
Σιτάρι σκληρό				✓
Σιτάρι μαλακό			✓	
Κριθάρι		✓		
Αραβόσιτος			✓	
Λοιπά Σιτηρά		✓		
Ρύζι				✓
Σταφύλια Επιτραπέζια				✓
Ζαχαρότευτλα			100%	
Ελιές Επιτραπέζιες				✓
Ελαιόλαδο				✓
Βαμβάκι				✓
Ροδάκινο Επιτραπέζιο				✓
Ροδάκινο Βιομηχανικό				✓
Μήλα				✓
Αχλάδια				✓
Πορτοκάλια				✓
Λεμόνια			✓	
Μανταρίνια				✓
Ηλίανθος			✓	
Τομάτα Επιτραπέζια				✓
Τομάτα Βιομηχανική				✓
Μηδική			100%	
Κρέας Χοιρινό	✓			
Κρέας Βόειο	✓			
Κρέας Πρόβειο			100%	
Κρέας Αίγειο				✓
Κρέας Πουλερικών			✓	
Γάλα Αγελαδινό			✓	
Τυρί Φέτα				✓
Αρωματικά & Φαρμακευτ. Φυτά	✓			

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ και της Eurostat

Η ανάλυση του εξωτερικού εμπορίου πραγματοποιήθηκε για τα πρωτογενή γεωργικά προϊόντα, τα προϊόντα των μεταποιητικών κλάδων τροφίμων-ποτών-καπνού, καθώς και το εκκοκκισμένο βαμβάκι. Από την ανάλυση προκύπτει ότι κατά τη διάρκεια της τελευταίας 15ετίας, **η αξία των εξαγωγών** όλων αυτών των προϊόντων υπερδιπλασιάστηκε, ενώ η αξία των εισαγωγών **αυξήθηκε κατά 37%**, με αποτέλεσμα **το έλλειμμα του αγροτικού εμπορικού ισοζυγίου να μειωθεί από τα 2,1 δισεκ € στα 623 εκατ. €**. Την πρώτη πεντάδα των πιο δυναμικών **εξαγωγικών προϊόντων** αποτελούν **το βαμβάκι, τα ψάρια, τα λαχανικά παρασκευασμένα ή διατηρημένα χωρίς ξίδι, τα τυριά και το ελαιόλαδο**. Η Ιταλία και η Γερμανία καταλαμβάνουν σταθερά τις δύο πρώτες θέσεις, συγκεντρώνοντας το 2019 το 1/4 των συνολικών εξαγωγών. Η αξία των **εξαγωγών των μεταποιημένων προϊόντων αυξήθηκε κατά 70% την περίοδο 2009-2019, έναντι αύξησης κατά 26% της αξίας των πρωτογενών προϊόντων**, γεγονός αναμφίβολα θετικό, δεδομένου ότι **τα μεταποιημένα προϊόντα δημιουργούν πολύ μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία**, η οποία και διαχέεται σε μεγαλύτερο τμήμα του παραγωγικού ιστού της Ελληνικής οικονομίας.

Τα κρέατα (κυρίως χοιρινό και βόειο), μαζί με τις ζωοτροφές, αποτελούν περισσότερο από το 1/4 της συνολικής αξίας των εισαγωγών. Ακολουθούν τα ψάρια και μαλάκια, τα τυριά, τα ποτά, τα τσιγάρα-πούρα-επεξεργασμένος καπνός, τα γάλατα, το σιτάρι και ο καφές. Στις εισαγωγές κυριαρχούν τα μαζικής παραγωγής-αδιαφοροποίητα προϊόντα (**“commodities”**), όσο και άλλα πρωτογενή προϊόντα, όπως τα κτηνοτροφικά σιτηρά. Επίσης, σε τρεις κατηγορίες προϊόντων, **εκτός από μεγάλες εισαγωγές, έχουμε ταυτόχρονα και αυξανόμενες εξαγωγές, με αποτέλεσμα να βελτιώνεται αισθητά η ανταγωνιστικότητά τους. Πρόκειται για: 1) τα ψάρια και μαλάκια, 2) τα τυριά, 3) τα τσιγάρα-πούρα-επεξεργασμένος καπνός.**

Ο εγχώριος αγροδιατροφικός τομέας δημιουργεί ένα πολύ ισχυρό πλέγμα ενδοκλαδικών και διακλαδικών σχέσεων στην Ελληνική οικονομία, το οποίο μπορεί και πρέπει να ενισχυθεί ακόμα περισσότερο με στοχευμένες ενέργειες, εξειδικευμένες σε κλαδικό και χωρικό επίπεδο. Εξασφαλίζει επίσης πολύ υψηλό βαθμό αυτάρκειας στην εγχώρια αγορά, σε έναν πολύ μεγάλο αριθμό προϊόντων.

2.7. Η ΜΕΤΑΒΛΗΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΤΙΜΩΝ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

Η μέτρηση της μεταβλητότητας των τιμών σε βασικά γεωργικά προϊόντα (commodities) θα πραγματοποιηθεί με τη χρήση του **δείκτη επιπτώσεων I.04: Μεταβλητότητα τιμών των βασικών γεωργικών προϊόντων (Impact indicator I.04: EU commodity price variability)**, ο οποίος θα μετράει τον λόγο των τιμών στην ΕΕ συγκριτικά με τις τιμές στη διεθνή αγορά.

Η διακύμανση των τιμών των βασικών εμπορευμάτων στην ΕΕ και στην παγκόσμια αγορά θα καθοριστεί για συγκεκριμένα γεωργικά προϊόντα: μαλακό σιτάρι, αραβόσιτος, κριθάρι, ζάχαρη, βούτυρο, σκόνη άπαχου γάλακτος, τυρί, βοδινό κρέας, χοιρινό κρέας, πουλερικά και αυγά. Η διακύμανση θα υπολογιστεί με βάση τις μηνιαίες τιμές αγοράς των εμπορευμάτων, όπως αναφέρονται σε ποικίλες πηγές δεδομένων, όπως π.χ., FAOSTAT, International Grain Council, World dairy prices (reported bi-weekly by Dairy Market News (USDA), Available at dairy.ahdb.org.uk), Beef (Brazil) at www.pecuaria.com.br, Poultry US (www.feedstuffs.com), EU prices from AMIS through AGRIVIEW, (as recorded in http://ec.europa.eu/agriculture/markets/prices/monthly_en.pdf).

Ο δείκτης I.04 θα υπολογιστεί ως ο συντελεστής μεταβλητότητας που μετρά τη διασπορά των τιμών των βασικών εμπορευμάτων γύρω από τον μέσο όρο, για μια περίοδο τριών ετών. Για τον υπολογισμό του δείκτη, η συλλογή των στοιχείων γίνεται σε επίπεδο ΕΕ (σε ορισμένες περιπτώσεις και σε επίπεδο κρατών μελών), ο υπολογισμός όμως σε επίπεδο ΕΕ. Επίσης, τα δεδομένα τιμών συλλέγονται σε μηνιαία βάση, αλλά ο υπολογισμός του δείκτη θα γίνεται σε ετήσια βάση. Χρειάζεται προσοχή στην ερμηνεία των τιμών του δείκτη, καθώς η χρήση μικρού αριθμού παρατηρήσεων μπορεί να δώσει παραπλανητικά αποτελέσματα. Επίσης, οι τιμές της ΕΕ και οι διεθνείς τιμές πρέπει να είναι συγκρίσιμες.

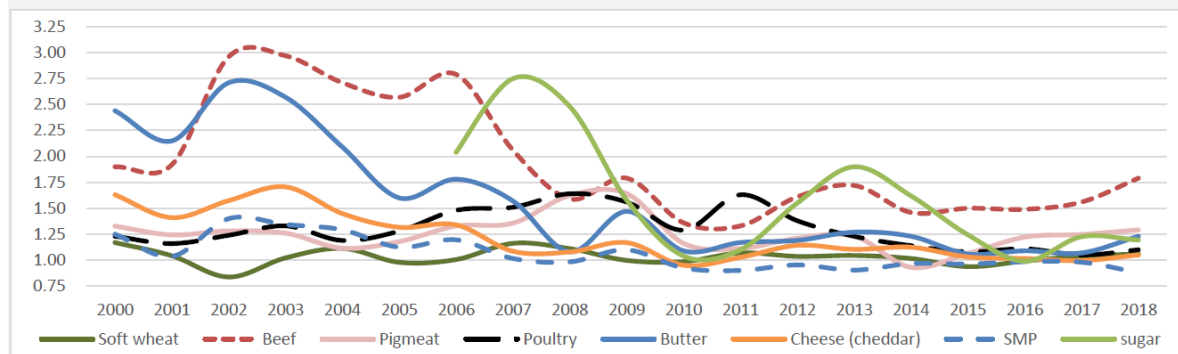
Η σύγκριση της εξέλιξης του συντελεστή μεταβλητότητας τιμών στην αγορά της ΕΕ και τη διεθνή αγορά θα δείξει τον βαθμό στον οποίο τα μέσα της ΚΑΠ συμβάλλουν στην επίτευξη του γενικού στόχου της ΚΑΠ για βιώσιμη παραγωγή τροφίμων και ειδικότερα για τη διατήρηση της σταθερότητας της αγοράς.

Όπως βλέπουμε στο παρακάτω διάγραμμα, από το 2008 και μετά, έχει μειωθεί πάρα πολύ ο λόγος των τιμών στην ΕΕ προς τις τιμές της διεθνούς αγοράς, ιδιαίτερα για το μοσχάρι κρέας, το βούτυρο και τη ζάχαρη.

Διάγραμμα 2.27: Αναλογία τιμών των κύριων γεωργικών προϊόντων μεταξύ ΕΕ και διεθνούς αγοράς

Ratio between EU and world market prices for the main agricultural products

Data are at EU level. The shift away from market management increased trade opportunities and reduced the price gap between EU and world market prices over time.

Source: AGRIVIEW, FAOSTAT and other data

[See the EU Market Observatories for prices at MS level](#)

Ένας σημαντικός θεσμός, που μπορεί να βοηθήσει τον ευρωπαϊκό γεωργικό τομέα να αντιμετωπίσει αποτελεσματικότερα την αστάθεια της αγοράς και να εξασφαλίσει περισσότερη διαφάνεια, είναι τα **παρατηρητήρια τιμών** για μια σειρά προϊόντων. Αξίζει να σημειωθεί ότι έχουν ήδη ιδρυθεί από την ΕΕ παρατηρητήρια τιμών για τις αγορές των αροτραίων καλλιεργειών, της ζάχαρης, του κρέατος και του γάλακτος, ενώ τον Οκτώβριο του 2019 ιδρύθηκε το παρατηρητήριο για την αγορά οπωροκηπευτικών και τον Νοέμβριο του 2019 το παρατηρητήριο του κρασιού. Το Παρατηρητήριο των οπωροκηπευτικών επικεντρώνεται στα μήλα, τα αχλάδια, τα εσπεριδοειδή, τα ροδάκινα, τα νεκταρίνια και τις τομάτες.

Τα παρατηρητήρια αυτά ενημερώνονται τακτικά με ένα ευρύ φάσμα δεδομένων της αγοράς, την παραγωγή, τις τιμές και το εμπόριο. Τα δεδομένα αυτά συμπληρώνονται από ανάλυση της αγοράς, βραχυπρόθεσμες και μεσοπρόθεσμες προοπτικές κ.λπ.

Στους παρακάτω πίνακες απεικονίζονται οι πρόσφατες τιμές βασικών προϊόντων στην ευρωπαϊκή και διεθνή αγορά, καθώς και οι ετήσιες μεταβολές τους.

Πίνακας 2.21: Τιμές Βασικών γεωργικών προϊόντων (Ιούνιος 2020)

Agricultural Commodity	EUROPEAN UNION 27			WORLD			
	Monthly average	Annual change	Monthly change	Monthly average		Annual change	Monthly change
CEREALS (1)	EUR/T	%	%	USD/T	EUR/T	%	%
Soft wheat	186.0	1.6%	-5.8%	216.4 (2)	192.3	-4.9%	-3.0%
				200.3 (3)	178.0	-9.7%	-5.1%
Durum wheat	n.a.	n.a.	n.a.				
Maize	166.7	-6.2%	1.2%	148.7	132.1	-24.2%	3.2%
Barley	162.1	2.3%	0.5%	175.4	155.8	2.7%	-2.8%
MEAT							
Beef	3 497.7	-0.8%	1.7%	5 098.2	4 529.7	10.1%	0.3%
Pork	1 625.1	-8.7%	0.1%	661.7	588.0	-59.8%	-19.9%
Poultry	1 805.7	-6.7%	2.6%	1 578.2	1 402.3	-22.9%	0.7%
DAIRY							
Butter	3 174.6	-19.7%	9.4%	3 641.7	3 235.6	-21.4%	-4.4%
Cheese	3 028.8	0.0%	0.1%	3 854.2	3 424.4	-1.3%	-4.4%
SMP	2 142.5	4.8%	7.6%	2 616.7	2 324.9	8.3%	3.1%
WMP	2 740.3	-5.9%	3.6%	2 800.0	2 487.8	-8.4%	2.6%
OILSEEDS							
Soya beans				369.0 (5)	327.9	-0.5%	2.5%
Rapeseed	375.8 (5)	1.8%	0.2%				
SUGAR							
White sugar	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
RICE (milled)							
Japonica	690.0	-15.9%	-4.8%	960.0	853.0	12.9%	0.0%
Indica	735.0	28.9%	-1.3%	490.0	435.4	24.7%	-0.8%

Notes:

Changes in world prices are based on prices expressed in USD.

Unless stated otherwise EU prices are averages for the current composition of 27 Member States, compared to prices for the same configuration of Member States.

1) EU cereal quotations: soft wheat and barley (delivered Rouen), durum wheat (Port-La-Nouvelle/La Palice) and maize (Bordeaux).

2-3) US Hard Red Winter Wheat and US Soft Red Winter Wheat.

4) figures for EU+UK.

5) preliminary price.

Πηγή: European Commission, Commodity Price Dashboard, No 97, June 2020 Edition

Επιπλέον, σημαντικές είναι και οι πληροφορίες για τις τιμές βασικών προϊόντων σε επίπεδο κρατών-μελών της ΕΕ και οι ετήσιες μεταβολές τους.

Πίνακας 2.22: Ετήσιες μεταβολές στις τιμές των βασικών γεωργικών προϊόντων στην ΕΕ-27
(%, Ιούνιος 2020 συγκριτικά με τον Ιούνιο 2019)

	01 Soft wheat	02 Durum wheat	03 Maize	04 Barley	05 SMP	06 WMP	07 Butter	08 Cheese (Cheddar)	09 Beef	10 Pork	11 Poultry
European Union 27	-0.9	25.6	-0.1	-11.4	4.8	-5.9	-19.7	0.0	-0.8	-8.7	-6.7
Belgium	6.1		-0.5	-0.6	4.0	-7.7	-14.8		-1.7	-10.2	-7.3
Bulgaria	3.2		5.5	10.1						-3.8	-10.1
Czechia	-6.9				4.8	-8.3			-6.9	-12.4	-5.0
Denmark									-5.6	-2.9	9.5
Germany	3.9		1.0	-5.3	5.1	-7.0	-13.7		3.3	-8.4	0.3
Estonia	-1.1			-9.0						-2.3	
Ireland				-2.9	-0.8	-7.8	-33.7	7.6	-4.7	-6.0	1.2
Greece	4.1	24.5		-16.4						-7.0	-5.3
Spain	-5.8	22.2	-4.8	-15.6					-3.8	-10.8	-20.0
France	-1.5		-3.0	2.9					-1.9	-8.8	-2.3
Croatia	-9.9		0.0	-7.9					-7.1	-1.0	-2.6
Italy	-6.7	27.5	-0.3	-14.1			-18.5		-3.3		-18.9
Cyprus		0.0		-13.7						-18.0	-12.1
Latvia	2.9			-7.7					-4.9	-13.0	
Lithuania	0.4			-5.1					-6.9	-12.1	-0.5
Luxembourg									0.3		
Hungary	-9.6		-1.1	-10.6						-12.9	-4.5
Malta										0.0	-1.8
Netherlands			0.8	0.5	5.7	-5.6	-14.3		-16.0	-13.3	0.0
Austria			0.9	-15.5					-1.5	-8.7	12.3
Poland	4.4		2.5	-15.4	2.4	-4.2	-20.8		-2.8	-8.8	-9.1
Portugal	-6.2		-3.2	-13.5					-1.9	-14.0	8.5
Romania	-3.3		-2.8	2.2					0.3	-18.4	-14.6
Slovenia	-11.8		-3.5						-9.6	-8.7	-0.5
Slovakia	-9.0		-4.4				-5.6		2.4	-14.0	4.3
Finland	-2.9			-8.8					-2.9	5.7	1.3
Sweden	1.8								6.1	13.9	7.0
United Kingdom	7.1			-2.0	491.9		-30.9	3.4	7.1	9.6	-1.7

Πηγή: European Commission, Commodity Price Dashboard, No 97, June 2020 Edition

Πρέπει επίσης να τονισθεί ότι σε πρόσφατη επιστημονική εργασία (Rezitis and Pachis, 2020), εξετάστηκε η μετακύλιση της μεταβλητότητας μεταξύ των τιμών παραγωγού και καταναλωτή στις αγορές της φρέσκιας πατάτας, της τομάτας και του αγγουριού στην Ελλάδα. Διαπιστώθηκε ότι στις αγορές της τομάτας και του αγγουριού, οι οποίες **ρυθμίζονται από την Κοινή Οργάνωση Αγοράς φρούτων και λαχανικών, οι παραγωγοί είναι λιγότερο ευάλωτοι σε μεταβολές των τιμών καταναλωτή**. Αντίθετα, στη μη ρυθμιζόμενη αγορά της πατάτας, οι παραγωγοί επηρεάζονται από τα φαινόμενα διάχυσης (spillover effects) από τους καταναλωτές. Τα αποτελέσματα αυτής της μελέτης δείχνουν ότι, εάν οι παραγωγοί είναι οργανωμένοι σε έναν συνεταιρισμό με βάση στο κανονιστικό πλαίσιο της ΚΑΠ, όπως οι παραγωγοί τομάτας και αγγουριού, η θέση τους στην αλυσίδα εφοδιασμού τροφίμων ενισχύεται, αν και η ΚΑΠ στοχεύει περισσότερο σε γεωργικές αγορές προσανατολισμένες στην αγορά, που είναι πιο εκτεθειμένες στις διεθνείς τιμές.

Από το 2008 και μετά, οι τιμές βασικών γεωργικών προϊόντων στην ΕΕ (ιδιαίτερα για το μοσχαρίσιο κρέας, το βούτυρο και τη ζάχαρη) έχουν συγκλίνει σημαντικά προς τις τιμές της διεθνούς αγοράς.

Ένας σημαντικός θεσμός, που μπορεί να βοηθήσει τον ευρωπαϊκό γεωργικό τομέα να αντιμετωπίσει αποτελεσματικότερα την αστάθεια της αγοράς και να εξασφαλίσει περισσότερη διαφάνεια, είναι τα **παρατηρητήρια τιμών** για μια σειρά προϊόντων, τα οποία ενημερώνονται τακτικά με ένα ευρύ φάσμα δεδομένων της αγοράς, την παραγωγή, τις τιμές και το εμπόριο. Έχουν ήδη ιδρυθεί από την ΕΕ παρατηρητήρια τιμών για τις αγορές των αροτραίων καλλιεργειών, της ζάχαρης, του κρέατος, του γάλακτος, των οπωροκηπευτικών και του κρασιού.

Σύμφωνα με πρόσφατα ερευνητικά δεδομένα, στις αγορές της τομάτας και του αγγουριού, οι οποίες ρυθμίζονται από την Κοινή Οργάνωση Αγοράς φρούτων και λαχανικών, οι παραγωγοί είναι λιγότερο ευάλωτοι σε μεταβολές των τιμών καταναλωτή. Αντίθετα, στη μη ρυθμιζόμενη αγορά της πατάτας, οι παραγωγοί επηρεάζονται από τα φαινόμενα διάχυσης (spillover effects) από τους καταναλωτές. Εάν οι παραγωγοί είναι οργανωμένοι σε έναν συνεταιρισμό με βάση στο κανονιστικό πλαίσιο της ΚΑΠ, όπως οι παραγωγοί τομάτας και αγγουριού, η θέση τους στην αλυσίδα εφοδιασμού τροφίμων ενισχύεται, αν και η ΚΑΠ στοχεύει περισσότερο σε γεωργικές αγορές προσανατολισμένες στην αγορά, που είναι πιο εκτεθειμένες στις διεθνείς τιμές.

2.8. ΕΡΕΥΝΑ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΗ

Η γεωργία έρχεται αντιμέτωπη συνεχώς με κρίσιμα προβλήματα, ενώ ταυτόχρονα αντιμετωπίζει νέες προκλήσεις και ευκαιρίες. Αυτές οι νέες προκλήσεις εκτείνονται σε ένα μεγάλο αριθμό θεμάτων, μεταξύ των οποίων είναι η παγκοσμιοποίηση της αγοράς τροφίμων, η οποία εντείνει τον ανταγωνισμό, η παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα των μικρών εκμεταλλεύσεων, η άνοδος των τιμών των εισροών και η κλιματική αλλαγή. Η ένταξη τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ) στον πρωτογενή τομέα της χώρας διαδραματίζει κομβικό ρόλο για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων του αγροτοδιατροφικού τομέα. Παρά τη γενικότερη θετική συνεισφορά του κλάδου των ΤΠΕ στην οικονομία και την απασχόληση, η συμβολή του τόσο στην οικονομία⁵ όσο και στην απασχόληση⁶, είναι γενικά περιορισμένη. Εξίσου περιορισμένη είναι και η εξωστρέφεια του κλάδου⁷. Η συνολική απόδοση της Ελλάδας στην ενσωμάτωση της ψηφιακής τεχνολογίας από τις επιχειρήσεις είναι κάτω από τον μέσο όρο (και τον μέσο ρυθμό μεταβολής) της ΕΕ. Αυτή η τάση, σύμφωνα με εκπροσώπους της βιομηχανίας, μπορεί να αποδοθεί εν μέρει στην οικονομική κρίση της προηγούμενης δεκαετίας, εν μέρει στη διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας και εν μέρει στο γενικό πλαίσιο πολιτικής και τις προτεραιότητες.

Ειδικότερα όσον αφορά στον πρωτογενή τομέα, φαίνεται ότι είναι σε θέση να μεταβεί στο επόμενο στάδιο, γεγονός το οποίο καθορίζεται από τις τεράστιες δυνατότητες που μπορεί να προσφέρει στη γεωργία το διαδίκτυο και οι σύγχρονες τεχνολογίες. Μερικές φορές, η μετάβαση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων προς πιο βιώσιμα και πιο έξυπνα συστήματα παραγωγής ξεκινά σε εθνικό επίπεδο. Οι παραγωγοί, καθώς και όλοι όσοι ασχολούνται με τον πρωτογενή τομέα, πρέπει να διαθέτουν τις απαραίτητες γνώσεις και τα εργαλεία για να υιοθετήσουν ευφυή συστήματα παραγωγής. Ωστόσο, **η έλλειψη γνώσεων των αγροτών για τις νέες τεχνολογίες, καθώς και η ανεπάρκεια πόρων, εντείνουν το πρόβλημα υιοθέτησης καινοτόμων γεωργικών πρακτικών που μπορούν να βελτιώσουν σημαντικά την ανταγωνιστικότητα του κλάδου.**

Στο πλαίσιο αυτό, είναι απαραίτητες ουσιαστικές παρεμβάσεις στη γεωργία με στόχο την εκπλήρωση του ζωτικής σημασίας ρόλου της, ο οποίος είναι να διατηρηθεί η οικονομική και η κοινωνική σταθερότητα και να παρέχει το κατάλληλο περιβάλλον για ανάπτυξη. Η χρήση των ΤΠΕ μπορεί μεταξύ άλλων, να είναι μια σημαντική παρέμβαση, η οποία θα υποστηρίξει τους γεωργούς να αυξήσουν την παραγωγή τους, θα μειώσει το κόστος παραγωγής, θα συμβάλλει σε μια πιο 'έξυπνη', πιο αποτελεσματική και βιώσιμη γεωργία και ως εκ τούτου και πιο ανταγωνιστική.

⁵<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tin00074&plugin=1>

⁶<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tin00085&plugin=1>

⁷http://digital-agenda-data.eu/charts/analyse-one-indicator-and-compare-countries#chart={%22indicator-group%22:%22ict-sector%22,%22indicator%22:%22ict_exp%22,%22breakdown%22:%22tot_ict_products%22,%22unit-measure%22:%22pc_exp%22,%22ref-area%22:%22BE%22,%22BG%22,%22CZ%22,%22DK%22,%22DE%22,%22EE%22,%22IE%22,%22EL%22,%22ES%22,%22FR%22,%22IT%22,%22CY%22,%22LV%22,%22LT%22,%22LU%22,%22HU%22,%22HR%22,%22MT%22,%22NL%22,%22AT%22,%22PL%22,%22PT%22,%22RO%22,%22SI%22,%22SK%22,%22FI%22,%22SE%22,%22UK%22,%22EU27%22}}

Προς αυτή την κατεύθυνση και με βάση τη στρατηγική της ΚΑΠ την περίοδο 2014-2020, δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στην αύξηση τόσο της προσβασιμότητας όσο και της χρήσης σε ΤΠΕ από τους γεωργούς.

Η προώθηση τεχνολογιών ΤΠΕ σε βασικούς οικονομικούς τομείς της Ελλάδας περιλαμβάνεται στην *Εθνική Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης* (RIS3). Πρέπει να τονιστεί ότι η στρατηγική RIS3 συνδέεται με την Εθνική Ψηφιακή Στρατηγική 2016-2021 της χώρας. Το Εθνικό RIS3 προβλέπει τον μετασχηματισμό των παραγωγικών τομέων μέσω της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας, ενώ ταυτόχρονα αποσκοπεί στον μετριασμό των περιφερειακών ανισοτήτων και τη δημιουργία βιώσιμης απασχόλησης. Οι τεχνολογίες ΤΠΕ διαδραματίζουν θεμελιώδη διπλό ρόλο, τόσο ως οικονομικός τομέας, όσο και ως υποστηρικτικός σε άλλους τομείς στο πλαίσιο του RIS3⁸.

Αναφορικά με τις βασικές δεξιότητες ΤΠΕ, η Ελλάδα κατατάσσεται σε πολύ χαμηλή, ακόμη, θέση μεταξύ των χωρών-μελών της Ε.Ε. Σύμφωνα με τον «Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (DESI)», η Ελλάδα κατατάσσεται στην 27η θέση κατά το 2017 και το 2018, παρουσιάζοντας περιορισμένη πρόοδο σε σχέση με άλλα κράτη μέλη τα τελευταία χρόνια⁹. Η υστέρηση αυτή παρουσιάζεται σε όλες τις ηλικιακές ομάδες, και μόνο στις ηλικίες από 16 έως 24 ετών ο σχετικός δείκτης προσεγγίζει περισσότερο τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο. **Η έλλειψη ειδικών και βασικών δεξιοτήτων ΤΠΕ¹⁰, σε συνδυασμό με τη σχετικά χαμηλή ένταση εργασιών ΤΠΕ¹¹, μπορεί να αποδειχθεί σημαντικό εμπόδιο για τη μελλοντική ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα.**

Ορισμένες ενθαρρυντικές ενδείξεις φανερώνουν τάση βελτίωσης της κατάστασης, λαμβάνοντας π.χ. υπόψη τη βελτίωση της κατάταξης όσον αφορά τόσο στους καταλύτες ψηφιακού μετασχηματισμού (Digital Transformation Enablers) όσο και τους δείκτες διείσδυσης της ψηφιακής τεχνολογίας (Digital Technology Integration indices), καθώς και την παροχή ανοικτών δεδομένων (72%), σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ (73%)¹². Ωστόσο, η ένταση των επενδύσεων στις ΤΠΕ στην Ελλάδα δεν έχει αλλάξει σημαντικά, τουλάχιστον από το 2005 έως το 2015¹³.

Έρευνα και η Τεχνολογική Ανάπτυξη (ΕΤΑ) στον τομέα των ΤΠΕ είναι αναγκαία συνθήκη για την Επιχειρηματική Καινοτομία, όχι όμως και ικανή. Η χώρα μας, κατέχει εξέχουσα θέση στη χρηματοδότηση από τα Προγράμματα Πλαίσιο του ΕΤΑ για ΤΠΕ, τόσο στο 7ο Πρόγραμμα Πλαίσιο (FP7)¹⁴ όσο και στο πρόγραμμα Horizon 2020¹⁵. Σε ό,τι αφορά την κατοχύρωση

⁸ National Research and Innovation Strategy For Smart Specialization 2014-2020. Executive Summary. Available at: <http://www.gsrt.gr/Financing/Files/ProPeFiles19/Executive%20Summary-2015-09-17-v04.pdf>

⁹ European Commission (2018): Digital Economy and Society Index 2018, Country Report Greece. Available at: http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2018-20/el-desi_2018-countryprofile_eng_B43FFD54-01E0-8E08-F2E10DCA6B668AAE_5221.8.pdf

¹⁰ Foundation and EIT Digital (2018). Digital Transformation in Greece 2018. Available at: http://thefoundation.gr/digital_transformation_report/

¹¹ OECD (2017), OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2017: The digital transformation. Available at <https://doi.org/10.1787/9789264268821-en>.

¹² Monitoring Progress in National Initiatives on Digitising Industry, Country report, Greece, July 2019.

¹³ OECD (2017). OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2017: The digital transformation. Available at: <https://doi.org/10.1787/9789264268821-en>

¹⁴ http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=5798

¹⁵ http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?action=display&doc_id=15821

πατεντών ΤΠΕ¹⁶ η χώρα υστερεί, όπως επίσης και στις δαπάνες ΕΤΑ που χρηματοδοτούνται από τις ίδιες τις επιχειρήσεις του κλάδου¹⁷. Τα παραπάνω στοιχεία αναδεικνύουν το γεγονός ότι **η στόχευση της ΕΤΑ σε ΤΠΕ προσανατολίστηκε περισσότερο στην αμιγώς ακαδημαϊκή έρευνα, παρά στα περιθώρια επιχειρηματικής αξιοποίησής της, κατατάσσοντας τη χώρα τελευταία στο δείκτη Καινοτομίας ΤΠΕ (ICT Innovation index)**¹⁸.

Γενικότερα, έκφραση της θέσης της χώρας στον παγκόσμιο χάρτη, αναφορικά με θέματα ανταγωνιστικότητας, αποτελεί ο **Συνολικός Εθνικός Δείκτης Ανταγωνιστικότητας**¹⁹, σύμφωνα με τον οποίο η χώρα κατατάσσεται παγκοσμίως στην 59^η θέση σε σύνολο 141 χωρών σημειώνοντας πτώση κατά 12 θέσεις σε σχέση με το 2015 (WorldEconomicForum, 2019). Αναφορικά με τους επιμέρους τομείς (στο πλαίσιο του συνολικού δείκτη ανταγωνιστικότητας) ο 12^{ος} τομέας «ικανότητα για καινοτομίες/innovationcapability²⁰» καταγράφει τις χαμηλότερες επιδόσεις (45,1 έναντι μ.ο. ΕΕ-28: 60,0). Συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες, στην παγκόσμια κατάταξη η Ελλάδα καταγράφει τις χειρότερες επιδόσεις στους επιμέρους δείκτες όλων των τομέων στην «ανάπτυξη συστάδων επιχειρήσεων» (128^η θέση) και στην «ανάπτυξη καινοτόμων επιχειρήσεων» (124^η θέση) ενώ τις καλύτερες επιδόσεις σημειώνει στους επιμέρους δείκτες «πληθωρισμός» (1^η θέση), «συνδρομές ευρυζωνικής σταθερής τηλεφωνίας» (14^η θέση) και «εγχώρια χρηματοδότηση ιδιωτικού τομέα» (22^η θέση).

Η απώλεια εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού (braindrain), λόγω της παρατεταμένης οικονομικής κρίσης, έθεσε σε κίνδυνο την ανταγωνιστικότητα και τις αναπτυξιακές προοπτικές της χώρας επηρεάζοντας και τις επιδόσεις της χώρας σε Ε&Α. Η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας συνολικά μειώθηκε κατά 1,7% με βάση το σχετικό δείκτη κόστους

16Αιτήσειςγιαπατέντες ICT πουκατατέθηκανστην EPO, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-052584_QID_-42D802F_UID_-3F171EB0&layout=TIME,C,X,0;GEO,L,Y,0;IPC,L,Z,0;UNIT,L,Z,1;INDICATORS,C,Z,2;&zSelection=DS052584UNIT,P_MHAB;DS-052584INDICATORS,OBS_FLAG;DS-052584IPC,ICT;&rankName1=UNIT_1_2_-1_2&rankName2=IPC_1_2_-1_2&rankName3=INDICATORS_1_2_-1_2&rankName4=TIME_1_0_0_0&rankName5=GEO_1_2_0_1&sortR=ASC_9&sortC=ASC_-1_FIRST&rStp=&cStp=&rDCh=&cDCh=&rDM=true&cDM=true&footnes=false&empty=false&wai=false&time_mode=NONE&time_most_recent=false&lang=EN&cfo=%23%23%23%2C%23%23%23.%23%23%23

17[http://digital-agenda-data.eu/charts/analyse-one-indicator-and-compare-countries#chart={%22indicatorgroup%22:%22ictsector%22,%22indicator%22:%22bs_rd_expen_ict%22,%22breakdown%22:%2261to264_582_61_62_631_951%22,%22unit-measure%22:%22million_euro%22,%22refarea%22:\[%22AT%22,%22BE%22,%22BG%22,%22HR%22,%22CY%22,%22CZ%22,%22DK%22,%22EE%22,%22FI%22,%22FR%22,%22DE%22,%22EL%22,%22HU%22,%22IE%22,%22IT%22,%22LV%22,%22LT%22,%22LU%22,%22MT%22,%22NL%22,%22PL%22,%22PT%22,%22RO%22,%22SK%22,%22SI%22,%22ES%22,%22SE%22,%22UK%22\]}](http://digital-agenda-data.eu/charts/analyse-one-indicator-and-compare-countries#chart={%22indicatorgroup%22:%22ictsector%22,%22indicator%22:%22bs_rd_expen_ict%22,%22breakdown%22:%2261to264_582_61_62_631_951%22,%22unit-measure%22:%22million_euro%22,%22refarea%22:[%22AT%22,%22BE%22,%22BG%22,%22HR%22,%22CY%22,%22CZ%22,%22DK%22,%22EE%22,%22FI%22,%22FR%22,%22DE%22,%22EL%22,%22HU%22,%22IE%22,%22IT%22,%22LV%22,%22LT%22,%22LU%22,%22MT%22,%22NL%22,%22PL%22,%22PT%22,%22RO%22,%22SK%22,%22SI%22,%22ES%22,%22SE%22,%22UK%22]})

18http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?action=display&doc_id=15813. Αντίστοιχες είναι και οι διαπιστώσεις της Β' ομάδας εργασίας του Forum Βιομηχανίας (<http://www.capital.gr/story/3117445>)

19 Οι τομείς που συγκροτούν τον GlobalCompetitivenessIndex 4.0 είναι συνολικά 12: 1. Θεσμική Οργάνωση, 2. Υποδομές, 3. Υιοθέτηση ΤΠΕ, 4. Μακροοικονομική σταθερότητα, 5. Υγεία, 6. Δεξιότητες, 7. Αγορά προϊόντων, 8. Αγορά εργασίας, 9. Χρηματοοικονομικό σύστημα, 10. Μέγεθος αγοράς, 11. Δυναμισμός επιχειρήσεων, και 12. Ικανότητα για καινοτομίες.

20 Ο τομέας 12 «Innovationcapacity/Ικανότητα για καινοτομία» συγκροτείται από τους επιμέρους δείκτες: 12.01: diversityofworkforce/ποικιλομορφία εργατικού δυναμικού, 12.02 stateofclusterdevelopment/ ανάπτυξη συστάδων επιχειρήσεων, 12.03 internationalco-inventions/ διεθνείς συνεργασίες εφευρέσεων, 12.04 multistakeholdercollaboration/ συνεργασία πολλαπλών συμφερόντων, 12.05 scientificpublication/ επιστημονικές δημοσιεύσεις (και απήχηση/ citations), 12.06 patentapplication/ αιτήσεις για πατέντες, 12.07 R&Dexpenditure/ δαπάνη για έρευνα και ανάπτυξη, 12.08 researchinstitutionsprominence/ σπουδαιότητα ερευνητικών κέντρων, 12.09 buyersophistication/ κριτήρια επιλογής/αγοράς προϊόντων, 12.10 trademarkapplications/ αιτήσεις κατοχύρωσης εμπορικού σήματος.

εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (ΣΕΒ, 2019).

Αναφορικά με την ανταγωνιστικότητα του πρωτογενή τομέα, η **εκ των υστέρων (ex-post) αξιολόγηση του ΠΑΑ 2007-2013** επισημαίνει (στη σελ. 436), ότι «....η κατεύθυνση του στόχου «Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του γεωργικού και του δασοκομικού τομέα» που αφορά στη «Διευκόλυνση της καινοτομίας και της πρόσβασης στην έρευνα και ανάπτυξη (Ε&Α)», δεν εξυπηρετήθηκε, [όσον αφορά το] το ποσοστό δαπανών που σχετίζονται με την προώθηση της καινοτομίας, αφού αυτή είναι πολύ περιορισμένη στα επενδυτικά Μέτρα, ενώ και η παραδοχή του τι αποτελεί καινοτομία ιδιαίτερα στο Μέτρο 121 είναι προβληματική. Ουδεμία δράση του Προγράμματος στόχευε στη βελτίωση της πρόσβασης στην έρευνα, ενώ το M124 δεν ενεργοποιήθηκε.....»

Στη μελέτη του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ (Νικολαΐδης και Στασινόπουλος, 2015) με τίτλο **‘Οι αναπτυξιακές δυνατότητες του αγροτροφικού συστήματος στην Ελλάδα’**, υπογραμμίζεται ότι «Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των Ελλήνων αγροτών έχει επίδραση και στην παραγωγικότητα και στο ύψος της προστιθέμενης αξίας στην αγροτική παραγωγή» (σ. 72). Παράλληλα, οι συγγραφείς επισημαίνουν αφενός ότι «η τεχνικοοικονομική στήριξη των αγροτών από τις αρμόδιες υπηρεσίες της πολιτείας ήταν τις τελευταίες δεκαετίες ανεπαρκής» και, αφετέρου, την «υπονόμηση της ανταγωνιστικότητας με επακόλουθο την υποβάθμιση των όρων ένταξης στον διεθνή καταμερισμό εργασίας [που] προήλθε επίσης από τις πενιχρές επιδόσεις του συστήματος γεωργικής εκπαίδευσης και κατάρτισης» (σ. 292-3). Στα συμπεράσματα της μελέτης τους οι συγγραφείς τονίζουν ότι «Το επίπεδο επαγγελματικής κατάρτισης των Ελλήνων αγροτών είναι από τα χαμηλότερα στην Ευρώπη» γεγονός το οποίο αποδίδουν στην «Ελλιπή μέριμνα για την επαγγελματική κατάρτιση των αγροτών, τόσο από την πολιτεία και τους φορείς των αγροτών όσο και την τοπική αυτοδιοίκηση» με συνέπεια «Δυσμενείς επιπτώσεις στο κόστος παραγωγής, στην υιοθέτηση των καινοτομιών, στην ποιότητα και την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων, στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη» και, άρα, την ανάγκη «Ανάληψη[ς] του έργου της κατάρτισης και της τεχνικοοικονομικής στήριξης από την πολιτεία (κεντρική διοίκηση, τοπική αυτοδιοίκηση) και από τις συνεταιριστικές οργανώσεις» (σ. 414-5).

Μελέτη του ΙΟΒΕ (2019) με τίτλο **‘Αγροτικά Μηχανήματα και Ανταγωνιστικότητα του Αγροτικού Τομέα στην Ελλάδα’**, επίσης επισημαίνει, αφενός ότι «Το μικρό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων έχει ως συνέπεια την ανεπαρκή μηχανοποίηση, το χαμηλό επίπεδο ενσωμάτωσης νέων τεχνολογιών, τη χαμηλή παραγωγικότητα και το πολύ χαμηλό εισόδημα των αγροτικών οικογενειών» και αφετέρου ότι «Το επίπεδο εκπαίδευσης των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα στην Ελλάδα είναι χαμηλό και έχει επιπτώσεις, όχι μόνο στην παραγωγικότητα, αλλά και στην εισαγωγή καινοτομιών και στην προσαρμοστικότητα του κλάδου στις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες της διεθνούς αγοράς.» (σ. 9). Έτσι, «Η εκπαίδευση και περαιτέρω κατάρτιση των αγροτών στις ανάγκες και απαιτήσεις της σύγχρονης γεωργίας αποτελεί έναν ουσιαστικό παράγοντα ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας του κλάδου» (σ. 16).

Παρά το γεγονός ότι ο τομέας της Αγροδιατροφής και της Βιομηχανίας Τροφίμων & Ποτών συγκεντρώνει μεγάλο ποσοστό καινοτόμων ελληνικών επιχειρήσεων, η **βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των παραδοσιακών εμπορεύσιμων κλάδων (γεωργία, μεταποίηση) δεν διαχέεται στην υπόλοιπη οικονομία, λόγω του δυσμενούς μακροοικονομικού και χρηματοπιστωτικού περιβάλλοντος αλλά και της ανυπαρξίας συστάδων (cluster)**

επιχειρήσεων μεταξύ των κλάδων.

Αξίζει να αναφερθεί ότι **ορισμένα Πανεπιστήμια και Ερευνητικά Κέντρα της Ελλάδας διεκδικούν με αξιώσεις και εξασφαλίζουν με σχετική επιτυχία τη χρηματοδότηση έργων, προσανατολισμένων στην έρευνα, από προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βελτιώνοντας παράλληλα την ανταγωνιστική θέση της χώρας στο διεθνές περιβάλλον της γνώσης και της έρευνας.** Το ποσοστό επιτυχίας των ελληνικών προτάσεων²¹(για τις μέχρι το 2018 προσκλήσεις), στο πλαίσιο του FP7 και του H2020, ήταν 16,6% και 13,0% αντίστοιχα κατατάσσοντας την Ελλάδα στην 24^η και 15^η θέση αντίστοιχα. Αν και **το ποσοστό επιτυχίας των ελληνικών προτάσεων, στο H2020, μειώθηκε σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό του FP7**, ωστόσο η **σχετική θέση της Ελλάδας βελτιώθηκε σημαντικά, καθώς ο αριθμός των υποβληθεισών προτάσεων, στις οποίες συμμετέχουν ομάδες από την Ελλάδα, αυξήθηκε κατά πολύ.** Σύμφωνα με την ίδια πηγή (Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης) ο αριθμός των επιστημονικών δημοσιεύσεων στη χώρα μας παρουσιάζει μία σχετική σταθερότητα κατά την περίοδο 2014-2016. Η ίδια σταθερότητα εμφανίζεται και στο μερίδιο (%) των ελληνικών δημοσιεύσεων στο σύνολο δημοσιεύσεων των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και στο μερίδιο (%) των ελληνικών δημοσιεύσεων στο σύνολο των δημοσιεύσεων των χωρών του ΟΟΣΑ. Ωστόσο, **σημαντική αύξηση παρουσίασε ο δείκτης απήχησης (μέσος όρος αναφορών ανά δημοσίευση) των ελληνικών δημοσιεύσεων καθώς αυξήθηκε από 6,20 σε 7,13 ενώ αντίστοιχα αυξήθηκαν και οι σχετικοί δείκτες απήχησης της Ελλάδας σε σχέση με τις χώρες μέλη της ΕΕ και του ΟΣΣΑ από 1,02 σε 1,12 και 1,14 αντίστοιχα.** Παρατηρείται επίσης **σημαντική αύξηση των διεθνών συνεργασιών στις ελληνικές δημοσιεύσεις**, η οποία κορυφώθηκε το 2016, προσεγγίζοντας το ποσοστό 60% επί του συνόλου των ελληνικών δημοσιεύσεων. **Η ποιοτική αυτή μεταβολή εκφράζει την αύξηση της εξωστρέφειας των Ελλήνων ερευνητών, την ανταγωνιστικότητά τους στο διεθνές περιβάλλον και τη δυναμική τους στο πλαίσιο των διεθνών ερευνητικών προγραμμάτων.**

Η επιστημονική και καινοτομική απόδοση των 28 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης επηρεάζονται από ένα πλήθος παραγόντων, ευρύτερων από τον αριθμό των συμμετοχών σε προτάσεις του H2020 ('Ορίζοντα 2020'). Εξετάζοντας το επίπεδο συμμετοχής σε εγκεκριμένα έργα του H2020, σταθμισμένο ως προς τον αριθμό των επιστημόνων που υπέγραψαν συμβάσεις στο ίδιο πλαίσιο, στην κάθε χώρα, διαπιστώνεται ότι η Ελλάδα κατατάσσεται στην 4^η θέση. Με βάση τον αριθμό συμμετοχών, σε εγκεκριμένα έργα στον 'Ορίζοντα 2020' Η Ελλάδα καταλαμβάνει τη 10^η θέση, μεταξύ των 28 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η κατάταξη αυτή συνδυαστικά με την κατάταξη της Ελλάδας σε αριθμό υποβολών (8^η) **υποδεικνύει μία μικρή υστέρηση στο ποσοστό επιτυχίας των προτάσεων με ελληνική συμμετοχή σε σχέση με το μέσο όρο των 28 χωρών.**

Με βάση τον αριθμό των επιστημονικών δημοσιεύσεων που συγκαταλέγονται μεταξύ των κορυφαίων 10% (με βάση τον αριθμό των αντίστοιχων αναφορών) ως ποσοστό του συνολικού αριθμού των δημοσιεύσεων από ερευνητές κάθε χώρας (έτος 2015), η Ελλάδα κατατάσσεται στην 15^η θέση (κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ-28). Με βάση τον αριθμό των διεθνών επιστημονικών δημοσιεύσεων ανά εκατομμύριο πληθυσμού (έτος 2017), η Ελλάδα κατατάσσεται στη 18^η θέση (πάνω από το μέσο όρο της ΕΕ-28). Με βάση τον αριθμό των διεθνών επιστημονικών δημοσιεύσεων ανά εκατομμύριο πληθυσμού (έτος 2017), ως

²¹EKT: <https://metrics.ekt.gr/eu-participation>

αποτέλεσμα συνεργασίας δημοσίων και ιδιωτικών φορέων, η Ελλάδα κατατάσσεται στη 20η θέση (πολύ κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ-28). Με βάση τις αιτήσεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ανά δισεκατομμύριο του ΑΕΠ, η Ελλάδα κατατάσσεται στην 27η θέση ξεπερνώντας μόνο τη Ρουμανία μεταξύ των χωρών της ΕΕ-28 (έτος 2015). Τέλος, με βάση την απασχόληση σε δραστηριότητες έντασης γνώσης (ως ποσοστό επί της συνολικής απασχόλησης), η Ελλάδα κατατάσσεται στην 20η θέση (έτος 2017). Συνδυάζοντας όλα τα παραπάνω δεδομένα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τμηματοποίησε τις 28 χώρες της Ε.Ε. σε τέσσερις γενικές κατηγορίες που εκφράζουν το βαθμό καινοτομικότητας (Leaders, Strong, Moderate και Modest). **Η Ελλάδα, μαζί με άλλες 13 χώρες της ΕΕ, ανήκει στις Moderate** ενώ στις Modest περιλαμβάνονται μόνο 2 χώρες. **Σύμφωνα με μία άλλη διάκριση η Ελλάδα περιλαμβάνεται στις 13 λιγότερο καινοτόμες (EU13) χώρες της ΕΕ-28.**

Σχετικά με την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών Πανεπιστημίων και ερευνητικών κέντρων, η Ελλάδα παρουσιάζει μία σχετικά σταθερή και αρκετά ικανοποιητική θέση. **Πιο συγκεκριμένα, στη διεθνή λίστα κατάταξης QS²² για το έτος 2020, εμφανίζονται στις πρώτες 1.000 θέσεις 6 ελληνικά πανεπιστήμια** (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο στη θέση 477, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης σε θέση 571-580, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών σε θέση 651-700, Πανεπιστήμιο Πατρών σε θέση 751-800 και Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών και Πανεπιστήμιο Κρήτης σε θέσεις 801-1000). **Ειδικότερα, στο αντικείμενο της Επιστήμης του Περιβάλλοντος, το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης κατατάσσεται στις θέσεις 101-150 παγκοσμίως και στο πεδίο της Γεωπονίας στις θέσεις 151-200.** Με βάση τα αποτελέσματα της Webometrics για το έτος 2019²³, **το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών βρίσκεται στην 26η θέση παγκοσμίως μεταξύ περίπου 10.500 Πανεπιστημίων, με 844.945 ετεροαναφορές.** Μάλιστα, το Ίδρυμα ανέβηκε δώδεκα (12) θέσεις από την προηγούμενη κατάταξη του Ιουλίου του 2018. Η θέση αυτή είναι η καλύτερη θέση που έλαβε ποτέ ελληνικό Πανεπιστήμιο σε ιδρυματικό επίπεδο σε οποιοδήποτε παγκόσμια κατάταξη. Σύμφωνα με την ίδια πηγή, την «πεντάδα» των καλύτερων Ελληνικών Πανεπιστημίων συμπληρώνουν το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης στην θέση 334 με 651.553 ετεροαναφορές, το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο στη θέση 390 με 554.502 ετεροαναφορές, το Πανεπιστήμιο Πατρών στη θέση 415 με 517.362 ετεροαναφορές, και το Πανεπιστήμιο Κρήτης στη θέση 456 με 463.321 ετεροαναφορές. Επιπλέον, πέντε ερευνητικά κέντρα συγκαταλέγονται στα 50 καλύτερα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με βάση το ύψος της χρηματοδότησής τους, σύμφωνα με την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ευρωπαϊκή ερευνητική επίδοση και αριστεία για το έτος 2011²⁴: α) το Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας (ΙΤΕ) κατατάσσεται στην 17^η θέση (με ευρωπαϊκή χρηματοδότηση ύψους 25.550.000 ευρώ), β) το Εθνικό Κέντρο Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (ΕΚΕΤΑ) κατατάσσεται στην 21^η θέση (με ευρωπαϊκή χρηματοδότηση 21.800.000 ευρώ), γ) το Εθνικό Κέντρο Έρευνας Φυσικών Επιστημών «ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος» κατατάσσεται στην 42^η θέση (με ευρωπαϊκή χρηματοδότηση 11.250.000 ευρώ), δ) το Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ερευνητικών Συστημάτων Επικοινωνιών και Υπολογιστών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου (ΕΠΙΣΕΥ) κατατάσσεται στην 47^η θέση (με ευρωπαϊκή χρηματοδότηση 10.300.000 ευρώ) και ε) το Ερευνητικό Κέντρο Καινοτομίας στις τεχνολογίες της

²²<https://www.topuniversities.com/subject-rankings/2020>

²³<http://www.webometrics.info/en/transparent>

²⁴http://www.ics.forth.gr/_qfx/DigitalAgenda2011/PAROUSIASH ITE_29112011.pdf

Επικοινωνίας, των Πληροφοριών και της Γνώσης «Αθηνά» κατατάσσεται στην 50^η θέση (με ευρωπαϊκή χρηματοδότηση 9.900.000 ευρώ).

Κομβικό ρόλο στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων του αγροδιατροφικού τομέα διαδραματίζει η ένταξη τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ) στον πρωτογενή τομέα της χώρας. Μέχρι τώρα, τόσο η συμβολή του κλάδου των ΤΠΕ στην οικονομία και την απασχόληση, όσο και η εξωστρέφειά του, είναι γενικά περιορισμένες.

Οι ΤΠΕ μπορούν να προσφέρουν στη γεωργία πολύτιμες υπηρεσίες, όπως π.χ., αύξηση της παραγωγής, μείωση του κόστους παραγωγής, στροφή προς την πιο 'έξυπνη', πιο αποτελεσματική και βιώσιμη γεωργία και ως εκ τούτου και πιο ανταγωνιστική. Όμως, η έλλειψη ειδικών και βασικών δεξιοτήτων ΤΠΕ από πλευράς των γεωργών, σε συνδυασμό με τη σχετικά χαμηλή ένταση εργασιών ΤΠΕ και την ανεπάρκεια πόρων, μπορεί να αποδειχθούν σημαντικά εμπόδια για τη μελλοντική ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα του κλάδου.

Παρότι ο τομέας της Αγροδιατροφής και της Βιομηχανίας Τροφίμων και Ποτών συγκεντρώνει μεγάλο ποσοστό καινοτόμων ελληνικών επιχειρήσεων, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των παραδοσιακών εμπορεύσιμων κλάδων (γεωργία, μεταποίηση) δεν διαχέεται στην υπόλοιπη οικονομία, λόγω του δυσμενούς μακροοικονομικού και χρηματοπιστωτικού περιβάλλοντος αλλά και της ανυπαρξίας συστάδων (cluster) επιχειρήσεων μεταξύ των κλάδων.

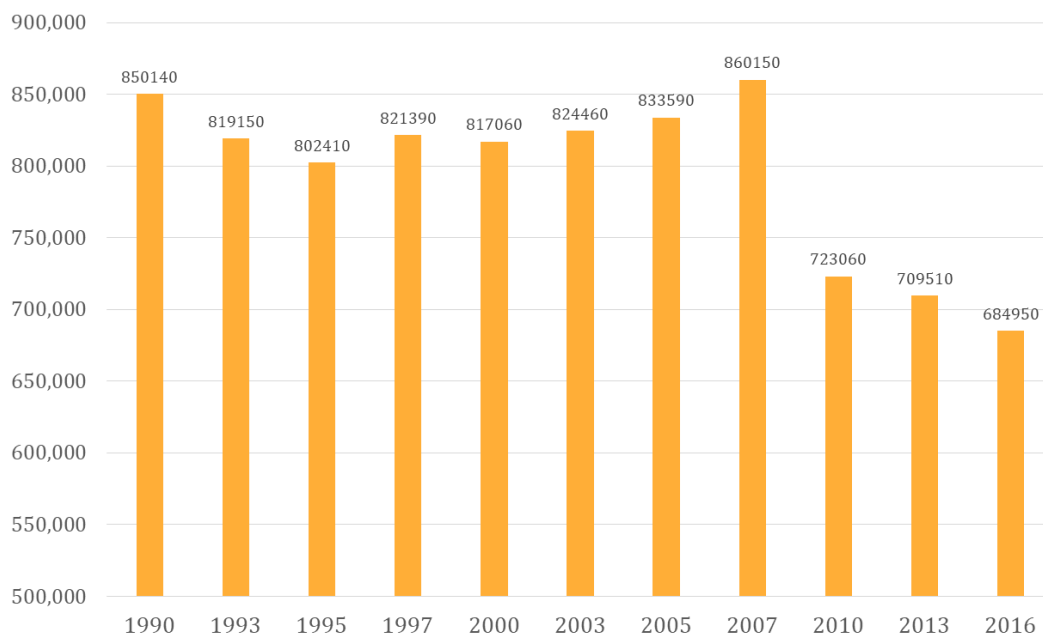
2.9. Η ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ

2.9.1. Οι Γεωργικές Εκμεταλλεύσεις

Το 2016 υπήρχαν στην Ελλάδα 684.950 γεωργικές εκμεταλλεύσεις (**δείκτης πλαισίου CI 17**). Σε σχέση με το 2007 μειώθηκε ο συνολικός αριθμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων κατά 20.4%. Για την ίδια χρονιά (2016), στο ΟΣΔΕ εμφανίζονται 631.447 εκμεταλλεύσεις για το σύνολο της χώρας. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχουν περίπου 53.000 εκμεταλλεύσεις που δεν εμφανίζονται στο ΟΣΔΕ, κατά πάσα πιθανότητα εκμεταλλεύσεις με δενδρώδεις καλλιέργειες και κηπευτικά, που δεν εισπράττουν ενισχύσεις, είτε λόγω παντελούς έλλειψης δικαιωμάτων, είτε λόγω κατοχής δικαιωμάτων πολύ χαμηλής αξίας (κάτω των 250 €).

Διαχρονικά, όπως προκύπτει από τα δεδομένα του παρακάτω διαγράμματος, παρατηρείται μείωση του αριθμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων τάση που χαρακτηρίζει συνολικά την Ευρωπαϊκή Γεωργία.

Διάγραμμα 2.28: Συνολικός αριθμός γεωργικών εκμεταλλεύσεων

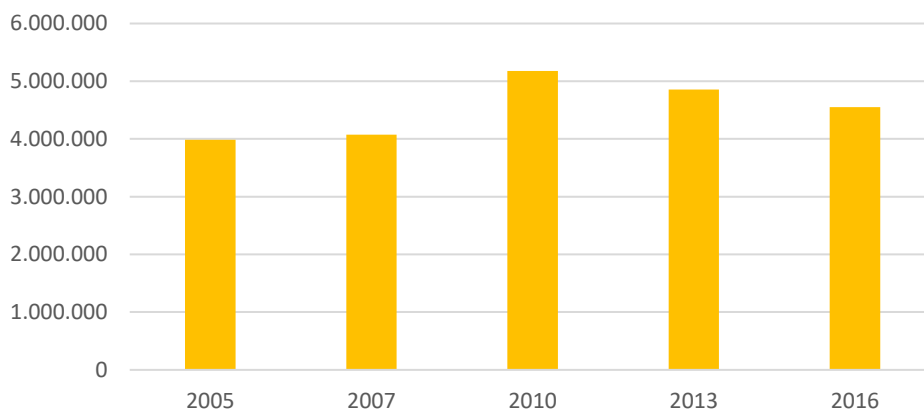

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Farm Structure Surveys)

2.9.2. Η χρησιμοποιούμενη Γεωργική Έκταση (ΧΓΕ)

Το 2017 η ΧΓΕ στην Ελλάδα ανερχόταν σε 5.150.690 εκτάρια (**δείκτης πλαισίου CI 18**). Με βάση τα στοιχεία των Ερευνών Διάρθρωσης Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων παρατηρείται μια απότομη αύξηση μεταξύ 2007 και 2010, ενώ μετά το 2010 μια σταδιακή μείωση.

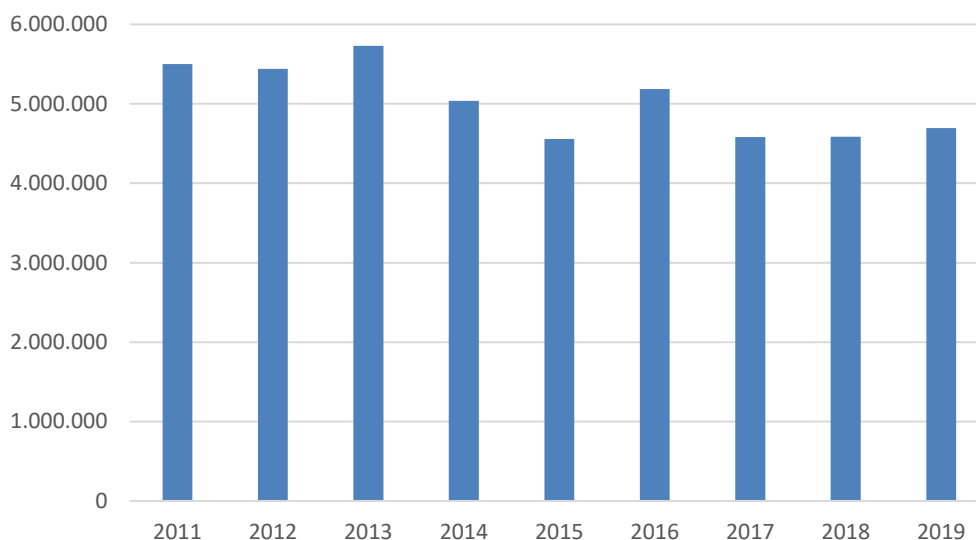
Διάγραμμα 2.29: Η Χρησιμοποιούμενη Γεωργική Έκταση (εκτάρια)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Farm Structure Surveys)

Από την άλλη πλευρά, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΣΔΕ, τα τελευταία τρία χρόνια, η συνολικά δηλωθείσα έκταση ανέρχεται σε 4,58 εκατ. εκτάρια έως 4,69 εκατ. εκτάρια, ενώ η μέγιστη δηλωθείσα έκταση καταγράφηκε το 2013 (5,73 εκατ. εκτάρια).

Διάγραμμα 2.30: Η Επιλέξιμη Έκταση (εκτάρια)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΣΔΕ

Η προαναφερθείσα μείωση των εκτάσεων οφείλεται σε ένα βαθμό στη μείωση κατά 25% των εκτάσεων ορισμένων σημαντικών ετήσιων ξηρικών καλλιεργειών μεταξύ 2011 και 2019, από 616 χιλ. εκτ. σε 464 χιλ. εκτ. Η μείωση αφορά κατά κύριο λόγο το μαλακό και το σκληρό σιτάρι, ενώ το κριθάρι αυξήθηκε σημαντικά μεταξύ 2011 και 2016, και στη συνέχεια άρχισε να μειώνεται. Στην αύξηση αυτή των εκτάσεων του κριθαριού συνέβαλε και η εφαρμογή σχετικού προγράμματος «Συμβολαιακής Παραγωγής», με περισσότερους από 2500 παραγωγούς από 19 περιφερειακές ενότητες της χώρας.

Διάγραμμα 2.31: Η έκταση τριών ξηρικών ετήσιων καλλιεργειών (εκτάρια)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΣΔΕ

Πιο αναλυτικά, οι δηλούμενες εκτάσεις Χρησιμοποιούμενης Γεωργικής Γης ανέρχονται σε περίπου 4,7 εκατ. εκτάρια. Οι μεγαλύτερες εκτάσεις συγκεντρώνονται στις κτηνοτροφικές παραγωγικές εξειδικεύσεις, ιδιαίτερα στα πρόβατα και τη μικτή εκτροφή μηρυκαστικών (λόγω των χρησιμοποιούμενων βοσκότοπων), στις αροτραίες καλλιέργειες (κυρίως στις λοιπές αροτραίες καλλιέργειες) και τέλος στην ελαιοκομία.

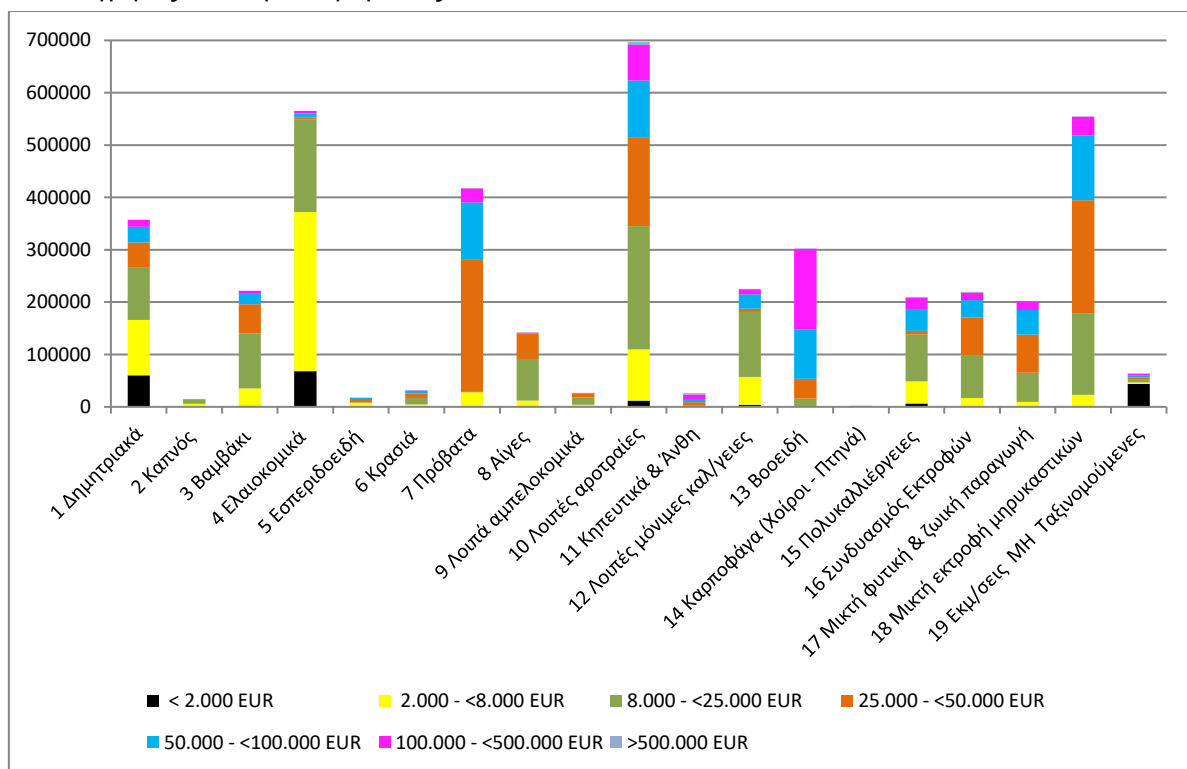
Πίνακας 2.23: Κατανομή καλλιεργούμενων/δηλούμενων εκτάσεων (σε εκτάρια) κατά ΤΟΠ και κατηγορίες οικονομικού μεγέθους, 2019

ΤΟΠ	< 2.000 EUR	2.000 - <8.000 EUR	8.000 - <25.000 EUR	25.000 - <50.000 EUR	50.000 - <100.000 EUR	100.000 - <500.000 EUR	>500.000 EUR	ΣΥΝΟΛΟ
1 Δημητριακά	60.561	105.229	100.176	47.868	29.949	13.323		357.107
2 Καπνός	282	5.486	7.537	2.130	711	231		16.378
3 Βαμβάκι	2.366	32.942	104.875	55.523	21.583	4.099		221.388
4 Ελαιοκομικά	68.033	303.782	177.603	30.130	8.018	4.853		592.419
5 Εσπεριδοειδή	213	7.471	15.330	5.615	1.909	283		30.823
6 Κρασιά	430	4.506	12.068	8.651	5.188	4.250	1.037	36.130
7 Πρόβατα	665	27.422	218.900	252.143	108.219	26.438	614	634.402
8 Αίγες	736	11.099	79.726	48.966	9.450	660		150.636
9 Λοιπά αμπελοκομικά	301	3.783	14.273	6.346	1.362	330		26.396
10 Λοιπές αροτραίες	12.135	97.616	235.391	168.816	109.672	67.885	5.159	696.674
11 Κηπευτικά & Άνθη	9	170	3.166	5.376	6.457	8.144	2.885	26.207
12 Λοιπές μόνιμες καλλιέργειες	4.121	53.329	123.778	63.830	27.595	9.482	646	282.781
13 Βοοειδή	172	1.677	13.909	37.814	94.491	153.888	11.800	313.750

14 Καρποφάγα (Χοίροι - Πτηνά)	17	28	124	249	333	951	231	1.933
15 Πολυκαλλιέργειες	6.299	42.497	89.972	66.160	41.272	21.311	1.971	269.482
16 Συνδυασμός Εκτροφών	256	16.351	81.795	72.641	33.089	14.012	1.429	219.573
17 Μικτή φυτική & ζωική παραγωγή	253	9.081	55.719	73.087	47.147	15.653		200.940
18 Μικτή εκτροφή μηρυκαστικών	1.194	21.884	155.518	215.829	124.015	35.872	696	555.008
19 Εκμ/σεις ΜΗ Ταξινομούμενες	43.539	3.423	4.894	3.977	3.978	3.466	560	63.836
ΣΥΝΟΛΟ	201.581	747.779	1.494.755	1.165.151	674.438	385.131	27.027	4.695.861

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΣΔΕ

Διάγραμμα 2.32: Κατανομή καλλιεργούμενων/δηλούμενων εκτάσεων (σε εκτάρια) κατά ΤΟΠ και κατηγορίες οικονομικού μεγέθους, 2019

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΣΔΕ

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι, μεταξύ όλων των χωρών της ΕΕ, η **Ελλάδα παρουσιάζει το υψηλότερο ποσοστό μόνιμων καλλιεργειών στην ΧΓΕ, γεγονός που συνεπάγεται, μεταξύ άλλων:**

- Αργή προσαρμογή σε μεταβολές της ζήτησης προϊόντων μόνιμων καλλιεργειών. Έτσι, οι καλλιέργειες αυτές εμφανίζουν **υψηλό ρίσκο**, το οποίο θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη στη χρηματοοικονομική ανάλυση αξιολόγησης των σχετικών επενδύσεων.

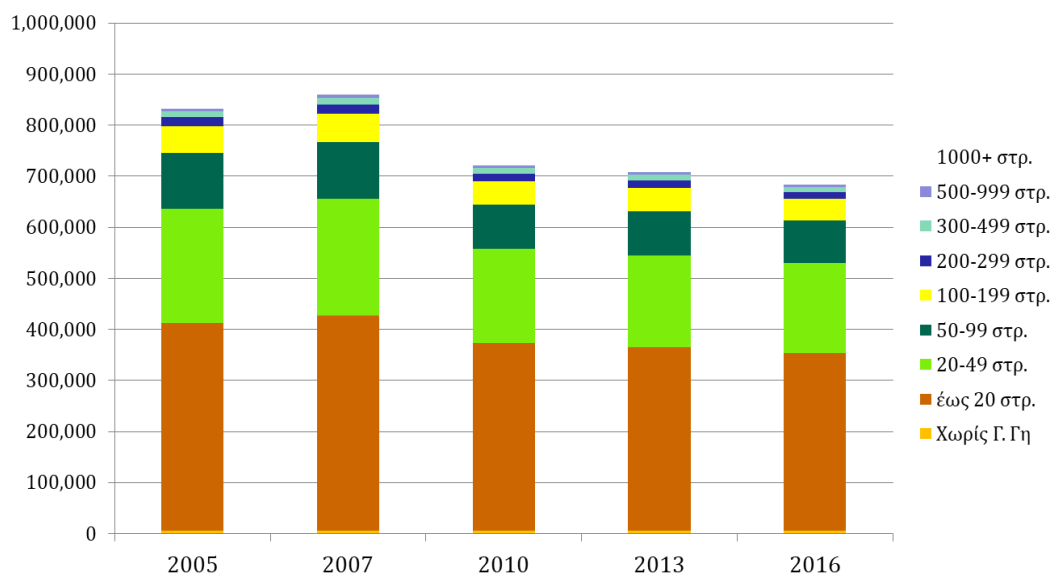
- Έλλειμμα σε εκπαίδευση, γεωργικές συμβουλές και υπηρεσίες υποστήριξης για μακροχρόνιο σχεδιασμό της παραγωγής στις περιοχές με πολλές μόνιμες καλλιέργειες.
- **Αναντιστοιχία μεταξύ των προβλέψεων του θεσμικού πλαισίου για τα Σχέδια Βελτίωσης** (ο ορισμένος χρόνος υλοποίησής τους), **και του πραγματικού χρόνου που χρειάζονται οι μόνιμες καλλιέργειες για να φθάσουν στην οικονομική αυτοδυναμία, που είναι πολύ μεγαλύτερος του πρώτου.**
- Το θεσμικό πλαίσιο για την ενίσχυση των επενδύσεων μέσω των Σχ. Β. δεν προβλέπει την κάλυψη μέρους τουλάχιστον του χρηματοοικονομικού ελλείμματος που έχουν οι πολυετείς φυτείες, μέχρι να φθάσουν στην οικονομική αυτοδυναμία.

2.9.3. Το φυσικό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων και η ενοικίαση της γεωργικής γης

Η μέση εκμετάλλευση στην Ελλάδα είχε το 2016 έκταση ΧΓΕ 6,6 εκταρίων, υπολειπομένη της μέσης έκτασης των 16,6 εκταρίων που είχε η μέση εκμετάλλευση στην ΕΕ (**δείκτης πλαισίου CI 17**), δηλαδή η σχέση της μέσης έκτασης/εκμετάλλευση, σε σχέση με τη μέση έκταση στην Ε.Ε, είναι 1/2,5.

Το 77,3% όλων των εκμεταλλεύσεων είχε το 2016 φυσικό μέγεθος μέχρι 5 εκτάρια (ha) (**δείκτης πλαισίου CI 17**). Αξίζει να σημειωθεί ότι οι μισές είχαν το 2016 έκταση μέχρι 2 εκτάρια, ενώ 18.000 είχαν έκταση μεγαλύτερη των 30 εκταρίων, αντιπροσωπεύοντας το 2,3% του συνόλου. Από τα παραπάνω προκύπτει το πολύ μικρό μέσο φυσικό μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων της χώρας, που αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την δημιουργία οικονομιών κλίμακας και την βελτιστη αξιοποίηση των συντελεστών παραγωγής.

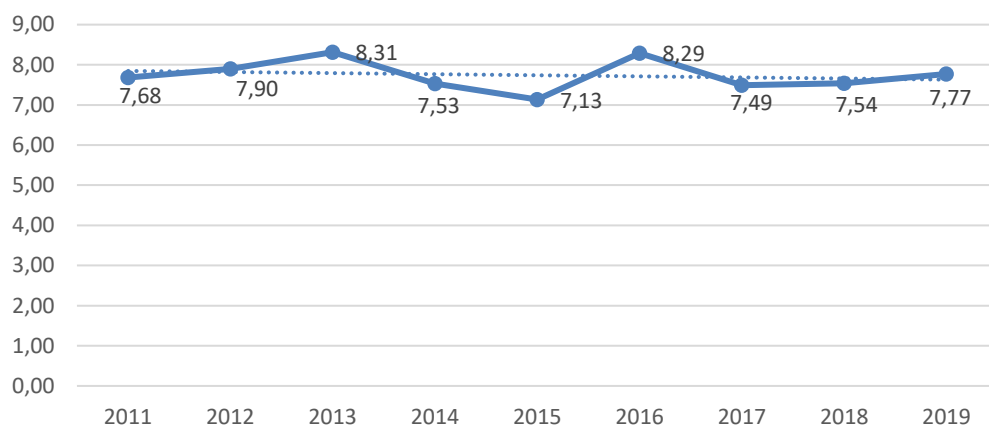
Διάγραμμα 2.33: Κατανομή των εκμεταλλεύσεων σε τάξεις φυσικού μεγέθους (στρέμματα)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Farm Structure Surveys)

Βεβαίως, με βάση τα στοιχεία του ΟΣΔΕ, το μέσο μέγεθος της εκμετάλλευσης στη χώρα ανέρχεται σε 7,77 εκτάρια το 2019, μεγέθυνση που επιτυγχάνεται δια μέσου της εντατικής ενοικίασης εδαφών. Ουσιαστικά, το μέσο μέγεθος, παρά τις αυξομειώσεις, παραμένει διαχρονικά σταθερό περίπου στα 7,7 εκτάρια καθ' όλη την περίοδο 2011-2019 με βάση τις δηλώσεις των παραγωγών στο ΟΣΔΕ.

Διάγραμμα 2.34: Το μέσο μέγεθος των εκμεταλλεύσεων (εκτάρια)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΣΔΕ

Πιο αναλυτικά, η μέση έκταση ανά εκμετάλλευση είναι μεγάλη πάλι στις κτηνοτροφικές παραγωγικές εξειδικεύσεις, λόγω της χρησιμοποίησης ενοικιαζόμενων δημόσιων βοσκοτόπων (βοοειδή, μικτή εκτροφή μηρυκαστικών, αίγες, πρόβατα, μικτή φυτική και ζωική παραγωγή), αφού με τον τρόπο αυτό διασφαλίζεται η κάλυψη των απαραίτητων επιλέξιμων εκτάσεων της «Αγρονομικής Περιφέρειας Βοσκοτόπων», για την διανομή της βασικής (και πράσινης) ενίσχυσης στην κτηνοτροφία (βλ. Ειδικό Στόχο 1). Στις εξειδικεύσεις των αροτραίων καλλιεργειών μεγάλη μέση έκταση χρησιμοποιούν οι λοιπές αροτραίες καλλιέργειες και το βαμβάκι, ενώ ακολουθούν τα δημητριακά. Στις δενδρώδεις καλλιέργειες παρατηρούνται οι μικρότερες μέσες εκτάσεις, όπου η ελαιοκομία και τα εσπεριδοειδή καλλιεργούν κατά μ.ό. 2,54 εκτάρια/εκμετάλλευση αναδεικνύοντας και το μέγεθος του προβλήματος, αφενός της εξάρτησης από την ανθρώπινη χειρωνακτική εργασία παρά από την αντίστοιχη μηχανική, για την πραγματοποίηση βασικών καλλιεργητικών εργασιών (π.χ. κλάδεμα, συγκομιδή) και αφετέρου της δύσκολης μεμονωμένης διάθεσης των προϊόντων στην αγορά και σε τιμές συχνά κάτω του (υψηλού) κόστους παραγωγής, όπου αναδεικνύεται η ανάγκη συνεταιριστικής δραστηριοποίησης των παραγωγών.

Πίνακας 2.24: Μέσο μέγεθος καλλιεργούμενων/δηλούμενων εκτάσεων ανά εκμετάλλευση, κατά ΤΟΠ και κατηγορίες οικονομικού μεγέθους, 2019 (εκτάρια)

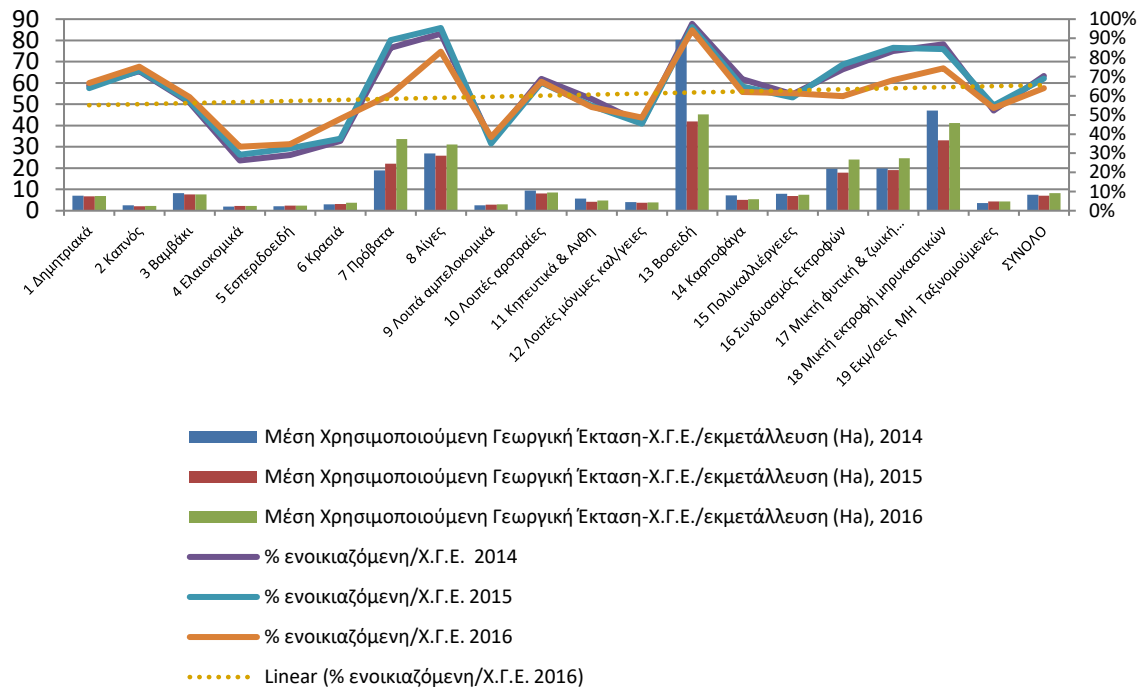
ΤΟΠ	< 2.000 EUR	2.000 - <8.000 EUR	8.000 - <25.000 EUR	25.000 - <50.000 EUR	50.000 - <100.000 EUR	100.000 - <500.000 EUR	>500.000 EUR	ΣΥΝΟΛΟ
1 Δημητριακά	2,73	6,22	14,73	32,85	60,26	117,90		7,45
2 Καπνός	0,75	1,47	3,85	10,29	18,24	46,17		2,59
3 Βαμβάκι	1,14	3,49	10,87	27,79	50,55	102,48		9,37
4 Ελαιοκομικά	0,92	2,31	6,94	17,74	35,48	95,16		2,54
5 Εσπεριδοειδή	0,70	1,18	3,28	8,28	16,04	31,48		2,54
6 Κρασιά	1,37	1,51	3,61	8,61	16,79	38,99	1.036,80	4,47
7 Πρόβατα	2,83	5,88	16,64	35,62	65,75	132,19	425,12	23,52
8 Αίγες	3,36	8,00	22,94	49,11	89,15	110,01		24,33
9 Λοιπά αμπελοκομικά	0,67	1,41	3,73	7,35	12,85	47,15		3,33
10 Λοιπές αροτραίες)	1,61	3,85	9,25	21,74	37,33	69,13	5.158,64	9,95
11 Κηπευτικά & Άνθη	1,71	1,46	2,01	2,82	4,74	10,05	2.836,79	4,45
12 Λοιπές μόνιμες καλλιέργειες	1,00	1,97	4,33	8,20	15,48	30,88	634,93	4,06
13 Βοοειδή	2,09	4,85	9,89	20,51	39,32	81,51	8.153,68	39,12
14 Καρποφάγα (Χοίροι - Πτηνά)	8,48	2,32	2,49	3,89	5,28	7,26	217,46	5,43
15 Πολυκαλλιέργειες	1,92	3,77	7,79	16,47	29,65	57,13	1.813,36	8,45
16 Συνδυασμός Εκτροφών	2,25	5,57	14,38	31,02	52,27	111,21	1.111,20	18,54
17 Μικτή φυτική & ζωική παραγωγή	2,10	5,18	12,83	28,65	53,70	99,70		20,50
18 Μικτή εκτροφή μηρυκαστικών	3,94	8,38	21,47	44,59	75,43	134,86	447,19	32,83
19 Εκμ/σεις ΜΗ Ταξινομούμενες	7,16	3,61	11,38	25,49	49,72	119,52	559,97	8,27
ΣΥΝΟΛΟ	1,65	2,97	9,41	23,66	40,51	68,66	22.395,14	7,77

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΣΔΕ

Όπως είναι γνωστό, ένας από τους βασικούς μηχανισμούς μεγέθυνσης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στη χώρα μας είναι η ενοικίαση των εκτάσεων. Όπως βλέπουμε στο παρακάτω διάγραμμα, **σχεδόν τα 2/3 της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης των εκμεταλλεύσεων (64%) ήταν ενοικιαζόμενες το 2016**, ένα ποσοστό που εμφανίζει αυξανόμενες τάσεις διαχρονικά. Σε γενικές γραμμές, τα ποσοστά ενοικίασης συμβαδίζουν με τη μέση ΧΓΕ των εκμεταλλεύσεων.

Έτσι, ο ΤΟΠ των βοοειδών είχε 94% ενοικιαζόμενη ΧΓΕ το 2016, ενώ ο ΤΟΠ της ελαιοκομίας εμφανίζει το μικρότερο ποσοστό (33%). Εντύπωση προξενεί το πολύ υψηλό (75%) ποσοστό ενοικίασης της ΧΓΕ του ΤΟΠ του καπνού.

Διάγραμμα 2.35: Μέση Χρησιμοποιούμενη Γεωργική Έκταση (εκτάρια) και ποσοστό ενοικιαζόμενης έκτασης κατά Τεχνικοοικονομικό Προσανατολισμό, τα έτη 2014, 2015, 2016

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΣΔΕ

2.9.4. Το Ζωικό Κεφάλαιο

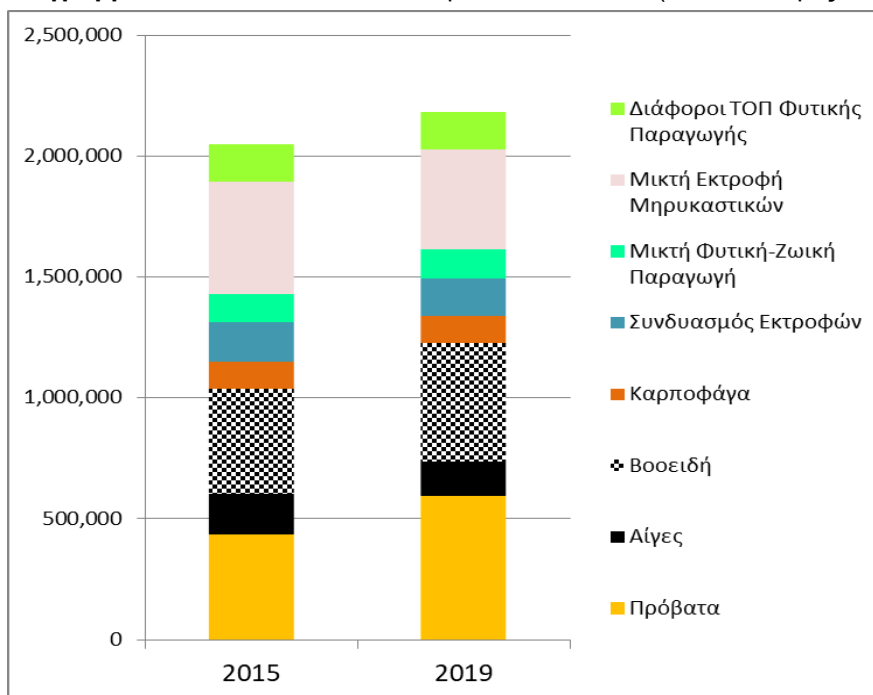
Το 2013 εκτρέφονταν συνολικά 2.142.980 Ζωικές Μονάδες (ΖΜ) στην Ελλάδα (**δείκτης πλαισίου CI 21**). Με βάση τα στοιχεία του ΟΣΔΕ 2019, περισσότερο από τα 2/3 του συνολικού ζωικού κεφαλαίου της χώρας εκτρέφονται από τις εκμεταλλεύσεις που ανήκουν στους Τεχνικοοικονομικούς Προσανατολισμούς (ΤΟΠ) των προβάτων, των βοοειδών και της μικτής εκτροφής μηρυκαστικών (27%, 22% και 19% των συνολικών ΖΜ, αντίστοιχα, σε σύνολο 2,182 εκατ. ΖΜ). Στην περίπτωση υπολογισμού του μεγέθους του ζωικού κεφαλαίου με ισότιμες μονάδες μέτρησης (ζωικές μονάδες), οι εκμεταλλεύσεις των ΤΟΠ βοοειδών και προβάτων εκτρέφουν συνολικά, περίπου το ίδιο μέγεθος κτηνοτροφικού κεφαλαίου.

Επίσης:

- Από το 2015 μέχρι το 2019 παρατηρείται μια αύξηση των συνολικών ζωικών μονάδων (ΖΜ) της χώρας κατά 134.038, όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα.
- Το **μέσο μέγεθος** της κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης, σε ΖΜ, διαφέρει πολύ μεταξύ των διαφόρων ΤΟΠ. Κατά μέσο όρο, το 2019, αυτό ανέρχόταν σε: **Καρποφάγα** (χοίροι-πτηνά) 312,7, **Βοοειδή** 61,0, **Μικτή Εκτροφή Μηρυκαστικών** 24,4, **Αίγες** 23,2, **Πρόβατα** 22,0,

Συνδυασμός Εκτροφών 12,9 και Μικτή Φυτική-Ζωική Παραγωγή 12,6 (βλ. στον παρακάτω πίνακα).

Διάγραμμα 2.36: Συνολικό Ζωικό Κεφάλαιο κατά ΤΟΠ (σε ισοδύναμες Ζωικές Μονάδες)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΣΔΕ

Η επεξεργασία των στοιχείων του ΟΣΔΕ δείχνει ακόμα ότι σημειώθηκαν πολύ σημαντικές μεταβολές την περίοδο 2015-2019 στο συνολικό ζωικό κεφάλαιο των επιμέρους ΤΟΠ, με κυριότερη την **αύξηση στα πρόβατα (+37%)²⁵ και στα βοοειδή (+13%)²⁶** και δευτερευόντως την αύξηση στη μικτή φυτική-ζωική παραγωγή (+6%). Από την άλλη πλευρά, στις αίγες, τη μικτή εκτροφή μηρυκαστικών και τους συνδυασμούς εκτροφών, οι ΖΜ μειώθηκαν κατά 14%, 11% και 7%, αντίστοιχα, ενώ στα καρποφάγα και τους διάφορους ΤΟΠ φυτικής παραγωγής²⁷ το ζωικό κεφάλαιο παρέμεινε σταθερό.

Πιο αναλυτικά, περίπου **το 1/4 του συνολικού ζωικού κεφαλαίου κατανέμεται στην παραγωγική εξειδίκευση των βοοειδών, ενώ στα καρποφάγα (χοίροι, πουλερικά) αντιστοιχεί μόνο το 5% του ζωικού κεφαλαίου.** Όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, το μεγαλύτερο μέσο μέγεθος (ΖΜ/εκμετάλλευση) παρουσιάζουν τα καρποφάγα και ακολουθούν τα βοοειδή, που όπως αναλύθηκε στο κείμενο του Ειδικού Στόχου 1, εισπράττουν από τα υψηλότερα κατά μέσο όρο ποσά άμεσων ενισχύσεων ανά εκμετάλλευση. Μικρότερο μέσο μέγεθος παρουσιάζουν η μικτή εκτροφή μηρυκαστικών, η μικτή φυτική-ζωική παραγωγή, οι αίγες, τα πρόβατα και ο συνδυασμός εκτροφών (με μέσο μέγεθος περί τις 20

²⁵ Οι ικανοποιητικές τιμές πρόβειου γάλακτος (με εξαίρεση την περίοδο 2018-19), που προκύπτουν από την εμπορία του τυριού Φέτα (προϊόν Π.Ο.Π.) συνέβαλαν στην εξέλιξη αυτή, που πρέπει να αφορά κυρίως εντατικές μονάδες υψηλής γαλακτοπαραγωγής.

²⁶ Εξ αιτίας των ενισχύσεων.

²⁷ Στους ΤΟΠ φυτικής παραγωγής το ζωικό κεφάλαιο είναι πολύ μικρής σημασίας.

ΖΜ/εκμετάλλευση). Το μικρό ποσοστό του ζωικού κεφαλαίου που αντιπροσωπεύουν τα καρποφάγα πρέπει να συνδυασθεί με την **ελλειμματικότητα της χώρας σε χοιρινό κρέας**.

Πίνακας 2.25: Κατανομή του ζωικού κεφαλαίου (σε ισοδύναμες Ζωικές Μονάδες) κατά ΤΟΠ και κατηγορίες οικονομικού μεγέθους, 2019

ΤΟΠ	< 2.000 EUR	2.000 - <8.000 EUR	8.000 - <25.000 EUR	25.000 - <50.000 EUR	50.000 - <100.000 EUR	100.000 - <500.000 EUR	>500.000 EUR	ΣΥΝΟΛΟ
1 Δημητριακά	10.002	5.371	5.346	643	133	25		21.520
2 Καπνός		39	155	35	20			249
3 Βαμβάκι	2	762	397	115	25	6		1.307
4 Ελαιοκομικά	1.697	5.771	4.835	1.103	341	343		14.090
5 Εσπεριδοειδή		13	625	79	34			752
6 Κρασιά		234	547	83	105	4		973
7 Πρόβατα	379	23.507	205.075	233.079	102.570	27.536	586	592.732
8 Αίγες	491	10.548	76.281	46.001	9.124	1.073		143.518
9 Λοιπά αμπελοκομικά		27	99	93	15			233
10 Λοιπές αροτραίες)	6.053	17.344	14.118	8.140	6.531	5.678	6	57.870
11 Κηπευτικά & Άνθη			67	304	790	575	128	1.864
12 Λοιπές μόνιμες καλλιέργειες	29	7.089	9.543	2.180	830	800	18	20.489
13 Βοοειδή	71	1.598	18.338	54.716	139.430	249.338	25.902	489.393
14 Καρποφάγα (Χοίροι - Πτηνά)	1	46	1.013	3.650	6.407	55.446	46.326	112.889
15 Πολυκαλλιέργειες	2.498	4.721	7.843	6.110	4.084	2.177	1.106	28.539
16 Συνδυασμός Εκτροφών	134	8.741	50.219	49.278	24.927	16.644	2.790	152.734
17 Μικτή φυτική & ζωική παραγωγή	101	4.567	33.545	45.805	28.920	11.068		124.006
18 Μικτή εκτροφή μηρυκαστικών	1.098	12.648	111.122	158.487	95.685	32.933	694	412.667
19 Εκμ/σεις ΜΗ Ταξινομούμενες	296	1.164	2.819	906	991	647		6.822
ΣΥΝΟΛΟ	22.852	104.190	541.987	610.806	420.962	404.294	77.555	2.182.645

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΣΔΕ

Πίνακας 2.26: Το μέσο μέγεθος του ζωικού κεφαλαίου (σε ισοδύναμες Ζωικές Μονάδες ανά εκμετάλλευση) κατά ΤΟΠ και κατηγορίες οικονομικού μεγέθους, 2019

ΤΟΠ	< 2.000 EUR	2.000 - <8.000 EUR	8.000 - <25.000 EUR	25.000 - <50.000 EUR	50.000 - <100.000 EUR	100.000 - <500.000 EUR	>500.000 EUR	ΣΥΝΟΛΟ
1 Δημητριακά	0,45	0,32	0,79	0,44	0,27	0,22		0,45
2 Καπνός	0,00	0,01	0,08	0,17	0,51	0,00		0,04
3 Βαμβάκι	0,00	0,08	0,04	0,06	0,06	0,15		0,06
4 Ελαιοκομικά	0,02	0,04	0,19	0,65	1,51	6,73		0,06

5 Εσπεριδοειδή	0,00	0,00	0,13	0,12	0,29	0,00		0,06
6 Κρασιά	0,00	0,08	0,16	0,08	0,34	0,03	0,00	0,12
7 Πρόβατα	1,55	5,04	15,58	32,93	62,31	136,99	586,10	21,96
8 Αίγες	2,21	7,60	21,95	46,14	86,08	178,90		23,17
9 Λοιπά αμπελοκομικά	0,00	0,01	0,03	0,11	0,14	0,00		0,03
10 Λοιπές αροτραίες)	0,81	0,68	0,55	1,05	2,22	5,78	0,35	0,83
11 Κηπευτικά & Ανθη	0,00	0,00	0,04	0,16	0,58	0,71	1,06	0,32
12 Λοιπές μόνιμες καλλιέργειες	0,01	0,26	0,33	0,28	0,47	2,61	1,47	0,29
13 Βοοειδή	0,83	4,59	13,02	29,67	58,02	132,06	507,87	60,97
14 Καρποφάγα (Χοίροι - Πτηνά)	0,65	3,51	19,11	57,03	101,70	420,05	1.362,52	312,71
15 Πολυκαλλιέργειες	0,76	0,42	0,68	1,52	2,93	5,84	122,87	0,89
16 Συνδυασμός Εκτροφών	1,17	2,98	8,83	21,04	39,38	132,10	697,50	12,89
17 Μικτή φυτική & ζωική παραγωγή	0,84	2,59	7,72	17,94	32,94	70,50		12,63
18 Μικτή εκτροφή μηρυκαστικών	3,62	4,84	15,34	32,75	58,20	123,81	694,00	24,41
19 Εκμ/σεις ΜΗ Ταξινομούμενες	0,05	1,23	6,56	5,81	12,39	22,32	0,00	0,88
ΣΥΝΟΛΟ	0,19	0,41	3,41	12,40	25,28	72,05	305,33	3,61

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΣΔΕ

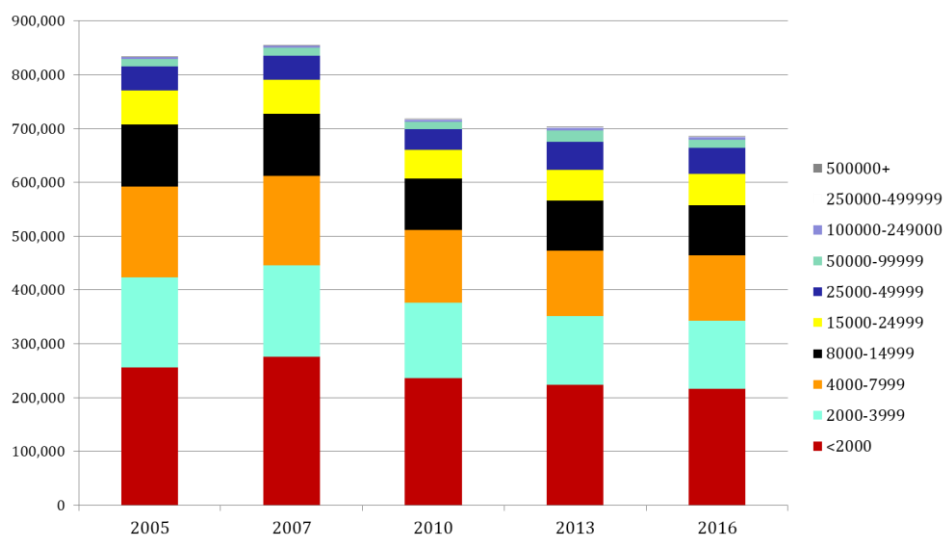
2.9.5. Το οικονομικό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων

Η μέση εκμετάλλευση στην Ελλάδα είχε το 2016 οικονομικό μέγεθος, δηλαδή συνολική Τυπική Αξία Παραγωγής (Standard Output) ύψους 11.059 €, το οποίο αντιστοιχεί στο 1/3 του μέσου οικονομικού μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην ΕΕ (δείκτης πλαισίου CI 17). Περισσότερες από τα 2/3 των εκμεταλλεύσεων (67,7%²⁸) είχαν το 2016 Τυπική Αξία Παραγωγής μέχρι 8.000 €, δηλ. είναι πάρα πολύ μικρού, πολύ μικρού και μικρού οικονομικού μεγέθους²⁹ (δείκτης πλαισίου CI 17).

²⁸ Το 2019, το ποσοστό αυτό μειώθηκε στο 62%, αφού ο αριθμός των εκμεταλλεύσεων αυτών των κατηγοριών, μεταξύ 2016 και 2019, στο ΟΣΔΕ μειώθηκε από περίπου 464 χιλ. σε περίπου 374 χιλ., ενώ η λόγοι της εξέλιξης εξηγούνται στα παρακάτω.

²⁹ Για την κατηγοριοποίηση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε κλάσεις οι οικονομικού μεγέθους, βλ. κεφάλαιο 1.1.

Διάγραμμα 2.37: Κατανομή των εκμεταλλεύσεων σε τάξεις οικονομικού μεγέθους (τυπική αξία παραγωγής, €)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Farm Structure Surveys)

Χρησιμοποιώντας την κοινοτική μεθοδολογία, υπολογίστηκε η τυπική αξία παραγωγής (ΤΑΠ / Standard Output) των καλλιεργειών και εκτροφών της κάθε εκμετάλλευσης (συνδυασμός στοιχείων ΟΣΔΕ και ΔΙΓΕΛΠ). Το οικονομικό μέγεθος της εκμετάλλευσης προκύπτει ως το άθροισμα των ΤΑΠ από τους επιμέρους κλάδους και δραστηριότητες. Οι εκμεταλλεύσεις της χώρας χωρίστηκαν σε 7 κατηγορίες ανάλογα με το οικονομικό τους μέγεθος, ως εξής:

Πίνακας 2.27: Κατανομή των εκμεταλλεύσεων της χώρας σε κατηγορίες οικονομικού μεγέθους, 2019

Οικονομικό Μέγεθος, σε βάση την Τυπική Αξία Παραγωγής (S.O.) σε €	Αριθμός εκμεταλλεύσεων	%
< 2.000 EUR	122.022	20%
2.000 - <8.000 EUR	251.909	42%
8.000 - <25.000 EUR	158.821	26%
25.000 - <50.000 EUR	49.251	8%
50.000 - <100.000 EUR	16.650	3%
100.000 - <500.000 EUR	5.611	1%
>500.000 EUR	254	0%
ΣΥΝΟΛΟ	604.518	100%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΣΔΕ

Ακόμη, από τον παραπάνω πίνακα συνάγεται ότι **ο μεγάλος κορμός της ελληνικής γεωργίας αποτελείται από εκμεταλλεύσεις με πάρα πολύ μικρό, πολύ μικρό και μικρό οικονομικό μέγεθος (532.7 χιλ., που αντιστοιχούν στο 88% του συνόλου)** δηλαδή, από εκμεταλλεύσεις των κατηγοριών < 2.000 EUR (πάρα πολύ μικρού οικονομικού μεγέθους), 2.000 - <8.000 EUR (πολύ μικρού οικονομικού μεγέθους) και 8.000 - <25.000 EUR (μικρού οικονομικού μεγέθους).

Επίσης, από τα επεξεργασμένα στοιχεία του ΟΣΔΕ προκύπτει ότι, σε απόλυτα μεγέθη, οι δύο υποομάδες των εκμεταλλεύσεων του πάρα πολύ μικρού και πολύ μικρού οικονομικού μεγέθους (κάτω των 2.000 € και 2.000-<8.000 €) είναι οι μόνες που παρουσίασαν μείωση μεταξύ 2011 και 2019, σε αντίθεση με όλες τις άλλες κλάσεις που αυξήθηκαν. Όλα αυτά υποδηλώνουν μια σαφή μεγέθυνση των εκμεταλλεύσεων της χώρας, σε όρους οικονομικού μεγέθους.

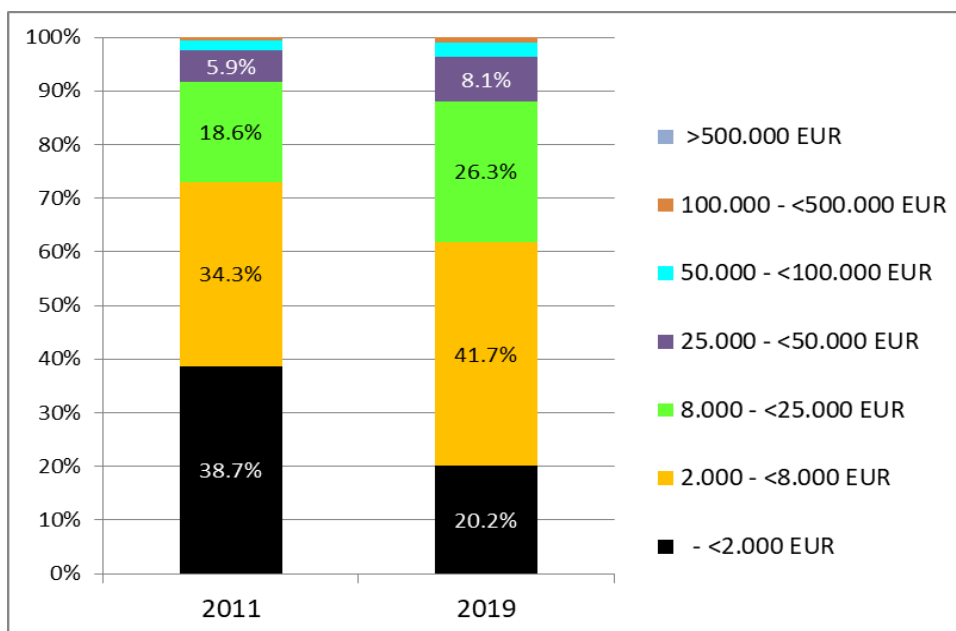
Πίνακας 2.28: Διαχρονική μεταβολή των εκμεταλλεύσεων κατά τάξη οικονομικού μεγέθους

Τυπική Αξία Παραγωγής	2011	2019	2011-2019
- <2.000 EUR	308,104	122,022	-60.4%
2.000 - <8.000 EUR	272,928	251,909	-7.7%
8.000 - <25.000 EUR	148,120	158,821	7.2%
25.000 - <50.000 EUR	46,642	49,251	5.6%
50.000 - <100.000 EUR	15,488	16,650	7.5%
100.000 - <500.000 EUR	3,946	5,611	42.2%
>500.000 EUR	128	254	98.4%
ΣΥΝΟΛΟ	795,356	604,518	-24.0%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΣΔΕ

Το αποτέλεσμα των παραπάνω μεταβολών είναι οι διαφορές στην ποσοστιαία συμμετοχή των διαφόρων κλάσεων οικονομικού μεγέθους στο σύνολο των εκμεταλλεύσεων· παρατηρείται θεαματική μείωση του ποσοστού των πάρα πολύ μικρών και αυξήσεις στα ποσοστά των άλλων κλάσεων, όπως φαίνεται στο διάγραμμα που ακολουθεί.

Διάγραμμα 2.38: Ποσοστιαία κατανομή των εκμεταλλεύσεων κατά κατηγορίες οικονομικού μεγέθους (2011 και 2019)

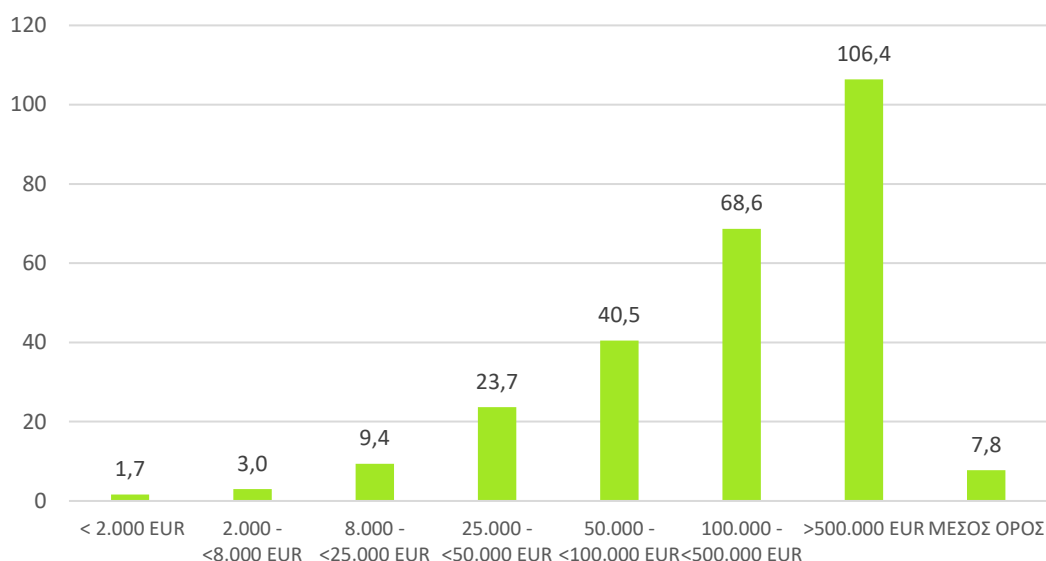

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΣΔΕ

Εκτός από τη 'φυσιολογική' αγροτική έξοδο ή τη διαχρονική οικονομική μεγέθυνση των εκμεταλλεύσεων, ένας άλλος πιθανός λόγος για τη μείωση του αριθμού των πολύ μικρών εκμεταλλεύσεων, ήταν η πρόβλεψη του ν. 4387/2016 (Άρθρο 20) για μείωση κατά 60% της σύνταξης συνταξιούχων του πρώην ΟΓΑ από 1-1-2017 και μετά, που θα συνέχιζαν να ασκούν επαγγελματική δραστηριότητα. Παρότι διευκρινίσθηκε αργότερα ότι η μείωση κατά 60% της σύνταξης θα άρχιζε από 1/1/2025, η εν λόγω διάταξη πρέπει να προκάλεσε σημαντική μεταβίβαση δικαιωμάτων από συνταξιούχους σε άτομα νεότερης ηλικίας, ενώ, πιθανόν, η διαχείριση των αντίστοιχων εκμεταλλεύσεων δεν άλλαξε σε μεγάλο βαθμό.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι από την επεξεργασία των στοιχείων του ΟΣΔΕ εμφανίζεται μια σαφής θετική συσχέτιση μεταξύ του μεγέθους της επιλέξιμης έκτασης και του οικονομικού μεγέθους των εκμεταλλεύσεων, δηλ. όσο μεγαλύτερη είναι η επιλέξιμη έκταση των εκμεταλλεύσεων (σε εκτάρια), τόσο μεγαλύτερο είναι το οικονομικό τους μέγεθος.

Διάγραμμα 2.39: Η έκταση των εκμεταλλεύσεων κατά κατηγορίες οικονομικού μεγέθους το 2019 (εκτάρια)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΣΔΕ

2.9.6. Η παραγωγική εξειδίκευση (Τεχνικοοικονομικός Προσανατολισμός/ΤΟΠ) των γεωργικών εκμεταλλεύσεων

2.9.6.1. Εκμεταλλεύσεις κατά παραγωγική εξειδίκευση και διαχρονικές μεταβολές

Χρησιμοποιώντας την κοινοτική μεθοδολογία και βάσει της συμμετοχής των επιμέρους κλάδων και δραστηριοτήτων στην τυπική αξία παραγωγής της εκμετάλλευσης, κατατάχθηκαν οι εκμεταλλεύσεις σε 18 κατηγορίες παραγωγικής εξειδίκευσης (ΤΟΠ), με την πρόσθεση μιας επιπλέον κατηγορίας για τις μη ταξινομήσιμες εκμεταλλεύσεις, όπως παρακάτω:

Πίνακας 2.29: Κατανομή των εκμεταλλεύσεων της χώρας κατά ΤΟΠ, 2019

ΤΟΠ	Αριθμός εκμεταλλεύσεων	%
1 Δημητριακά	47.942	7,9%
2 Καπνός	6.321	1,0%
3 Βαμβάκι	23.636	3,9%
4 Ελαιοκομικά	233.140	38,6%
5 Εσπεριδοειδή	12.131	2,0%
6 Αμπελοκαλλιέργεια οиноπαραγωγής	8.074	1,3%
7 Πρόβατα	26.990	4,5%
8 Αίγες	6.195	1,0%
9 Λοιπή αμπελοκαλλιέργεια	7.933	1,3%

10 Λοιπές αροτραίες	70.047	11,6%
11 Κηπευτικά & Άνθη	5.894	1,0%
12 Λοιπές μόνιμες καλ/γείες	69.631	11,5%
13 Βοοειδή	8.027	1,3%
14 Καρποφάγα (Χοίροι, Πτηνά)	361	0,1%
15 Πολυκαλλιέργειες	31.898	5,3%
16 Συνδυασμός Εκτροφών	11.845	2,0%
17 Μικτή φυτική & ζωική παραγωγή	9.818	1,6%
18 Μικτή εκτροφή μηρυκαστικών	16.908	2,8%
19 Εκμ/σεις ΜΗ Ταξινομούμενες	7.727	1,3%
ΣΥΝΟΛΟ	604.518	100,0%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΣΔΕ

Το 85% των εκμεταλλεύσεων έχουν παραγωγική εξειδίκευση φυτικής παραγωγής, δηλαδή ανήκουν στους ΤΟΠ: Δημητριακά, Καπνός, Βαμβάκι, Ελαιοκομικά, Εσπεριδοειδή, Αμπελοκαλλιέργεια οينوπαραγωγής, Λοιπή αμπελοκαλλιέργεια, Λοιπές αροτραίες, Κηπευτικά & Άνθη, Λοιπές μόνιμες καλ/γείες, Πολυκαλλιέργειες. Ειδικότερα, οι ελαιοκομικές εκμεταλλεύσεις αντιπροσωπεύουν το 38,6% του συνόλου, οι λοιπές αροτραίες το 11,6% και οι λοιπές μόνιμες εκμεταλλεύσεις το 11,5% του συνόλου των 604 χιλ εκμεταλλεύσεων.

Το 12% των εκμεταλλεύσεων έχουν παραγωγική εξειδίκευση ζωικής παραγωγής: Πρόβατα, Αίγες, Βοοειδή, Καρποφάγα (Χοίροι, Πτηνά), Συνδυασμός Εκτροφών, Μικτή εκτροφή μηρυκαστικών. Οι μεγαλύτερες σε μέγεθος κτηνοτροφικές εξειδικεύσεις είναι αυτές των προβάτων (4,5% του συνόλου) και, με 2,8% του συνόλου, αυτή της μικτής εκτροφής μηρυκαστικών (παραγωγική εξειδίκευση κυρίως μικτών κοππαδιών αιγοπροβατοτροφίας).

Το 3% των εκμεταλλεύσεων έχουν παραγωγική εξειδίκευση μικτής φυτικής και ζωικής παραγωγής και εκμεταλλεύσεις μη ταξινομούμενες.

Γενικότερα, μπορούμε να περιγράψουμε ικανοποιητικά την πολύ σημαντική κλαδική ετερογένεια από την οποία χαρακτηρίζεται η Ελληνική γεωργία, διακρίνοντας τις παραγωγικές εξειδικεύσεις (Τεχνικοοικονομικούς Προσανατολισμούς ή ΤΟΠ) σε τρεις μεγάλες ομάδες, αποτελούμενες από αμιγείς και μικτούς τύπους:

- I. τις μόνιμες καλλιέργειες,
- II. τις ετήσιες καλλιέργειες και
- III. την κτηνοτροφία.

Το 2019, οι τρεις αυτές ομάδες αντιπροσώπευαν το **54,7%**, το **25,4%** και το **13,3%** του συνόλου των εκμεταλλεύσεων της χώρας, αντίστοιχα. Πρώτος με διαφορά είναι ο ΤΟΠ της ελαιοκομίας (38,6%), ο οποίος μαζί με τις Λοιπές Μόνιμες Καλλιέργειες (κυρίως άλλες δενδρώδεις όπως ροδακινιές, κερασιές, μηλιές, κ.λπ.), τα εσπεριδοειδή αντιπροσωπεύει τις μισές εκμεταλλεύσεις της χώρας.

Σύμφωνα με τα επεξεργασμένα στοιχεία του ΟΣΔΕ, οι εκμεταλλεύσεις μειώθηκαν συνολικά κατά 24% την περίοδο 2011-2019· τη μικρότερη μείωση σημείωσε η ομάδα των εξειδικευμένων στην κτηνοτροφία εκμεταλλεύσεων (-14,1%) και τη μεγαλύτερη η ομάδα των μόνιμων καλλιεργειών (-

28,4%), η οποία επηρεάστηκε κυρίως από τη μεγάλη μείωση του ΤΟΠ της ελαιοκομίας (-126 χιλ. εκμεταλλεύσεις ή -33% περίπου των ελαιοκομικών εκμεταλλεύσεων του 2011!). Αλλά μεγάλες μειώσεις παρουσιάστηκαν και στον ΤΟΠ των Δημητριακών (-34 χιλ εκμεταλλεύσεις ή -41% των εκμεταλλεύσεων που εξειδικεύονταν στην καλλιέργεια Δημητριακών το 2011). **Οι μόνοι ΤΟΠ στους οποίους σημειώθηκε αύξηση σε απόλυτα μεγέθη είναι τα πρόβατα (οριακά), τα βοοειδή, τα λοιπά αμπελοκομικά, τα κηπευτικά-άνθη και οι πολυκαλλιέργειες.**

Πίνακας 2.30: Εκμεταλλεύσεις κατά παραγωγική εξειδίκευση (ΤΟΠ)

		2011	2019	2011-2019
Μόνιμες Καλλιέργειες	Ελαιοκομικά	359.404	233.140	-28,4%
	Εσπεριδοειδή	15.197	12.131	
	Κρασιά	9.155	8.074	
	Λοιπά Αμπελοκομικά	5.756	7.933	
	Λοιπές Μόνιμες Καλλιέργειες	72.399	69.631	
Ετήσιες Καλλιέργειες	Δημητριακά	81.954	47.942	-20,4%
	Καπνός	8.233	6.321	
	Βαμβάκι	28.440	23.636	
	Λοιπές Αροτραίες	70.181	70.047	
	Κηπευτικά-Άνθη	4.573	5.894	
Κτηνοτροφία	Πρόβατα	26.026	26.990	-14,1%
	Αίγες	7.702	6.195	
	Βοοειδή	6.650	8.027	
	Καρποφάγα	450	361	
	Συνδυασμός Εκτροφών	14.151	11.845	
	Μικτή Φυτική-Ζωική Παραγωγή	10.182	9.818	
	Μικτή Εκτροφή Μηρυκαστικών	28.185	16.908	
Πολυκαλλιέργειες		31.321	31.898	1,8%
Εκμ/σεις μη Ταξινομούμενες		15.397	7.727	-49,8%
ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ		795.356	604.518	-24,0%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΣΔΕ

2.9.6.2.

2.9.6.2. Η εξέλιξη του οικονομικού μεγέθους κατά παραγωγική εξειδίκευση σε €

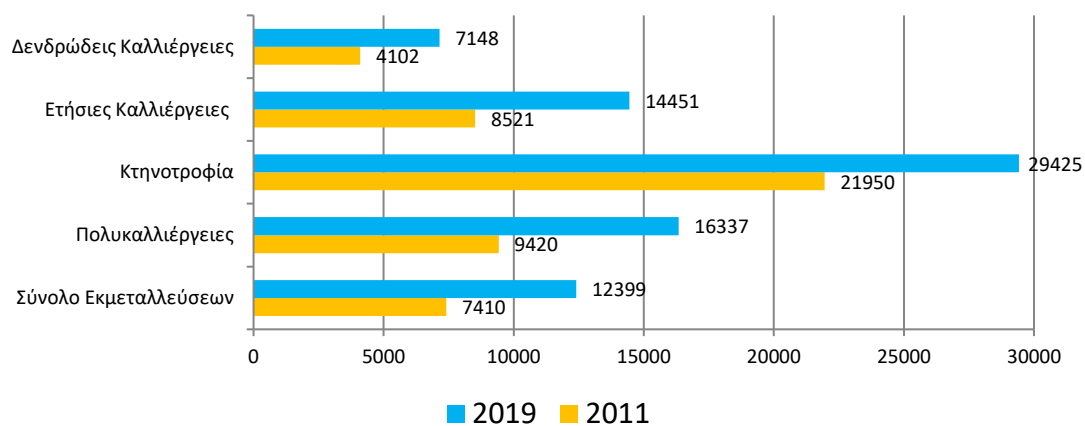
Η μέση εκμετάλλευση της χώρας αύξησε, με βάση τα στοιχεία του ΟΣΔΕ, το οικονομικό της μέγεθος μεταξύ 2011 και 2019 κατά 67%, δηλ. από 7.410 € σε 12.399 €. Αυξήσεις σημειώθηκαν σε όλες τις ομάδες ΤΟΠ.

Όμως, οι τρεις ομάδες των παραγωγικών εξειδικεύσεων των εκμεταλλεύσεων διαφέρουν πολύ ως προς το μέσο οικονομικό τους μέγεθος, με τους κτηνοτροφικούς ΤΟΠ να έχουν μέσο

οικονομικό μέγεθος τετραπλάσιο από τους ΤΟΠ των δενδρωδών καλλιεργειών και διπλάσιο από τους ΤΟΠ των ετήσιων καλλιεργειών. Γενικότερα, **η αύξηση του οικονομικού μεγέθους** των εκμεταλλεύσεων της χώρας θα μπορούσε να επιτευχθεί **και μέσω της ανάπτυξης της κτηνοτροφικής δραστηριότητας**.

Ο πολύ μεγάλος αριθμός των εκμεταλλεύσεων του ΤΟΠ της ελαιοκομίας και το πολύ χαμηλό οικονομικό τους μέγεθος (το χαμηλότερο όλων), επηρεάζει δυσανάλογα το μέσο οικονομικό μέγεθος της ομάδας των δενδρωδών καλλιεργειών.

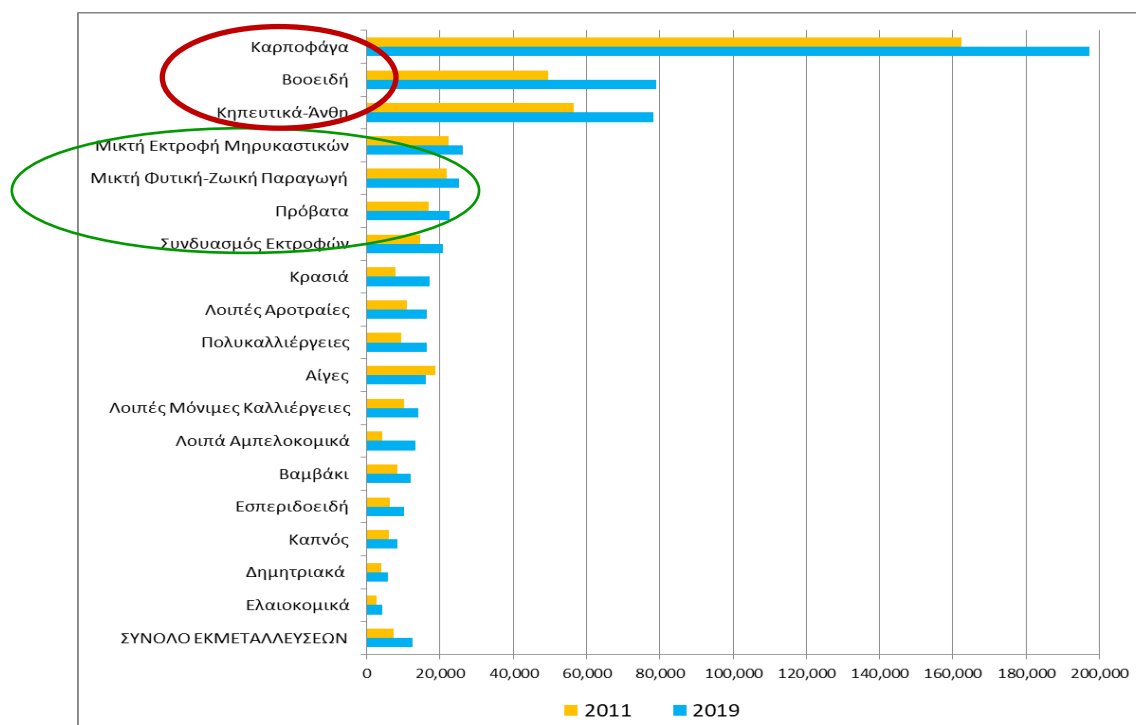
Διάγραμμα 2.40: Εξέλιξη του μέσου οικονομικού μεγέθους στις βασικές κατηγορίες παραγωγικών εξειδικεύσεων, μεταξύ 2011 και 2019 (σε €)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΣΔΕ

Από τα αναλυτικά στοιχεία παρατηρούμε τη μεγάλη απόσταση που χωρίζει **το οικονομικό μέγεθος των ΤΟΠ των καρποφάγων (χοιροτροφία και πτηνοτροφία), των βοοειδών και των κηπευτικών-ανθέων**, από όλους τους άλλους ΤΟΠ. Είναι χαρακτηριστικό ότι, στους δυο εκ των τριών προαναφερόμενων ΤΟΠ (καρποφάγα και κηπευτικά-άνθη), η συμβολή των άμεσων ενισχύσεων στη διαμόρφωση του εισοδήματός τους είναι **ελάχιστη**, ενώ ο κλάδος των βοοειδών οφείλει την οικονομική του ύπαρξη σχεδόν **αποκλειστικά στις άμεσες ενισχύσεις**. Μια άλλη πολύ σημαντική ομάδα, με **οικονομικά μεγέθη μεταξύ 20.000 € και 30.000 €**, είναι αυτή που περιλαμβάνει όλους τους άλλους – μικτούς και αμιγείς – **κτηνοτροφικούς ΤΟΠ**, εκτός του ΤΟΠ των αιγών, ο οποίος είναι και ο μόνος που εμφανίζει μείωση του οικονομικού του μεγέθους μεταξύ 2011 και 2019. Η μείωση αυτή του οικονομικού μεγέθους (όπως και η μείωση του ζωικού κεφαλαίου της αιγοτροφίας) μπορεί να αποδοθεί και στην πολύ λιγότερο ισχυρή ‘διασύνδεση’ του αίγιου γάλακτος με το τυρί Φέτα, συγκριτικά με το πρόβειο γάλα, το οποίο έχει ευνοηθεί από την ανοδική πορεία της Φέτας τα τελευταία χρόνια. Τέλος, **το χαμηλότερο οικονομικό μέγεθος εμφανίζουν οι ΤΟΠ των ελαιοκομικών, των δημητριακών και του καπνού**, των οποίων οι εκμεταλλεύσεις επιτυγχάνουν το χαμηλότερο μέσο εισόδημα ανά εκμετάλλευση, όπως αναλύθηκε στο κείμενο του Ειδικού Στόχου 1.

Διάγραμμα 2.41: Εξέλιξη του μέσου οικονομικού μεγέθους στις κατηγορίες παραγωγικών εξειδικεύσεων, μεταξύ 2011 και 2019 (σε €)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΣΔΕ

Συνεχίζοντας με τα αναλυτικά στοιχεία, όπως φαίνεται στον Πίνακα που ακολουθεί, οι περισσότεροι ΤΟΠ περιλαμβάνουν κυρίως εκμεταλλεύσεις με οικονομικό μέγεθος μέχρι 25.000 €. Οι παραγωγικές εξειδικεύσεις που περιλαμβάνουν σημαντικό ποσοστό εκμεταλλεύσεων οικονομικού μεγέθους >25.000 € είναι τα Κηπευτικά και Άνθη και όλες οι κατευθύνσεις που εξειδικεύονται στη κτηνοτροφία (καρποφάγα, βοοειδή, μικτή εκτροφή μηρυκαστικών, πρόβατα, συνδυασμός εκτροφών, αίγες), καθώς και η μικτή φυτική και ζωική παραγωγή. Σ' αυτούς τους ΤΟΠ επιτυγχάνονται κατά μέσο όρο, τα υψηλότερα γεωργικά εισοδήματα.

Πίνακας 2.31: Ποσοστιαία κατανομή των εκμεταλλεύσεων κατά κατηγορίες οικονομικού μεγέθους και ΤΟΠ, 2019

ΤΟΠ	< 2.000 EUR	2.000 - <8.000 EUR	8.000 - <25.000 EUR	25.000 - <50.000 EUR	50.000 - <100.000 EUR	100.000 - <500.000 EUR	>500.000 EUR	ΣΥΝΟΛΟ
1 Δημητριακά	46%	35%	14%	3%	1%	0%	0	100%
2 Καπνός	6%	59%	31%	3%	1%	0%	0	100%
3 Βαμβάκι	9%	40%	41%	8%	2%	0%	0	100%
4 Ελαιοκομικά	32%	56%	11%	1%	0%	0%	0	100%
5 Εσπεριδοειδή	2%	52%	39%	6%	1%	0%	0	100%
6 Αμπελοκαλλιέργεια οινοπαραγωγής	4%	37%	41%	12%	4%	1%	0	100%

7 Πρόβατα	1%	17%	49%	26%	6%	1%	0	100%
8 Αίγες	4%	22%	56%	16%	2%	0%	0	100%
9 Λοιπή αμπελοκαλλιέργεια	6%	34%	48%	11%	1%	0%	0	100%
10 Λοιπές αροτραίες)	11%	36%	36%	11%	4%	1%	0	100%
11 Κηπευτικά & Ανθη	0%	2%	27%	32%	23%	14%	0	100%
12 Λοιπές μόνιμες καλ/γίες	6%	39%	41%	11%	3%	0%	0	100%
13 Βοοειδή	1%	4%	18%	23%	30%	24%	0	100%
14 Καρποφάγα (Χοίροι - Πτηνά)	1%	4%	15%	18%	17%	37%	0	100%
15 Πολυκαλλιέργειες	10%	35%	36%	13%	4%	1%	0	100%
16 Συνδυασμός Εκτροφών	1%	25%	48%	20%	5%	1%	0	100%
17 Μικτή φυτική & ζωική παραγωγή	1%	18%	44%	26%	9%	2%	0	100%
18 Μικτή εκτροφή μηρυκαστικών	2%	15%	43%	29%	10%	2%	0	100%
19 Εκμ/σεις ΜΗ Ταξινομούμενες	79%	12%	6%	2%	1%	0%	0	100%
ΣΥΝΟΛΟ	20%	42%	26%	8%	3%	1%	0	100%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΣΔΕ

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι, από την επεξεργασία των στοιχείων του ΟΣΔΕ για το 2019 προκύπτει ότι **οι εκμεταλλεύσεις που έχουν κτηνοτροφική εξειδίκευση (το 13% του συνόλου των εκμεταλλεύσεων), παράγουν το 31,5% της συνολικής Τυπικής Αξίας Παραγωγής**, γεγονός που αναδεικνύει την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας ως βασικό εργαλείο ανάπτυξης της Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής, αλλά και **ως σημαντικό παράγοντα αύξησης του οικονομικού μεγέθους των εκμεταλλεύσεων**.

2.9.7. Η διάκριση σε αγροτικές, ενδιάμεσες και αστικές περιοχές

Με το 'χωρικό' κριτήριο διάκρισης σε τρεις τύπους περιοχών (κυρίως αγροτικές, ενδιάμεσες και κυρίως αστικές), επιβεβαιώνεται ο 'αγροτικός' χαρακτήρας των 11 από τις 13 ελληνικές περιφέρειες, όπως φαίνεται από τα στοιχεία του δείκτη πλαισίου **CI.3 Συνολική Έκταση-Κατανομή σε διαφόρους τύπους περιοχών** (Territory, Total area - Distribution of territory by type of region).

Πίνακας 2.32: Η διάκριση σε αγροτικές, ενδιάμεσες και αστικές περιοχές

	Συνολική Έκταση	Κυρίως Αγροτικές		Ενδιάμεσες		Κυρίως Αστικές	
	km ²	km ²	% στο σύνολο	km ²	% στο σύνολο	km ²	% στο σύνολο
ΕΕ	4.463.166	1.964.690	44,0	1.973.189	44,2	525.288	11,8
Ελλάδα	132.049	87.198	66,0	37.355	28,3	7.496	5,7
Ανατολ. Μακεδονία-Θράκη	14.179	4.667	32,9	9.512	67,1	0	0,0
Κεντρική Μακεδονία	19.166	12.253	63,9	3.231	16,9	3.682	19,2
Δυτική Μακεδονία	9.471	7.748	81,8	1.723	18,2	0	0,0

Ήπειρος	9.164	9.164	100,0	0	0,0	0	0,0
Θεσσαλία	14.051	6.021	42,9	8.030	57,1	0	0,0
Ιόνια Νησιά	2.306	1.668	72,3	638	27,7	0	0,0
Δυτική Ελλάδα	11.327	8.045	71,0	3.282	29,0	0	0,0
Στερεά Ελλάδα	15.561	15.561	100,0	0	0,0	0	0,0
Πελοπόννησος	15.511	13.215	85,2	2.296	14,8	0	0,0
Αττική	3.814	0	0,0	0	0,0	3.814	100,0
Β. Αιγαίο	3.854	2.944	76,4	910	23,6	0	0,0
Ν. Αιγαίο	5.305	2.593	48,9	2.712	51,1	0	0,0
Κρήτη	8.340	3.319	39,8	5.021	60,2	0	0,0

Πηγή: European Commission, Common Context Indicators, CI.3

2.9.8. Απασχόληση κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας

Από τα δεδομένα του **δείκτη πλαισίου C.13 Απασχόληση κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας** (Employment by economic activity), διαπιστώνουμε ότι, σε όρους ποσοστού απασχόλησης στη γεωργία, η χώρα εμφανίζει έναν ιδιότυπο 'δυσισμό', με δέκα περιφέρειες να βρίσκονται ψηλότερα ή πολύ ψηλότερα από τον εθνικό μέσο όρο και μόλις τρεις περιφέρειες (Αττική, Νότιο Αιγαίο, Ιόνια Νησιά) χαμηλότερα από τον μέσο όρο. Τη μεγαλύτερη εξάρτηση από τη γεωργική απασχόληση εμφανίζουν η Δυτική Ελλάδα (26,2%), η Πελοπόννησος (24,3%), η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη (21,1%), και η Θεσσαλία (20,8%).

Από την άλλη πλευρά, η Κεντρική Μακεδονία, η Στερεά Ελλάδα και η Θεσσαλία εμφανίζουν τα υψηλότερα ποσοστά στην απασχόληση στη βιομηχανία τροφίμων, ενώ τα Ιόνια Νησιά, το Νότιο Αιγαίο, τα Ιόνια Νησιά και η Κρήτη έχουν τα μεγαλύτερα ποσοστά απασχόλησης στον τουρισμό.

Πίνακας 2.33: Απασχόληση κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας (2017)

	Σύνολο			Γεωργία		Δάση		Βιομηχανία Τροφίμων		Τουρισμός	
	1000 άτομα	1000 άτομα	% στο σύνολο	1000 άτομα	% στο σύνολο	1000 άτομα	% στο σύνολο	1000 άτομα	% στο σύνολο	1000 άτομα	% στο σύνολο
ΕΕ27	199955,3	8007,9	4,0	515,5	0,3	4753,9	2,4	9515,7	4,8		
Ελλάδα	3911,0	434,2	11,1	3,4	0,1	124,7	3,2	380,9	9,7		
Αττική	1442,4	12,1	0,8	0,2	0,0	36,3	2,5	114,2	7,9		
Β. Αιγαίο	74,8	11,3	15,0			1,3	1,8	9,1	12,2		
Ν. Αιγαίο	133,0	5,8	4,4			2,0	1,5	36,8	27,7		
Κρήτη	253,0	41,2	16,3	0,0	0,0	7,4	2,9	39,9	15,8		
Ανατολ. Μακεδονία-Θράκη	214,6	45,3	21,1	0,7	0,3	6,7	3,1	18,3	8,5		
Κεντρική Μακεδονία	642,7	82,9	12,9	0,6	0,1	33,7	5,2	48,4	7,5		
Δυτική Μακεδονία	87,1	17,2	19,7	0,0	0,0	2,0	2,3	4,8	5,6		
Ήπειρος	112,7	16,3	14,4	0,0	0,0	3,0	2,7	13,2	11,7		
Θεσσαλία	253,2	52,8	20,8	0,4	0,2	10,5	4,2	20,4	8,1		
Ιόνια Νησιά	77,2	6,7	8,7			0,0	0,0	19,4	25,1		

Δυτική Ελλάδα	214,7	56,2	26,2	0,2	0,1	6,6	3,1	18,3	8,5
Στερεά Ελλάδα	194,2	35,1	18,1	1,1	0,6	8,6	4,4	17,1	8,8
Πελοπόννησος	211,4	51,4	24,3	0,2	0,1	6,6	3,1	20,8	9,8

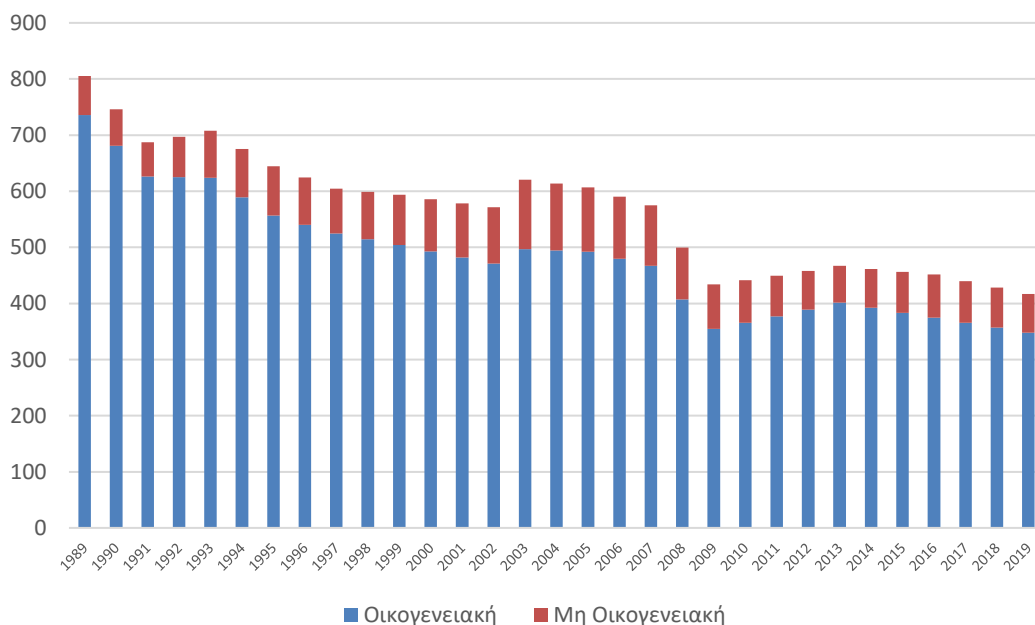
Πηγή: European Commission, Common Context Indicators, Cl.13

2.9.9. Το Ανθρώπινο Δυναμικό στην Ελληνική Γεωργία

Σύμφωνα με τον δείκτη πλαισίου CI 22, το εργατικό δυναμικό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην Ελλάδα ανέρχεται σε 1.198.390 άτομα το 2016, που αντιστοιχούσαν σε 457.150 MAE..

Ακολουθώντας τη μακροχρόνια τάση μείωσης της ανθρώπινης απασχόλησης στη γεωργία, παρατηρούμε ότι την τελευταία τριακονταετία, οι συνολικές MAE στην ελληνική γεωργία μειώθηκαν στο μισό. Εκτός από τη διαρκή υποκατάσταση ανθρώπινης από μηχανική εργασία, ένας άλλος πολύ σημαντικός λόγος για τη μείωση αυτή είναι και η οριστική αποχώρηση από τη γεωργία, πολλών αρχηγών γεωργικών εκμεταλλεύσεων, λόγω μεγάλης ηλικίας, καθώς και ο πολύ μικρός βαθμός ανανέωσης του ανθρώπινου δυναμικού, με την είσοδο νέων και νεοεισερχόμενων στη γεωργία. Τα θέματα αυτά αναλύονται διεξοδικά στον Ειδικό Στόχο 7. Μία από τις πρόσφατες απότομες μειώσεις συνέβη μετά το 2006, με την εφαρμογή της ενιαίας αποδεσμευμένης ενίσχυσης, που οδήγησε σε μερική εκτατικοποίηση της παραγωγής και κατά συνέπεια στον περιορισμό της απαιτούμενης εργασίας.

Διάγραμμα 2.42: Ανθρώπινη Απασχόληση (Χιλιάδες MAE³¹)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Farm Structure Surveys)

³¹ 1 MAE (Μονάδα Ανθρώπινης Εργασίας) = 1800 ώρες ετήσιας απασχόλησης στη γεωργία

Κατά τη διάρκεια της πρόσφατης κρίσης της ελληνικής οικονομίας, σημειώθηκε μια προσωρινή αύξηση της απασχόλησης στη γεωργία την περίοδο 2009-2013 κατά 33,0 χιλιάδες ΜΑΕ, εξέλιξη η οποία προφανώς σχετίζεται με την οικονομική κρίση και τον περιορισμό των ευκαιριών απασχόλησης σε εξωγεωργικές δραστηριότητες στις αγροτικές περιοχές. Την αμέσως επόμενη περίοδο όμως, μέχρι και το 2019 η συνολική απασχόληση μειώθηκε κατά 50,1 χιλ. ΜΑΕ.

Πολύ ενδιαφέρον παρουσιάζει η διάκριση μεταξύ οικογενειακής και μη οικογενειακής απασχόλησης, οι οποίες ακολούθησαν εντελώς διαφορετικές πορείες στις δύο αυτές υποπεριόδους της πρόσφατης κρίσης. Ειδικότερα, από το 2009 μέχρι το 2013 (μεσούσης της οικονομικής κρίσης), αυξάνεται σημαντικά η οικογενειακή απασχόληση ενώ μειώνεται η μη οικογενειακή, γεγονός που υποδηλώνει τη στρατηγική των οικογενειακών εκμεταλλεύσεων για δραστικό περιορισμό της ξένης εργασίας, λόγω έντονου περιορισμού της ρευστότητας, και κάλυψη των αναγκών τους σε εργασία από τα μέλη των ίδιων των νοικοκυριών. Η αντίθετη τάση σημειώνεται την περίοδο 2013-2019, που θα μπορούσε να ερμηνευθεί και ως συνέχιση της μακροχρόνιας τάσης για μείωση της οικογενειακής απασχόλησης και αύξηση (έστω και αργή) της μη οικογενειακής εργασίας εντός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

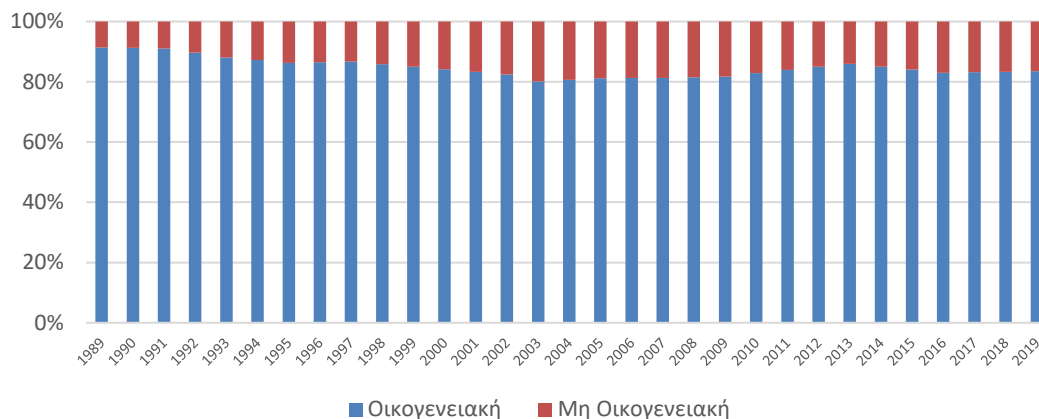
Πίνακας 2.34: Οι μεταβολές της ανθρώπινης απασχόλησης κατά την πρόσφατη κρίση (χιλ. ΜΑΕ)

	2009	2013	2019	2009-2013	2013-2019
Οικογενειακή	354,5	401,3	348,0	46,9	-53,3
Μη Οικογενειακή	79,5	65,7	68,9	-13,9	3,2
Συνολική	434,0	467,0	416,9	33,0	-50,1

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Farm Structure Surveys)

Επίσης, από τα επίσημα στατιστικά στοιχεία προκύπτει ότι στο σύνολο της ελληνικής γεωργίας, **η μη οικογενειακή απασχόληση ποτέ δεν ξεπέρασε το 20% της συνολικής** ανθρώπινης απασχόλησης. Η ξένη απασχόληση χρησιμοποιείται συχνά σε κρίσιμες φάσεις της παραγωγικής διαδικασίας (π.χ. συγκομιδή καρπών). Η εξάρτηση αυτή, σε έκτακτες περιόδους κρίσης, μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την παραγωγή (βλέπε πρόσφατα προβλήματα εξεύρεσης αλλοδαπών εργατών κατά τη συγκομιδή πυρηνοκάρπων, λόγω της πανδημίας του κορονοϊού). Η περαιτέρω εκμηχάνιση της ελληνικής γεωργίας (εάν είναι απαραίτητο και με την χρήση ομάδων κοινής χρήσης μηχανημάτων) ή με την εφαρμογή της τεχνολογίας και των μέσων που χρησιμοποιεί η γεωργία ακριβείας, ίσως μπορεί να περιορίσει το πρόβλημα. Ενδεχομένως λείπουν αντίστοιχα ερευνητικά αποτελέσματα, που να είναι όμως προσαρμοσμένα στα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της ελληνικής γεωργίας.

Διάγραμμα 2.43: Ποσοστιαία σύνθεση της Ανθρώπινης Απασχόλησης

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat (Farm Structure Surveys)

Σε ό,τι αφορά την **ανθρώπινη απασχόληση κατά Παραγωγική Εξειδίκευση**, παρατηρείται ότι **οι εξειδικευμένες στις δενδρώδεις καλλιέργειες εκμεταλλεύσεις** απασχολούν το μεγαλύτερο ποσοστό του ανθρώπινου δυναμικού στην Ελληνική γεωργία (**43,5%**), ενώ **το 28,7% απασχολείται στις εξειδικευμένες κτηνοτροφικές (αμιγείς και μικτές) εκμεταλλεύσεις (οι οποίες αντιπροσωπεύουν μόνον το 13% του συνόλου των εκμεταλλεύσεων)** και το 21,4% στις εξειδικευμένες σε ετήσιες καλλιέργειες. Αξίζει να σημειωθεί ότι τέσσερις ΤΟΠ απασχολούν το 60% του ανθρώπινου δυναμικού: Ελαιοκομία (21,2%), Αιγοπρόβατα (16,4%), Αροτραίες καλλιέργειες (12,1%) και Φρούτα και Εσπεριδοειδή (10,2%). Άρα η κτηνοτροφία δημιουργεί σημαντικές προϋποθέσεις αύξησης των θέσεων της απασχόλησης, παρόλο τον τεχνολογικό της εκσυγχρονισμό την τελευταία χρονική περίοδο (π.χ. με εισαγωγή αμελκτικών μηχανημάτων, κ.ά).

Πίνακας 2.35: Ανθρώπινη απασχόληση κατά ΤΟΠ (ΜΑΕ, 2016):

Τεχνικοοικονομικός Προσανατολισμός	ΜΑΕ	%	
Ελαιοκομία	97.020	21,2%	43,5%
Αμπελουργία	20.190	4,4%	
Φρούτα και εσπεριδοειδή	46.550	10,2%	
Συνδυασμοί μόνιμων καλλιεργειών	35.410	7,7%	
Δημητριακά, ελαιούχοι & πρωτεϊνούχοι σπόροι	20.500	4,5%	21,4%
Αροτραίες καλλιέργειες	55.160	12,1%	
Κηπευτικά θερμοκηπίου	13.710	3,0%	
Κηπευτικά υπαίθρου	5.980	1,3%	
Λοιπά κηπευτικά	2.680	0,6%	28,7%
Αιγοπρόβατα	74.770	16,4%	
Μικτή φυτική-ζωική παραγωγή	30.510	6,7%	
Βοοειδή	7.110	1,6%	
Συνδυασμοί αροτραίων καλλιεργειών-μηρυκαστικών	5.640	1,2%	

Μικτή εκτροφή μηρυκαστικών	3.470	0,8%	
Αγελαδοτροφία	3.230	0,7%	
Πτηνοτροφία	2.260	0,5%	
Αγελαδοτροφία-Βοοειδή	2.170	0,5%	
Χοιροτροφία	1.510	0,3%	
Μικτή εκτροφή, κυρίως καρποφάγων	570	0,1%	
Συνδυασμοί καρποφάγων	160	0,0%	
Πολυκαλλιέργειες	28.020	6,1%	
Εκμεταλλεύσεις μη ταξινομούμενες	530	0,1%	
Όλοι οι ΤΟΠ	457.150	100,0%	100,0%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat, Farm Structure Survey (Farm Labour Force)

Τέλος, αξίζει να επισημανθεί ότι η μείωση της συνολικής απασχόλησης στη γεωργία κατά την πρόσφατη δεκαετία της κρίσης, αναμφίβολα σχετίζεται και με τις μεταβολές που σημειώθηκαν στο πλήθος των εκμεταλλεύσεων την ίδια περίοδο και πιο συγκεκριμένα στις μεγάλες μειώσεις του πλήθους των εκμεταλλεύσεων στους ΤΟΠ της ελαιοκομίας και των δημητριακών (βλ. ενότητες 2.9.6.1 και 2.9.6.2).

Σημαντικές διαρθρωτικές μεταβολές σημειώνονται τα τελευταία χρόνια στην Ελληνική γεωργία. Με βάση τα στοιχεία της Eurostat, ο συνολικός αριθμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων μειώθηκε κατά 20% μετά το 2007, ενώ με βάση τα στοιχεία του ΟΣΔΕ, το μέσο μέγεθος της εκμετάλλευσης στη χώρα παραμένει σταθερό την τελευταία οκταετία, **περί τα 7,7 εκτάρια**. Μάλιστα το μέσο αυτό μέγεθος επιτυγχάνεται δια μέσου της εντατικής ενοικίασης εδαφών, καθώς **τα 2/3 περίπου της γεωργικής γης είναι ενοικιαζόμενα**. Η δυσκαμψία που παρατηρείται διαχρονικά για την αύξηση του φυσικού μεγέθους των εκμεταλλεύσεων (οι αιτίες είναι πολλές και δεν μπορούν να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά από το Στρατηγικό Σχέδιο), οδηγεί σε μονοσήμαντο προσανατολισμό εφαρμογής **πολιτικών αύξησης του οικονομικού μεγέθους των εκμεταλλεύσεων** (π.χ. κτηνοτροφία, κηπευτικά).

Η Ελληνική γεωργία χαρακτηρίζεται από σημαντική κλαδική ετερογένεια, με τρεις μεγάλες ομάδες παραγωγικών εξειδικεύσεων: α) μόνιμες καλλιέργειες, β) ετήσιες καλλιέργειες και γ) κτηνοτροφία. Το 2019, οι τρεις αυτές ομάδες αντιπροσώπευαν το 54,7%, το 25,4% και το 13,3% του συνόλου των εκμεταλλεύσεων της χώρας, αντίστοιχα. Πρώτη με διαφορά είναι η παραγωγική εξειδίκευση (Τεχνικοοικονομικός Προσανατολισμός/ΤΟΠ) της ελαιοκομίας (38,6% του συνόλου), η οποία μαζί με τις λοιπές μόνιμες καλλιέργειες (κυρίως άλλες δενδρώδεις όπως ροδακινιές, κερασιές, μηλιές, κ.λπ.) και τα εσπεριδοειδή αντιπροσωπεύει τις μισές εκμεταλλεύσεις της χώρας. Οι μόνοι ΤΟΠ στους οποίους σημειώθηκε αύξηση στον αριθμό των εκμεταλλεύσεων την περίοδο 2011-2019, είναι τα πρόβατα, τα βοοειδή, τα λοιπά αμπελοκομικά, τα κηπευτικά-άνθη και οι πολυκαλλιέργειες (δηλ. κλάδοι με υψηλά εισοδήματα κατά μέσο όρο).

Σημειώνεται ότι **το 13% των εκμεταλλεύσεων, που έχουν κτηνοτροφική εξειδίκευση, παράγει το 31,5% της συνολικής Τυπικής Αξίας Παραγωγής**, γεγονός που αναδεικνύει την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας ως βασικό εργαλείο ανάπτυξης της Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής, αλλά και **ως σημαντικό παράγοντα αύξησης του οικονομικού μεγέθους των**

εκμεταλλεύσεων. Οι εκμεταλλεύσεις των κτηνοτροφικών ΤΟΠ έχουν μέσο οικονομικό μέγεθος τετραπλάσιο από τους ΤΟΠ των δένδρωδών καλλιεργειών και διπλάσιο από τους ΤΟΠ των ετήσιων καλλιεργειών. Τα μεγαλύτερα μέσα οικονομικά μεγέθη έχουν οι ΤΟΠ των καρποφάγων (χοιροτροφία και πτηνοτροφία), των βοοειδών και των κηπευτικών-ανθέων. Τέσσερις ΤΟΠ απασχολούν το 60% του ανθρώπινου δυναμικού: Ελαιοκομία (21,2%), Αιγοπρόβατα (16,4%), Αροτραίες καλλιέργειες (12,1%) και Φρούτα και Εσπεριδοειδή (10,2%), όπου πολιτικές και ερευνητικά αποτελέσματα πρέπει να επικεντρωθούν στη μείωση της χειρωνακτικής εργασίας (συγκομιδή κ.λπ.).

2.10. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ

Η διαβούλευση στο πλαίσιο της εταιρικής σχέσης για την κατάρτιση του Στρατηγικού Σχεδίου της ΚΑΠ υλοποιείται σε δύο επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο αφορά στην ανοικτή «γενική» ενημέρωση – διαβούλευση που πραγματοποιήθηκε μέσω διαδικτύου και μέσω ανοικτών εκδηλώσεων – ημερίδων. Το δεύτερο επίπεδο αφορά στην «ειδική» ενημέρωση-διαβούλευση στο πλαίσιο της ομάδας σχεδιασμού του Ειδικού Στόχου 2, στην οποία συμμετείχαν ενεργά εκπρόσωποι του Συνδέσμου Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών, της Πανελλήνιας Ένωση Νέων Αγροτών, της Διεπαγγελματικής Οργάνωσης Βάμβακος, της Ένωσης Αρωματικών & Φαρμακευτικών Φυτών Ελλάδας, του Συλλόγου Ελλήνων Σποροπαραγωγών και Σποροφυτών, του Ελληνικού Γεωργικού Οργανισμού «ΔΗΜΗΤΡΑ», της Ειδικής Υπηρεσίας Συντονισμού Εφαρμογής, της Γενικής Διεύθυνσης Κτηνιατρικής, της Ειδικής Υπηρεσίας Εφαρμογής ΠΑΑ 2014-2020, της Διεύθυνσης Προγραμματισμού και Επιχειρησιακών Προγραμμάτων - Γενική Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης, του Γραφείου του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων και του Γραφείου του Γενικού Γραμματέα Αγροτικής Πολιτικής & Διαχείρισης Κοινοτικών Πόρων του ΥΠΑΑΤ.

Η «γενική» διαβούλευση βασίστηκε στην απάντηση 18 ερωτήσεων που σχετίζονταν με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ελληνική γεωργία σε όρους ανταγωνιστικότητας αλλά και προσαρμογής στις αυξημένες απαιτήσεις για το κλίμα, το περιβάλλον, την ασφάλεια και υγιεινή των τροφίμων, την ευζωία των ζώων, την αναγκαιότητα/σκοπιμότητα αλλαγών στον τρόπο εφαρμογής των παρεμβάσεων του 1ου Πυλώνα, την μελλοντική αρχιτεκτονική και την ιεράρχηση των προτεραιοτήτων του Στρατηγικού Σχεδίου της ΚΑΠ 2021-2027.

Άμεσα σχετιζόμενες με τον 2ο Ειδικό Στόχο είναι οι απαντήσεις στο ερώτημα 1.4 («Κατά τη γνώμη σας, ο αυξανόμενος διεθνής ανταγωνισμός, σε όρους τιμών γεωργικών προϊόντων, προέρχεται κυρίως από:»). Σύμφωνα με τις απαντήσεις που δόθηκαν, οι κύριες αιτίες που ο διεθνής ανταγωνισμός ασκεί πιέσεις στην παρουσία των ελληνικών γεωργικών στις διεθνείς αγορές είναι η περιορισμένη συλλογική οργάνωση των παραγωγών και οι δυσκολίες εφαρμογής δράσεων προώθησης και προβολής αγροτικών προϊόντων και τροφίμων (28,8%) και οι δυσκολίες εισόδου σε μεγάλες αγορές, λόγω απουσίας της αναγκαίας κρίσιμης μάζας και περιορισμένης τυποποίησης (25,6%). Επίσης, κατά 24,3% οι συμμετέχοντες απάντησαν, ότι οφείλεται στο υψηλό κόστος παραγωγής στην Ελληνική Γεωργία και σε μικρότερο ποσοστό (16%) οφείλεται στην απελευθέρωση του γεωργικού εμπορίου της ΕΕ με τρίτες χώρες.

Επιπλέον, από τις απαντήσεις στα 18 ερωτήματα προκύπτουν απαντήσεις που σχετίζονται με τον 2ο Ειδικό Στόχο, όπως ο αυξανόμενος διεθνής ανταγωνισμός, που θεωρείται η δεύτερη σε σπουδαιότητα πρόκληση που αντιμετωπίζει η ελληνική γεωργία για την περίοδο μετά το 2020, μετά την εξασφάλιση ενός δίκαιου και βιώσιμου εισοδήματος.

Η «ειδική» διαβούλευση βασίστηκε στη διενέργεια ειδικής συνεδρίας, στην οποία η συμμετοχή εξασφαλίστηκε τόσο με φυσική παρουσία, όσο και με ταυτόχρονη εξ αποστάσεως σύνδεση, λόγω περιοριστικών Μέτρων αντιμετώπισης της πανδημίας.

Μετά τις παρουσιάσεις που πραγματοποιήθηκαν σχετικά με το έργο της Υποομάδας, τα ευρήματα της ανάλυσης για Ειδικό Στόχο 2 και στοιχεία από την Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής ΠΑΑ 2014- 2020, η διαβούλευση εστιάστηκε σε θέματα που αφορούν τις Ιδιωτικές Επενδύσεις στον πρωτογενή τομέα (Σχέδια Βελτίωσης) και τον δευτερογενή τομέα (μεταποίηση γεωργικών προϊόντων). Για τα θέματα αυτά είχε αποσταλεί από πριν ειδικό σύντομο κείμενο με σχετικά ερωτήματα.

Τα θέματα που συζητήθηκαν και οι απαντήσεις που δόθηκαν μπορούν να ομαδοποιηθούν στις ακόλουθες ενότητες:

Οι Προσκλήσεις για τα Σχέδια Βελτίωσης

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα μέχρι τώρα είναι η πολύ μεγάλη χρονική καθυστέρηση μεταξύ των διαδοχικών προσκλήσεων για τα Σχ.Β. Οι τελευταίες τρεις προσκλήσεις πραγματοποιήθηκαν το 2006, το 2011 και το 2018, με αποτέλεσμα να δημιουργείται μία πίεση για επενδύσεις και μία πλασματική πίεση για τον γεωργό, ο οποίος δε γνωρίζει πότε θα ανακοινωθεί η επόμενη πρόσκληση. Έτσι δημιουργείται ανταγωνισμός, 'βαθμοθηρία' και αξιολόγηση επίσης υπό πίεση, επομένως και χορήγηση παρατάσεων που οδηγούν σε αύξηση των υποβαλλόμενων Σχ.Β. Γενικότερα δηλώνονται επενδύσεις που δεν χρειάζονται, με αποτέλεσμα να προκαλείται και μία τεχνητή πίεση στον προϋπολογισμό. Διαπιστώθηκε ότι πρόβλημα αποτελεί η ποιότητα της αίτησης του Σχ.Β., εξαιτίας της πίεσης χρόνου, που οδηγεί αναγκαστικά στην εξαγωγή προσκλήσεων χωρίς ώριμο Πληροφορικό Σύστημα. Ένα άλλο πρόβλημα είναι ότι τα κείμενα που ενσωματώνουν τις πολιτικές αυτές (ΠΑΑ, θεσμικό πλαίσιο μέτρου) δεν αλλάζουν εύκολα μετά την αρχική τους δημοσίευση. Προτάθηκε η επιδίωξη για καλύτερο συγχρονισμό της Ειδικής Υπηρεσίας Εφαρμογής του ΠΑΑ με τις εμπλεκόμενες 'κάθετες' Διευθύνσεις του ΥΠΑΑΤ, προκειμένου η πολιτική του ΥΠΑΑΤ να αποτυπώνεται τόσο στο ΠΑΑ όσο και στο θεσμικό πλαίσιο των Σχ.Β. στον σωστό χρόνο.

Επισημάνθηκε ότι τα Ορόσημα/Δείκτες που απαιτεί η ΕΕ, αναγκάζουν για χρονοδιαγράμματα προσκλήσεων. Σχετικά με τη συχνότητα των προσκλήσεων διατυπώθηκαν ποικίλες προτάσεις, όπως: α) προσκλήσεις ανά τακτά χρονικά διαστήματα, β) μία πρόσκληση σε κάθε Πρόγραμμα, λόγω περιορισμένων πόρων, γ) πρόβλεψη στο ΠΑΑ για συγκεκριμένο αριθμό προσκλήσεων, δ) ετήσιες και τακτικές προσκλήσεις, ήδη από την 1η ανακοίνωση του Μέτρου, καθώς και η ύπαρξη δύο προσκλήσεων ανά τρία έτη, ή ακόμα και 'ανοιχτή' πρόσκληση, μέχρι εξαντλήσεως του αντίστοιχου προϋπολογισμού.

Σύμφωνα με άλλη άποψη, η συχνότητα των προσκλήσεων πρέπει να σχετίζεται με δύο διαφορετικές κατηγορίες επενδύσεων μέσω των Σχ. Β.: για μεν τις επενδύσεις ίδρυσης/επέκτασης γεωργικών εκμεταλλεύσεων να εξεταστεί η εκδοχή 1- 2 προσκλήσεων σε όλη την προγραμματική περίοδο, για δε τις επενδύσεις μετεγκατάστασης, ετήσιες προσκλήσεις ή προκήρυξη πρόσκλησης κάθε 1,5 χρόνο.

Ως προς τη συγκριτική αξιολόγηση των υποψήφιων επενδυτών, διατυπώθηκαν δύο απόψεις: α) να γίνεται συγκριτική αξιολόγηση, μόνο όταν θα έχει καλυφθεί ο προϋπολογισμός, που θα πρέπει να έχουν οι εκάστοτε προσκλήσεις. Παράλληλα, να οριστεί ελάχιστη βαθμολογία και να μην υπάρχουν επιλαχόντες, για να μην είναι άχρηστη η πρόταση, καθώς για κάθε Πρόσκληση απαιτείται χρόνος. β) να υπάρχει βαθμολόγηση σε όλες τις προσκλήσεις, μέχρι εξαντλήσεως του προϋπολογισμού. Ιδιαίτερα στο πλαίσιο πιθανής 'ανοικτής' πρόσκλησης, πρέπει να υπάρχει μεταξύ των επενδυτών συγκριτική αξιολόγηση, εφόσον είναι επιταγή από την ΕΕ. Δηλαδή, να

εισάγονται πάντα οι καλύτεροι, να υπάρχει 'βάση' βαθμολογίας και αφού καλυφθεί ο προϋπολογισμός, να διακοπεί η ένταξη επενδυτικών σχεδίων. Η συγκριτική αξιολόγηση είναι υποχρέωση και αναμένεται σειρά Κανονισμών σχετικά με το θέμα αυτό.

Μια από τις παρενέργειες των χρονικών καθυστερήσεων μεταξύ υποβολής, έγκρισης και υλοποίησης των επενδύσεων μέσω των Σχ.Β., αφορά τις 'τεχνητές παραδοχές' που γίνονται κατά τη σύνταξη ενός Σχ.Β., αφού, στην πράξη, ένας επενδυτής συζητά επενδυτικά σχέδια που θα υλοποιηθούν μετά από 2-4 χρόνια και πρέπει να διαθέτει περισσότερα 'μόρια' σε σχέση με άλλους.

Η Στοχοθέτηση των Σχεδίων Βελτίωσης

Στη φάση της κατάθεσης των αιτήσεων των Σχ.Β, θα πρέπει να έχει τεθεί συγκεκριμένος στόχος για την εκμετάλλευση που θα πραγματοποιήσει το Σχ.Β. και μετά από κάποιο χρονικό διάστημα, παραδείγματος χάριν 5 έτη αργότερα, να εξεταστεί η επίτευξη ή μη του στόχου με αιτιολογία.

Η μέχρι τώρα εμπειρία δείχνει ότι, ενώ τα Σχ.Β. αποτελούν το μοναδικό 'κανάλι' για την ενίσχυση επενδύσεων στον πρωτογενή τομέα, δυστυχώς καλύπτουν μόνο ένα μικρό κομμάτι της γεωργίας και έχουν χρηματοδοτήσει κυρίως τις αγορές γεωργικών μηχανημάτων (ελκυστήρες). Κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης έγιναν επενδύσεις στη δενδροκομία, κυρίως αναδιάρθρωση ποικιλιών, αλλά και νέες φυτεύσεις, όπου μέσω των Σχ.Β. χρηματοδοτείται μόνο η αγορά δενδρυλλίων, ενώ θα έπρεπε να υπάρχει ενίσχυση έως ότου η φυτεία να φτάσει σε οικονομική αυτοδυναμία. Επίσης, στις επενδύσεις της κτηνοτροφίας, από τα Σχ.Β. δεν χρηματοδοτείται η αγορά ζώων και πάρα πολλές από τις επενδύσεις έγιναν αποκλειστικά με αυτοχρηματοδότηση. Επομένως, τα Σχ.Β. θα πρέπει να ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες της ελληνικής γεωργίας.

Τονίστηκε επιπλέον η ανάγκη για την ανάπτυξη της εγχώριας παραγωγής μηχανολογικού εξοπλισμού, ο οποίος να είναι προσαρμοσμένος στις ιδιαίτερες απαιτήσεις και τα χαρακτηριστικά της ελληνικής υπαίθρου και των κλάδων παραγωγής. Πολύ συχνά τα απαραίτητα μηχανήματα εισάγονται από το εξωτερικό, τα οποία όμως δεν καλύπτουν τις εγχώριες ανάγκες και είναι υψηλού κόστους. Σε σχέση με τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά, αναφέρθηκε το παράδειγμα της Σερβίας και της Βουλγαρίας, όπου οι καλλιεργούμενες εκτάσεις είναι πάρα πολύ μεγάλες και τα μηχανήματα που κατασκευάζονται (π.χ. ελκυστήρες) καλύπτουν τις ανάγκες των συγκεκριμένων χωρών, δεν ταιριάζουν όμως στα ελληνικά δεδομένα, ενώ η εξόφλησή τους, καθυστερεί σε βάθος χρόνου, λόγω του υψηλού τους κόστους.

Η συμβουλευτική υποστήριξη και οι κατευθύνσεις για τις γεωργικές επενδύσεις

Δεδομένου ότι πολλές φορές ο υποψήφιος επενδυτής δεν γνωρίζει πού να επενδύσει, διαπιστώθηκε ότι οι μελετητές οφείλουν να βοηθούν τον εν δυνάμει δικαιούχο ώστε το επενδυτικό σχέδιο να ανταποκρίνεται στις ανάγκες του.

Στην μέχρι τώρα εφαρμοζόμενη διαδικασία, η εργασία του μελετητή ουσιαστικά ολοκληρώνεται με την κατάθεση του Σχ.Β. Όμως, τονίστηκε ότι, καθώς υπάρχει έλλειψη πραγματικών γεωργικών συμβουλών, οι γεωτεχνικοί-μελετητές σύνταξης των Σχ.Β. έχουν ευθύνη. Πρέπει να υφίσταται ουσιαστική καθοδήγηση (mentoring) και συμβουλευτική υποστήριξη (consulting) στις

γεωργικές εκμεταλλεύσεις (ενδεχομένως και στη μεταποίηση) κατά τον σχεδιασμό των επενδύσεών τους. Επιπρόσθετα, ο επενδυτής πρέπει να απευθύνεται σε μελετητή, ο οποίος να διαθέτει τις κατάλληλες τεχνικοοικονομικές γνώσεις και η συμβολή του μελετητή θα πρέπει να συνεχίζεται και μετέπειτα, κατά την υλοποίηση και κατά την χρησιμοποίηση της επένδυσης, ή εναλλακτικά αυτό να το κάνει ανεξάρτητος σύμβουλος. Θα πρέπει δηλαδή να υποστηριχθεί η επένδυση σε όλη τη διαδικασία, από την αρχική σύλληψη της ιδέας, μέχρι την υλοποίηση και την χρησιμοποίησή της.

Η ανάγκη για μικρά Σχέδια Βελτίωσης

Στο πλαίσιο της ευρύτερης στρατηγικής για την προώθηση των γεωργικών επενδύσεων, στη διαβούλευση τονίστηκε η ανάγκη για εφαρμογή μικρών Σχ.Β. Αυτά πρέπει να αφορούν την επίλυση πολύ συγκεκριμένων και σοβαρών προβλημάτων γεωργικών εκμεταλλεύσεων, σε στοχευμένες παραγωγικές εξειδικεύσεις (π.χ. προβατοτροφικών ή θερμοκηπιακών εκμεταλλεύσεων) και ενδεχομένως με περιφερειακή εξειδίκευση. Το όριο προϋπολογισμού πρέπει να είναι περιορισμένο, ενώ θα πρέπει να είναι εύχρηστη (και σε ηλεκτρονική μορφή) η συμπλήρωση της σχετικής αίτησης/τεχνικοοικονομικής μελέτης. Με τον τρόπο αυτό, θα επιτρέπεται η πολύ γρήγορη αξιολόγηση και η έγκριση ή η απόρριψη της πρότασης και κατά συνέπεια θα διευκολύνεται η γρήγορη υλοποίηση του σχεδίου.

Η ειδική αναφορά στα Αρωματικά και Φαρμακευτικά Φυτά

Ειδικότερη αναφορά έγινε στην ανάγκη ενίσχυσης του κλάδου των Αρωματικών και Φαρμακευτικών Φυτών (ΑΦΦ), π.χ. στην πρόσφατη ίδρυση Ινστιτούτου Αρωματικών και Φαρμακευτικών Φυτών στο ΓΠΑ σε σύμπραξη τριών (3) εξειδικευμένων Εργαστηρίων (καλλιέργεια, μεταποίηση, επιχειρηματικότητα). Ο συγκεκριμένος κλάδος μπορεί να δώσει πολύ υψηλά εισοδήματα, σε περίπτωση που εφαρμόζονται σωστά οι καλλιεργητικές εργασίες. Επιπλέον, υπάρχουν προϊόντα που αξιοποιούνται ως πρώτη ύλη από τις επιχειρήσεις παραγωγής φαρμάκων και κοσμετολογίας. Για τη χρήση καλλιεργειών του κλάδου των αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών είναι πολύ σημαντική η εκ των προτέρων εύρεση αγορών και να έπεται η παραγωγή.

Η δικτύωση των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στα ΑΦΦ, με τα πανεπιστήμια που παράγουν αντίστοιχο ερευνητικό έργο, αναφέρθηκε ως κομβικό στοιχείο για τη βελτίωση των συνθηκών του όλου κλάδου.

Επιπλέον, για τα ΑΦΦ πραγματοποιούνται ήδη έξι επενδύσεις στο Μέτρο της πρώτης μεταποίησης γεωργικών προϊόντων, που δεν θεωρούνται λίγες, αρκεί να υπάρχουν επαρκείς ποσότητες πρωτογενών προϊόντων για μεταποίηση.

Η επενδύσεις στην πρώτη μεταποίηση γεωργικών προϊόντων

Η μέχρι σήμερα εμπειρία από την εφαρμογή του Μέτρου δείχνει ότι το 60% των σχετικών επενδύσεων αφορούν ιδρύσεις νέων επιχειρήσεων και το 40% εκσυγχρονισμό/μετεγκατάσταση. Το 43% των αιτήσεων αφορούσε τα οπωροκηπευτικά, στη συνέχεια το γάλα, τον οίνο κ.λπ. Με την οικονομική κρίση, μεταφέρθηκαν περίπου 280 επενδύσεις από την προηγούμενη

προγραμματική περίοδο στην τωρινή. Πραγματοποιήθηκαν συνολικά 100 έργα, με 45 εκ. ευρώ δημόσια δαπάνη και 30 εκ. ευρώ Κοινοτική συμμετοχή.

Μέσα από τις επενδύσεις αυτές, οι επιχειρήσεις επέλεξαν κατάλληλο προσωπικό και δημιούργησαν ιστοσελίδες, με αποτέλεσμα να προβάλλουν καλύτερα τα προϊόντα τους, προϊόντα ελληνικά, από τα κορυφαία στον κόσμο. Ως αποτέλεσμα, αυξήθηκε η εξωστρέφεια πολλών επιχειρήσεων, γεγονός που αποτυπώνεται και στην αύξηση των εξαγωγών.

Είναι προφανής η συμπληρωματικότητα του Μέτρου με τις επενδύσεις στην πρωτογενή παραγωγή, αφού χωρίς αυτές δεν θα υπάρχει επαρκής πρώτη ύλη για τις μεταποιητικές επιχειρήσεις τροφίμων. Τονίστηκε επίσης η ανάγκη για εισαγωγή καινοτομιών, η οποία και θα συμβάλει στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων.

Μια πιθανή δράση για να ενθαρρυνθούν οι νέες επενδύσεις κεφαλαίων θα μπορούσε να είναι η πριμοδότηση και καθιέρωση 'πόντων' για την περίπτωση εισαγωγής κεφαλαίων από το εξωτερικό, όπως συνέβει στο παρελθόν, που η πριμοδότηση έγινε λόγω των ελέγχων στην κίνηση των κεφαλαίων (Capital Controls). Θα πρέπει να δοθεί προσοχή στην προσέγγιση επενδύσεων στο Χρηματοδοτικό Σύστημα, καθώς και στο 'factoring', το οποίο θα μπορούσε να προταθεί ως λύση για έγκαιρα λογιστικά στοιχεία και για την εκχώρηση απαιτήσεων, αφού προηγηθεί η εξέταση της ασφάλειας που παρέχει. Η τροποποίηση του διοικητικού μοντέλου των επιχειρήσεων, ώστε να μην είναι προσωποπαγείς, είναι μια ακόμα αναγκαία ενέργεια για την μακροπρόθεσμη ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων.

Η αδυναμία ένταξης σε αναπτυξιακά προγράμματα, επιχειρήσεων που υλοποιούν σχέδια εξυγίανσης

Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα που επισημάνθηκε, αφορά αρκετές επιχειρήσεις που υλοποιούν σχέδια εξυγίανσης, ως αποτέλεσμα των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης της τελευταίας δεκαετίας. Το πρόβλημα είναι ότι οι επιχειρήσεις αυτές αποκλείονται τόσο από τα χρηματοδοτικά εργαλεία που υλοποιούνται για την ανάσχεση των επιπτώσεων της πανδημίας του Κορωνοϊού όσο και από τα επενδυτικά και αναπτυξιακά προγράμματα της Ε.Ε.

Τέλος, η απλούστευση των διαδικασιών, η μείωση της γραφειοκρατίας και η δημιουργία αποτελεσματικού πληροφορικού συστήματος, τονίστηκε από όλους όσοι συμμετείχαν στη διαβούλευση. Τονίστηκε ότι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες για την καθυστέρηση σε όλα τα στάδια έγκρισης και υλοποίησης των Σχ.Β., ήταν η εμπλοκή με το Πληροφορικό Σύστημα Κρατικών Ενισχύσεων, χωρίς το οποίο αυτή τη στιγμή δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιηθούν πληρωμές. Παρομοίως στο μέτρο της μεταποίησης, αν και έχει μειωθεί η γραφειοκρατία, υπάρχουν ακόμα μεγάλα περιθώρια βελτίωσης με τη χρήση αντίστοιχου πληροφορικού συστήματος.

2.11. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Διαχρονικά (2005-2018) αμετάβλητη παραμένει η Συνολική Παραγωγικότητα των Συντελεστών Παραγωγής (Total factor productivity) στην Ελληνική γεωργία, δηλαδή το αθροιστικό αποτέλεσμα της επίδρασης των τεχνολογικών μεταβολών και των μεταβολών στην τεχνική αποτελεσματικότητα και αποτελεσματικότητα κλίμακας (μεγέθους), ενώ στην ΕΕ αυξήθηκε κατά 10% την ίδια περίοδο. Οι πενιχρές αυτές επιδόσεις οφείλονται κατά κύριο λόγο στην αναποτελεσματική χρησιμοποίηση της τεχνολογίας και κατά δεύτερο λόγο στην αναποτελεσματικότητα της κλίμακας παραγωγής, δηλ. του μεγέθους των εκμεταλλεύσεων.

Σημαντική αύξηση της παραγωγικότητας παρουσιάζεται στην αιγοπροβατοτροφία και τα κηπευτικά, δηλαδή σε δυο δυναμικούς και ελπιδοφόρους κλάδους με υψηλό μέσο εισόδημα/εκμετάλλευση (όπως παρουσιάστηκε στον 1^ο ειδικό στόχο) ενώ έντονη πτώση της παραγωγικότητας εμφανίζεται σε κλάδους ιδιαίτερα επιδοτούμενους, όπως οι λοιπές αροτραίες καλλιέργειες (καπνός, βαμβάκι, ζαχαρότευτλα κ.λπ.), η μικτή φυτική παραγωγή (περιλαμβάνονται αροτραίες καλλιέργειες, ελαιοκομία) και τα βοοειδή. Πτώση της παραγωγικότητας εμφανίζεται επίσης σε φθίνοντες παραδοσιακούς κλάδους (αμπελοκαλλιέργεια). Ο κρίσιμος αυτός δείκτης θα μπορούσε να αυξηθεί με την ορθολογική εισαγωγή τεχνολογικών καινοτομιών, την ουσιαστική εκπαίδευση των γεωργών, την εκτεταμένη και στοχευμένη χρήση γεωργικών συμβουλών, την αύξηση των επενδύσεων και κυρίως τον επανακαθορισμό του τρόπου εφαρμογής των Σχεδίων Βελτίωσης και των επενδύσεων της πρώτης μεταποίησης. Ίσως είναι ένας οδικός χάρτης διαρθρωτικών παρεμβάσεων που μπορεί να φέρει πολύ θετικά αποτελέσματα όσον αφορά την ανάπτυξη της γεωργίας, χωρίς την δέσμευση υπέρογκων χρηματοδοτικών πόρων.

Την τελευταία 20ετία (1999-2019), ανάλογη απόκλιση μεταξύ της χώρας και του μέσου όρου της ΕΕ εμφανίζει και η παραγωγικότητα της εργασίας (η Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανά απασχολούμενο ή ανά Μονάδα Ανθρώπινης Εργασίας, αμειβόμενης και μη). Η απόκλιση αυτή εμφανίζει την παραγωγικότητα της εργασίας στην ελληνική γεωργία να αντιστοιχεί στο 65% του μέσου όρου της ΕΕ το 2019 ως αποτέλεσμα κυρίως έλλειψης επενδύσεων, που αφορούν την ορθολογική ή και συλλογική εκμηχάνιση της γεωργίας, που θα υποκαθιστούσε αξιόπιστα την ανθρώπινη εργασία. Η κατάσταση στους κλάδους της μεταποίησης τροφίμων, ποτών και καπνού, είναι πολύ καλύτερη, αφού η μέση ΑΠΑ ανά απασχολούμενο για την τριετία 2015-2017 διαμορφώθηκε στο 85,4% του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Η τιμή του δείκτη αναδεικνύει τον δυναμισμό της μεταποίησης ως προς την επενδυτική δραστηριότητα και την ικανότητά της να λειτουργήσει ως κινητήρια δύναμη, που θα οδηγήσει και τον πρωτογενή τομέα σε αναπτυξιακή τροχιά.

Οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου στην Ελληνική γεωργία έχουν ανακάμψει ελαφρά μετά το 2015, παρόλα αυτά, όπως διαπιστώνει πρόσφατη έρευνα της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων, υφίσταται ένα χρηματοδοτικό κενό (ζήτηση – προσφορά δανείων) της τάξης των 4,5 έως 14,3 δισεκ. €. Την περίοδο 2008-2017 πραγματοποιήθηκαν συνολικά ακαθάριστες επενδύσεις ύψους 21,8 δισεκατ. € σε ολόκληρο τον αγροδιατροφικό τομέα, από τις οποίες το

59,5% στην πρωτογενή παραγωγή, το 18,6% στη μεταποίηση τροφίμων και το 11,4% στο χονδρικό εμπόριο τροφίμων-ποτών-καπνού.

Κατά την περίοδο της πρόσφατης οικονομικής κρίσης, στο σύνολο των κλάδων του αγροδιατροφικού τομέα, τη σχετικά μεγαλύτερη ανθεκτικότητα παρουσίασε η μεταποίηση τροφίμων, όπως προκύπτει από τις σχετικά μικρότερες μειώσεις που εμφάνισε στις συνολικές ακαθάριστες επενδύσεις, τον αριθμό των επιχειρήσεων και το συνολικό καθαρό πάγιο κεφάλαιο, καθώς και από την αύξηση στον συνολικό αριθμό των απασχολούμενων, κατά 36,7%. Με δεδομένη τη μείωση των συνολικών επενδύσεων και τον σχεδόν σταθερό αριθμό των επιχειρήσεων της μεταποίησης τροφίμων, η αύξηση αυτή στον αριθμό των απασχολούμενων σημαίνει, κατά πάσα πιθανότητα, ότι οι επιχειρήσεις του εν λόγω κλάδου είχαν ήδη εγκατεστημένο αναξιοποίητο παραγωγικό δυναμικό, το οποίο και αξιοποίησαν μέσα στην κρίση, απασχολώντας μεγαλύτερο αριθμό εργαζομένων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν ορισμένοι υποκλάδοι της μεταποίησης, όπως αυτοί που αφορούν την επεξεργασία φρούτων-λαχανικών, την παραγωγή χυμών, τα παγωτά, τα έτοιμα γεύματα, τη ζυθοποιία, τα αναψυκτικά κ.ά.

Παρά την πρόσφατη βελτίωση, το πρόβλημα της αποεπένδυσης στην Ελληνική γεωργία παραμένει οξύτατο και υπονομεύει τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα και ανταγωνιστικότητά της. Αυτό αποτυπώνεται ανάγλυφα στις τιμές του δείκτη *επενδύσεις προς αποσβέσεις*, ο οποίος κατά μέσο όρο, για τις εκμεταλλεύσεις του ΔΙΓΕΛΠ ήταν μόλις 22,7% την περίοδο 2004-2006, έπεσε στο 16,3% στα πρώτα χρόνια της κρίσης και ανέκαμψε στο 31,3% την περίοδο 2015-2017, δηλαδή υπολείπεται κατά πολύ του 100%. Κι' αυτό, παρότι το επενδεδυμένο κεφάλαιο είναι αξιόλογο σε αρκετούς ΤΟΠ και μεμονωμένες γεωργικές εκμεταλλεύσεις.

Οι ιδιωτικές επενδύσεις στην πρωτογενή παραγωγή που ενισχύθηκαν μέσω των Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) των προγραμματικών περιόδων 2007-2013 και 2014-2020 (πραγματοποιήθηκαν από το 2011 έως και το 2018), ανήλθαν συνολικά σε περίπου 865,2 εκατ. € και έχουν συμβάλει στην αύξηση του οικονομικού μεγέθους των εκμεταλλεύσεων, στη βελτίωση της παραγωγικότητας της εργασίας στη γεωργία και εν μέρει στην αλλαγή της παραγωγικής εξειδίκευσης των εκμεταλλεύσεων. Οι επενδύσεις αυτές **αντιστοιχούν περίπου στο 6,7% των συνολικών επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν στην πρωτογενή παραγωγή της χώρας την ίδια χρονική περίοδο.**

Επίσης, μέσω των ΠΑΑ 2007-2013 και 2014-2020 έχουν μέχρι τώρα πραγματοποιηθεί συνολικές επενδύσεις 280,12 εκατ. € (152,58 εκατ. € + 127,54 εκατ. €) στην πρώτη μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων. **Για την τριετία 2014-2016, οι εν λόγω επενδύσεις αντιστοιχούν στο 18% των συνολικών επενδύσεων στους τομείς αυτούς.**

Η σχέση του ύψους των χρησιμοποιούμενων δαπανών ανά 1€ παραγόμενης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής είναι δείκτης ανταγωνιστικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Ο δείκτης αυτός εξετάζεται στις παραγωγικές εξειδικεύσεις (Τεχνικοοικονομικοί Προσανατολισμοί/ΤΟΠ) των εκμεταλλεύσεων του δείγματος εκμεταλλεύσεων του ΔΙΓΕΛΠ για την χώρα. Στις παραγωγικές εξειδικεύσεις «Σιτηρά, ελαιούχοι και πρωτεϊνούχοι σπόροι», «Λοιπές αροτραίες καλλιέργειες», «Αμπελοκαλλιέργεια», «Βοοειδή κρεοπαραγωγής» και «Καρποφάγα» παρατηρείται υψηλότερο ύψος αξίας **ενδιάμεσης κατανάλωσης ανά 1€ παραγόμενης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής** απ' ό,τι, στον αντίστοιχο μέσο όρο της ΕΕ. Εκτός ίσως από

τη διαφορά τιμών των εισροών μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών, το χαρακτηριστικό αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα **χαμηλότερου βαθμού αποτελεσματικότητας στην χρήση τους**. Αλλωστε και η ανάλυση της συνολικής παραγωγικότητας (TFP) αναδεικνύει αντίστοιχα προβλήματα.

Όμως, σε δυο παραγωγικές εξειδικεύσεις που σχετίζονται με την αιγοπροβατοτροφία («**Πρόβατα και Αίγες**» και «**Μικτή φυτική και ζωική παραγωγή**») το ύψος της χρησιμοποιούμενης ενδιάμεσης κατανάλωσης ανά 1€ παραγόμενης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής είναι χαμηλότερο απ' ό,τι, στον αντίστοιχο μέσο όρο της ΕΕ, ως αποτέλεσμα της **εκτεταμένης χρήσης των ελληνικών φυσικών βοσκότοπων στην διατροφή των αιγοπροβάτων**.

Σχεδόν σε όλες τις παραγωγικές εξειδικεύσεις, το ύψος των **αποσβέσεων** ανά 1€ παραγόμενης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής είναι υψηλότερο στην Ελλάδα έναντι του μ.ο. της ΕΕ. Το χαρακτηριστικό αυτό, εκτός ίσως από την ύπαρξη διαφορετικού επιπέδου τιμών των στοιχείων μόνιμου και ημιμόνιμου κεφαλαίου μεταξύ των χωρών της ΕΕ, αναδεικνύει το ενδεχόμενο ύπαρξης φαινομένων αναποτελεσματικότητας κλίμακας, δηλαδή ανορθολογικού (πλεονάζοντος) ύψους επενδυμένου κεφαλαίου έναντι του μεγέθους των αντίστοιχων εκμεταλλεύσεων. Εξαιρέση αποτελούν οι παραγωγικές εξειδικεύσεις των βοοειδών, των καρποφάγων και της μικτής φυτικής και ζωικής παραγωγής, όπου το χαμηλότερο ύψος αποσβέσεων ανά 1€ παραγόμενης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής στην Ελλάδα, έναντι του μ.ο. των άλλων χωρών της ΕΕ, δείχνει και την ενδεχόμενη ανάγκη περαιτέρω εντατικοποίησης της παραγωγής, μέσω **πρόσθετων επενδύσεων, οι οποίες αφορούν κυρίως την αύξηση του βόειου και χοιρινού κρέατος, που είναι για την χώρα, δυο προϊόντα έντονα ελλειματικά**.

Σε όλες τις εξεταζόμενες παραγωγικές εξειδικεύσεις, οι **λοιπές δαπάνες χρησιμοποίησης ξένων συντελεστών παραγωγής** (ενοίκιο ξένων εδαφών, αμοιβή ξένης εργασίας και καταβαλλόμενοι τόκοι ξένων κεφαλαίων, ή Total External Factors) ανά 1€ παραγόμενης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής, είναι χαμηλότερες στην Ελλάδα σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ. Το χαρακτηριστικό αυτό τονίζει τον **οικογενειακό χαρακτήρα της ελληνικής γεωργίας, που φαίνεται να είναι περισσότερο έντονος στην χώρα σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ**.

Επίσης, με τη χρήση των κριτηρίων του Γεωργικού Οικογενειακού Εισοδήματος (ΓΟΕ) ανά εργαζόμενο μέλος της οικογένειας εντός της γεωργικής εκμετάλλευσης και του ποσοστού συμμετοχής των εσόδων από την αγορά στο ΓΟΕ, προέκυψε ότι οι πιο ανθεκτικοί ΤΟΠ είναι των καρποφάγων, των κηπευτικών, των δενδρωδών καλλιεργειών και του συνδυασμού μόνιμων καλλιεργειών.

Η ανάλυση του εξωτερικού εμπορίου πραγματοποιήθηκε για τα πρωτογενή γεωργικά προϊόντα, τα προϊόντα των μεταποιητικών κλάδων τροφίμων-ποτών-καπνού, καθώς και το εκκοκκισμένο βαμβάκι. Από την ανάλυση προκύπτει ότι κατά τη διάρκεια της τελευταίας 15ετίας, **η αξία των εξαγωγών** όλων αυτών των προϊόντων υπερδιπλασιάστηκε, ενώ η αξία των εισαγωγών **αυξήθηκε κατά 37%**, με αποτέλεσμα **το έλλειμμα του αγροτικού εμπορικού ισοζυγίου να μειωθεί από τα 2,1 δισεκ € στα 623 εκατ. €**. Την πρώτη πεντάδα των πιο δυναμικών **εξαγωγικών προϊόντων** αποτελούν **το βαμβάκι, τα ψάρια, τα λαχανικά παρασκευασμένα ή διατηρημένα χωρίς ξίδι, τα τυριά και το ελαιόλαδο**. Η Ιταλία και η Γερμανία καταλαμβάνουν σταθερά τις δύο πρώτες θέσεις, συγκεντρώνοντας το 2019 το 1/4 των συνολικών εξαγωγών. Η αξία των **εξαγωγών των μεταποιημένων προϊόντων αυξήθηκε κατά 70% την περίοδο**

2009-2019, έναντι αύξησης κατά 26% της αξίας των πρωτογενών προϊόντων, γεγονός αναμφίβολα θετικό, δεδομένου ότι **τα μεταποιημένα προϊόντα δημιουργούν πολύ μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία**, η οποία και διαχέεται σε μεγαλύτερο τμήμα του παραγωγικού ιστού της Ελληνικής οικονομίας.

Τα κρέατα (κυρίως χοιρινό και βόειο), μαζί με τις ζωοτροφές, αποτελούν περισσότερο από το 1/4 της συνολικής αξίας των εισαγωγών. Ακολουθούν τα ψάρια και μαλάκια, τα τυριά, τα ποτά, τα τσιγάρα-πούρα-επεξεργασμένος καπνός, τα γάλατα, το σιτάρι και ο καφές. Στις εισαγωγές κυριαρχούν τα μαζικής παραγωγής-αδιαφοροποίητα προϊόντα (“commodities”), όσο και άλλα πρωτογενή προϊόντα, όπως τα κτηνοτροφικά σιτηρά. Επίσης, σε τρεις κατηγορίες προϊόντων, εκτός από μεγάλες εισαγωγές, έχουμε ταυτόχρονα και αυξανόμενες εξαγωγές, με αποτέλεσμα να βελτιώνεται αισθητά η ανταγωνιστικότητά τους. Πρόκειται για: 1) τα ψάρια και μαλάκια, 2) τα τυριά, 3) τα τσιγάρα-πούρα-επεξεργασμένος καπνός.

Ο εγχώριος αγροδιατροφικός τομέας δημιουργεί ένα πολύ ισχυρό πλέγμα ενδοκλαδικών και διακλαδικών σχέσεων στην Ελληνική οικονομία, το οποίο μπορεί και πρέπει να ενισχυθεί ακόμα περισσότερο με στοχευμένες ενέργειες, εξειδικευμένες σε κλαδικό και χωρικό επίπεδο. Εξασφαλίζει επίσης πολύ υψηλό βαθμό αυτάρκειας στην εγχώρια αγορά, σε έναν πολύ μεγάλο αριθμό προϊόντων.

Από το 2008 και μετά, οι τιμές βασικών γεωργικών προϊόντων στην ΕΕ (ιδιαίτερα για το μοσχάρι κρέας, το βούτυρο και τη ζάχαρη) έχουν συγκλίνει σημαντικά προς τις τιμές της διεθνούς αγοράς.

Ένας σημαντικός θεσμός, που μπορεί να βοηθήσει τον ευρωπαϊκό γεωργικό τομέα να αντιμετωπίσει αποτελεσματικότερα την αστάθεια της αγοράς και να εξασφαλίσει περισσότερη διαφάνεια, είναι τα **παρατηρητήρια τιμών** για μια σειρά προϊόντων, τα οποία ενημερώνονται τακτικά με ένα ευρύ φάσμα δεδομένων της αγοράς, την παραγωγή, τις τιμές και το εμπόριο. Έχουν ήδη ιδρυθεί από την ΕΕ παρατηρητήρια τιμών για τις αγορές των αροτραίων καλλιεργειών, της ζάχαρης, του κρέατος, του γάλακτος, των οπωροκηπευτικών και του κρασιού.

Σύμφωνα με πρόσφατα ερευνητικά δεδομένα, στις αγορές της τομάτας και του αγγουριού, οι οποίες ρυθμίζονται από την Κοινή Οργάνωση Αγοράς φρούτων και λαχανικών, οι παραγωγοί είναι λιγότερο ευάλωτοι σε μεταβολές των τιμών καταναλωτή. Αντίθετα, στη μη ρυθμιζόμενη αγορά της πατάτας, οι παραγωγοί επηρεάζονται από τα φαινόμενα διάχυσης (spillover effects) από τους καταναλωτές. Εάν οι παραγωγοί είναι οργανωμένοι σε έναν συνεταιρισμό με βάση στο κανονιστικό πλαίσιο της ΚΑΠ, όπως οι παραγωγοί τομάτας και αγγουριού, η θέση τους στην αλυσίδα εφοδιασμού τροφίμων ενισχύεται, αν και η ΚΑΠ στοχεύει περισσότερο σε γεωργικές αγορές προσανατολισμένες στην αγορά, που είναι πιο εκτεθειμένες στις διεθνείς τιμές.

Κομβικό ρόλο στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων του αγροδιατροφικού τομέα διαδραματίζει η ένταξη τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ) στον πρωτογενή τομέα της χώρας. Μέχρι τώρα, τόσο η συμβολή του κλάδου των ΤΠΕ στην οικονομία και την απασχόληση, όσο και η εξωστρέφειά του, είναι γενικά περιορισμένες.

Οι ΤΠΕ μπορούν να προσφέρουν στη γεωργία πολύτιμες υπηρεσίες, όπως π.χ., αύξηση της παραγωγής, μείωση του κόστους παραγωγής, στροφή προς την πιο ‘έξυπνη’, πιο

αποτελεσματική και βιώσιμη γεωργία και ως εκ τούτου και πιο ανταγωνιστική. Όμως, η έλλειψη ειδικών και βασικών δεξιοτήτων ΤΠΕ από πλευράς των γεωργών, σε συνδυασμό με τη σχετικά χαμηλή ένταση εργασιών ΤΠΕ και την ανεπάρκεια πόρων, μπορεί να αποδειχθούν σημαντικά εμπόδια για τη μελλοντική ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα του κλάδου.

Παρότι ο τομέας της Αγροδιατροφής και της Βιομηχανίας Τροφίμων και Ποτών συγκεντρώνει μεγάλο ποσοστό καινοτόμων ελληνικών επιχειρήσεων, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των παραδοσιακών εμπορεύσιμων κλάδων (γεωργία, μεταποίηση) δεν διαχέεται στην υπόλοιπη οικονομία, λόγω του δυσμενούς μακροοικονομικού και χρηματοπιστωτικού περιβάλλοντος αλλά και της ανυπαρξίας συστάδων (cluster) επιχειρήσεων μεταξύ των κλάδων.

Σημαντικές διαρθρωτικές μεταβολές σημειώνονται τα τελευταία χρόνια στην Ελληνική γεωργία. Με βάση τα στοιχεία της Eurostat, ο συνολικός αριθμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων μειώθηκε κατά 20% μετά το 2007, ενώ με βάση τα στοιχεία του ΟΣΔΕ, το μέσο μέγεθος της εκμετάλλευσης στη χώρα παραμένει σταθερό την τελευταία οκταετία, **περί τα 7,7 εκτάρια**. Μάλιστα το μέσο αυτό μέγεθος επιτυγχάνεται δια μέσου της εντατικής ενοικίασης εδαφών, καθώς **τα 2/3 περίπου της γεωργικής γης είναι ενοικιαζόμενα**. Η δυσκαμψία που παρατηρείται διαχρονικά για την αύξηση του φυσικού μεγέθους των εκμεταλλεύσεων (οι αιτίες είναι πολλές και δεν μπορούν να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά από το Στρατηγικό Σχέδιο), οδηγεί σε μονοσήμαντο προσανατολισμό εφαρμογής **πολιτικών αύξησης του οικονομικού μεγέθους των εκμεταλλεύσεων** (π.χ. κτηνοτροφία, κηπευτικά).

Η Ελληνική γεωργία χαρακτηρίζεται από σημαντική κλαδική ετερογένεια, με τρεις μεγάλες ομάδες παραγωγικών εξειδικεύσεων: α) μόνιμες καλλιέργειες, β) ετήσιες καλλιέργειες και γ) κτηνοτροφία. Το 2019, οι τρεις αυτές ομάδες αντιπροσώπευαν το 54,7%, το 25,4% και το 13,3% του συνόλου των εκμεταλλεύσεων της χώρας, αντίστοιχα. Πρώτη με διαφορά είναι η παραγωγική εξειδίκευση (Τεχνικοοικονομικός Προσανατολισμός/ΤΟΠ) της ελαιοκομίας (38,6% του συνόλου), η οποία μαζί με τις λοιπές μόνιμες καλλιέργειες (κυρίως άλλες δενδρώδεις όπως ροδακινιές, κερασιές, μηλιές, κ.λπ.) και τα εσπεριδοειδή αντιπροσωπεύει τις μισές εκμεταλλεύσεις της χώρας. Οι μόνοι ΤΟΠ στους οποίους σημειώθηκε αύξηση στον αριθμό των εκμεταλλεύσεων την περίοδο 2011-2019, είναι τα πρόβατα, τα βοοειδή, τα λοιπά αμπελοκομικά, τα κηπευτικά-άνθη και οι πολυκαλλιέργειες (δηλ. κλάδοι με υψηλά εισοδήματα κατά μέσο όρο).

Σημειώνεται ότι **το 13% των εκμεταλλεύσεων, που έχουν κτηνοτροφική εξειδίκευση, παράγει το 31,5% της συνολικής Τυπικής Αξίας Παραγωγής**, γεγονός που αναδεικνύει την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας ως βασικό εργαλείο ανάπτυξης της Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής, αλλά και **ως σημαντικό παράγοντα αύξησης του οικονομικού μεγέθους των εκμεταλλεύσεων**. Οι εκμεταλλεύσεις των κτηνοτροφικών ΤΟΠ έχουν μέσο οικονομικό μέγεθος τετραπλάσιο από τους ΤΟΠ των δενδρωδών καλλιεργειών και διπλάσιο από τους ΤΟΠ των ετήσιων καλλιεργειών. Τα μεγαλύτερα μέσα οικονομικά μεγέθη έχουν οι ΤΟΠ των καρποφάγων (χοιροτροφία και πτηνοτροφία), των βοοειδών και των κηπευτικών-ανθέων. Τέσσερις ΤΟΠ απασχολούν το 60% του ανθρώπινου δυναμικού: Ελαιοκομία (21,2%), Αιγοπρόβατα (16,4%), Αροτραίες καλλιέργειες (12,1%) και Φρούτα και Εσπεριδοειδή (10,2%), όπου πολιτικές και ερευνητικά αποτελέσματα πρέπει να επικεντρωθούν στη μείωση της χειρωνακτικής εργασίας (συγκομιδή κ.λπ.).

ΠΙΝΑΚΑΣ SWOT ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΟΥ ΕΣ2 «ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ, ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΗΣ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ, ΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΗ»

S Πλεονεκτήματα	W Αδυναμίες	O Ευκαιρίες	T Απειλές
<p>1. Σημαντική βελτίωση της παραγωγικότητας (Total Factor Productivity) στην αιγοπροβατοτροφία και τα κηπευτικά.</p> <p>2. Δυναμισμός της βιομηχανίας τροφίμων (η παραγωγικότητα της εργασίας αντιστοιχεί στο 85,4% του ευρωπαϊκού μέσου όρου, ο συνολικός αριθμός των απασχολούμενων, αυξήθηκε κατά 36,7% κατά την περίοδο της πρόσφατης οικονομικής κρίσης). Υποκλάδοι της μεταποίησης με ιδιαίτερα ισχυρή μεγέθυνση είναι: η επεξεργασία φρούτων-λαχανικών, η παραγωγή χυμών, τα παγωτά, τα έτοιμα γεύματα, η ζυθοποιία, τα αναψυκτικά.</p> <p>3. Το μέσο οικονομικό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων της χώρας αυξήθηκε κατά 67% μεταξύ 2011 και 2019, μέσω και της εφαρμογής των παραγωγικών</p>	<p>1. Ο δείκτης της συνολικής παραγωγικότητας (Total Factor Productivity), για το σύνολο των κλάδων της ελληνικής παραγωγής, παραμένει διαχρονικά αμετάβλητος, ενώ στην ΕΕ κατά μ.ό. αυξάνεται κατά 10%. Η παραγωγικότητα της γεωργικής εργασίας στην Ελλάδα, διαμορφώνεται την τελευταία περίπου δεκαετία στα 2/3 του αντίστοιχου ευρωπαϊκού μέσου όρου, η δε μακροχρόνια τάση της είναι αποκλίνουσα.</p> <p>2. Χαμηλή ανταγωνιστικότητα και χαμηλότερη του μ.ο. της ΕΕ αποτελεσματικότητα στη χρήση των εισροών, σε πολλές παραγωγικές εξειδικεύσεις (π.χ. σιτηρά, λοιπές αροτραίες, αμπελοκαλλιέργεια, βοοειδή κρεοπαραγωγής). Μικρό φυσικό και οικονομικό μέγεθος για τη συντριπτική πλειονότητα των ελληνικών γεωργικών</p>	<p>1. Δυνατότητα χρηματοδότησης της έρευνας (τύπου Horizon) από την ΕΕ.</p> <p>2. Η αναμενόμενη λειτουργία του συστήματος AKIS για την εκπαίδευση και παροχή συμβουλών.</p> <p>3. Το σύστημα στήριξης της γεωργικής παραγωγής από την ΚΑΠ (αποδέσμευση ενισχύσεων από την παραγωγή κ.λπ.) που επιδιώκει την αύξηση της συμμετοχής της αγοράς στο εισόδημα των γεωργών, και επιτρέπει την άσκηση Συμβολαιακής Γεωργίας.</p> <p>4. Η ανάδειξη των πλεονεκτημάτων των εκτατικών γεωργικών συστημάτων μέσω ειδικών σημάνσεων σχετικών με την προέλευση, τη θρεπτική αξία και το περιβαλλοντικό αποτύπωμα των τροφίμων, στο πλαίσιο της στρατηγικής της ΕΕ «Από το αγρόκτημα στο πιάτο».</p>	<p>1. Η πληθμελής εφαρμογή του συστήματος γεωργικών συμβουλών.</p> <p>2. Οι δυσμενείς επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, κυρίως στην παραγωγή, την παραγωγικότητα και τον βαθμό αυτάρκειας των ξηρικών καλλιεργειών.</p> <p>3. Η πιθανότητα συνέχισης της εγχώριας οικονομικής κρίσης, λόγω της υφιστάμενης πανδημίας και συνακόλουθα η διαμόρφωση δυσμενούς μακροοικονομικού περιβάλλοντος. Η λειτουργία του εγχώριου τραπεζικού συστήματος, ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης, διατηρεί το κόστος το κόστος του χρήματος υψηλό σε σχέση με άλλες χώρες της ΕΕ.</p> <p>4. Επαπειλούμενη παγκόσμια πολυετής οικονομική κρίση, λόγω της</p>

S Πλεονεκτήματα	W Αδυναμίες	O Ευκαιρίες	T Απειλές
<p>συστημάτων της κτηνοτροφίας και των κηπευτικών (διαχρονική αύξηση του αριθμού των εκμεταλλεύσεων στους σχετικούς ΤΟΠ).</p> <p>4. Μεγάλη αύξηση εξαγωγών αγροδιατροφικών προϊόντων την περίοδο 2009-2019 (κατά 70% της αξίας των μεταποιημένων και κατά 26% των πρωτογενών) και σημαντική μείωση του αγροτικού εμπορικού ισοζυγίου. Την πρώτη πεντάδα αποτελούν εξαγόμενα προϊόντα πρώτης ή μη μεταποίησης (εκκοκκισμένο βαμβάκι, λαχανικά παρασκευασμένα, τυριά, ελαιόλαδο) και ψάρια. Αύξηση των εξαγωγών και βελτίωση του δείκτη συγκριτικού πλεονεκτήματος μεταποιημένων προϊόντων (καπνά που έχουν βιομηχανοποιηθεί, παρασκευάσματα διατροφής, εκχυλίσματα βύνης, τσιγάρα-πούρα, τυριά).</p> <p>5. Ο αγροδιατροφικός τομέας εξασφαλίζει πολύ υψηλό βαθμό αυτόαρκειας στην εγχώρια αγορά, σε έναν πολύ μεγάλο αριθμό προϊόντων. Επίσης, έχει αναπτύξει ένα πολύ ισχυρό πλέγμα</p>	<p>εκμεταλλεύσεων, που δεν επιτρέπει την ορθολογική εκμηχάνιση και την επίτευξη οικονομικών κλίμακας. Ενδείξεις για ύπαρξη αναποτελεσματικότητας κλίμακας, δηλαδή ανορθολογικού (πλεονάζοντος) ύψους επενδυμένου κεφαλαίου έναντι του μεγέθους των εκμεταλλεύσεων σε όλες τις παραγωγικές εξειδικεύσεις, εκτός από τα βοοειδή, τα καρποφάγα και τη μικτή φυτική-ζωική παραγωγή.</p> <p>3. Οξύτατο πρόβλημα αποεπένδυσης στην Ελληνική γεωργία παραμένει οξύτατο. Το ΠΑΑ δεν συμβάλλει επαρκώς στην ενίσχυση επενδυτικών σχεδίων στην πρωτογενή παραγωγή και στην ουσία «εξειδικεύεται» στην προμήθεια γεωργικών μηχανημάτων.</p> <p>4. Μεγάλες εισαγωγές και εμπορικό έλλειμμα στα κρέατα (κυρίως χοιρινό και βόειο) και τις ζωτροφές (κυρίως κτηνοτροφικά σιτηρά και σόγια). Παρόλη την ελλειμματικότητα του ισοζυγίου χοιρινού και βόειου κρέατος, είχαμε επιπλέον μείωση της εγχώριας παραγωγής στα κρέατα αυτά κατά τη</p>	<p>5. Η ύπαρξη της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς, στην οποία τα ελληνικά προϊόντα έχουν ελεύθερη πρόσβαση, η τάση ενίσχυσης των διμερών έναντι των πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων της Ε.Ε, η γεωγραφική θέση της Ελλάδας αλλά και η ραγδαία ανάπτυξη συγκοινωνιακών και μεταφορικών κόμβων, η αυξανόμενη συνεργασία της Ελλάδας με την Κίνα και μέσω του λιμανιού του Πειραιά, η αύξηση του εισοδήματος και η μεταβολή των καταναλωτικών προτύπων ευάριθμων κοινωνικών στρωμάτων, σε πολλές χώρες. η αναγνώριση/κατοχύρωση της Φέτας στην Κινεζική αγορά.</p> <p>6. Η δυνατότητα δημιουργίας πιο ισχυρών διακλαδικών σχέσεων μεταξύ πρωτογενούς παραγωγής και των κλάδων του τουρισμού-εστίασης και της βιομηχανίας τροφίμων.</p> <p>7. Η δυνατότητα βελτίωσης της ποιότητας του βαμβακιού, μέσω της έγκρισης από το κράτος των χρησιμοποιούμενων ποικιλιών, στο πλαίσιο της κάλυψης</p>	<p>πανδημίας του κορωνοϊού, που μπορεί να προκαλέσει μείωση των εξαγωγών ή/και αύξηση των διεθνών τιμών των εισαγόμενων προϊόντων. Η ανεπαρκής στελέχωση πολλών ελληνικών πρεσβειών με εξειδικευμένους αγροτικούς ακολούθους, στερεί τη χώρα από ουσιαστική πληροφόρηση για δυνατότητες εξαγωγών. Η έλλειψη εξειδικευμένου θεσμικού φορέα για την προώθηση των εξαγωγών του αγροδιατροφικού τομέα, σε βασικές διεθνείς αγορές.</p> <p>5. Ενδεχόμενη άνοδος των διεθνών τιμών των ζωοτροφών (σόγια και κτηνοτροφικά σιτηρά) και του πετρελαίου ή του φυσικού αερίου, με επιπτώσεις στο κόστος της ενέργειας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων (καύσιμα μηχανημάτων, λιπάσματα).</p> <p>6. Το νεοουσταθέν Ταμείο Ανάκαμψης είναι πολύ εμπροσθοβαρές, με κίνδυνο την μη ορθολογική αξιοποίηση των σχετικών πόρων.</p>

S Πλεονεκτήματα	W Αδυναμίες	O Ευκαιρίες	T Απειλές
<p>ενδοκλαδικών και διακλαδικών σχέσεων και εμφανίζει πολύ υψηλά ποσοστά εγχώριας προέλευσης των ενδιάμεσων εισροών.</p> <p>6. Αύξηση της εγχώριας παραγωγής και κατανάλωσης κρέατος πουλερικών, κατά τη διάρκεια της κρίσης, κλάδος στον οποίο έχουμε και υψηλό ποσοστό αυτάρκειας.</p> <p>7. Δυνατότητα χρηματοδότησης δράσεων τύπου Μέτρου 16 (Συνεργασία) του ΠΑΑ. Η παραγωγή εφαρμοσμένων ερευνητικών αποτελεσμάτων εκ μέρους Πανεπιστημιακών-Ερευνητικών Ιδρυμάτων.</p> <p>8. Η ύπαρξη μέτρων πολιτικής για τις επενδυτικές ενισχύσεις, τόσο στην πρωτογενή παραγωγή, όσο και στους άλλους κλάδους της αγροδιατροφικής αλυσίδας. Ευκαιρίες αύξησης του οικονομικού μεγέθους των εκμεταλλεύσεων, μέσω της εφαρμογής Σχεδίων Βελτίωσης.</p> <p>9. Μεγάλες ευκαιρίες ανάπτυξης κλάδων όπως η καλλιέργεια αρωματικών-</p>	<p>διάρκεια της κρίσης.</p> <p>5. Μεγάλη εξάρτηση από τη χειρωνακτική εργασία σε τέσσερις ΤΟΠ που απασχολούν το 60% του ανθρώπινου δυναμικού: ελαιοκομία, αιγοπρόβατα, αροτραίες καλλιέργειες και φρούτα και εσπεριδοειδή.</p> <p>6. Πολύ χαμηλά ποσοστά αυτάρκειας και έλλειψη εγχώριου πιστοποιημένου πολλαπλασιαστικού υλικού για τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά.</p> <p>7. Μη ενεργοποίηση της δυνατότητας για ενίσχυση της αγοράς γης μέσω των Σχεδίων Βελτίωσης. Τα Σχέδια Βελτίωσης δεν καλύπτουν μέρος τουλάχιστον του χρηματοοικονομικού ελλείμματος που έχουν οι πολυετείς φυτείες, μέχρι να φθάσουν στην οικονομική αυτοδυναμία. Έλλειψη μικρών Σχεδίων Βελτίωσης για στοχευμένη υποκατάσταση χειρωνακτικών εργασιών (π.χ. συγκομιδή) με μηχανική. Το υφιστάμενο κληρονομικό δίκαιο, που επιτρέπει τον τεμαχισμό των κληρονομούμενων γεωργικών</p>	<p>των σκοπών της ειδικής ενίσχυσης για το βαμβάκι που δίνεται από την ΚΑΠ.</p>	

S Πλεονεκτήματα	W Αδυναμίες	O Ευκαιρίες	T Απειλές
<p>φαρμακευτικών φυτών (λόγω της πολύ μεγάλης βιοποικιλότητας που διακρίνει την Ελληνική ύπαιθρο), καθώς και των συναφών μεταποιητικών κλάδων.</p>	<p>εκμεταλλεύσεων.</p> <p>8. Η πολύ περιορισμένη εισαγωγή Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών στη γεωργία, συμπεριλαμβανομένης της 'γεωργίας ακριβείας'.</p>		

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- Αναγνωστόπουλος, Δ., Φουντάς, Σ., Γέμτος, Θ. (2011): Διαχείριση Γεωργικού Εξοπλισμού στην Ελλάδα: Έρευνα Πεδίου 2011. Πρακτικά του 7ου Πανελληνίου Συνεδρίου Γεωργικής Μηχανικής, Αθήνα.
- Βεντούρης, Ν. και Τσακανίκας, Α. (2011): Αγροτικά Μηχανήματα και Ανταγωνιστικότητα του Πρωτογενούς Τομέα, IOBE, Αθήνα.
- Βλάχος, Γ. και Καρανικόλας Π. (2012): Προσαρμογή για επιβίωση: Το Παράδειγμα των Παραγωγών Ροδάκινων της Ημαθίας, *Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική, Τετραμηνιαία Πολιτική και Οικονομική Επιθεώρηση*, τ. 27, σελ. 38-47, ISSN: 1790-7519.
- Δαγκαλίδης Αθ. (2014): Εξειδίκευση και Ανταγωνιστικότητα της Ελληνικής Γεωργίας (1961-2011), Κλαδική Μελέτη 22, Τράπεζα Πειραιώς, Αθήνα.
- Εβίδου, Χρ. (2019): *Η Διεθνής Δραστηριότητα του Ελληνικού Ελαιόλαδου και η Επίδραση των Προσδιοριστικών Παραγόντων στην Κατανάλωσή του*, Δημοσίευτη Μεταπτυχιακή Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Ρεζίτης, Α., Τσιμπούκας, Κ., Τσουκαλάς, Στ. (2005): Αποτελεσματικότητα και παραγωγικότητα των ελληνικών γεωργικών εκμεταλλεύσεων φυτικής παραγωγής που χρηματοδοτήθηκαν από τον Καν.2328/91 της Ε.Ε., *ΣΠΟΥΔΑΙ*, Τόμος 55(2), σελ. 94-119.
- ICAP (2014): Ελαιόλαδο, Πυρηνέλαιο και Επιτραπέζιες Ελιές - Κλαδική Μελέτη, Αθήνα.
- ICAP (2018): Γαλακτοκομικά Προϊόντα – Κλαδική Μελέτη, Αθήνα.
- ICAP (2019): Τυροκομικά Προϊόντα – Κλαδική Μελέτη, Αθήνα.
- ΙΝΣΕΤΕ [Ινστιτούτο του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων] (2019): Η αγροδιατροφή και η γαστρονομία ως παράγοντες εμπλουτισμού της ταξιδιωτικής εμπειρίας και αναβάθμισης του τουριστικού προϊόντος, Διαθέσιμο στο: https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/04/Gastronomy_full.pdf
- Καρανικόλας, Π. και Γ. Βλάχος (2018): *Η συμβολή μίας γεωργικής θεσμικής-οργανωτικής καινοτομίας στην ανθεκτικότητα μιας περιφερειακής οικονομίας*, στο: Πυργιώτης, Λ. (Επιμ.) Πρακτικά του 20ου Επιστημονικού Συνεδρίου του Συνδέσμου Ελλήνων Περιφερειολόγων, Καλλιθέα 2018, σελ. 206-212, ISBN: 978-618-81302-4-1.
- Καραντινινής, Κ. (2020): Η Ελληνική Γεωργία και Αγροδιατροφή μετά την πανδημία, Διαθέσιμο στο: <https://www.dianeosis.org/2020/08/i-elliniki-georgia-kai-agrodiatroti-meta-tin-pandimia/>
- ΛΚΝ-ΓΠΑ (2016): *Εκ των υστέρων αξιολόγηση (Ex post) του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013*, Αθήνα, Δεκέμβριος 2016.
- Νικολαΐδης, Ευ. και Στασινόπουλος, Γ. (2015): *Οι αναπτυξιακές δυνατότητες του αγροτροφικού συστήματος στην Ελλάδα*, ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Μελέτες (Studies)/34.
- Σκούφου, Δ. (2020): Κίνα: Ανοίγονται νέες προοπτικές για τα ελληνικά ΠΟΠ, 19-9-2020, Διαθέσιμο στο: <https://www.tanea.gr/2020/09/19/economy/kina-anoigontai-nees-prooptikes-gia-ta-ellinika-pop/>

- Σπηλιώτη, Μ. (2018). Έρευνα αγοράς αρωματικών & φαρμακευτικών φυτών που υλοποιήθηκε από το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, στο πλαίσιο του προγράμματος "Νέα Γεωργία για τη Νέα Γενιά" με την αποκλειστική δωρεά του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος.
- Τράπεζα της Ελλάδος (2018): Η Ανταγωνιστικότητα των Ελληνικών Αγροτικών Προϊόντων, στο: *Νομισματική Πολιτική 2017-2018*, σελ. 89-95, Αθήνα.
- Τσατσάρης, Γ. (2018): Συγκριτική οικονομική ανάλυση ποικιλιών αμπέλου στο Νομό Κορινθίας, Πτυχιακή Εργασία, ΓΠΑ, Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας & Ανάπτυξης.
- Bauer, P.W. Decomposing TFP Growth in the Presence of Cost Inefficiency, Nonconstant Returns to Scale, and Technological Progress,. *Journal of Productivity Analysis*, 1990, 1: 287-299.
- Carbone, A. (2017): Food supply chains: coordination governance and other shaping forces, *Agricultural and Food Economics*, 5(3), pp. 1-23.
- Caves, D., Christensen, L. and W.E. Diewert. Multilateral Comparisons of Output, Input, and Productivity Using Superlative Index Numbers. *Economic Journal*, 1982a, 92: 73-86.
- Caves, D., Christensen, L. and W.E. Diewert. The Economic Theory of Index Numbers And The Measurement of Input, Output and Productivity. *Econometrica*, 1982b, 50: 1393-1414.
- Chan M.W.L. and D.C. Mountain (1983). Economies of Scale and the Tornqvist Discrete Measure of Productivity Growth. *Review of Economics and Statistics*, 65: 663-667.
- Denny, M., Fuss, M. and L.Waverman. The Measurement And Interpretation of Total Factor Productivity in Regulated Industries With An Application to Canadian Telecommunications, in T. G. Cowing and R. E. Stevenson (eds.), *Productivity Measurement in Regulated Industries*, New York, 1981: Academic Press.
- Enterprise Greece (2013): Feta Cheese, Protected Designation of Origin – Business Process Analysis of Feta Cheese Exports from Greece to Russia, Pilot Phase, National Trade Facilitation Strategy, December 2012 – April 2013, Athens [in Greek].
- Enterprise Greece (2020): Greek businesses see great potential to further deepen cooperation with China under BRI, 29-10-2020, Διαθέσιμο στο: <https://www.enterprisegreece.gov.gr/en/news/interviews/spotlight-greek-businesses-see-great-potential-to-further-deepen-cooperation-with-china-under-bri>
- European Commission (2019a): *EU Agricultural Outlook for Markets and Income, 2019-2030*. European Commission, DG Agriculture and Rural Development, Brussels.
- European Commission (2019b): CAP specific objectives by country. *Analytical factsheet for Greece:Nine objectives for a future Common AgriculturalPolicy*, version: September 2019, Available at: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/facts-and-figures/performance-agricultural-policy/agriculture-country/cap-specific-objectives-country_en.

- Fare, R., Grosskopf, S., Norris, M. and Z. Zhang. Productivity Growth, Technical Progress, and Efficiency Change in industrialized countries. *American Economic Review*, 1994, 84(1): 66-83.
- Goussios, J., Karanikolas, P. and Oikonomopoulou, E. (2018): Food System Regional Report, Greece-Ileia (RR 10), WP3 Deliverable, SALSA Project (Small farms, small food businesses and sustainable food security), July 2018.
- Karantininis, K. (2017): *A New Paradigm for Greek Agriculture*, Palgrave Macmillan, Switzerland.
- Kumbhakar, S. and K.C.A Lovel (2000): *Stochastic Frontier Analysis*, Cambridge University Press, New York.
- Mc Kinsey (2011). *Greece 10 Years Ahead: Defining Greece's new growth model and strategy - Food Manufacturing*, Athens, September 2011.
- Rezitis, A., Pachis, D. (2020): Investigating the price volatility transmission mechanisms of selected fresh vegetable chains in Greece, *Journal of Agribusiness in Developing and Emerging Economies*, 10(4), April 2020, DOI 10.1108/JADEE-12-2019-0209
- Rezitis, A., Tsiboukas, K., Tsoukalas, St. (2003): Investigation of Factors Influencing the Technical Efficiency of Agricultural Producers Participating in Farm Credit Programs: The case of Greece, *Journal of Agricultural and Applied Economics*, Vol 25(3), pp. 529-541.
- Zampounis, V. and Karanikolas, P. (2021): Market Challenges – Greece, in: R. García Ruiz, J. Muñoz-Rojas (Eds) *The Olive Landscapes of the Mediterranean*, Springer Nature, Switzerland.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: Αναλυτική μέτρηση της Συνολικής Παραγωγικότητας των Συντελεστών Παραγωγής (Total Factor Productivity – TFP) κατά Παραγωγική Εξειδίκευση εκμεταλλεύσεων (Τεχνικοοικονομικός Προσανατολισμός)

Μεθοδολογία

Η έννοια της παραγωγικότητας εκφράζει τη σχέση μεταξύ του επιπέδου παραγωγής (εκροών) μιας επιχείρησης, ενός οικονομικού κλάδου ή μιας οικονομίας και των συντελεστών παραγωγής (εισροών) που έχουν χρησιμοποιηθεί κατά την παραγωγική διαδικασία. Γενικά, εκφράζεται ως ο λόγος ενός δείκτη της ποσότητας των εκροών που παράχθηκαν ως προς ένα δείκτη της ποσότητας των εισροών που χρησιμοποιήθηκαν για την παραγωγή των εκροών. Η διαχρονική μεταβολή της παραγωγικότητας ορίζεται ως ο ρυθμός μεταβολής των εκροών μείον τον ρυθμό μεταβολής των εισροών και ως εκ τούτου μετράει την μεταβολή στην ποσότητα της παραγωγής που δεν οφείλεται σε μεταβολές στην ποσότητα των εισροών. Ως εκ τούτου, οι διαχρονικές μεταβολές της παραγωγικότητας μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την μέτρηση της ανταγωνιστικότητας και της οικονομικής επίδοσης μιας επιχείρησης, ενός οικονομικού κλάδου ή μιας οικονομίας καθώς αντικατοπτρίζουν κυρίως μεταβολές στην τεχνολογία και στην αποτελεσματικότητα (τεχνική και κατανομής).

Υπάρχουν τέσσερις βασικές μέθοδοι μέτρησης της παραγωγικότητας οι οποίες είναι: η μέθοδος των αριθμητικών δεικτών (index number approach), η μέθοδος της λογιστικής αύξησης (growth accounting approach), η παραμετρική ή οικονομετρική μέθοδος (parametric approach) και η μη-παραμετρική μέθοδος (non-parametric approach). Το βασικό πλεονέκτημα των δύο τελευταίων μεθόδων είναι ότι μπορούν επιπρόσθετα να εντοπίσουν τις διαφορές πηγές της παραγωγικότητας κάτι που οι δύο πρώτες μέθοδοι δεν μπορούν να επιτύχουν. Οι μη-παραμετρικές μέθοδοι βασίζονται στην χρήση συναρτήσεων αποστάσεως (distance functions), οι οποίες αποσκοπούν στην μέτρηση της απόστασης των οικονομικών μονάδων από το τεχνολογικό όριο (technology frontier) με την χρήση μεθόδων μαθηματικού προγραμματισμού (DEA). Αξιοσημείωτες μελέτες που βασίζονται στην μη-παραμετρική μέθοδο για την μέτρηση και αποσύνθεση της παραγωγικότητας είναι μεταξύ πολλών άλλων αυτές των Caves et al (1982α και 1982β) και Fare et al (1994).

Οι παραμετρικές μέθοδοι από την άλλη, γνωστές και ως μέθοδοι στοχαστικού ορίου (stochastic frontier approach) βασίζονται στην παραμετρική (οικονομετρική) εκτίμηση της τεχνολογίας παραγωγής με την χρήση της συνάρτησης παραγωγής, κόστους, εσόδων ή κερδών (Denny, et al, 1981; Kumbhakar and Lovell, 2000; Bauer, 1990). Ένα κοινό χαρακτηριστικό μεταξύ των παραμετρικών και μη-παραμετρικών μεθόδων είναι ότι και οι δύο έχουν ως στόχο τον εντοπισμό του τεχνολογικού ορίου το οποίο στην συνέχεια χρησιμοποιούν για να μετρήσουν την απόσταση των οικονομικών μονάδων από αυτό. Βασική υπόθεση και των δύο μεθόδων είναι ότι οι υπό μελέτη οικονομικές μονάδες χρησιμοποιούν κοινή τεχνολογία παραγωγής ενώ για την χρήση των μεθόδων αυτών απαιτείται η ύπαρξη διαστρωματικών δεδομένων.

Στην παρούσα μελέτη τα δεδομένα αφορούν διαφορετικές κατηγορίες γεωργικής και ζωικής παραγωγής και είναι σε μορφή χρονοσειρών για κάθε κατηγορία. Δεδομένου ότι η υπόθεση της κοινής τεχνολογίας παραγωγής ανάμεσα στους διάφορους τύπους γεωργικής και ζωικής

παραγωγής είναι αρκετά περιοριστική, οι δύο προαναφερθείσες μέθοδοι δεν μπορούν να εφαρμοστούν άμεσα. Ως εκ τούτου, η μέτρηση της παραγωγικότητας στην μελέτη αυτή πραγματοποιείται με την χρήση των δύο πρώτων μεθόδων: μέθοδος των αριθμητικών δεικτών (index number approach) και την μέθοδο της λογιστικής αύξησης (growth accounting approach). Παρακάτω παρουσιάζονται λεπτομέρειες για τις δύο αυτές προσεγγίσεις που χρησιμοποιήθηκαν για την μέτρηση της παραγωγικότητας.

Η συνολική παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής (Total Factor Productivity) δίνεται από την παρακάτω σχέση:

$$TFP_t = \frac{Y_t}{X_t}$$

όπου Y_t είναι ένας δείκτης της ποσότητας των εκροών και X_t είναι ένας δείκτης της ποσότητας των εισροών που χρησιμοποιήθηκαν κατά την παραγωγή την περίοδο t . Η δυσκολία στην μέτρηση της παραγωγικότητας σύμφωνα με τον παραπάνω δείκτη έγκειται στην κατάλληλη κατασκευή των δεικτών ποσότητας για τις εκροές και εισροές στην περίπτωση όπου πολλαπλές εκροές παράγονται ή πολλαπλές εισροές χρησιμοποιούνται στην παραγωγή. Στην περίπτωση μας έχουμε μια μοναδική εκροή αλλά πολλαπλές εισροές. Ως εκ τούτου, παρουσιάζεται η κατασκευή του αντίστοιχου δείκτη για την ποσότητα των εισροών.

Για τον δείκτη της ποσότητας των εισροών χρησιμοποιήθηκαν τρεις διαφορετικοί δείκτες: ο δείκτης Laspeyres, ο δείκτης Paasche και ο δείκτης Fischer. Συγκεκριμένα ο δείκτης Laspeyres, κατασκευάστηκε ως:

$$X_t^L = \frac{\sum_{j=1}^J w_0^j x_t^j}{\sum_{j=1}^J w_0^j x_0^j} = \sum_{j=1}^J s_0^j \frac{x_t^j}{x_0^j}$$

όπου w_0^j είναι η τιμή της εισροής j την περίοδο 0, x_0^j και x_t^j είναι η ποσότητα της εισροής j την περίοδο 0 και t , αντίστοιχα και s_0^j είναι το μερίδιο κόστους της εισροής j την χρονική περίοδο 0. Στην ουσία ο παραπάνω δείκτης είναι ο σταθμισμένος μέσος όρος των ποσοτήτων των εισροών με τα ονομαστικά μερίδια κόστους την περίοδο 0 να εξυπηρετούν ως σταθμίσεις. Επιπρόσθετα ο δείκτης Paasche κατασκευάστηκε ως:

$$X_t^P = \frac{\sum_{j=1}^J w_t^j x_t^j}{\sum_{j=1}^J w_t^j x_0^j} = \left[\sum_{j=1}^J s_t^j \left(\frac{x_t^j}{x_0^j} \right)^{-1} \right]^{-1}$$

όπου w_t^j είναι η τιμή της εισροής j την περίοδο t , και s_t^j είναι το μερίδιο κόστους της εισροής j την χρονική περίοδο t . Η βασική διαφορά του παραπάνω δείκτη σε σχέση με τον δείκτη Paasche είναι ότι χρησιμοποιεί τα μερίδια κόστους την περίοδο t ως σταθμίσεις. Τέλος, ο δείκτης Fischer κατασκευάστηκε ως ο γεωμετρικός μέσος των δύο παραπάνω δεικτών όπως ακολουθεί:

$$X_t^F = (X_t^L X_t^P)^{0.5}$$

Μετά από αντικατάσταση των παραπάνω τριών δεικτών της ποσότητας των εισροών στην φόρμουλα της παραγωγικότητας, προέκυψαν αντίστοιχα τρεις δείκτες συνολικής παραγωγικότητας (TFP) που χρησιμοποιήθηκαν για την μέτρηση της παραγωγικότητας στην παρούσα μελέτη.

Εκτός από την παραπάνω μέθοδο των αριθμητικών δεικτών, χρησιμοποιήθηκε επιπρόσθετα και η μέθοδος λογιστικής αύξησης (growth accounting approach) για την μέτρηση τους ρυθμού μεταβολής της συνολικής παραγωγικότητας (Solow, 1957; Kendrick, 1961). Υποθέτουμε την παρακάτω ουδέτερη κατά Hicks (Hicks-neutral) συνάρτηση παραγωγής:

$$Y_t = A_t F(x_t)$$

όπου Y_t είναι μια μοναδική εκροή, $x_t \in \mathbb{R}_+^J$ είναι το διάνυσμα εισροών, F είναι η συνάρτηση παραγωγής και A_t είναι η συνολική παραγωγικότητα. Λογαριθμίζοντας την παραπάνω συνάρτηση παραγωγής και στην συνέχεια παραγωγίζοντας ως προς τον χρόνο προκύπτει:

$$\dot{A}_t = \dot{Y}_t - \sum_{j=1}^J \frac{\partial \ln F}{\partial \ln x_t^j} \dot{x}_t^j$$

όπου η τελεία πάνω από κάθε μεταβλητή συμβολίζει την διαχρονικό ρυθμό μεταβολής της και $\frac{\partial \ln F}{\partial \ln x_t^j}$ είναι η ελαστικότητα της εκροής ως προς την εισροή j (output elasticities). Υποθέτοντας σταθερές αποδόσεις κλίμακας και ανταγωνιστικές αγορές εισροών, οι παραπάνω ελαστικότητες ισούνται με τα αντίστοιχα μερίδια κόστους των εισροών (Chan and Mountain, 1983). Προχωρώντας με την παραπάνω αντικατάσταση προκύπτει:

$$\dot{A}_t = \dot{Y}_t - \sum_{j=1}^J s_t^j \dot{x}_t^j$$

Η παραπάνω φόρμουλα (TFP Divisia Index), χρησιμοποιήθηκε για την μέτρηση της διαχρονικής ποσοστιαίας μεταβολής της συνολικής παραγωγικότητας (TFP growth rate).

Δεδομένα

Στην μελέτη αυτή χρησιμοποιήθηκαν αθροιστικά δεδομένα για διαφορετικές κατηγορίες γεωργικής και ζωικής παραγωγής. Τα δεδομένα καλύπτουν την χρονική περίοδο 2004-2018 και προέρχονται από την βάση δεδομένων FADN. Οι κατηγορίες γεωργικής και ζωικής παραγωγής που αναλύθηκαν είναι: 1. Σιτηρά, 2. Καπνά, βαμβάκι και λοιπές παρόμοιες καλλιέργειες, 3. Κηπευτικά, 4. Αμπελοκομία, 5. Οπωροκηπευτικά, 6. Ελαιοκομία, 7. Μόνιμες καλλιέργειες, 8.

Πρόβατα και Αιγοπρόβατα, 9. Βοοειδή, 10. Μεικτές καλλιέργειες, 11. Μεικτές καλλιέργειες και κτηνοτροφία και 12. Συνολική παραγωγή.

Για την μέτρηση της παραγωγικότητας χρησιμοποιήθηκε η αξία της συνολικής παραγωγής κάθε υποκατηγορίας ως μοναδική εκροή. Ως εισροές, για τις κατηγορίες γεωργικής παραγωγής, χρησιμοποιήθηκαν η εργασία, η γη, το κεφάλαιο, και οι ενδιάμεσες εισροές, ενώ για τις κατηγορίες ζωικής παραγωγής, η γη δεν συμπεριλήφθηκε στις εισροές αλλά αντικαταστάθηκε από τις ζωικές μονάδες. Τέλος, για τις δύο τελευταίες κατηγορίες (11 και 12) χρησιμοποιήθηκαν παράλληλα και οι δύο προαναφερθείσες εισροές (γη και ζωικές μονάδες). Ο πίνακας 2.36 περιλαμβάνει πληροφορίες για την εκροή και τις εισροές που χρησιμοποιήθηκαν και τον τρόπο κατασκευής των αντίστοιχων μεταβλητών, ενώ οι πίνακες 2.37 και 2.38 παρουσιάζουν περιγραφικά στατιστικά μέτρα για όλες τις μεταβλητές.

Οι μεταβλητές που είναι εκφρασμένες σε χρηματικές μονάδες, αποπληθωρίστηκαν με την χρήση κατάλληλων δεικτών τιμών για αγροτικά προϊόντα και δεικτών τιμών για τις εισροές της αγροτικής παραγωγής. Τα δεδομένα για τους δείκτες τιμών προέρχονται από την Eurostat (έτος βάσης: 2005).

Πίνακες και Διαγράμματα αποτελεσμάτων

Πίνακας 0.36: Περιγραφή μεταβλητών (Εκροές-Εισροές)

Μεταβλητή	Κωδικός FADN – Περιγραφή	Μονάδα Μέτρησης
Αξία Παραγόμενου Προϊόντος (Y)	SE131: Συνολική αξία παραγωγής	Ευρώ
Εργασία (x^L)	SE011: Συνολικές ώρες εργασίας (οικογενειακή + αμειβόμενη εργασία)	Ώρες
Γη (x^A)	SE025: Συνολική γη εκμετάλλευσης	Εκτάρια
Ζωικές Μονάδες (x^H)	SE080: Συνολικός αριθμός ζωικών μονάδων	LU- Livestock Units
Κεφάλαιο (x^K)	SE441-SE446-SE460: Πάγια περιουσιακά στοιχεία μείον αξία γης μείον ζωικό κεφάλαιο	Ευρώ
Ενδιάμ. Εισροές (x^I)	<u>Κατηγορίες γεωργικής παραγωγής:</u> (SE336-SE350) + (SE281-SE310-SE320-SE330) <u>Κατηγορίες ζωικής παραγωγής:</u> (SE336-SE350) + (SE281-SE295-SE300-SE305) <u>Κατηγορίες μεικτής παραγωγής:</u> (SE336-SE350) + SE281	Ευρώ

Πίνακας 0.37: Περιγραφικά στατιστικά μέτρα μεταβλητών

	Μέση Τιμή	Μέγιστη Τιμή	Ελάχιστη Τιμή	Τυπική Απόκλιση
Δημητριακά/ελαιοπρωτεϊνούχοι σπόροι (15)				
Παραγωγή (€)	17,748	21,211	12,566	2,606
Εργασία (ώρες)	1,473	1,660	1,325	108
Γη (εκτάρια)	18.40	21.55	17.03	1.31
Κεφάλαιο (€)	33,045	43,089	22,184	7,037
Ενδ. Εισροές (€)	10,427	12,428	7,482	1,815
Λοιπές αροτραίες καλλιέργειες (16)				
Παραγωγή (€)	21,931	25,187	16,801	2,040
Εργασία (ώρες)	2,525	2,891	2,210	213
Γη (εκτάρια)	12.89	14.09	10.55	1.07
Κεφάλαιο (€)	35,115	47,381	20,477	9,631
Ενδ. Εισροές (€)	11,252	14,154	7,495	2,483
Κηπευτικά (20)				
Παραγωγή (€)	51,427	64,123	38,973	7,445
Εργασία (ώρες)	4,918	5,680	4,272	468
Γη (εκτάρια)	2.88	3.39	2.44	0.26
Κεφάλαιο (€)	43,252	57,220	33,942	7,014
Ενδ. Εισροές (€)	18,997	24,801	14,275	3,415
Αμπελοκαλλιέργεια (35)				
Παραγωγή (€)	20,456	26,159	15,319	2,977
Εργασία (ώρες)	2,506	2,999	1,920	378
Γη (εκτάρια)	4.82	6.06	4.04	0.59
Κεφάλαιο (€)	19,658	25,584	13,836	3,467
Ενδ. Εισροές (€)	5,999	7,795	4,853	973
Οπωροφόρα δένδρα (36)				
Παραγωγή (€)	21,033	24,444	17,106	1,914
Εργασία (ώρες)	2,511	2,829	2,221	190
Γη (εκτάρια)	4.09	4.42	3.71	0.24
Κεφάλαιο (€)	20,102	31,134	12,559	6,328
Ενδ. Εισροές (€)	5,979	7,712	3,999	1,221
Ελαιοκομία (37)				
Παραγωγή (€)	11,298	14,548	7,474	1,916
Εργασία (ώρες)	2,262	2,640	1,711	322
Γη (εκτάρια)	5.23	5.55	5.00	0.14
Κεφάλαιο (€)	14,926	19,516	10,131	3,546
Ενδ. Εισροές (€)	3,049	4,112	2,091	623
Συνδυασμός μόνιμων καλλιεργειών (38)				
Παραγωγή (€)	15,748	19,929	13,387	2,165
Εργασία (ώρες)	2,548	2,985	1,947	332
Γη (εκτάρια)	5.40	6.64	4.77	0.61
Κεφάλαιο (€)	19,275	27,100	10,632	5,876
Ενδ. Εισροές (€)	4,227	5,725	2,567	1,145

Πίνακας 2.38: Περιγραφικά στατιστικά μέτρα μεταβλητών

	Μέση Τιμή	Μέγιστη Τιμή	Ελάχιστη Τιμή	Τυπική Απόκλιση
Αιγοπροβατοτροφία (48)				
Παραγωγή (€)	36,299	39,976	32,335	2,448
Εργασία (ώρες)	4,016	4,539	3,560	339
Ζωικές Μονάδες (LU)	31.75	35.85	27.78	2.77
Κεφάλαιο (€)	28,339	34,057	18,762	5,391
Ενδ. Εισροές (€)	17,602	19,297	13,866	1,554
Βοοειδή (49)				
Παραγωγή (€)	32,577	42,909	23,222	5,347
Εργασία (ώρες)	3,549	4,634	2,916	390
Ζωικές Μονάδες (LU)	52.45	59.27	46.05	3.24
Κεφάλαιο (€)	40,763	72,300	27,704	12,338
Ενδ. Εισροές (€)	23,553	27,687	17,415	2,961
Μικτή φυτική παραγωγή (60)				
Παραγωγή (€)	22,229	25,170	19,533	1,682
Εργασία (ώρες)	3,126	3,472	2,667	292
Γη (εκτάρια)	9.31	11.42	7.22	1.27
Κεφάλαιο (€)	26,049	37,940	14,236	9,082
Ενδ. Εισροές (€)	7,478	10,293	4,342	2,126
Μικτή φυτική και ζωική παραγωγή(80)				
Παραγωγή (€)	25,077	29,454	20,102	3,073
Εργασία (ώρες)	3,196	4,028	2,482	575
Γη (εκτάρια)	9.49	11.33	7.85	1.11
Κεφάλαιο (€)	11.41	17.11	6.42	3.82
Ζωικές Μονάδες (LU)	25,522	32,636	15,731	5,508
Ενδ. Εισροές (€)	11,053	13,762	9,454	1,199
Συνολική παραγωγή (14)				
Παραγωγή (€)	22,529	24,451	20,045	1,082
Εργασία (ώρες)	2,779	3,150	2,383	251
Γη (εκτάρια)	8.88	10.35	7.46	1.05
Κεφάλαιο (€)	6.18	6.70	5.75	0.33
Ζωικές Μονάδες (LU)	25,659	32,666	16,418	6,157
Ενδ. Εισροές (€)	9,844	11,371	7,069	1,405

Πίνακας 0.39: Δείκτες Παραγωγικότητας ανά κατηγορία.

	Paasche	Laspeyres	Fischer	Paasche	Laspeyres	Fischer
	Δημητριακά/ελαιοπρωτεϊνούχοι σπόροι (15)			Λοιπές αροτραίες καλλιέργειες (16)		
2004	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
2005	115.14	115.06	115.10	106.11	106.12	106.12
2006	95.36	95.05	95.20	73.69	73.46	73.57
2007	89.80	87.90	88.84	82.13	81.79	81.96
2008	100.69	97.22	98.94	84.01	82.94	83.47
2009	96.76	94.56	95.65	86.11	84.29	85.20
2010	90.63	88.00	89.30	80.73	79.11	79.92
2011	88.97	86.16	87.55	91.05	88.16	89.59
2012	112.80	108.19	110.47	88.97	86.72	87.84
2013	96.58	93.56	95.05	91.81	89.15	90.47

2014	126.14	122.06	124.09	79.45	77.52	78.48
2015	99.15	99.47	99.31	74.85	73.36	74.10
2016	104.25	96.26	100.18	76.52	79.07	77.79
2017	128.96	113.44	120.95	75.39	77.02	76.20
2018	106.28	91.98	98.87	75.00	81.33	78.10

	<u>Κηπευτικά (20)</u>			<u>Αμπελοκαλλιέργεια (35)</u>		
2004	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
2005	100.30	100.07	100.18	114.51	114.43	114.47
2006	100.81	99.76	100.28	114.92	117.87	116.39
2007	100.73	100.92	100.82	113.28	116.53	114.90
2008	100.91	100.69	100.80	105.65	111.28	108.43
2009	91.68	91.22	91.45	90.58	91.77	91.17
2010	94.00	92.63	93.31	96.98	98.39	97.68
2011	94.12	90.47	92.28	110.16	115.82	112.95
2012	109.02	105.97	107.49	100.43	103.91	102.16
2013	109.97	107.93	108.94	92.28	96.99	94.61
2014	114.45	115.37	114.91	85.01	92.53	88.69
2015	105.41	106.46	105.93	95.79	103.53	99.58
2016	113.33	112.07	112.70	83.17	88.37	85.73
2017	112.76	112.19	112.48	91.50	98.96	95.15
2018	124.01	124.04	124.02	87.50	92.57	90.00

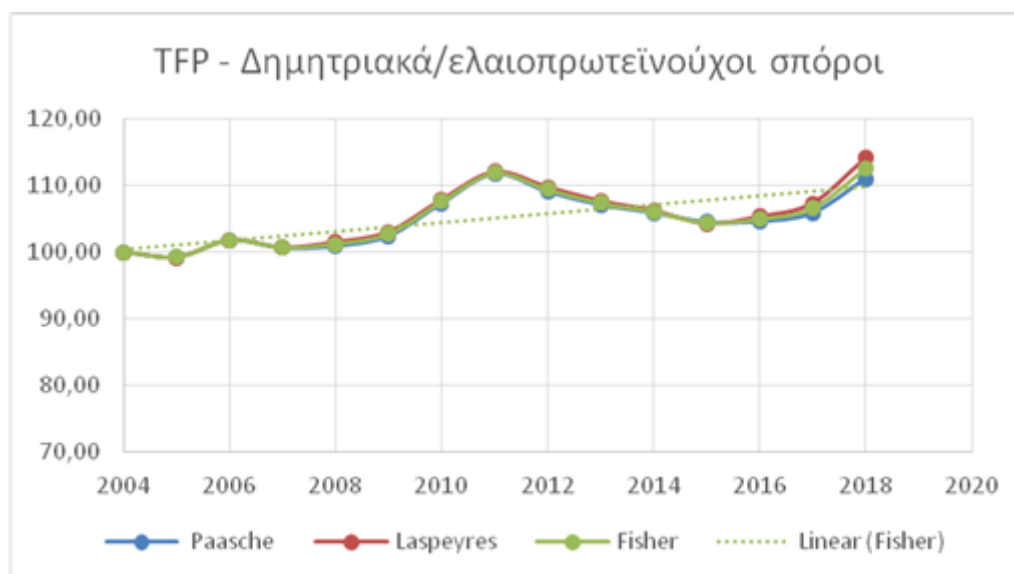
Πίνακας 2.40: Δείκτες Παραγωγικότητας ανά κατηγορία

	<u>Paasche</u>	<u>Laspeyres</u>	<u>Fischer</u>	<u>Paasche</u>	<u>Laspeyres</u>	<u>Fischer</u>
	<u>Οπωροφόρα δένδρα (36)</u>			<u>Ελαιοκομία (37)</u>		
2004	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
2005	113.27	112.46	112.87	133.61	133.12	133.37
2006	110.47	109.11	109.79	105.78	105.15	105.47
2007	116.80	116.11	116.46	116.13	115.10	115.61
2008	105.97	105.78	105.87	97.62	97.67	97.64
2009	100.97	100.60	100.78	83.97	84.04	84.00
2010	116.87	116.05	116.46	93.47	94.28	93.87
2011	99.57	94.75	97.13	110.95	111.67	111.31
2012	108.50	103.44	105.94	125.88	123.71	124.79
2013	102.91	101.51	102.21	104.04	102.19	103.11
2014	116.61	115.65	116.12	128.15	129.79	128.97
2015	103.13	102.69	102.91	110.50	112.81	111.65
2016	112.21	110.12	111.16	112.01	109.07	110.53
2017	113.06	106.95	109.96	129.00	125.80	127.39
2018	102.87	98.26	100.54	79.07	86.22	82.57
	<u>Συνδυασμός μόνιμων καλλιεργειών (38)</u>			<u>Αιγοπροβατοτροφία (48)</u>		
2004	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
2005	115.14	115.06	115.10	104.78	104.71	104.75
2006	95.36	95.05	95.20	105.90	106.32	106.11
2007	89.80	87.90	88.84	110.05	110.47	110.26
2008	100.69	97.22	98.94	118.42	119.22	118.82
2009	96.76	94.56	95.65	117.13	117.56	117.35
2010	90.63	88.00	89.30	121.26	121.66	121.46
2011	88.97	86.16	87.55	126.20	126.68	126.44
2012	112.80	108.19	110.47	133.49	135.72	134.60
2013	96.58	93.56	95.05	138.23	139.78	139.00
2014	126.14	122.06	124.09	131.29	132.97	132.13
2015	99.15	99.47	99.31	124.76	126.23	125.49
2016	104.25	96.26	100.18	123.94	126.15	125.04
2017	128.96	113.44	120.95	127.63	129.92	128.77
2018	106.28	91.98	98.87	112.48	125.39	118.76

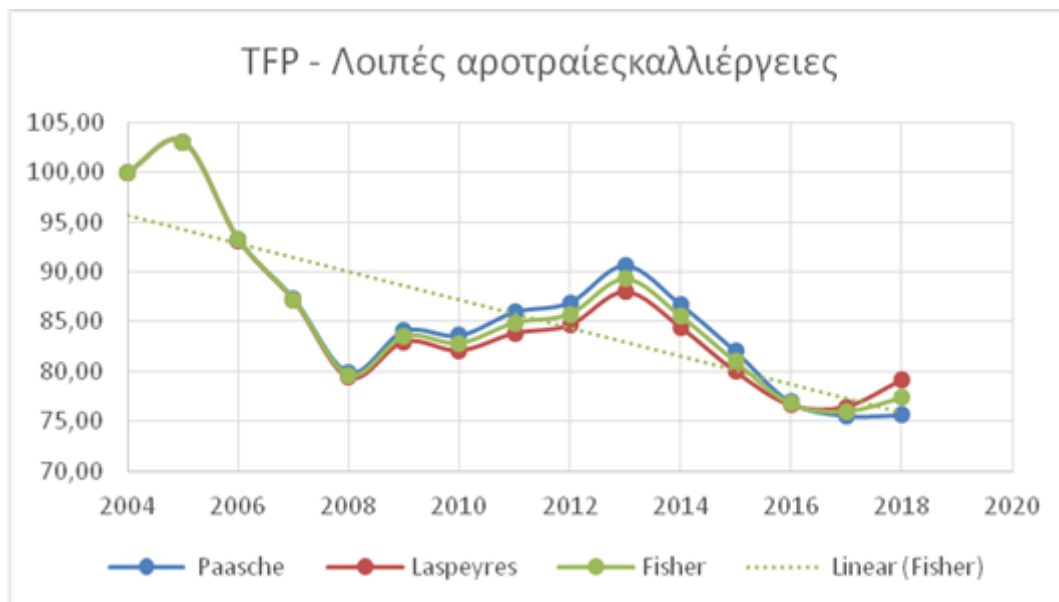
Πίνακας 2.41: Δείκτες Παραγωγικότητας ανά κατηγορία

	Paasche	Laspeyres	Fischer	Paasche	Laspeyres	Fischer
	Βοοειδή (49)			Μικτή φυτική παραγωγή (60)		
2004	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
2005	90.91	91.20	91.05	103.63	104.09	103.86
2006	74.81	74.84	74.82	103.19	102.84	103.02
2007	84.55	84.00	84.27	104.35	104.07	104.21
2008	84.56	84.24	84.40	104.46	102.27	103.36
2009	102.15	102.46	102.30	99.67	98.16	98.91
2010	89.63	89.16	89.40	96.77	91.46	94.07
2011	89.70	87.56	88.62	93.60	78.79	85.87
2012	86.76	83.53	85.13	99.90	85.56	92.46
2013	81.56	78.99	80.26	91.76	78.78	85.02
2014	80.02	78.90	79.46	95.24	87.35	91.21
2015	92.48	90.89	91.68	83.05	74.48	78.65
2016	82.36	80.70	81.52	83.84	75.14	79.37
2017	95.88	95.70	95.79	87.84	79.19	83.40
2018	92.90	89.92	91.40	79.77	71.40	75.47
	Μικτή φυτική και ζωική παραγωγή(80)			Συνολική παραγωγή (14)		
2004	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
2005	112.41	111.73	112.07	109.30	109.17	109.24
2006	113.14	110.45	111.79	98.14	98.13	98.13
2007	104.99	104.71	104.85	101.21	101.03	101.12
2008	113.31	111.00	112.15	105.14	105.21	105.17
2009	118.77	114.77	116.75	101.92	101.38	101.65
2010	113.74	110.60	112.16	99.34	98.58	98.96
2011	119.86	111.18	115.44	103.04	101.98	102.51
2012	128.49	112.95	120.47	110.13	108.78	109.46
2013	123.57	109.09	116.10	103.54	102.37	102.95
2014	140.26	123.95	131.85	109.00	108.26	108.63
2015	127.09	110.11	118.29	100.67	100.02	100.35
2016	118.64	102.41	110.23	100.67	100.43	100.55
2017	127.62	114.72	121.00	102.56	107.33	104.92
2018	115.34	102.64	108.81	96.45	99.91	98.16

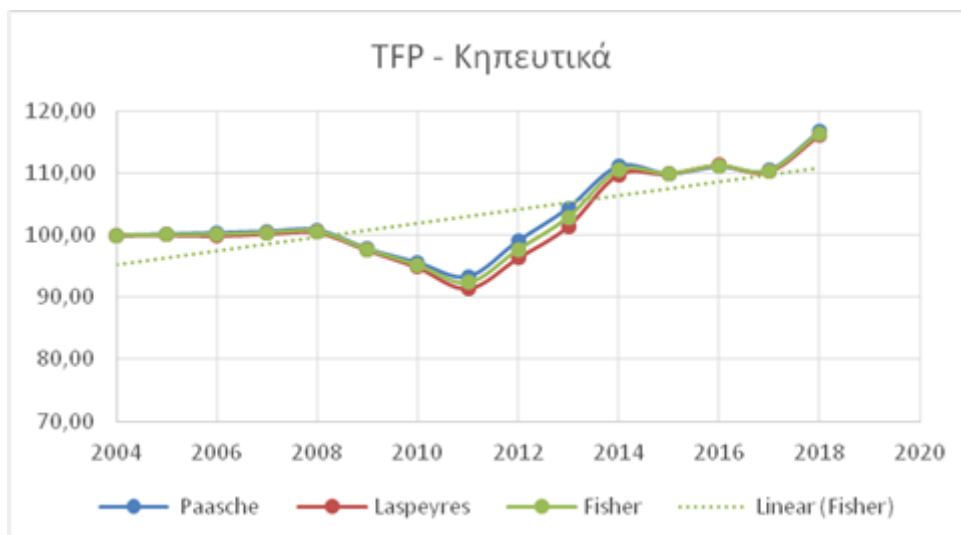
Διάγραμμα 0.44: Δείκτες παραγωγικότητας – Δημητριακά/ελαιοπρωτεϊνούχοι σπόροι (κινητός μέσος 3-ετίας)

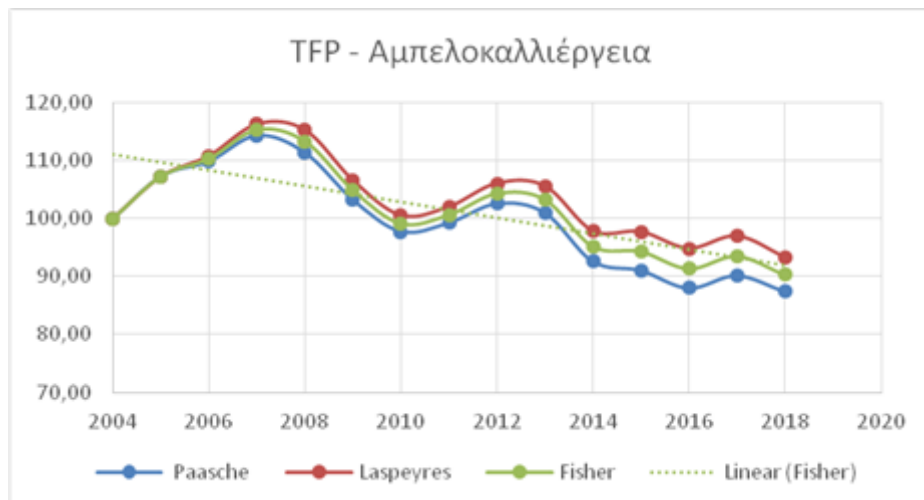
Διάγραμμα 0.45: Δείκτες παραγωγικότητας – Λοιπές αροτραίες καλλιέργειες (κινητός μέσος 3-ετίας)

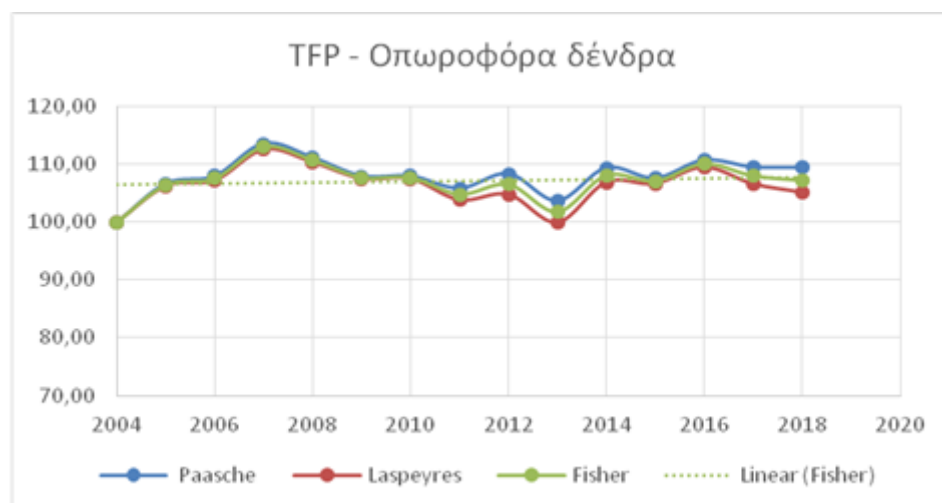
Διάγραμμα 0.46: Δείκτες παραγωγικότητας – Κηπευτικά (κινητός μέσος 3-ετίας)

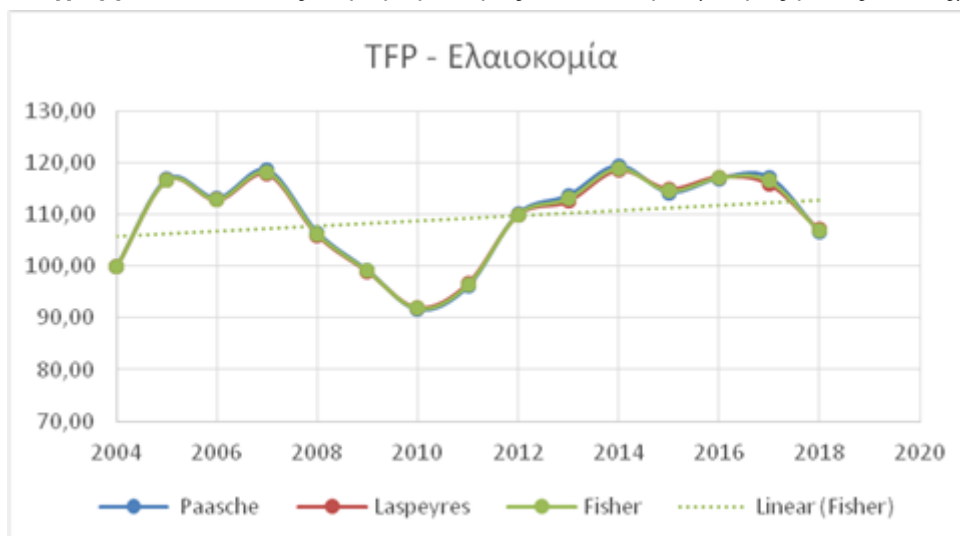
Διάγραμμα 0.47: Δείκτες παραγωγικότητας – Αμπελοκαλλιέργεια (κινητός μέσος 3ετίας)

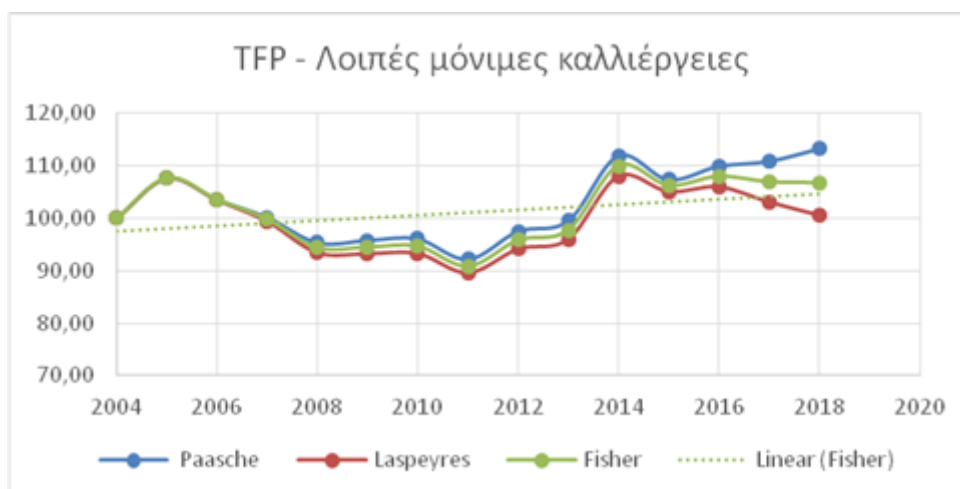
Διάγραμμα 0.18: Δείκτες παραγωγικότητας – Οπωροφόρα δένδρα (κινητός μέσος 3-ετίας)

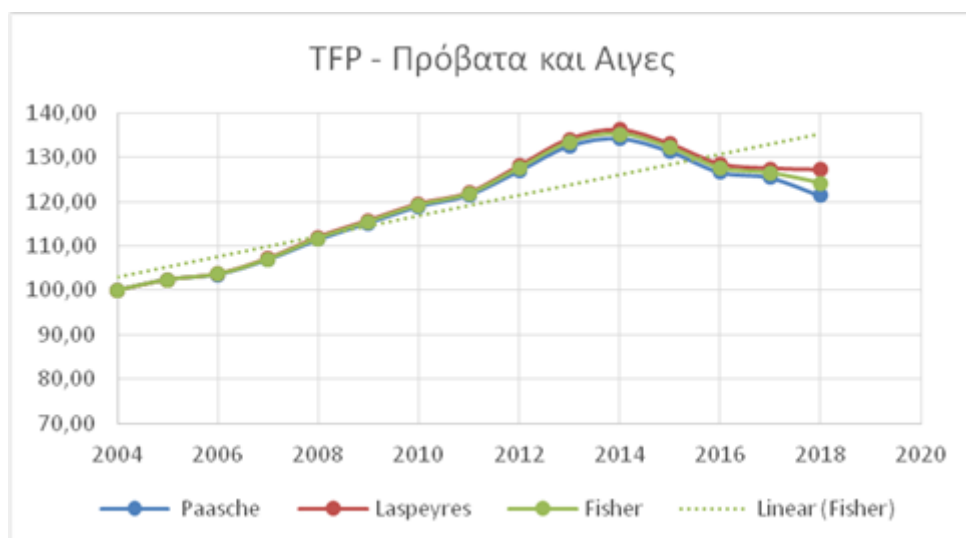
Διάγραμμα 0.49: Δείκτες παραγωγικότητας – Ελαιοκομία (κινητός μέσος 3-ετίας)

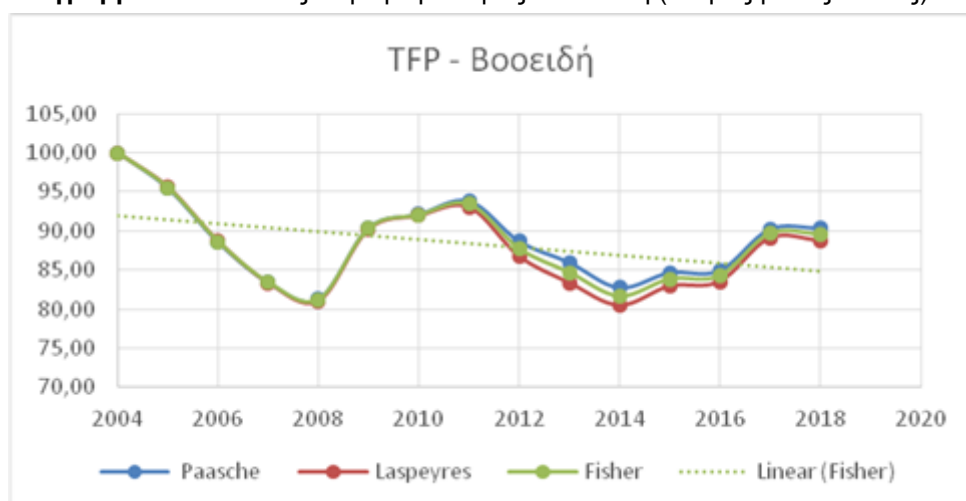
Διάγραμμα 0.50: Δείκτες παραγωγικότητας – Συνδυασμός μόνιμων καλλιεργειών (κινητός μέσος 3-ετίας)

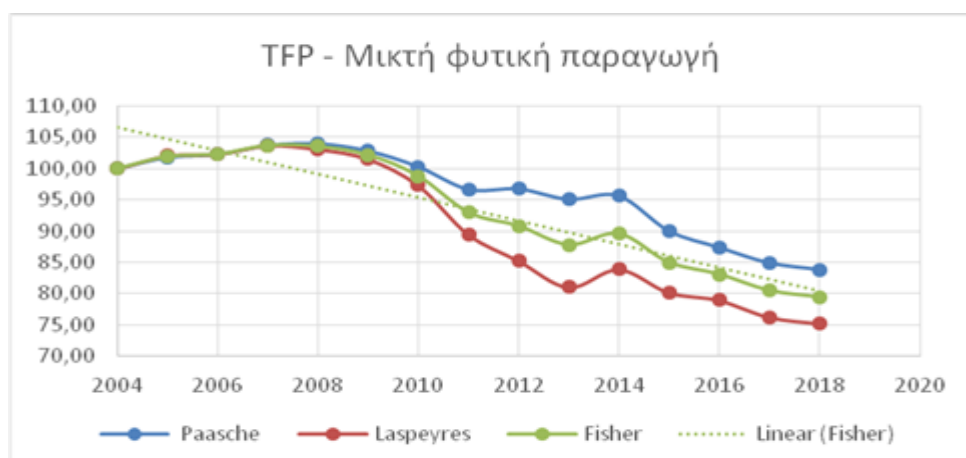
Διάγραμμα 0.51: Δείκτες παραγωγικότητας – Αιγοπροβατοτροφία (κινητός μέσος 3-ετίας)

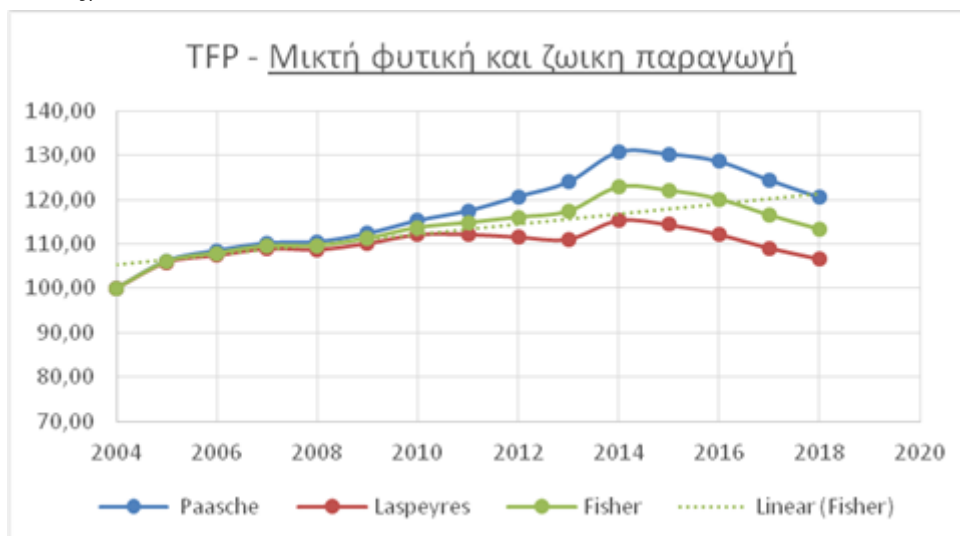
Διάγραμμα 0.52: Δείκτες παραγωγικότητας – Βοοειδή (κινητός μέσος 3-ετίας)

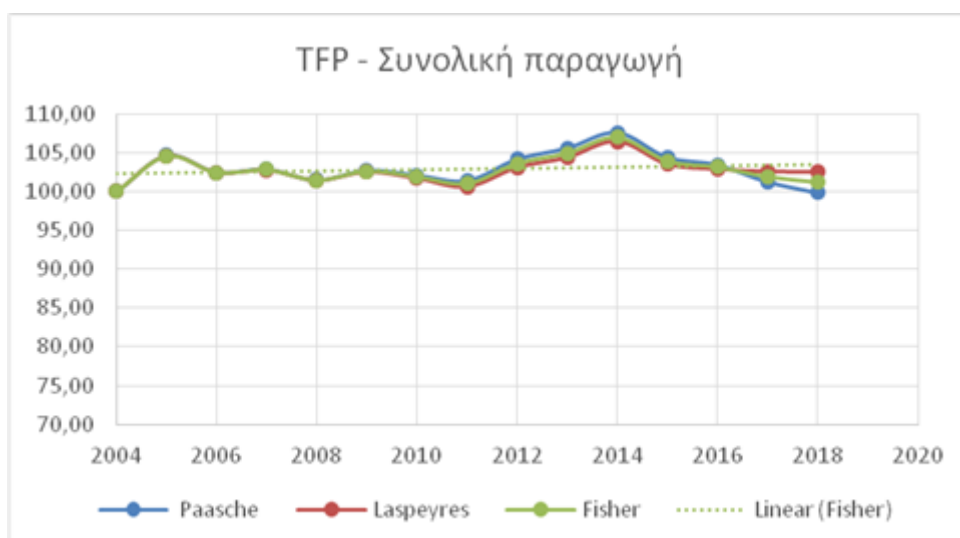
Διάγραμμα 0.53: Δείκτες παραγωγικότητας – Μικτή φυτική παραγωγή (κινητός μέσος 3-ετίας)

Διάγραμμα 0.24: Δείκτες παραγωγικότητας – Μικτή φυτική και ζωική παραγωγή (κινητός μέσος 3-ετίας)

Διάγραμμα 0.55: Δείκτες παραγωγικότητας – Συνολική παραγωγή (κινητός μέσος 3-ετίας)

Πίνακας 0.42: Ρυθμός μεταβολής της συνολικής παραγωγικότητας των συντελεστών – TFP Growth Rate (2004-2018)

	(15)	(16)	(20)	(35)	(36)	(37)	(38)	(48)	(49)	(60)	(80)	(14)
2005	-0.0145	0.0593	0.0012	0.1351	0.1244	0.2877	0.1404	0.0461	-0.0957	0.0353	0.1143	0.0886
2006	0.0786	-0.3668	0.0003	0.0005	-0.0218	-0.2343	-0.1906	0.0130	-0.1956	-0.0036	0.0026	-0.1087
2007	-0.1033	0.1069	0.0087	-0.0170	0.0666	0.0946	-0.0655	0.0397	0.1212	0.0139	-0.0534	0.0305
2008	0.0356	0.0117	0.0036	-0.0759	-0.0964	-0.1709	0.1147	0.0743	0.0012	-0.0034	0.0644	0.0391
2009	0.0983	0.0128	-0.1001	-0.1914	-0.0543	-0.1551	-0.0364	-0.0177	0.1874	-0.0444	0.0233	-0.0378
2010	-0.0009	-0.0674	0.0229	0.0686	0.1477	0.1084	-0.0653	0.0341	-0.1358	-0.0387	-0.0343	-0.0250
2011	0.0120	0.1253	0.0074	0.1293	-0.1630	0.1557	-0.0207	0.0517	-0.0155	-0.0298	0.0594	0.0411
2012	-0.0813	-0.0256	0.1506	-0.1023	0.0927	0.0956	0.2283	0.0662	-0.0328	0.0761	0.0471	0.0666
2013	-0.0031	0.0272	0.0077	-0.0819	-0.0217	-0.1746	-0.1477	0.0330	-0.0484	-0.0772	-0.0364	-0.0591
2014	0.0385	-0.1419	0.0331	-0.0714	0.1262	0.2100	0.2588	-0.0533	-0.0207	0.0265	0.1154	0.0501
2015	-0.1029	-0.0614	-0.0914	0.1041	-0.1220	-0.1343	-0.2259	-0.0539	0.1428	-0.1410	-0.1237	-0.0808
2016	0.0867	0.0754	0.0724	-0.1535	0.0693	-0.0246	-0.0243	-0.0001	-0.1154	-0.0052	-0.0707	0.0071
2017	0.0649	-0.0247	-0.0039	0.1005	-0.0264	0.1234	0.1792	0.0274	0.1376	0.0508	0.1188	0.0630
2018	0.0417	0.0695	0.0932	-0.0633	-0.0898	-0.3973	-0.1949	-0.0479	-0.0422	-0.0995	-0.1004	-0.0719
Mean	0.0107	-0.0143	0.0147	-0.0156	0.0023	-0.0154	-0.0036	0.0152	-0.0080	-0.0171	0.0090	0.0002

(15): Δημητριακά/ελαιοπρωτεϊνούχοι σπόροι

(16): Λοιπές αροτραίες καλλιέργειες

(20): Κηπευτικά

(35): Αμπελοκαλλιέργεια

(36): Οπωροφόρα δένδρα

(37): Ελαιοκομία

(38): Συνδυασμός μόνιμων καλλιεργειών

(48): Αιγοπροβατοτροφία

(49): Βοοειδή

(60): Μικτή φυτική παραγωγή

(80): Μικτή φυτική και ζωική παραγωγή

(14): Συνολική παραγωγή

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II: Η ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΩΝ ΚΛΑΔΩΝ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΔΙΑΤΡΟΦΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

Στην παρούσα ενότητα, έχουν χρησιμοποιηθεί οι εξής υπολογισμοί, βασισμένοι στις ποσότητες των εκάστοτε προϊόντων:

Κατανάλωση = παραγωγή + εισαγωγές – εξαγωγές

Αυτάρκεια = Παραγωγή / Κατανάλωση

1. Σκληρό Σιτάρι

Κατά τη διάρκεια της περιόδου 2011-2019, τόσο οι εκτάσεις, όσο και η παραγωγή του σκληρού σιταριού παρουσιάζουν έντονα πτωτικές τάσεις. Ειδικότερα, οι καλλιεργούμενες εκτάσεις μειώθηκαν από τα 4 εκ. στρ. σε 2.95 εκατ. στρ., ενώ η παραγωγή από 1.47 εκατ. τόνους σε 0.77 εκατ. τόνους. Βέβαια, από το 2015 (έτος διανομής των δικαιωμάτων βασικής ενίσχυσης) οι καλλιεργούμενες εκτάσεις του σκληρού σιταριού, μάλλον ακολουθούν σταθερή πορεία.

Διάγραμμα 0.56: Εκτάσεις και Παραγωγή Σκληρού Σιταριού

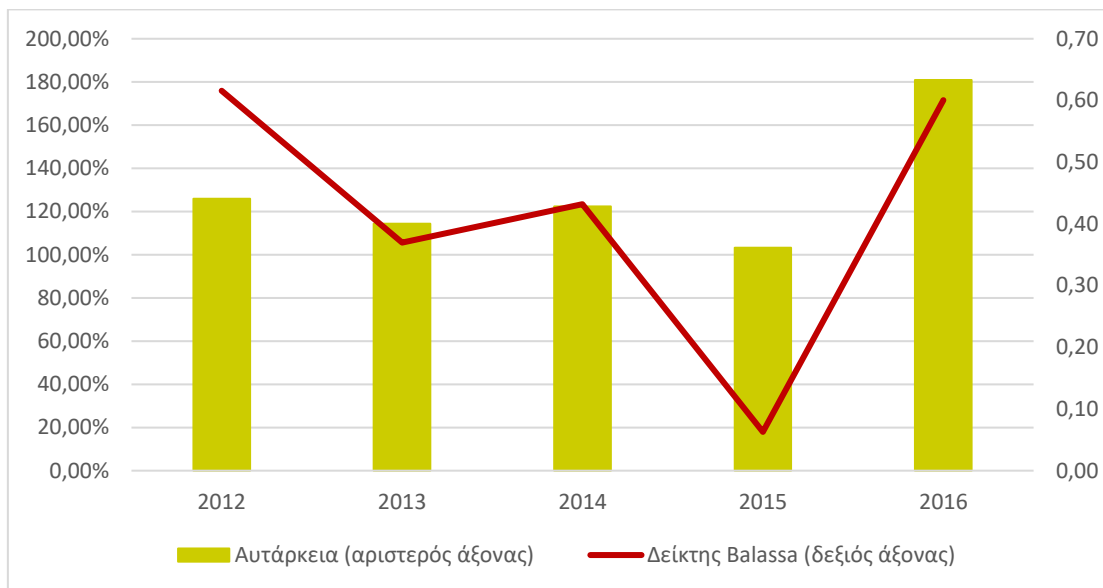

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Από την άλλη πλευρά, η εγχώρια παραγωγή υπερκαλύπτει την εγχώρια κατανάλωση, διαμορφώνοντας έτσι τον δείκτη αυτάρκειας σε ποσοστό που κάποιες χρονιές ξεπέρασε και το 180%. Πολύ διαφωτιστική είναι και η εξέλιξη του δείκτη Balassa, ο οποίος κυμαίνονταν στο επίπεδο του 0.60 περίπου το 2012, στη συνέχεια μειώθηκε σημαντικά εμφανίζοντας μάλιστα την ελάχιστη τιμή του το έτος 2015 αγγίζοντας το επίπεδο των 0,063 μονάδων ακολουθώντας απότομη άνοδο το επόμενο έτος, επανερχόμενος στην τιμή των 0.60 μονάδων δηλαδή σε πολύ

μεγάλο συγκριτικό πλεονέκτημα. Με άλλα λόγια, οι εισαγωγές αντιπροσωπεύουν ένα αρκετά χαμηλό ποσοστό, και αντίστοιχα οι εξαγωγές ένα πολύ υψηλό ποσοστό, στο σύνολο του εξωτερικού εμπορίου του εν λόγω προϊόντος. Ο εξαγωγικός χαρακτήρας του προϊόντος δικαιολογείται από τα εξαιρετικά ποιοτικά χαρακτηριστικά της εγχώριας παραγωγής η οποία σε σημαντικό βαθμό καλύπτεται από τη συμβολαιακή γεωργία μεγάλων (και διεθνών) εταιρειών.

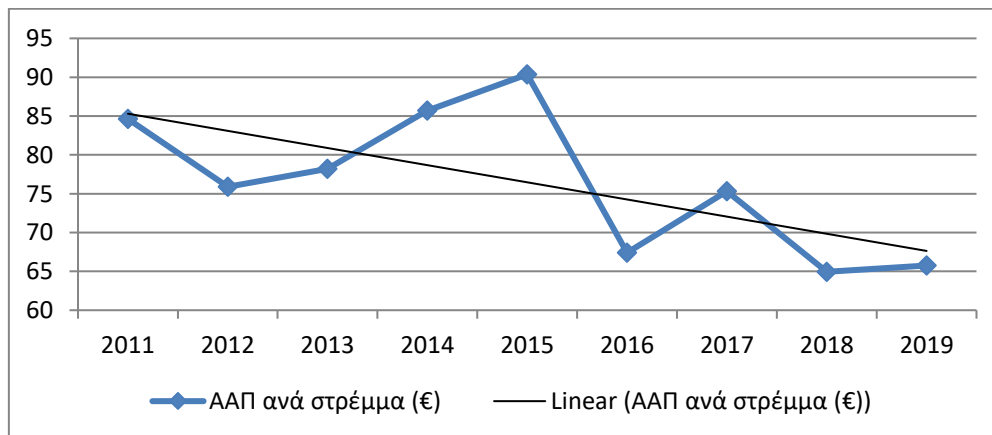
Διάγραμμα 0.57: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Σκληρού Σιταριού

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΥΠΑΑΤ

Πτωτικές τάσεις (περιορισμένης έκτασης) παρουσιάζει και η ακαθάριστη αξία παραγωγής ανά στρέμμα, από τα 85 €/στρ. στην αρχή της περιόδου, σε λιγότερο από 70 €/στρ. το 2019. Στη διαμόρφωση του δείκτη αυτού συνέβαλε κυρίως η πτωτική τάση της παραγωγής, αφού η μέση τιμή του προϊόντος κυμάνθηκε από 0.233 €/κιλό μέχρι 0.367 €/κιλό κατά τη διάρκεια της περιόδου.

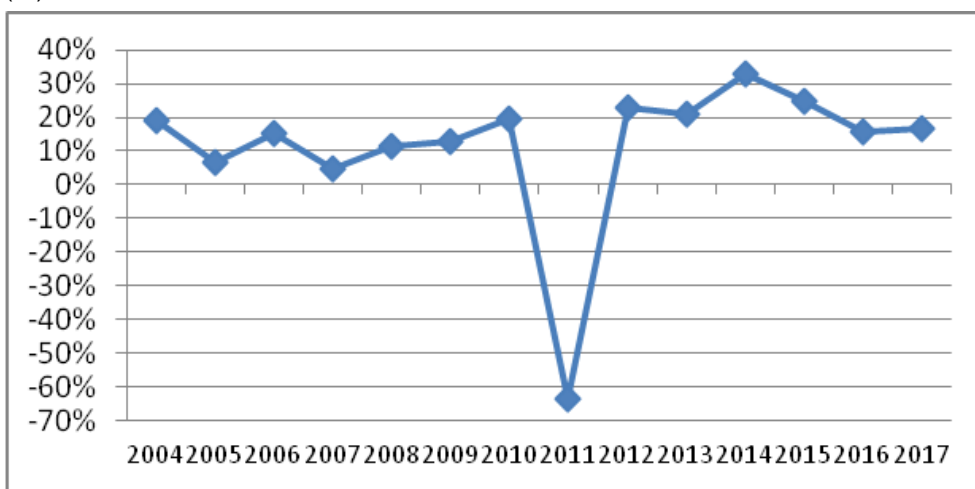
Διάγραμμα 0.58: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Σκληρού Σιταριού

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Στο επόμενο διάγραμμα φαίνεται ξεκάθαρα το πολύ σοβαρό πρόβλημα αποεπένδυσης που υπάρχει στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις που είναι εξειδικευμένες στην παραγωγή όλων των σιτηρών, ελαιούχων και πρωτεϊνούχων σπόρων. Ειδικότερα, ο δείκτης επενδύσεις προς αποσβέσεις ποτέ δεν ξεπέρασε το επίπεδο του 33%, ενώ το 2011 έπεσε στο -64%. Επομένως, μακροπρόθεσμα στις γεωργικές αυτές εκμεταλλεύσεις απαξιώνεται διαρκώς το επενδεδυμένο πάγιο κεφάλαιο, χωρίς να αναπληρώνεται στο βαθμό που θα έπρεπε.

Διάγραμμα 0.59: ΤΟΠ «Σιτηρά, Ελαιούχοι και Πρωτεϊνούχοι Σπόροι»: Επενδύσεις/Αποσβέσεις (%)

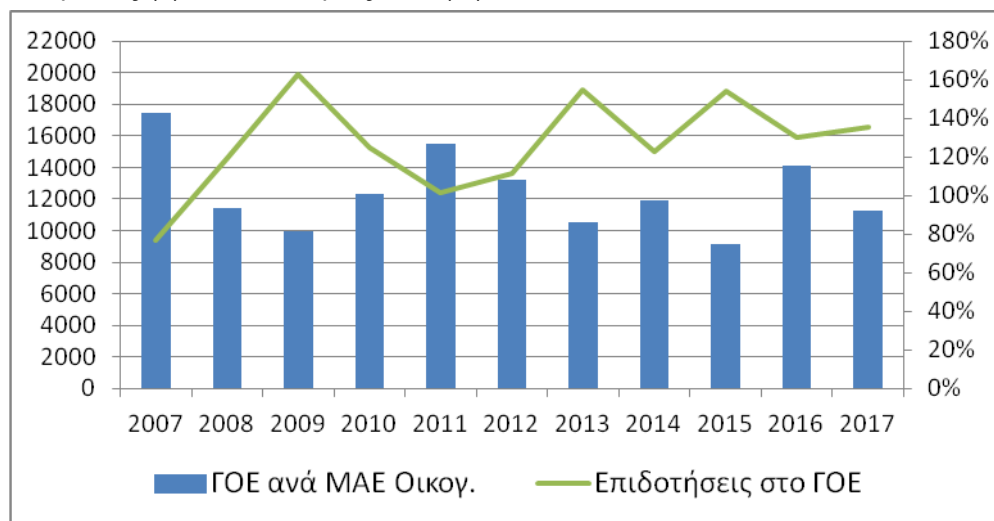

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΔΙΓΕΛΠ

Πτωτική είναι και η διαχρονική τάση του ΓΟΕ ανά ΜΑΕ οικογένειας, που κυμάνθηκε από 9130 € μέχρι 17440 €.

Όμως, το γεωργικό αυτό οικογενειακό εισόδημα διαμορφώνεται αποκλειστικά από τις επιδοτήσεις, αφού το σχετικό ποσοστό ξεπερνά κατά πολύ το 100% και παράλληλα εμφανίζει αυξητικές τάσεις. Αυτό σημαίνει ότι το εισόδημα από την αγορά είναι αρνητικό (δηλ. οι εκμεταλλεύσεις αυτές έχουν καθαρή ζημιά), και στη συνέχεια οι επιδοτήσεις όχι μόνο υπερκαλύπτουν τη ζημιά αυτή αλλά και συμβάλλουν αποκλειστικά στη διαμόρφωση του τελικού ΓΟΕ.

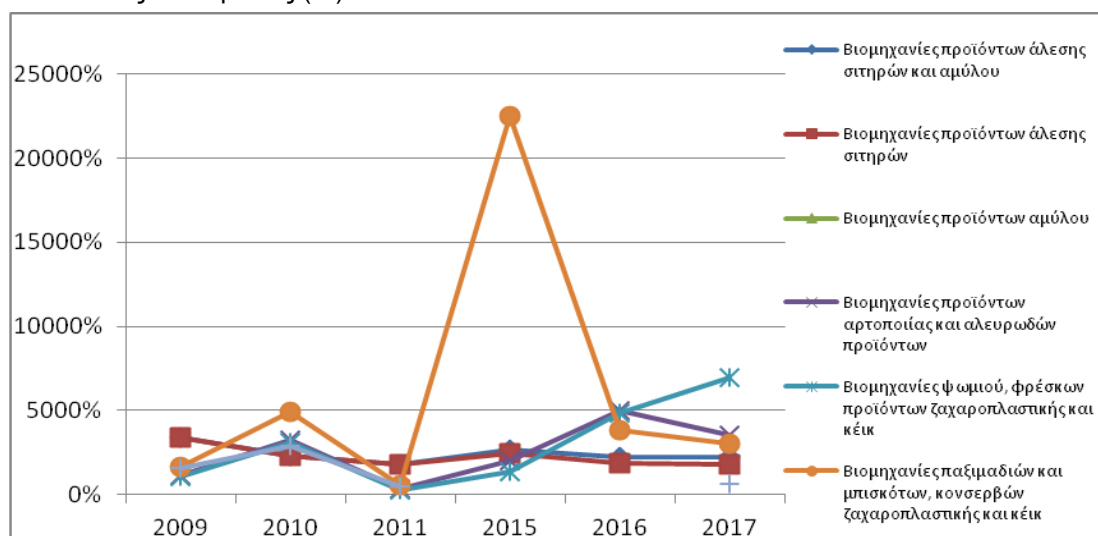
Διάγραμμα 0.60: ΤΟΠ «Σιτηρά, Ελαιούχοι και Πρωτεϊνούχοι Σπόροι»: ΓΟΕ ανά ΜΑΕ οικογένειας (€) και Επιδοτήσεις/ΓΟΕ (%)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΔΙΓΕΛΠ

Σε απόλυτη αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στην πρωτογενή παραγωγή, στους επτά κλάδους της μεταποίησης που έπονται της παραγωγής του σκληρού σιταριού (άλεση σιτηρών, αρτοποιία, κ.ά.), υπάρχει πάρα πολύ σημαντική επενδυτική δραστηριότητα, με τον δείκτη επενδύσεις/αποσβέσεις να εμφανίζει ως χαμηλότερη τιμή το 291% και μέγιστη το 22500%! Επομένως, εδώ φαίνεται ο ιδιαίτερος δυναμισμός του δευτερογενούς τομέα, σε αντίθεση με τα σοβαρά προβλήματα της πρωτογενούς παραγωγής και την απόλυτη εξάρτησή της από τις επιδοτήσεις.

Διάγραμμα 0.61: Συναφείς με το Σκληρό Σιτάρι Κλάδοι της Μεταποίησης: Επενδύσεις/Αποσβέσεις (%)

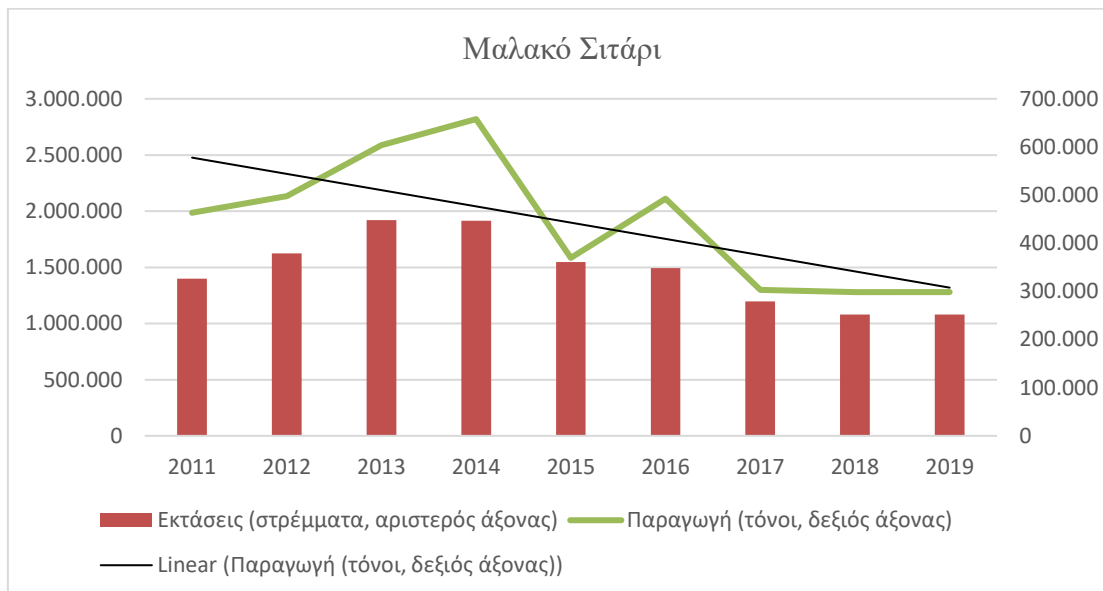

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

2. Μαλακό σιτάρι

Κατά τη διάρκεια της περιόδου 2011-2019, τόσο η καλλιεργήσιμη έκταση μαλακού σίτου, όσο και η παραγωγή του παρουσιάζουν έντονα πτωτικές τάσεις. Ειδικότερα, οι καλλιεργούμενες εκτάσεις σημείωσαν μείωση κατά 29.5 % καθώς μειώθηκαν από τα 1.39 εκ. στρ (2011) σε 1.08 εκατ. στρ.(2019). Σημαντικός παράγοντας που πρέπει να συνέβαλε στην εξέλιξη αυτή, ήταν και η διανομή των δικαιωμάτων βασικής ενίσχυσης (2015). Όπως φαίνεται στο διάγραμμα που ακολουθεί, οι εκτάσεις μειώνονται σημαντικά, μετά την προαναφερόμενη χρονιά. Ακόμη μεγαλύτερη μείωση συντελέστηκε στην παραγωγή του μαλακού σιταριού αγγίζοντας το ποσοστό του 55.3%. (2011:463,550 τον – 2019: 298,540 τον).

Διάγραμμα 0.62: Εκτάσεις και Παραγωγή καλλιέργειας Μαλακού Σιταριού

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Ο δείκτης της κατανάλωσης του προϊόντος μαλακού σίτου, εμφανίζει μικρές αυξητικές τάσεις κατά την περίοδο 2012 – 2016 με την εγχώρια κατανάλωση να κυμαίνεται από 1,2 έως 1,4 εκατ. τόνων. Επίσης, η εγχώρια παραγωγή προϊόντος δεν καλύπτει την εγχώρια κατανάλωση, ενώ παράλληλα ο δείκτης αυτάρκειας παρουσιάζει κάμψη βρισκόμενος σε επίπεδα χαμηλότερα του 50% κατά την χρονική διάρκεια 2012-2016, υποχωρώντας ακόμα και υπό του 30% το έτος 2015.

Ταυτόχρονα, η γενική τάση του δείκτη Balassa παρουσιάζει σχετικές σταθεροποιητικές τάσεις, διατηρώντας όμως αρνητικό πρόσημο (2012: -0.98 | 2016: -0.98). Αυτό καταδεικνύει τον μικρό όγκο εξαγωγών του προϊόντος. Συγκεκριμένα, οι εξαγωγές υπερβαίνουν κατά πολύ τις εισαγωγές σε όλη την περίοδο. Οι εισαγωγές σημείωσαν αύξηση κατά 31% (2012: 698 χιλ. τον – 2016: 916 χιλ. τον) ενώ οι εξαγωγές παρά τη μεγάλη τους αύξηση (108%) κυμάνθηκαν σε πολύ χαμηλότερες ποσότητες (2012: 6,5 χιλ. τον – 2019:13,5 χιλ τον).

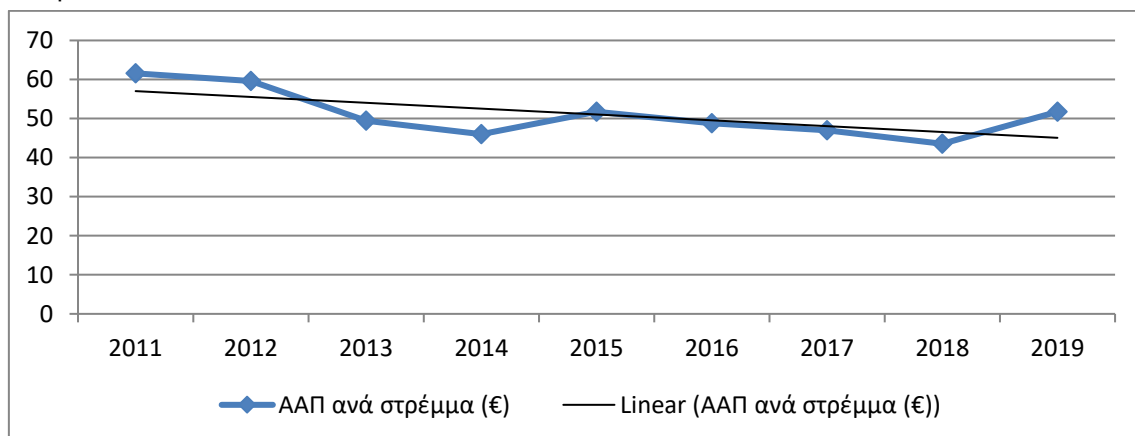
Διάγραμμα 0.63: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Μαλακού Σιταριού

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΥΠΑΑΤ

Ο Δείκτης της Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής ανά στρέμμα, δείχνει πτωτική τάση με τη μείωση να ανέρχεται σε ποσοστό 16,07% (2011: 61,6 €/στρ – 2019: 51,7 €/στρ). Η συμπεριφορά αυτού του δείκτη, ερμηνεύεται από την πτωτική τάση της παραγωγής, όσο και από την πτωτική τάση της τιμής του προϊόντος (- 18 %) εντός της περιόδου (2011:0.186 €/κιλό – 2018: 0.157 €/κιλό). Η μέση Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής/στρέμμα του μαλακού σιταριού, όπως φαίνεται στο διάγραμμα που ακολουθεί, αντιστοιχεί περίπου στο 60% της αντίστοιχης ανά στρέμμα του σκληρού σιταριού. Με δεδομένο ότι οι δαπάνες των δυο καλλιεργειών δεν διαφοροποιούνται (με εξαίρεση την αξία του σπόρου) η διαφορά της Μέσης Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής/στρέμμα εξηγεί την μικρότερη ποσοστιαία μείωση των καλλιεργούμενων εκτάσεων του σκληρού σιταριού έναντι της εντονότερης μείωσης των αντίστοιχων εκτάσεων του μαλακού σιταριού.

Διάγραμμα 0.64: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) καλλιέργειας Μαλακού Σιταριού

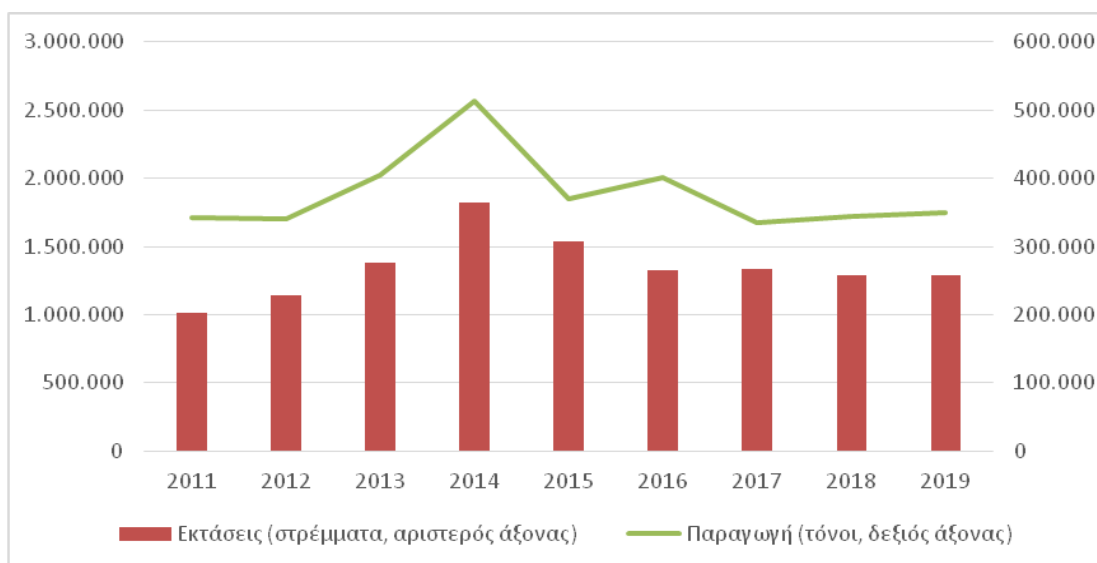

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat και της ΕΛΣΤΑΤ

3. Κριθάρι

Κατά την ανάλυση της περιόδου 2011 – 2019 παρατηρείται μικρή αύξηση των εκτάσεων καλλιέργειας κριθαριού με τάσεις σταθεροποίησης στην παραγόμενη ποσότητα. Αναλυτικότερα, η συγκεκριμένη καλλιέργεια καταλαμβάνει περίπου 1.000.000 στρ. το 2011, τα οποία αυξήθηκαν στα 1.800.000 στρ. στο μέσον της μελετώμενης περιόδου, για να κατέλθουν και να σταθεροποιηθούν στα 1.300.000 στρ. έως το 2019. Παράλληλη πορεία ακολούθησε και η παραγωγή κριθαριού με τις ποσότητες να καταγράφουν αυξήσεις έως και 50% την πρώτη τετραετία ακολουθούμενες από σταθερές μειώσεις που επέφεραν την σταθεροποίηση της παραγωγής περίπου στους 350.000 τόνους από το 2017 κι έπειτα. Το 15% της εγχώριας παραγωγής κατευθύνεται στην παραγωγή βύνης και η υπόλοιπη ποσότητα του κριθαριού για κτηνοτροφική χρήση.

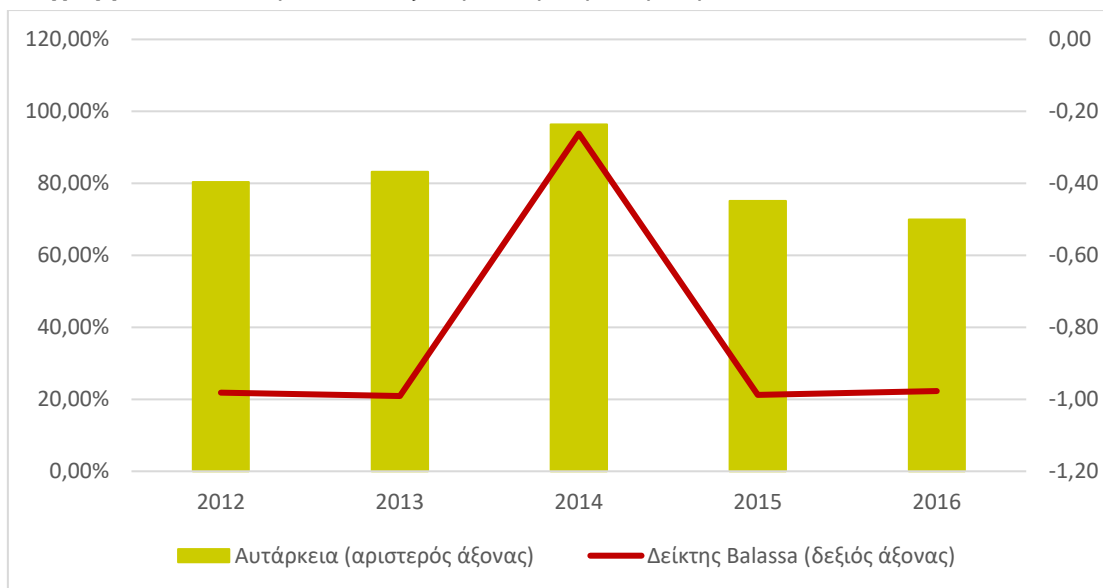
Διάγραμμα 0.65: Εκτάσεις και Παραγωγή Κριθαριού

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Αυξομειώσεις μικρής έντασης παρατηρούνται στην κάλυψη της εγχώριας κατανάλωσης από την εγχώρια παραγωγή κριθαριού, με τον δείκτη αυτότητας να κυμαίνεται από το 80% το 2012 έως και το 70% το 2016. Παράλληλα, ο δείκτης Balassa κινείται σε αρνητικό έδαφος με σταθερή τιμή πολύ κοντά στην αρνητική μονάδα μη δημιουργώντας έτσι τις κατάλληλες προϋποθέσεις σχηματισμού συγκριτικού πλεονεκτήματος ενώ οι εισαγωγές (κτηνοτροφικό κριθάρι), σε όλα τα μελετώμενα έτη, παρουσιάζονται αυξημένες σε σχέση με τις εξαγωγές.

Διάγραμμα 0.66: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Κριθαριού

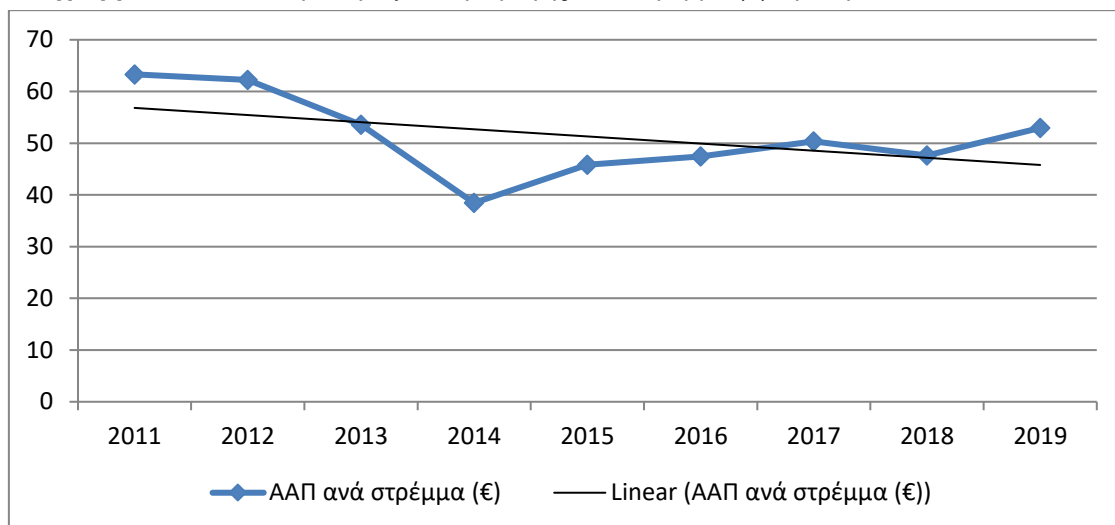

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΥΠΑΑΤ

Πτωτικές τάσεις κατά 16,3% παρουσιάζει η ακαθάριστη αξία παραγωγής ανά στρέμμα της καλλιέργειας κριθαριού την περίοδο 2011 – 2019. Πιο συγκεκριμένα, ο δείκτης της ακαθάριστης αξίας παραγωγής ανά στρέμμα κατέρχεται από τα 63,3 €/στρ το 2011 στο κατώτατό του σημείο το 2014 που αναλογεί στα 38,5 €/στρ για να σταθεροποιηθεί τελικά στα 53 €/στρ. στο τέλος της περιόδου.

Η τιμή αυτή είναι υψηλότερη από την μέση επιτυγχανόμενη Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής/στρέμμα του μαλακού σιταριού (ως αποτέλεσμα και της εφαρμογής συμβολαιακής γεωργίας για τη παραγωγή κριθαριού βυνοποίησης) και εξηγεί γιατί παρατηρείται (μικρή έστω) αύξηση των καλλιεργούμενων εκτάσεων κριθαριού και ταυτόχρονη μείωση των εκτάσεων μαλακού σιταριού

Διάγραμμα 0.37: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Κριθαριού

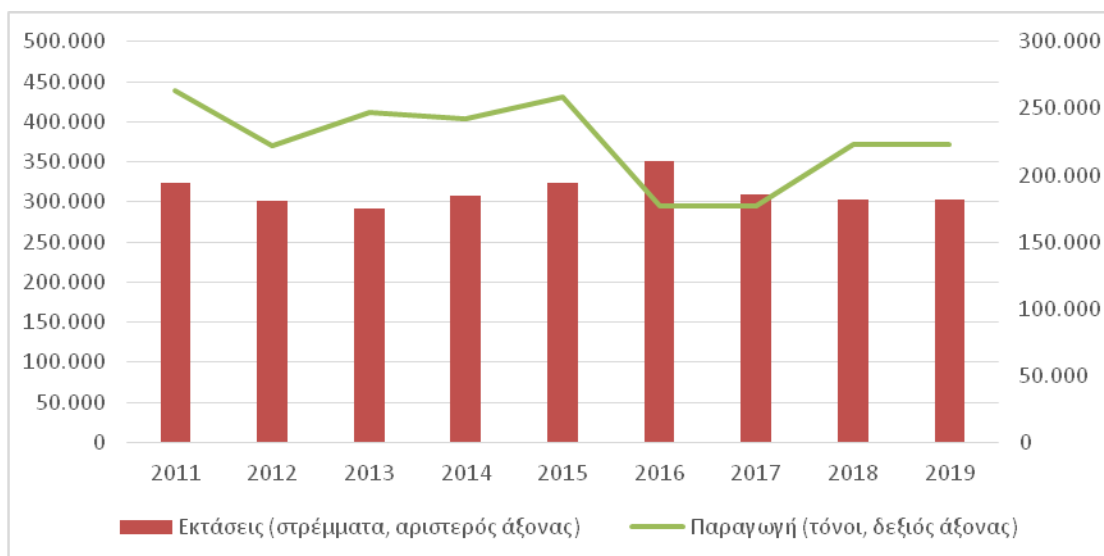

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat και της ΕΛΣΤΑΤ

4. Ρύζι

Κατά την περίοδο 2011 – 2019 παρατηρούνται μικρές διακυμάνσεις με σχετική σταθεροποίηση στα 300.000 στρ. στις εκτάσεις καλλιέργειας ρυζιού ενώ παράλληλα πτωτικές τάσεις απεικονίζονται για την ίδια περίοδο στην παραγωγή του προϊόντος με τις ποσότητες να κυμαίνονται από τους 263 χιλ. τόνους το 2011 έως την ελάχιστη τιμή τους που αντιστοιχεί στους 177 χιλ τόνους το 2016 για να σταθεροποιηθεί στους 222.7 χιλ τόνους την τελευταία διετία.

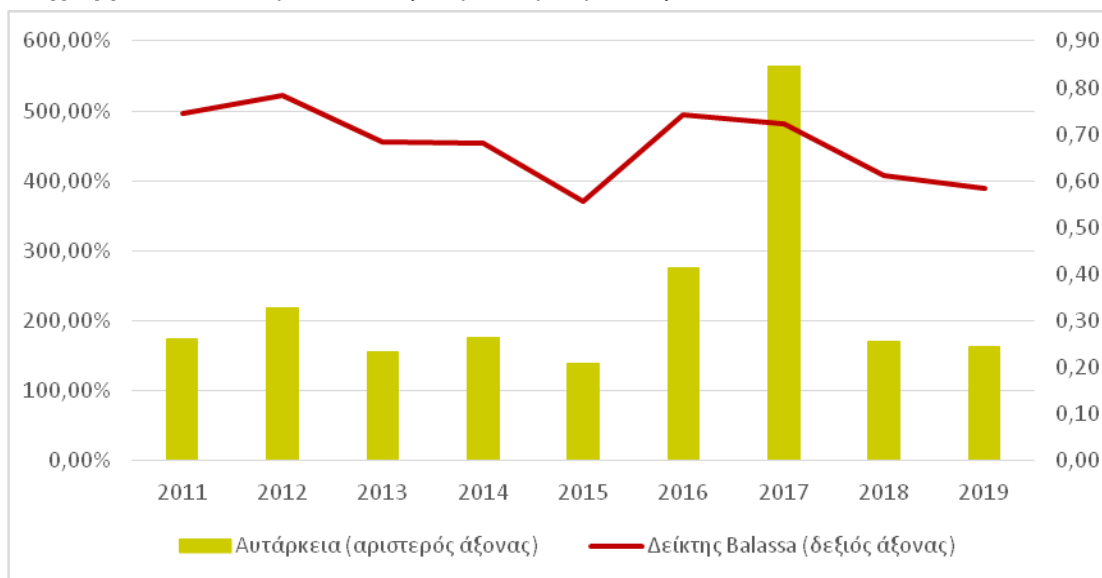
Διάγραμμα 0.68: Εκτάσεις και Παραγωγή Ρυζιού

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η εγχώρια παραγωγή ρυζιού καλύπτει στο έπακρο την εγχώρια κατανάλωση, με τον δείκτη αυτάρκειας να κυμαίνεται σε επίπεδα ανώτερα του 100% καθ' όλη την οκταετία 2011 - 2019 και μάλιστα να προσεγγίζει ποσοστά της τάξεως του 560%. Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa παρουσιάζεται πτωτική, κινούμενη πάντα σε θετικό έδαφος και με μέση τιμή τις 0.68 μονάδες. Αναλυτικότερα, το 2011 η τιμή του δείκτη βρίσκεται στις 0,74 μονάδες για μειωθεί κατά 23% στο τέλος της περιόδου, φτάνοντας το επίπεδο των 0.58 μονάδων το 2019. Σε γενικές γραμμές συμπεραίνουμε πως το ρύζι μπορεί να αξιολογηθεί ως ένα προϊόν με έντονο εξαγωγικό χαρακτήρα που πληροί τις προϋποθέσεις δημιουργίας συγκριτικών πλεονασμάτων.

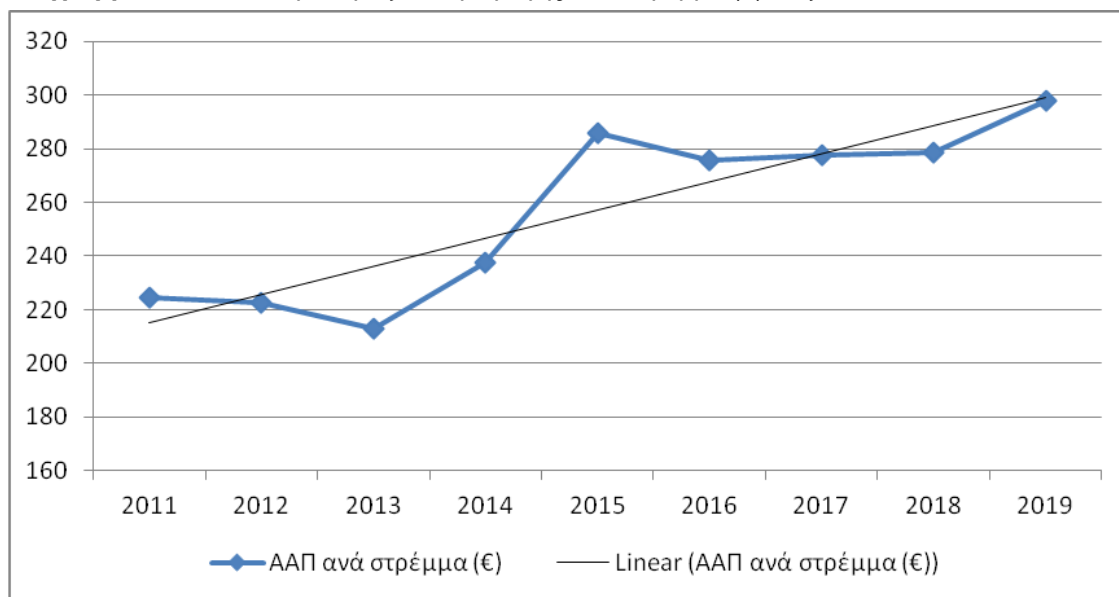
Διάγραμμα 0.69: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Ρυζιού

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Αυξητικές τάσεις της τάξεως του 33% παρουσιάζει η ακαθάριστη αξία παραγωγής ανά στρέμμα από το έτος 2011 μέχρι το έτος 2019 όπου εμφανίζεται και η μέγιστη τιμή του δείκτη και αντιστοιχεί στα 297.9 €/στρ. Στη διαμόρφωση του δείκτη αυτού συνέβαλαν κυρίως η στροφή προς την καλλιέργεια ρυζιού τύπου japonica, έναντι του τύπου indica και τη συνεχιζόμενη διαχρονική αύξηση των στρεμματικών αποδόσεων.

Διάγραμμα 0.70: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Ρυζιού

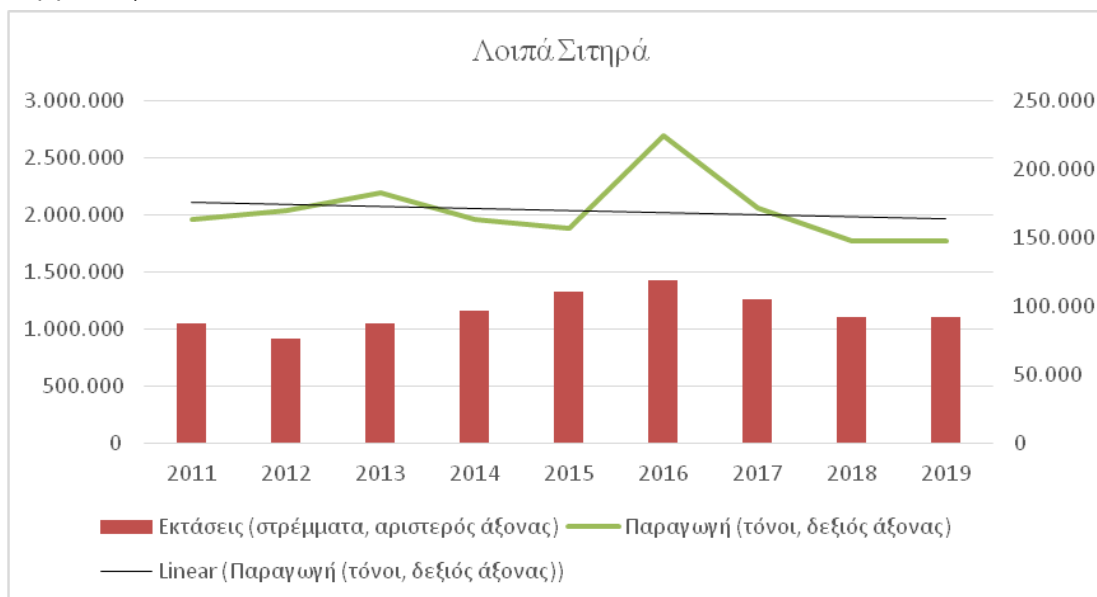

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

5. Λοιπά σιτηρά (σίκαλη, βρώμη, σόργο)

Κατά τη διάρκεια της περιόδου 2011-2019, παρατηρείται πολύ μικρή αύξηση (5,2%) της καλλιεργήσιμης έκτασης των λοιπών σιτηρών όπως της σίκαλης, της βρώμης, του σόργου κλπ (2011: 1,043 εκ. στρ – 2019: 1,1 εκ στρ). Αντίθετα, η παραγωγή αυτών των σιτηρών παρουσιάζει πτωτική τάση καθώς η μείωση που συντελέστηκε άγγιξε το ποσοστό του 10,8% (2011: 163.590 τον – 2019: 147.590 τον).

Διάγραμμα 0.71: Εκτάσεις και Παραγωγή καλλιέργειας Λοιπών Σιτηρών (σίκαλη, βρώμη, σόργο κλπ).

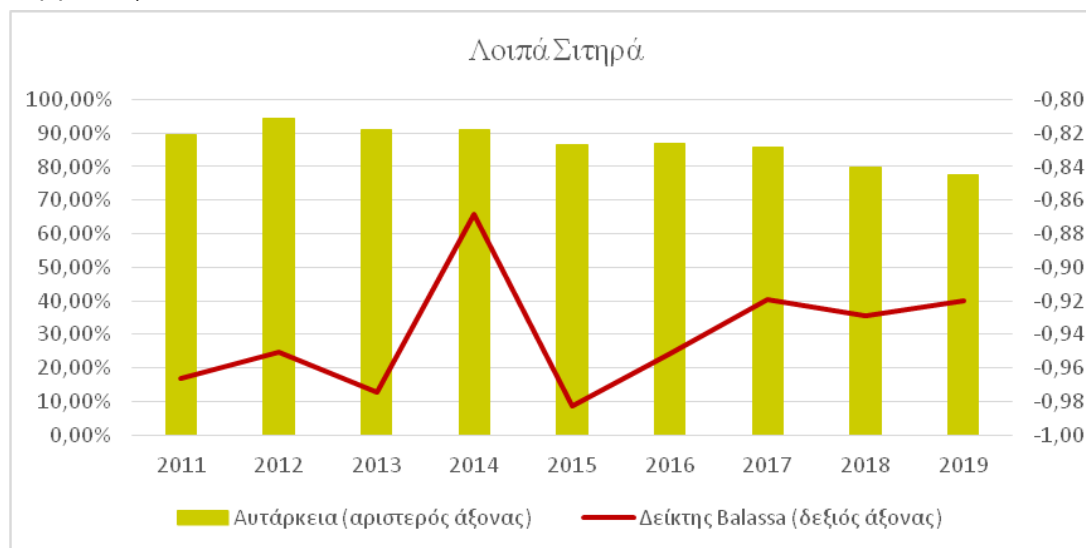
Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η κατανάλωση αυτών των σιτηρών εντός της υπό εξέτασης περίοδο παρουσιάζει σημαντικές αυξομειώσεις τείνοντας σε μια πολύ μικρή αύξηση (3,7%). Ο δείκτης της Αυτάρκειας δείχνει ότι η εγχώρια παραγωγή συμμετέχει κατά πολύ στην κατανάλωση, αλλά παρουσιάζει πτωτική τάση καθώς μειώθηκε κατά 15,17 % ενώ δεν καταφέρνει να αγγίξει τα το επίπεδο του 100%.

Ο δείκτης Balassa, παρουσιάζει και αυτός φθίνουσα πορεία εντός της περιόδου με έντονες διακυμάνσεις με τιμές που κυμαίνονται από -0.96 (2011) έως -0.92 (2019).

Επιπλέον, οι εισαγωγές αυτών των σιτηρών υπερβαίνουν συντριπτικά των εξαγωγίμων ποσοτήτων ενώ για το σύνολο της περιόδου παρουσιάζουν αύξηση κατά 55,5% (2011: 19.656,10 τον – 2019: 44.310,60 τον). Αντίστοιχα και οι εξαγωγές αυτών των προϊόντων φαίνονται σημαντικά αυξημένες (81,9%) αλλά οι ποσότητες ανέρχονται σε πολύ χαμηλά επίπεδα (2011: 335,1 τον – 2019: 1.835,50 τον).

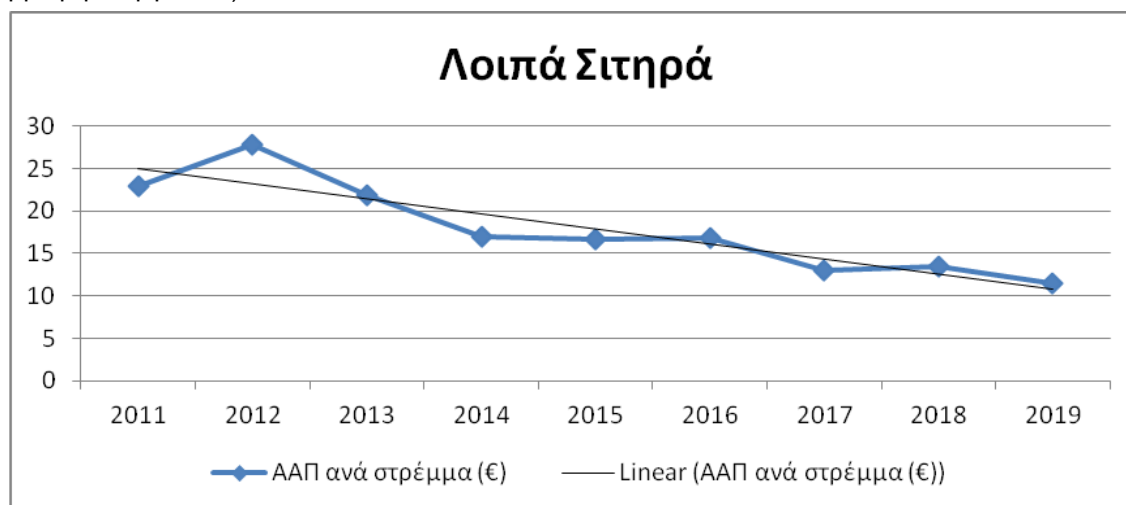
Διάγραμμα 0.72: Εκτάσεις και Παραγωγή καλλιέργειας Λοιπών Σιτηρών (σίκαλη, βρώμη, σόργο κλπ).

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Ο Δείκτης της Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής ανά στρέμμα, δείχνει πολύ σημαντική πτωτική τάση που συντελέστηκε εντός της περιόδου σε αυτά τα προϊόντα, καθώς η μείωση ανέρχεται σε ποσοστό 99,6% (2011: 22,9 €/στρ – 2019: 11,5 €/στρ). Η συμπεριφορά αυτού του δείκτη, ερμηνεύεται πρωτίστως από την από την πτωτική τάση της τιμής του προϊόντος (-70,7%) εντός της περιόδου (2011: 0.146 €/κιλό – 2018: 0.086 €/κιλό) και δευτερεύοντος από την πτωτική τάση της παραγωγής. Με δεδομένη την αρνητική αυτή εξέλιξη, η διαχρονική διατήρηση των καλλιεργούμενων εκτάσεων θα πρέπει να ερμηνευθεί σε μεγάλο βαθμό, εάν συνυπολογισθεί στα έσοδα των καλλιεργειών ανά στρέμμα και η διανομή της αντίστοιχης εξισωτικής ενίσχυσης, αφού οι καλλιέργειες αυτές χρησιμοποιούνται κυρίως σε Ορεινές περιοχές και σε περιοχές με Φυσικούς Περιορισμούς (ή μειονεκτικές περιοχές)

Διάγραμμα 0.43: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Λοιπών Σιτηρών (σίκαλη, βρώμη, σόργο κλπ)

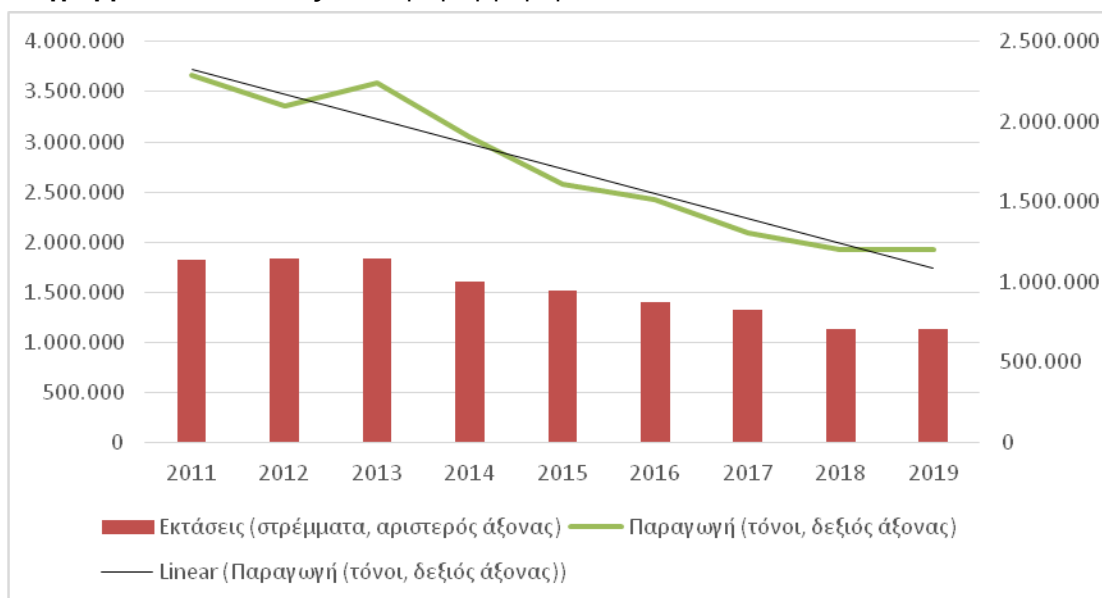

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

6. Αραβόσιτος

Κατά τη διάρκεια της περιόδου 2011-2019, οι εκτάσεις καλλιέργειας αραβόσιτου μειώνονται από 1.819 εκατ. στρέμματα αρχικά στα 1.132 εκατ. στρ. στο τέλος της χρονικής περιόδου ενώ παράλληλα εμφανίζεται μείωση της παραγωγής του προϊόντος από 2.3 εκατ. τόνους σε 1.2 εκατ. τόνους, μία μείωση που αγγίζει ποσοστά της τάξεως του 47.6%.

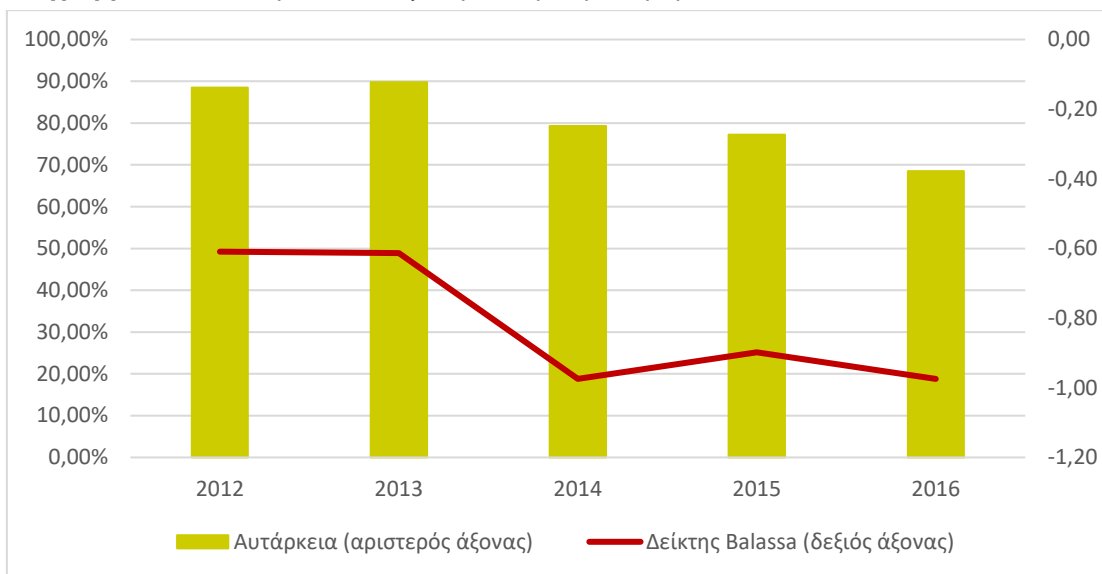
Διάγραμμα 0.74: Εκτάσεις και Παραγωγή Αραβόσιτου

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Στη συνέχεια, ο δείκτης αυτότητας εμφανίζει στην αρχή της εξεταζόμενης περιόδου αρκετά υψηλά ποσοστά (κοντά στο 90%) αλλά με τάσεις μείωσης προς το τέλος της χρονικής περιόδου 2012 - 2016 παρουσιάζοντας πτώση στην ικανότητα κάλυψης της εγχώριας αγοράς, υποχωρώντας στο επίπεδο του 68.5% στο τέλος της περιόδου. Πολύ διαφωτιστική είναι και η εξέλιξη του δείκτη Balassa, ο οποίος κινείται σε αρνητικό έδαφος και ακολουθεί παράλληλη πτωτική πορεία με τον δείκτη αυτότητας, να κυμαίνεται από τις -0.61 μονάδες το 2012 στις -0.98 το 2016, μία μεταβολή της τάξεως του 61%. Με άλλα λόγια, η καλλιέργεια του αραβόσιτου φαίνεται πως δεν προσφέρει συγκριτικά πλεονεκτήματα, ενώ οι εισαγωγές παρουσιάζονται κατά πολύ αυξημένες σε όλα τα μελετώμενα έτη σε σχέση με τις εξαγωγές.

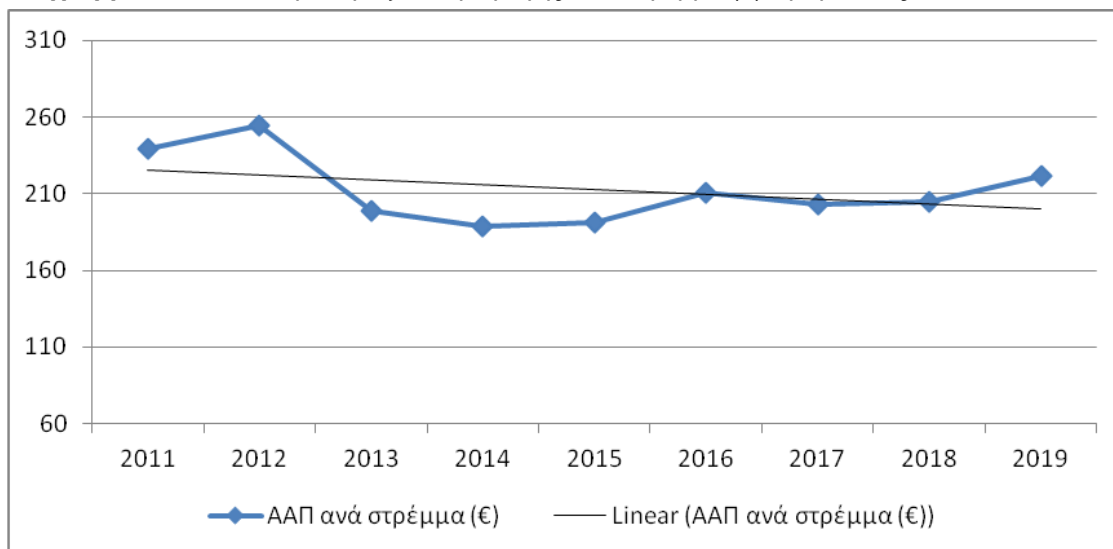
Διάγραμμα 0.75: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Αραβόσιτου

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Πτωτικές τάσεις παρουσιάζει και η ακαθάριστη αξία παραγωγής ανά στρέμμα, από τα 239.4 €/στρ. στην αρχή της περιόδου, σε 221.9 €/στρ. το 2019. Η πτωτική αυτή πορεία συμβαδίζει με τη μείωση των καλλιεργούμενων εκτάσεων αραβοσίτου.

Διάγραμμα 0.76: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Αραβόσιτος

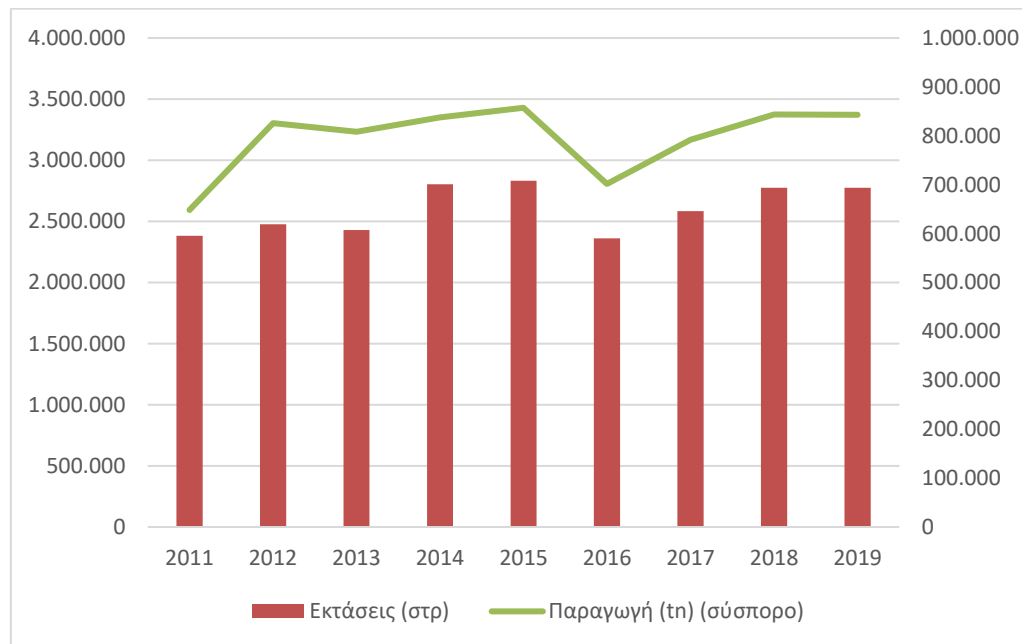

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

7. Βαμβάκι

Κατά την περίοδο 2011 – 2019 παρατηρούνται μικρές αυξομειώσεις στις εκτάσεις του βαμβακιού ακολουθούμενες από τις αντίστοιχες μεταβολές στην παραγωγή. Ειδικότερα, τόσο στις εκτάσεις όσο και στην παραγωγή διακρίνονται αυξήσεις από την αρχή της συγκεκριμένης περιόδου έως το 2015 της τάξεως του 18,87% και 32,25% αντιστοίχως. Στην πορεία εμφανίζεται πτώση στις τιμές και των δύο παραμέτρων το επόμενο έτος με την τελική σταθεροποίηση στις εκτάσεις βαμβακιού στα 2.775.000 στρ και την παραγωγή να ανέρχεται στους 1.100.000 τόνους την τελευταία διετία. Η πορεία της καλλιεργούμενης έκτασης εξαρτάται και από την εξέλιξη των επιτυχανόμενων τιμών (και εισοδημάτων) των υπολοίπων αροτραίων καλλιεργειών «ανταγωνιστικών» ως προς τη χρήση αρδευομένου εδάφους, όπως είναι ο αραβόσιτος και η μηδική.

Διάγραμμα 0.77: Εκτάσεις και Παραγωγή Βαμβακιού

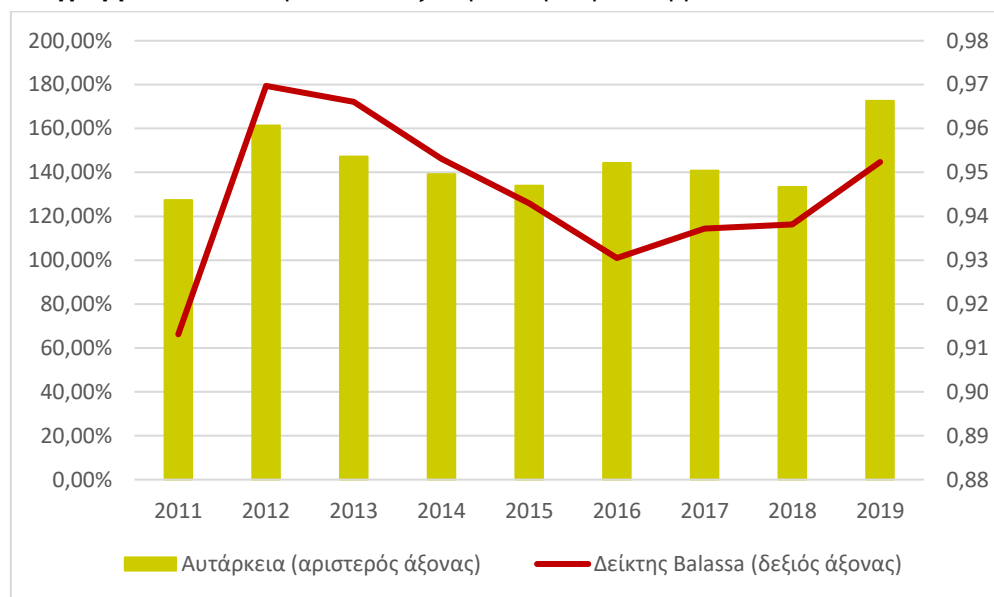

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η εγχώρια παραγωγή βαμβακιού καλύπτει επαρκώς την εγχώρια κατανάλωση, με τον δείκτη αυτότητας να παρουσιάζει θετικό πρόσημο και να κυμαίνεται σε επίπεδα ανώτερα του 100% καθ' όλη την διάρκεια 2011 - 2019 και μάλιστα να αγγίζει ποσοστά της τάξεως του 170%. Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa παρουσιάζει σταθερότητα με αμελητέες αυξομειώσεις και τιμές κοντά στη μονάδα. Αναλυτικότερα, το 2011 η τιμή του δείκτη βρίσκεται στις 0,91 μονάδες ενώ έπειτα εμφανίζει θετική μεταβολή έως το 2012 με τιμή 0,97, κλείνοντας με ελάχιστες απώλειες στο τέλος της περιόδου και φτάνοντας το επίπεδο των 0,95 μονάδων το 2019. Αξίζει να σημειώσουμε πως οι εξαγωγές σε όλα τα μελετώμενα έτη, παρουσιάζονται αυξημένες σε σχέση με τις εισαγωγές. Πρόκειται για το προϊόν με τη μεγαλύτερη αξία εξαγωγών, όπως παρουσιάστηκε σε προηγούμενα κεφάλαια της ανάλυσης του 2^{ου} στόχου. Του

λείπει η σταθερότητα στην ταυτότητα του τυποποιημένου (εκκοκκισμένου) προϊόντος. Το πρόβλημα αυτό θα μπορούσε να μετριασθεί με την έγκριση από το Ελληνικό κράτος των χρησιμοποιούμενων ποικιλιών, για την κάλυψη των σκοπών της ειδικής συνδεδεμένης ενίσχυσης του βαμβακιού, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα βελτίωσης της ποιότητας του παραγόμενου προϊόντος.

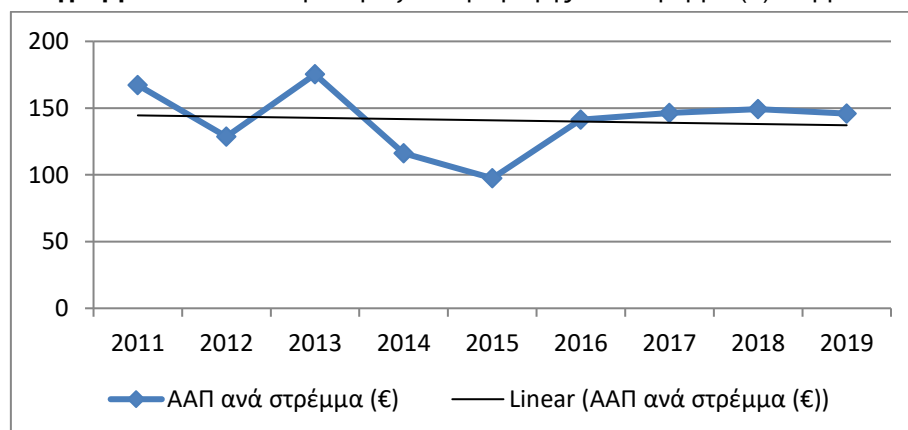
Διάγραμμα 0.78: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Βαμβακιού

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Πτωτικές τάσεις παρουσιάζει και η ακαθάριστη αξία παραγωγής ανά στρέμμα, από τα 167 €/στρ. στην αρχή της περιόδου στα 95 €/στρ. έως το 2015, για να αυξηθεί τα επόμενα έτη και να παρουσιάσει σταθεροποιητικές τάσεις την τελευταία τριετία της μελετώμενης περιόδου, περίπου στα 146 €/στρ.

Διάγραμμα 0.79: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Βαμβακιού

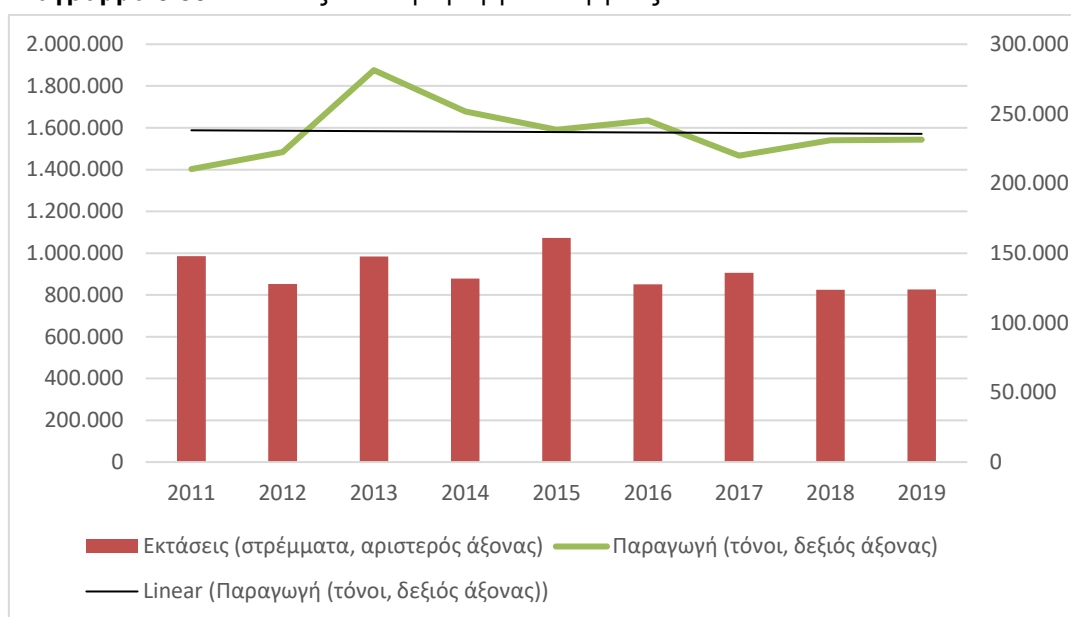

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

8. Ηλίανθος

Καθ' όλη την περίοδο 2011 – 2019 παρατηρούνται μικρές αυξομειώσεις τόσο στις εκτάσεις της καλλιέργειας ηλίανθου, όσο και στην παραγωγή του προϊόντος. Αναφορικά με την καλλιεργήσιμη έκταση, παρατηρείται πτωτική τάση κατά -19,2% (2011: 985.200 στρ – 2019: 826.200 στρ), η οποία ακολουθείται από μια μικρή αυξητική τάση της παραγωγής κατά 9,2 % (2011: 210.370 τόν – 2019: 231.570 τόν). Στην περίοδο της έντονης οικονομική κρίσης (έως και το 2015) παρατηρείται μια μικρή αύξηση της καλλιέργειας, αφού έχει μικρότερη σχετικά ανάγκη σε εισροές (άρα και δαπάνες για αγορά αναλώσιμων) έναντι των υπολοίπων – κυρίως αρδευόμενων - αροτραίων καλλιεργειών.

Διάγραμμα 0.80: Εκτάσεις και Παραγωγή καλλιέργειας Ηλίανθου

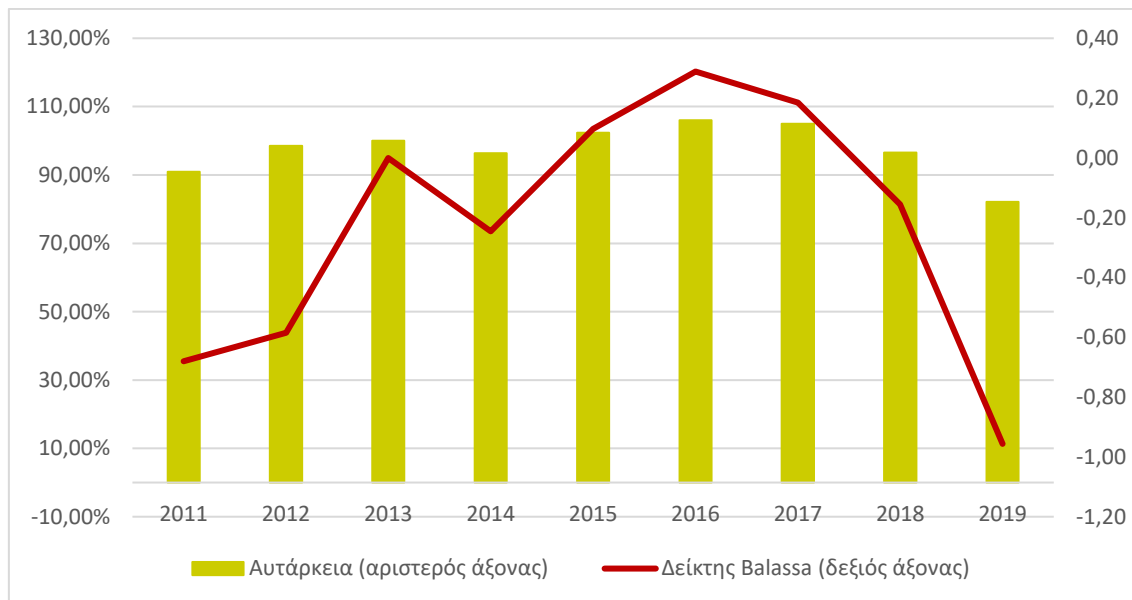

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η εγχώρια παραγωγή ηλίανθου καλύπτει σταθερά ένα πολύ σημαντικό μέρος της εγχώριας κατανάλωσης (που αφορά εν μέρει και την παραγωγή εγχώριου biodiesel), με τον δείκτη αυτότητας να κυμαίνεται σε επίπεδα πλησίον του 100% καθ' όλη την οκταετία 2011 – 2019, λαμβάνοντας το έτος 2019 την ελάχιστη τιμή του (82,13%) ενώ το έτος 2016 η τιμή του δείκτη ανήλθε στο 106%. Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa παρουσιάζει διαχρονικά φθίνουσα πορεία με σημαντικές αυξομειώσεις και τιμές που καταδεικνύουν το χαμηλό ύψος εξαγωγών για το συγκεκριμένο προϊόν. Αναλυτικότερα, το 2011 η τιμή του δείκτη βρίσκεται στις -0.68 μονάδες λαμβάνοντας την ανώτατη τιμή του το έτος 2016 (0.28) ενώ στην πορεία εμφανίζει αρνητική μεταβολή λαμβάνοντας το έτος 2019 την ελάχιστη τιμή του (-0.95). Εμφανίζει θετική μεταβολή έως το 2016, κλείνοντας με ελάχιστες απώλειες στο τέλος της περιόδου και φτάνοντας το επίπεδο των 0,97 μονάδων το 2019. Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της περιόδου η ποσότητα των εισαγωγών ηλίανθου αυξήθηκε κατά 49,8 % (2011:

25.855 τον – 2019: 51.532 τον). Ταυτόχρονα, υπολείπονται των εξαγωγών και εμφανίζονται μειωμένες σε ποσοστό του 76,6% (2011: 4.913,7 τον – 2019: 1.149,1 τον).

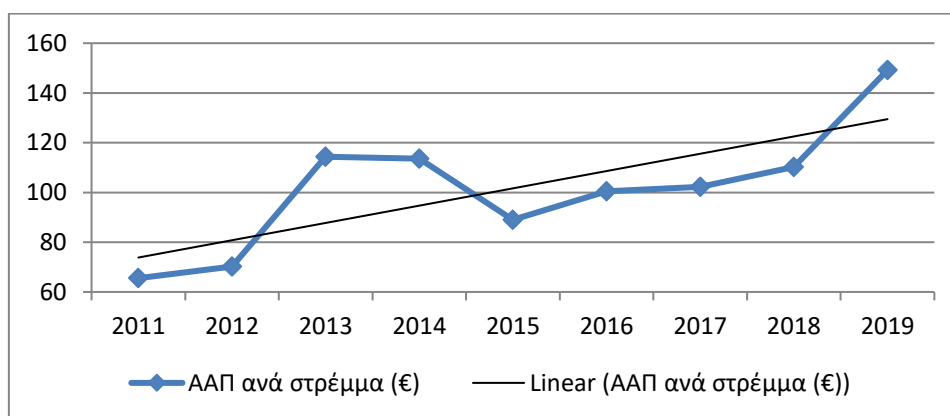
Διάγραμμα 0.81: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Ηλίανθου

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η ακαθάριστη αξία παραγωγής ανά στρέμμα παρουσιάζει αυξητικές τάσεις της τάξεως του 127,8%. Ο δείκτης λαμβάνει την μικρότερη τιμή του το έτος 2011 (65,5 €/στρ) για να καταλήξει στην μέγιστη τιμή του κατά το έτος 2019 (149,2 €/στρ). Στη διαμόρφωση του δείκτη αυτού συνέβαλαν κυρίως οι αντίστοιχες αυξομειώσεις στην συνολική παραγωγή και στις μεταβολές της τιμής του προϊόντος. Ειδικότερα, η γενική αυξητική τάση του δείκτη ΑΑΠ αποδίδεται κυρίως στην θετική μεταβολή της τιμής προϊόντος καθώς αυξήθηκε κατά 71% κατά τη διάρκεια της περιόδου (2011: 0.307 €/κιλό – 2019: 0.532 €/κιλό).

Διάγραμμα 0.82: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) καλλιέργειας Ηλίανθου

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

9. Μηδική

Θετικές μεταβολές καταγράφονται στις εκτάσεις καλλιέργειας μηδικής στο χρονικό διάστημα 2011-2018 ακολουθούμενες από αυξητικές τάσεις στην παραγωγή μηδικής. Αναλυτικότερα, η αύξηση της τάξεως του 19,12% επέφερε άνοδο στις καλλιεργούμενες εκτάσεις στα 1,66 εκατομ. στρ. στο τέλος της περιόδου με την παραγωγή προϊόντος να μεταβάλλεται θετικά κατά 20.05% προσεγγίζοντας τους 1.411 χιλ τόνους το 2018.

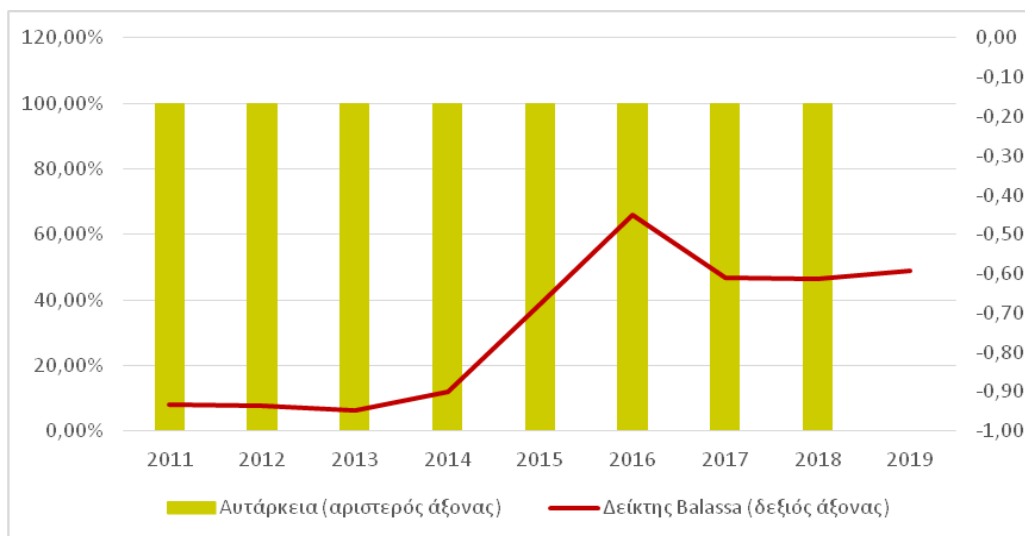
Διάγραμμα 0.83: Εκτάσεις και Παραγωγή Μηδικής

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΥΠΑΑΤ

Η εγχώρια παραγωγή μηδικής καλύπτει αρκετά την εγχώρια κατανάλωση με τον δείκτη αυτότητας σταθερά στο 100% σε όλη την περίοδο 2011 - 2018. Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa κινείται σε αρνητικό έδαφος εμφανίζοντας αυξητικές τάσεις με τιμές που κυμαίνονται μεταξύ -0,9 αρχικά έως -0,45 μονάδων στο μεσοδιάστημα κλείνοντας στις -0,59 μονάδες το 2019.

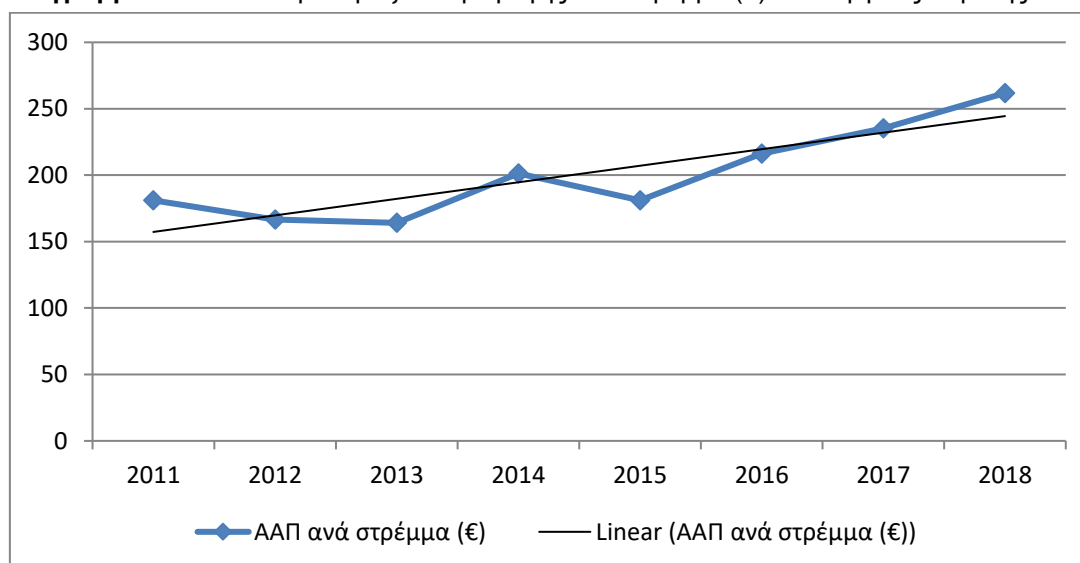
Διάγραμμα 0.84: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Μηδικής

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat και του ΥΠΑΑΤ

Η ακαθάριστη αξία παραγωγής ανά στρέμμα παρουσιάζει αυξητικές τάσεις της τάξεως του 45%. Ο δείκτης διαμορφώνεται στην τιμή των 180,9 €/στρ το έτος 2011 για να καταλήξει στην μέγιστη τιμή του κατά το έτος 2018 (261,80 €/στρ). Στη διαμόρφωση του δείκτη αυτού συνέβαλαν κυρίως οι αντίστοιχες αυξήσεις στην συνολική παραγωγή και στις μεταβολές της τιμής του προϊόντος. Ειδικότερα, η γενική αυξητική τάση του δείκτη ΑΑΠ αποδίδεται κυρίως στην θετική μεταβολή της τιμής προϊόντος καθώς αυξήθηκε κατά 41% κατά τη διάρκεια της περιόδου (2011: 0.215 €/κιλό – 2018: 0.309 €/ κιλό).

Διάγραμμα 0.85: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) καλλιέργειας Μηδικής

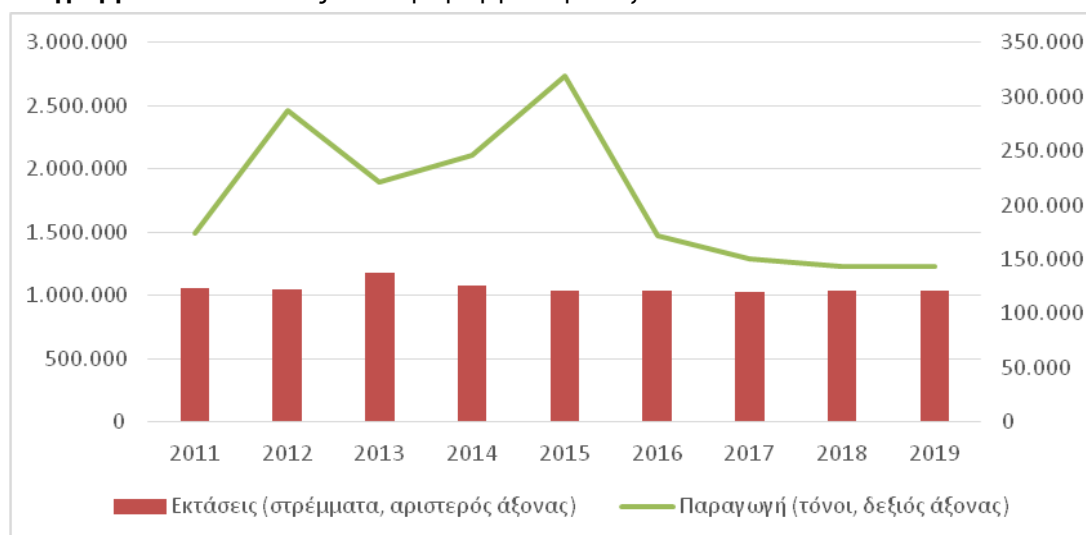

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat και του ΥΠΑΑΤ

10. Επιτραπέζιες ελιές

Κατά την χρονική περίοδο 2011-2019, οι εκτάσεις που καταλαμβάνουν οι ελαιοκαλλιέργειες βρώσιμης ελιάς παρουσιάζουν σταθεροποιητικές τάσεις ενώ έντονες διακυμάνσεις υπάρχουν στην παραγωγή η οποία παρότι παρουσιάζεται αυξανόμενη ανά περιόδους, η γενική τάση είναι πτωτική. Πιο συγκεκριμένα, οι καλλιεργούμενες εκτάσεις παρουσιάζονται σταθερές στο επίπεδο του 1 εκ. στρ. εν αντιθέσει με τις παραγόμενες ποσότητες οι οποίες ενώ αρχικά, το 2011 αντιστοιχούσαν σε 200.000 τόνους, στη συνέχεια και έως το μέσον της δεκαετίας ακολουθείται μια περίοδος ανόδου της παραγωγής στους 320.000 τόνους καταλήγοντας, με μια σταθερά φθίνουσα απόδοση, στους 150.000 τόνους το 2019. Το κόστος συγκομιδής ενδεχομένως να συμβάλλει στη μείωση της ετήσιας παραγωγής.

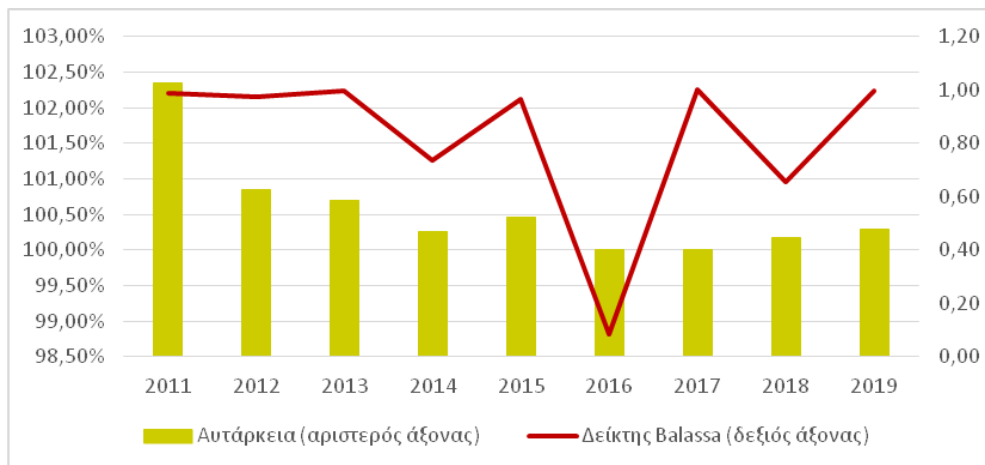
Διάγραμμα 0.86: Εκτάσεις και Παραγωγή Επιτραπέζιων Ελιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η εγχώρια παραγωγή επιτραπέζιων ελαιόκαρπων φαίνεται να υπερκαλύπτει την εγχώρια κατανάλωση με τον δείκτη αυτάρκειας να κυμαίνεται λίγο υψηλότερα του 100% καθόλα τα έτη της περιόδου 2011-2019. Παράλληλα, σε όλα τα μελετώμενα έτη οι εξαγωγές παρουσιάζονται αυξημένες σε σχέση με τις εισαγωγές με τον δείκτη Balassa να παρουσιάζεται με θετικό πρόσημο αγγίζοντας συχνά την μονάδα, κάνοντας φανερό πως οι επιτραπέζιες ελιές αποτελούν ένα αγροτικό προϊόν με έντονο εξαγωγικό χαρακτήρα, η παραγωγή του οποίου δημιουργεί συγκριτικά πλεονεκτήματα.

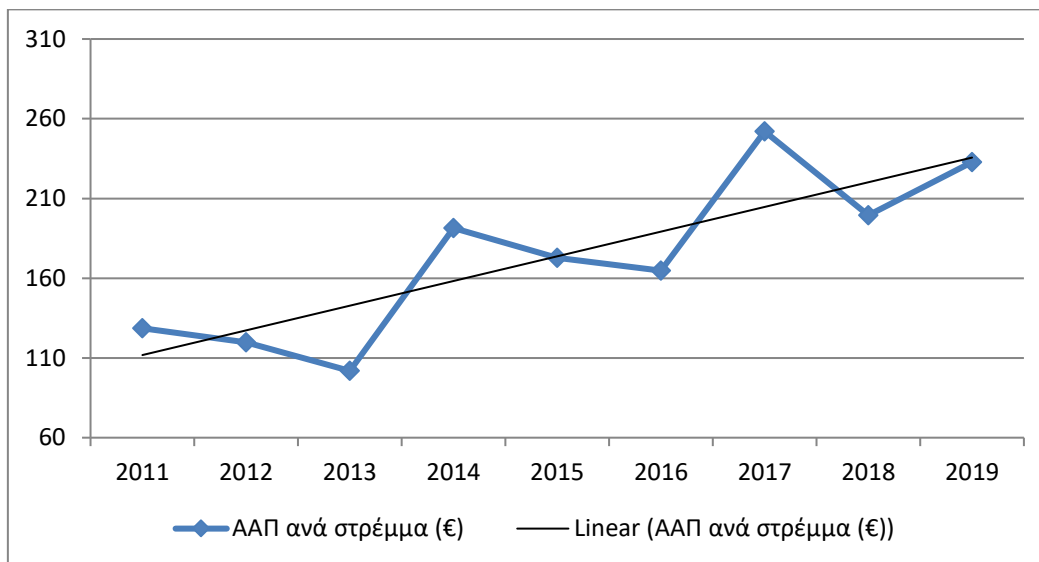
Διάγραμμα 0.87: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Επιτραπέζιων Ελιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Αυξητικές τάσεις παρουσιάζει και η ακαθάριστη αξία παραγωγής ανά στρέμμα, από τα 129 €/στρ. στην αρχή της περιόδου, σε άνω των 233 €/στρ. το 2019. Στη διαμόρφωση του δείκτη αυτού συνέβαλαν κυρίως οι σχετικά σταθεροποιητικές τάσεις της παραγωγής σε συνάρτηση με την αυξανόμενη μέση τιμή του προϊόντος η οποία κυμάνθηκε από 0,78 €/κιλό μέχρι 1,70 €/κιλό κατά τη διάρκεια της περιόδου.

Διάγραμμα 0.88: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Επιτραπέζιων Ελιών

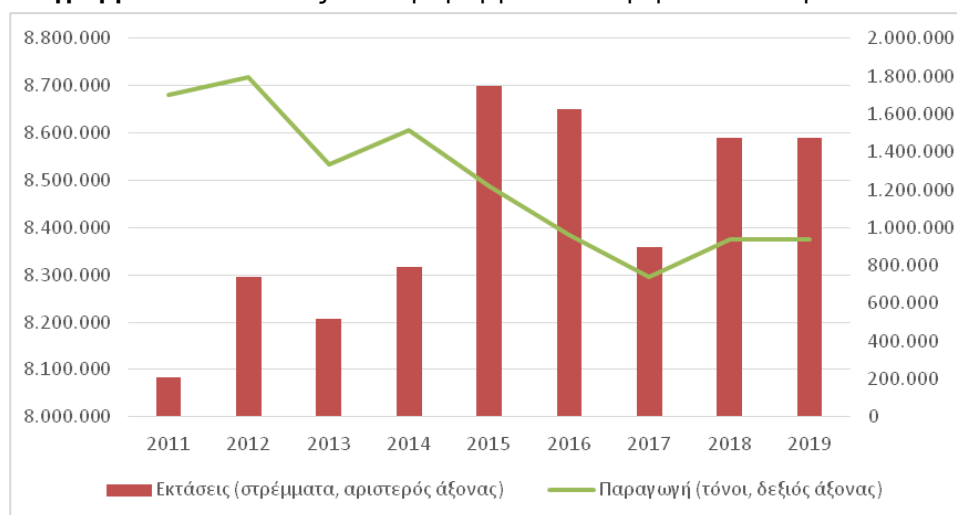

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

11. Ελαιοποιήσιμες ελιές/ελαιόλαδο

Κατά την ανάλυση της περιόδου 2011 – 2019 γίνεται διακριτό πως οι εκμεταλλεύσεις που αφορούν ελαιοποιήσιμες καλλιέργειες ελαιόκαρπου καταλαμβάνουν ολοένα και περισσότερες εκτάσεις, με την αυξητική τάση να πλησιάζει στο επίπεδο του 6%. Πιο συγκεκριμένα, οι εκτάσεις ανέρχονται από τα 8.100.000 στρέμματα το 2011 στα 8.600.000 στρέμματα το 2019, αυξανόμενες κατά 500.000 στρέμματα, ενώ να σημειωθεί ότι οι δηλούμενες εκτάσεις ελαιοκαλλιέργειας που δηλώθηκαν στο ΟΣΔΕ 2019 ανέρχονται σε 6,5 εκατ. στρέμματα. Παράλληλα και κατά την ίδια χρονική περίοδο, η συνολική παραγωγή ελαιόκαρπου μειώνεται σημαντικά κατά 45% στη συγκεκριμένη οκταετία με την παραγωγή το 2011 να αντιστοιχεί σε 1.700.000 τόνους και να καταλήγει στους 936.000 τόνους το 2019.

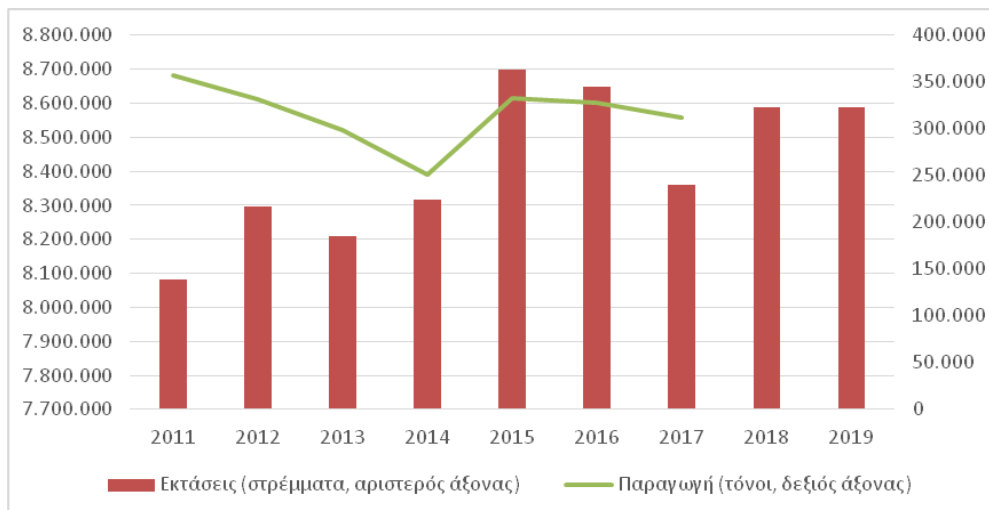
Διάγραμμα 0.89: Εκτάσεις και Παραγωγή Ελαιοποιήσιμου Ελαιόκαρπου

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η ποσότητα παραγωγής ελαιολάδου μειώνεται από τους 357.2 χιλ τόνους αρχικά (2011), σε 312 τόνους έως και το 2017 με τάσεις υποχώρησης κατά 12.7%.

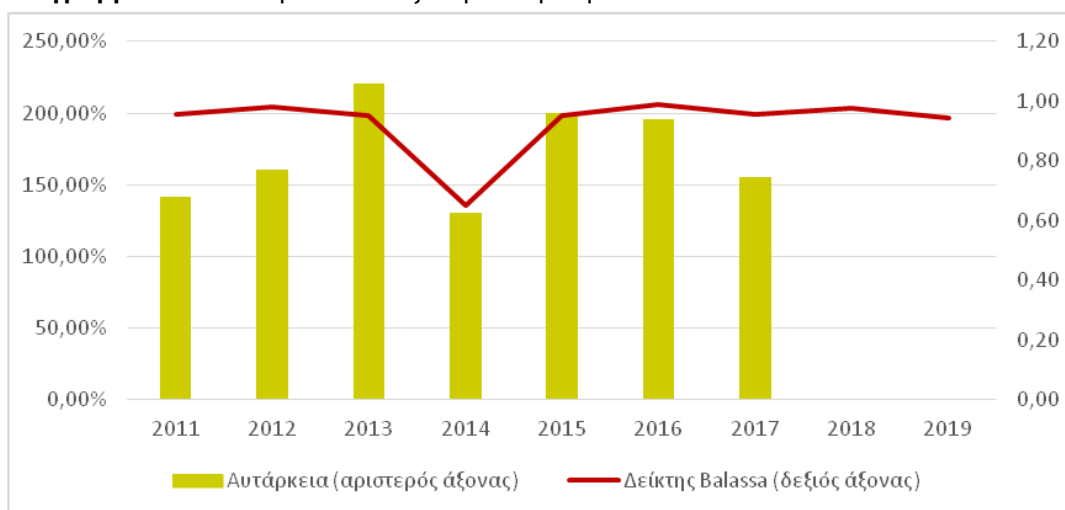
Διάγραμμα 0.90: Εκτάσεις και Παραγωγή Ελαιολάδου

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat και ΕΛ.ΣΤΑΤ

Στη συνέχεια, ο δείκτης αυτάρκειας εμφανίζει αρκετά υψηλά ποσοστά την χρονική περίοδο 2011 – 2017, παρουσιάζοντας ικανότητα κάλυψης της εγχώριας αγοράς έως και 220%. Παράλληλα, σε όλα τα μελετώμενα έτη οι εξαγωγές παρουσιάζονται αυξημένες σε σχέση με τις εισαγωγές με τον δείκτη Balassa να κυμαίνεται κοντά στο επίπεδο της μονάδας, απεικονίζοντας ένα γεωργικό προϊόν με έναν έντονο εξαγωγικό χαρακτήρα η παραγωγή του οποίου δημιουργεί συγκριτικά πλεονεκτήματα.

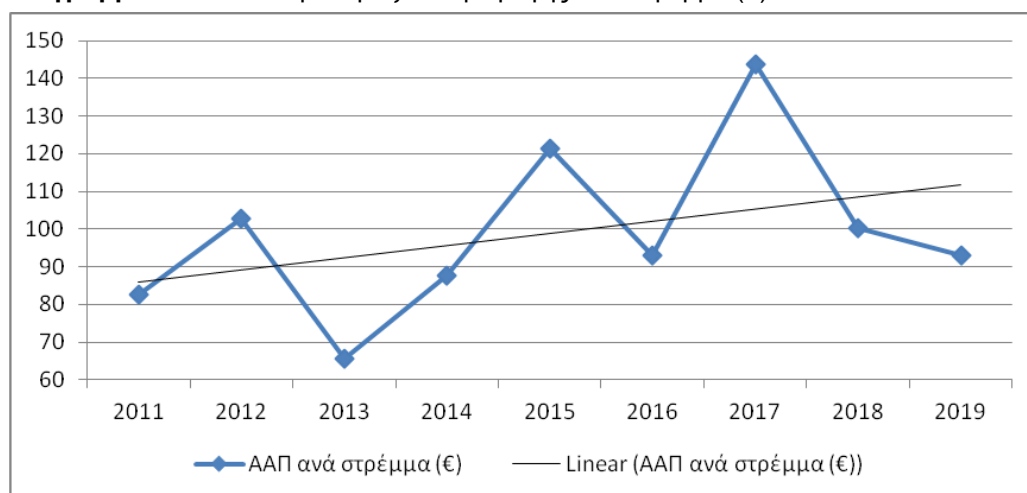
Διάγραμμα 0.91: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Ελαιόλαδου

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat & ΕΛ.ΣΤΑΤ

Αυξητικές τάσεις παρουσιάζει η ακαθάριστη αξία παραγωγής ανά στρέμμα, με την τιμή να ανέρχεται από τα 83 €/στρ. το 2011 στα 93 €/στρ το 2019 και τον δείκτη να μεταβάλλεται θετικά κατά 12.1%. Οι αυξήσεις αυτές μπορούν να εξηγήσουν σε μεγάλο βαθμό και την επέκταση των εκτάσεων ελαιοκαλλιέργειας.

Διάγραμμα 0.92: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Ελαιόλαδου

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Ελληνικό Ελαιόλαδο: Δομή της αγοράς και διαρθρωτικά ζητήματα

Η Ελλάδα είναι ο τρίτος μεγαλύτερος παραγωγός ελαιολάδου παγκοσμίως, μετά την Ισπανία και την Ιταλία (Faostat, 2013). Το 84% των ελαιοπαραγωγικών γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην Ελλάδα έχει γεωργική έκταση μέχρι 5 εκτάρια (Eurostat, 2017). Το 80% ελληνικής παραγωγής είναι εξαιρετικό παρθένο ελαιόλαδο, σε σύγκριση με το 65% για την Ιταλία και το 30% για την Ισπανία. Ωστόσο, μόνο το 27% της ελληνικής παραγωγής φτάνει στο στάδιο της τυποποίησης, σε σύγκριση με το 50% στην Ισπανία και το 80% στην Ιταλία, ενώ το υπόλοιπο πωλείται σε χύμα μορφή, συμπεριλαμβανομένου του 70% των εξαγωγών³⁶, κυρίως στην Ιταλία, η οποία το επανεξάγει (ICAP, 2014). Επιπλέον, το μερίδιο αγοράς της Ελλάδας στην παγκόσμια αγορά επώνυμου ελαιολάδου μειώθηκε από 6% κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 σε 4% τα τελευταία πέντε χρόνια.

Προκειμένου να επαναπροσανατολιστεί η όλη αλυσίδα αξίας προς την κατεύθυνση της προώθησης ελαιολάδου υψηλής ποιότητας, ο τομέας πρέπει να αναδιαρθρωθεί μέσω κάθετης ολοκλήρωσης, στα 'ανάντη' (στην παραγωγική φάση) και στα 'κατόντη' (στη φάση της τυποποίησης). Επίσης, ο όλος κλάδος στερείται ευρείας πρόσβασης στα κανάλια διανομής, τα οποία μπορεί να είναι δαπανηρά για την ανάπτυξή τους. Το γεγονός ότι η εγχώρια ζήτηση και οι εξαγωγές καλύπτονται κυρίως από χύμα ελαιόλαδο, αποτελεί το μεγαλύτερο εμπόδιο για τις εταιρείες επεξεργασίας/τυποποίησης του κλάδου. Η είσοδος νέων επιχειρήσεων στον τομέα του

³⁶ Οι εξαγωγές ελαιολάδου με τη μορφή του τυποποιημένου για μεν την Ιταλία κυμαίνεται στο 97% του συνόλου και για την Ισπανία στο 55% των συνολικών εξαγωγών (Εβίδου, 2019).

ελαιολάδου και των επιτραπέζιων ελιών είναι αρκετά εύκολη λόγω ελάχιστων θεσμικών και νομικών εμποδίων, καθώς και μέτριων κεφαλαιακών απαιτήσεων. Επιπλέον, εφόσον η εγχώρια παραγωγή υπερβαίνει τις ανάγκες του πληθυσμού της χώρας, οι επιχειρήσεις μεταποίησης και εμπορίας έχουν εύκολη πρόσβαση σε μεγάλες ποσότητες ελαιόκαρπου.

Από την άλλη πλευρά, το υψηλό κόστος παραγωγής, εξαιτίας του μικρού μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, της καλλιέργειας συχνά μη συστηματικών ελαιώνων που βρίσκονται αρκετές φορές σε δυσπρόσιτες περιοχές (που περιορίζουν και τη μικρότερη εκμηχάνιση των καλλιεργητικών εργασιών όπως το κλάδεμα και κυρίως τη συγκομιδή), αλλά και του υψηλού κόστους ελαιοποίησης, εμποδίζει τους Έλληνες παραγωγούς απ' το να επωφεληθούν από την παγκόσμια αύξηση της ζήτησης ελαιολάδου. Επιπλέον, η ορθολογικοποίηση του ελέγχου ποιότητας (ζωτικής σημασίας για την προώθηση ελαιολάδου υψηλής ποιότητας), δεν υποστηρίζεται από τον κατακερματισμένο χαρακτήρα των ελληνικών συνεταιρισμών ελαιολάδου.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι το 84% των εκμεταλλεύσεων παραγωγής ελαιολάδου στην Ελλάδα έχουν έκταση έως 5 εκτάρια, ενώ όπως τονίστηκε στην ενότητα 2.9 του παρόντος κεφαλαίου, οι εξειδικευμένες στην ελαιοκομία εκμεταλλεύσεις είναι οι πολυπληθέστερες στη χώρα. Επίσης, από επεξεργασμένα δεδομένα του ΟΣΔΕ προκύπτει ότι, σε σύγκριση με τον εθνικό μέσο όρο, το μέσο οικονομικό τους μέγεθος ήταν το ένα τρίτο το 2019 (4.332 ευρώ και 12.399 ευρώ, αντίστοιχα). Όσον αφορά τον τομέα της μεταποίησης, υπάρχουν περίπου 2.100 ελαιοτριβεία στην Ελλάδα (από τα οποία τα 1.500 λειτουργούν τακτικά), με ικανότητα άλεσης πολύ χαμηλότερη από εκείνη των ισπανικών ελαιοτριβείων. Επιπλέον, σε ένα περιβάλλον εντατικοποιημένου διεθνούς ανταγωνισμού και χαμηλών τιμών, ακόμη και οι μεγαλύτερες ελληνικές εξαγωγικές επιχειρήσεις είναι πολύ μικρές σε σύγκριση με τους πολύ μεγαλύτερους (και λιγότερους) Ιταλούς εισαγωγείς. Οι τελευταίοι αποτελούν ένα ολιγοψώνιο και τις περισσότερες φορές, επιβάλλουν τους όρους των συναλλαγών στο εμπόριο χύμα ελαιολάδου (βλ. και Goussios et al., 2018).

Όλα τα παραπάνω δομικά χαρακτηριστικά έχουν αποτέλεσμα ένα χαμηλό οικογενειακό εισόδημα για τις εκμεταλλεύσεις που ειδικεύονται στην παραγωγή ελαιολάδου, το οποίο το 2015-2017 ανήλθε σε 6.711 € σε σύγκριση με 10.962 € του μέσου όρου όλων των εκμεταλλεύσεων στην Ελλάδα (αναλυτικά στοιχεία από τη βάση δεδομένων του ΔΙΓΕΛΠ).

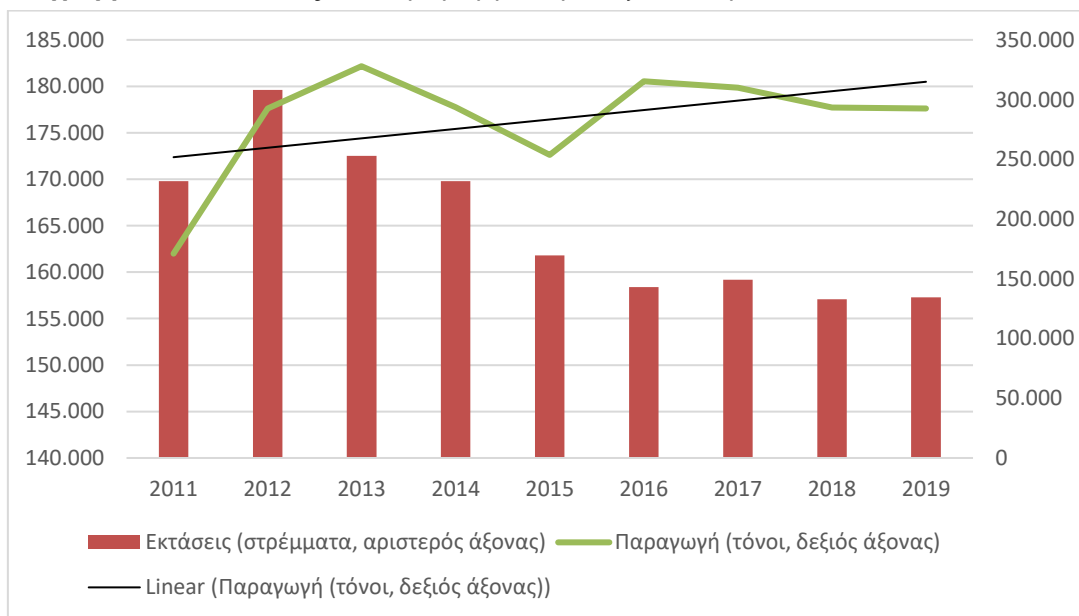
Προκειμένου να αναβαθμίσει τη διεθνή θέση του και να αυξήσει το μερίδιο της προστιθέμενης αξίας του, ο ελληνικός τομέας του ελαιολάδου πρέπει να αντιμετωπίσει πρωτίστως τέσσερις αλληλένδετες προκλήσεις (Zampounis and Karanikolas, 2021): Πρώτον, την ανάγκη για μια βαθιά αναδιοργάνωση ολόκληρου του τομέα ως απάντηση στη μικρή κλίμακα και τον ακραίο κατακερματισμό. Η ενίσχυση και η αναδιοργάνωση των γεωργικών συνεταιρισμών θα πρέπει να επιδιωχθεί με τη μείωση του κόστους παραγωγής και τη διεύρυνση της κλίμακας, ιδίως στα στάδια της επεξεργασίας και της διανομής. Δεύτερον, την ανάγκη αντιστροφής της αναλογίας χύμα/τυποποιημένου ελαιολάδου τόσο στις εγχώριες όσο και στις εξαγωγικές αγορές, καθώς και αύξησης των εξαγωγών και αλλαγής των όρων ενσωμάτωσης του ελληνικού ελαιολάδου στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας. Τρίτον, τη διαμόρφωση μιας στρατηγικής ποιότητας για το ελαιόλαδο, έχοντας ως επίκεντρο την εκτίμηση των θετικών εξωτερικοτήτων που παρέχονται από τα εκτατικά και ημικτατικά ελληνικά συστήματα καλλιέργειας, συμπεριλαμβανομένων των φιλικών προς το περιβάλλον πρακτικών και της διατήρησης τοπικών ποικιλιών ελαιοδέντρων.

Τέλος, απαιτούνται αρκετές δράσεις για την αντιμετώπιση της έλλειψης συντονισμού και της κακής διακυβέρνησης του τομέα στο σύνολό του, συμπεριλαμβανομένης της αποτελεσματικής λειτουργίας της διεπαγγελματικής οργάνωσης, καθώς και αποτελεσματικών συνεργατικών και συλλογικών προσπαθειών.

12. Επιτραπέζια σταφύλια

Κατά την περίοδο 2011 – 2019 παρατηρείται μείωση των εκτάσεων αμπελοκαλλιιεργειών επιτραπέζιων ποικιλιών, με τις εκτάσεις να κυμαίνονται στα 170.000 στρ. αρχικά και να μειώνονται με ένα ποσοστό της τάξεως του 7,36% στα 157.300 στρ. στο τέλος της περιόδου. Στον αντίποδα η παραγωγή ενώ αρχικά και έως το 2013 δείχνει να αυξάνεται έως και 330.000 τόνους, στην πορεία επικρατούν τάσεις σταθεροποίησης στο επίπεδο των 300.000 τόνων ετησίως.

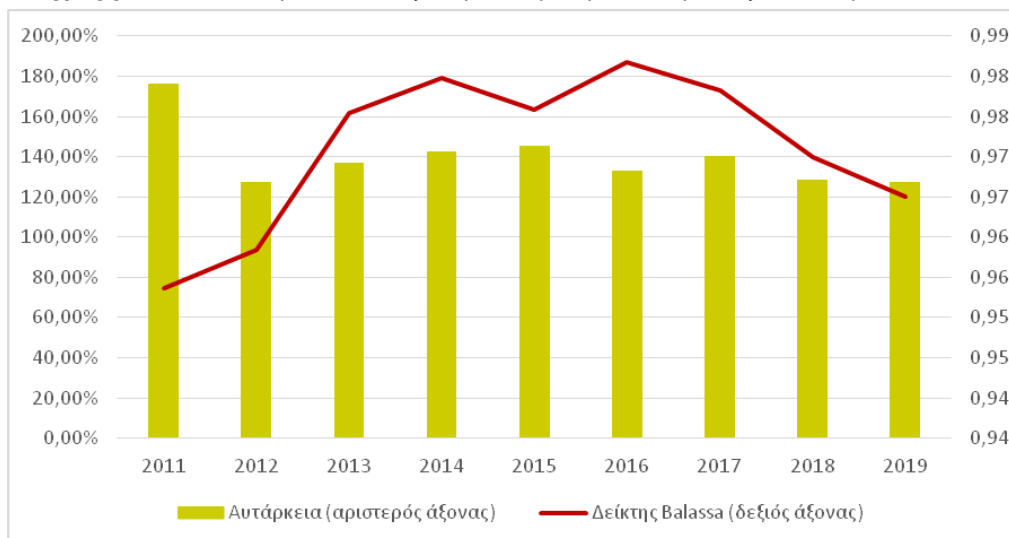
Διάγραμμα 0.93: Εκτάσεις και Παραγωγή Επιτραπέζιων Σταφυλιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η εγχώρια παραγωγή επιτραπέζιων σταφυλιών καλύπτει επαρκώς την εγχώρια κατανάλωση, με τον δείκτη αυτότητας να κυμαίνεται σε επίπεδα ανώτερα του 100% καθ' όλη την οκταετία 2011 - 2019 και μάλιστα να αγγίζει ποσοστά της τάξεως των 180% στην αρχή της συγκεκριμένης περιόδου. Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa παρουσιάζει σταθερότητα με αμελητέες αυξομειώσεις και τιμές κοντά στη μονάδα. Αναλυτικότερα, το 2011 η τιμή του δείκτη βρίσκεται στις 0,95 μονάδες ενώ έπειτα εμφανίζει θετική μεταβολή έως το 2016 κλείνοντας με ελάχιστες απώλειες στο τέλος της περιόδου και φτάνοντας το επίπεδο των 0,97 μονάδων το 2019. Αξίζει να σημειώσουμε πως οι εξαγωγές σε όλα τα μελετώμενα έτη, παρουσιάζονται αυξημένες σε σχέση με τις εισαγωγές.

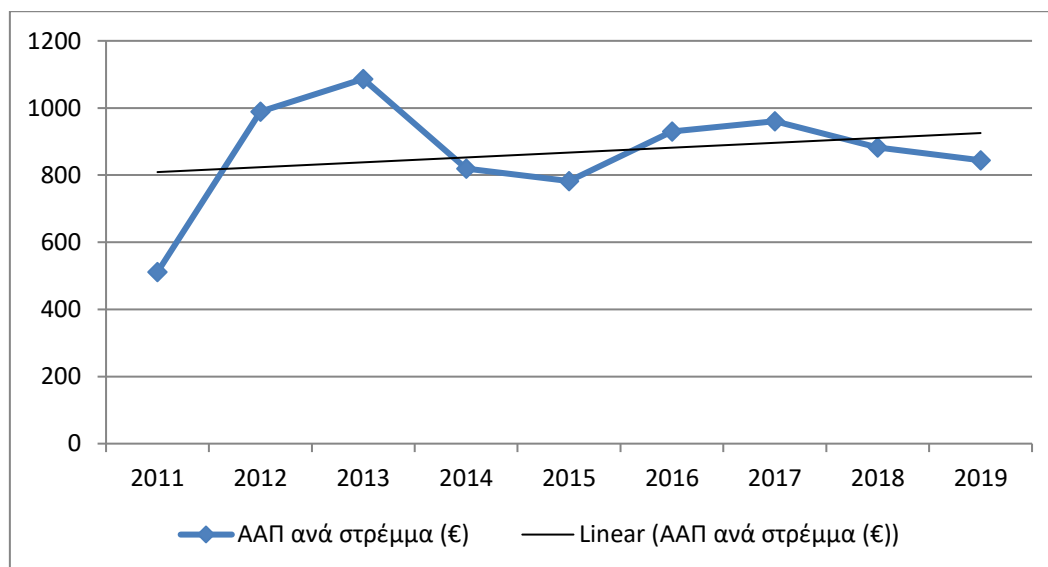
Διάγραμμα 0.54: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Επιτραπέζιων Σταφυλιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Αυξητικές τάσεις της τάξεως του 113% παρουσιάζει η ακαθάριστη αξία παραγωγής ανά στρέμμα από το έτος 2011 μέχρι το έτος 2013 όπου εμφανίζεται και η μέγιστη τιμή του δείκτη της περιόδου 2011-2019 και αντιστοιχεί στα 1.086,5 €/στρ., ακολουθούμενη από την απότομη πτωτική της πορεία κατά 25% το επόμενο έτος, για να σταθεροποιηθεί με μικρές αυξομειώσεις περίπου στα 900 €/στρ. την τετραετία 2015-2019. Στη διαμόρφωση του δείκτη αυτού συνέβαλαν κυρίως οι αντίστοιχες αυξομειωτικές τάσεις στην συνολική παραγωγή και στις μεταβολές της μέσης τιμής του προϊόντος που κυμάνθηκε από 0,507 €/κιλό μέχρι 0,454 €/κιλό κατά τη διάρκεια της περιόδου.

Διάγραμμα 2.95: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Επιτραπέζιων Σταφυλιών

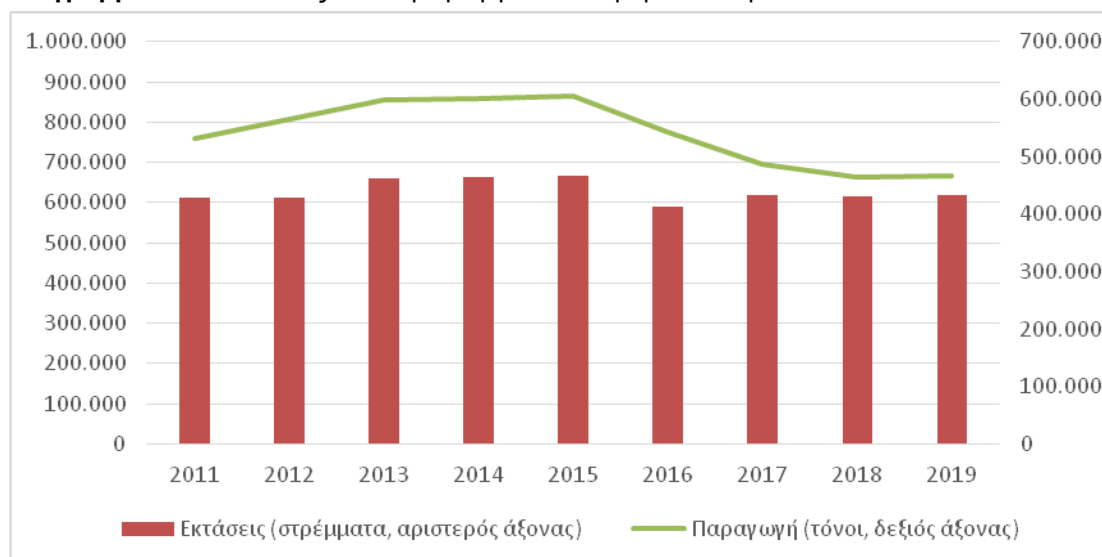

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

13. Οινοποίηση Σταφύλια

Σχετικά σταθεροποιητικές τάσεις παρουσιάζουν οι εκτάσεις καλλιέργειας οινοποιήσιμων σταφυλιών ενώ η παραγόμενη ποσότητα μειώνεται αρκετά κατά τη διάρκεια της περιόδου 2011-2019. Πιο αναλυτικά, οι εκτάσεις αμπελοκαλλιέργειας καταλαμβάνουν 614 χιλ στρ το 2011 κλείνοντας στα 620 χιλ στρ το 2019, αυξανόμενες κατά 1%. Παράλληλα, η ποσότητα παραγωγής οινοποιήσιμων σταφυλιών μειώνεται από τους 530.7 χιλ τόνους αρχικά, σε 466.5 τόνους έως και το 2019, με τάσεις υποχώρησης κατά 12.1%.

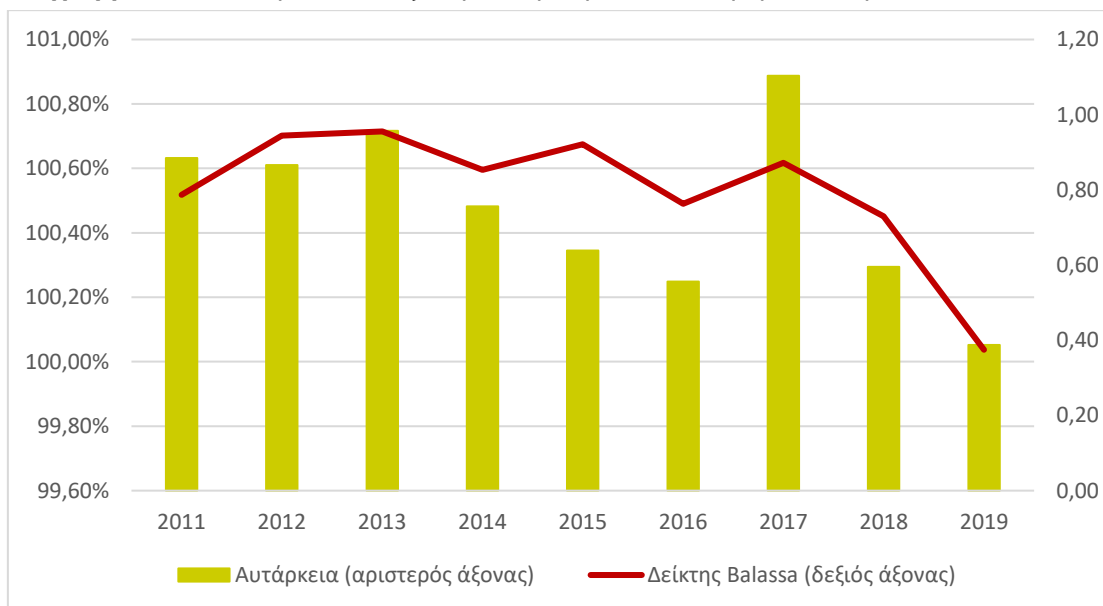
Διάγραμμα 0.96: Εκτάσεις και Παραγωγή Οινοποιήσιμων Σταφυλιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Στη συνέχεια, ο δείκτης αυτότητας εμφανίζει αρκετά υψηλά ποσοστά αλλά με τάσεις υποχώρησης προς το τέλος της χρονικής περιόδου 2011 – 2019, παρουσιάζοντας ικανότητα κάλυψης της εγχώριας αγοράς περισσότερο από το 100%. Παράλληλα, σε όλα τα μελετώμενα έτη οι εξαγωγές παρουσιάζονται αυξημένες σε σχέση με τις εισαγωγές αλλά με τάσεις μείωσης προς το τέλος της περιόδου με τον δείκτη Balassa να κυμαίνεται κοντά στο επίπεδο της μονάδας με μικρή υποχώρηση τα τελευταία έτη, απεικονίζοντας παρά ταύτα ένα γεωργικό προϊόν με έναν έντονο εξαγωγικό χαρακτήρα η παραγωγή του οποίου δημιουργεί συγκριτικά πλεονεκτήματα.

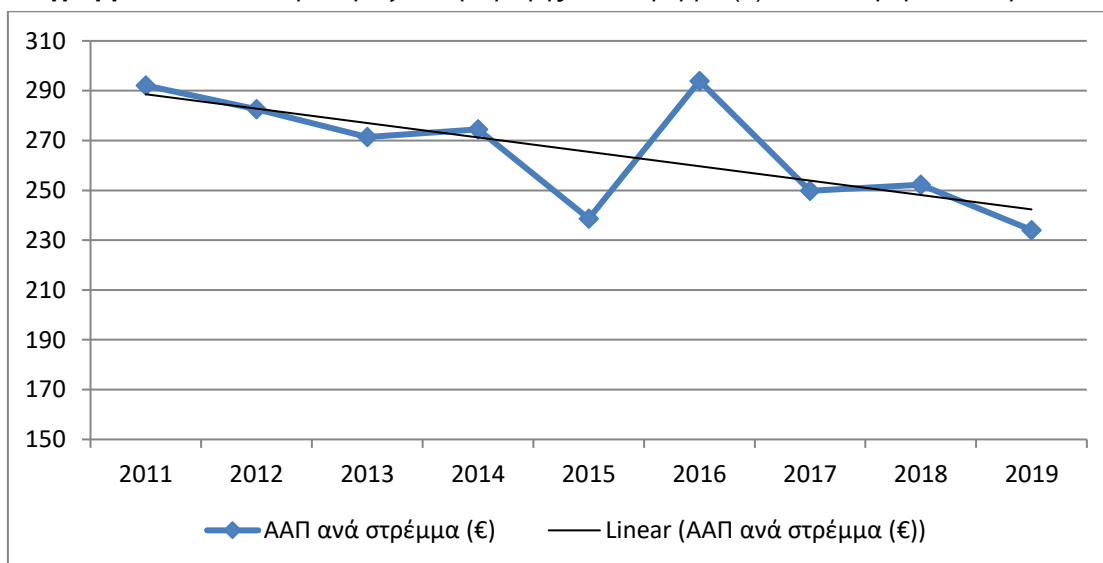
Διάγραμμα 0.97: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Οινοποιήσιμων σταφυλιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Πτωτικές τάσεις παρουσιάζει η ακαθάριστη αξία παραγωγής ανά στρέμμα, με την τιμή να κυμαίνεται μεταξύ των 234 €/στρ. και των 290 €/στρ. μέσα στην περίοδο 2011 – 2019. Στη διαμόρφωση του δείκτη αυτού συνέβαλαν οι αντίστοιχες μειώσεις στην παραγωγή. Η πτώση αυτή σε συνδυασμό με το μικρό καλλιεργούμενο μέγεθος, κατά την ανάλυση του 1^{ου} στόχου, κατέταξε την αμπελοκαλλιέργεια στους κλάδους που επιτυγχάνουν τα μικρότερα εισοδήματα.

Διάγραμμα 0.98: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Οινοποιήσιμων σταφυλιών

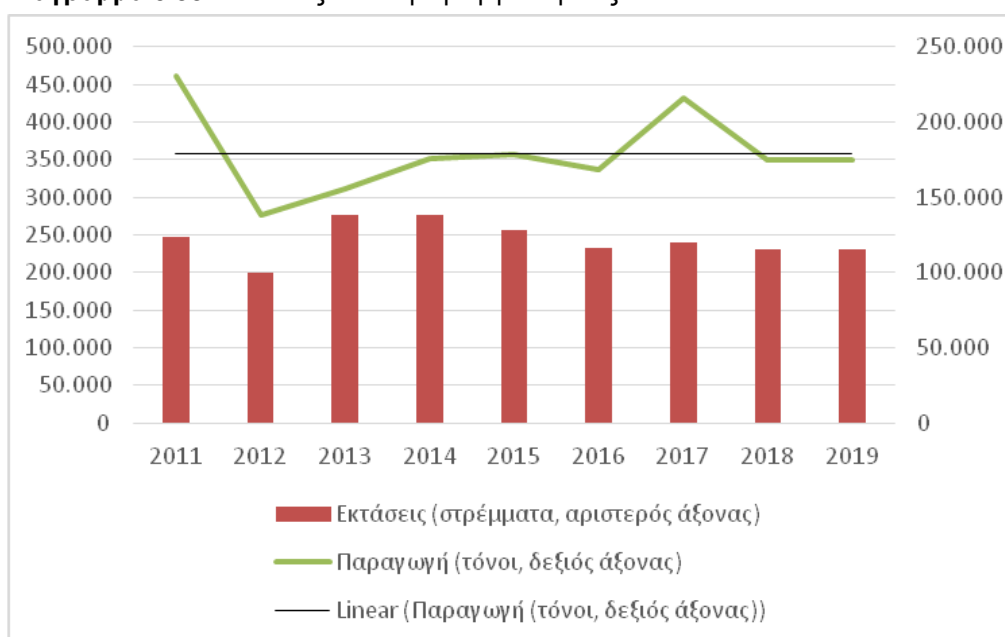

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

14. Σταφίδα

Κατά την περίοδο 2011 – 2019 παρατηρούνται στις εκτάσεις καλλιέργειας σταφίδας αρκετές διακυμάνσεις και σταδιακή μείωση ιδιαίτερα από το 2013 κι έπειτα με τάσεις σταθεροποίησης, την τελευταία διετία της μελετώμενης χρονικής περιόδου, στα 230 χιλ. στρ. Παράλληλα, σταθεροποιητικές τάσεις απεικονίζονται για την ίδια περίοδο στην παραγωγή του προϊόντος με τις ποσότητες να κυμαίνονται από τους 231.2 χιλ. τόνους το 2011 όπου παρουσιάζεται η μέγιστη τιμή έως την ελάχιστη τιμή τους που αντιστοιχεί στους 138 χιλ. τόνους το 2012, για να σταθεροποιηθεί στους 174.6 χιλ. τόνους την τελευταία διετία.

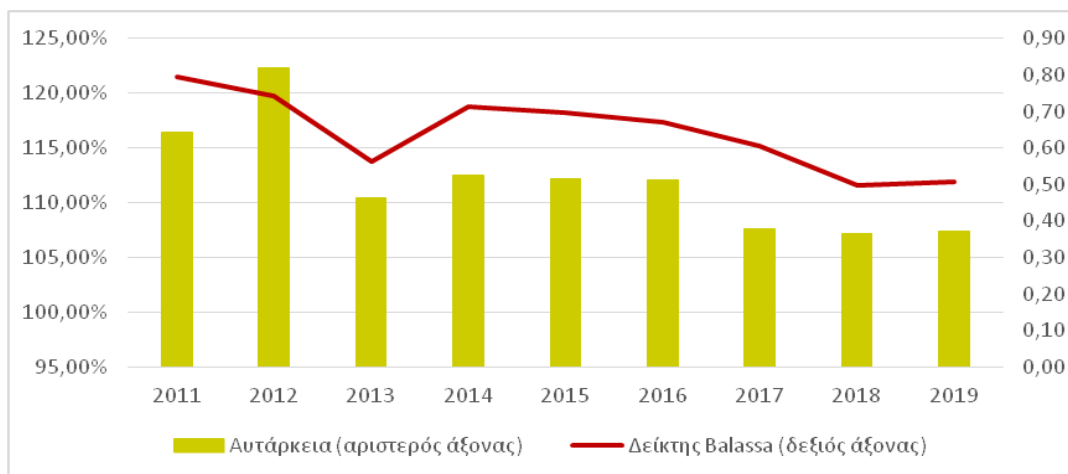
Διάγραμμα 0.99: Εκτάσεις και Παραγωγή Σταφίδας

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η εγχώρια παραγωγή σταφίδας καλύπτει επαρκώς την εγχώρια κατανάλωση, με τον δείκτη αυτότητας να κυμαίνεται σε επίπεδα ανώτερα του 100% καθ' όλη την οκταετία 2011 - 2019 παρά τις τάσεις μείωσης ιδιαίτερα τα τελευταία έτη. Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa παρουσιάζεται πτωτική, κινούμενη πάντα όμως σε θετικό έδαφος και με μέση τιμή τις 0.65 μονάδες. Αναλυτικότερα, το 2011 η τιμή του δείκτη βρίσκεται στις 0.8 μονάδες για μειωθεί κατά 37,5% στο τέλος της περιόδου, φτάνοντας το επίπεδο των 0.5 μονάδων το 2019. Σε γενικές γραμμές συμπεραίνουμε πως η σταφίδα μπορεί να αξιολογηθεί ως ένα προϊόν με έντονο εξαγωγικό χαρακτήρα, που πληροί τις προϋποθέσεις δημιουργίας συγκριτικών πλεονεκτημάτων.

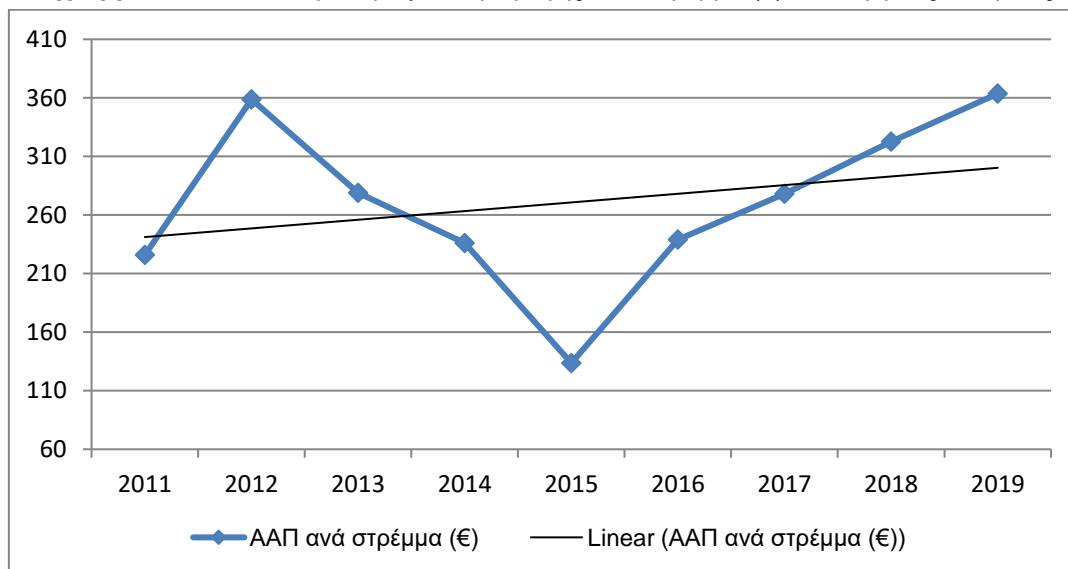
Διάγραμμα 0.100: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Σταφίδας

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Σχετικά αυξητικές τάσεις παρουσιάζει η ακαθάριστη αξία παραγωγής ανά στρέμμα, με την τιμή να κυμαίνεται μεταξύ των 133,6 €/στρ το 2015 και των 363,6 €/στρ. στο τέλος της περιόδου 2011 – 2019.

Διάγραμμα 0.101: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) καλλιέργειας σταφίδας

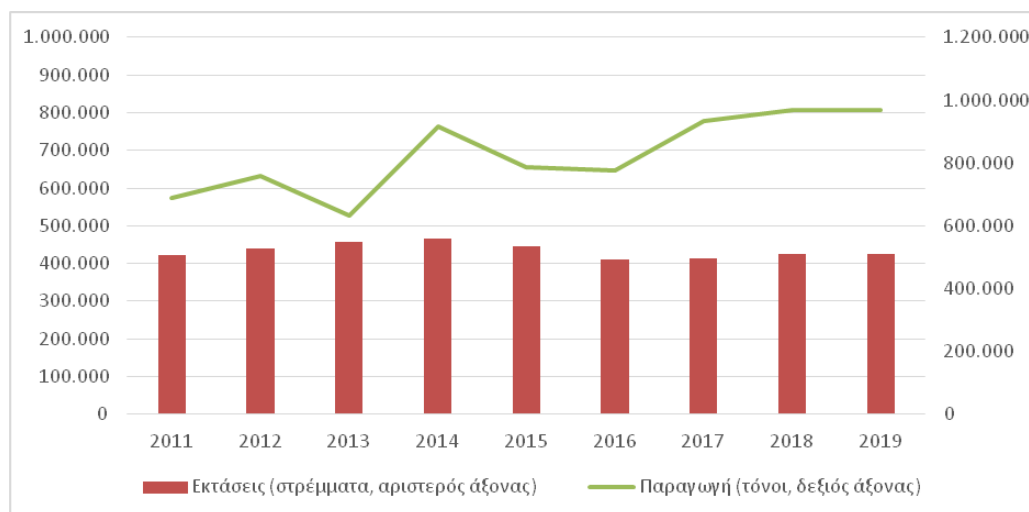
Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

15. Ροδάκινα (συμπεριλαμβάνονται τα Νεκταρίνια)

Μικρές μεταβολές παρουσιάστηκαν στις εκτάσεις ροδάκινων και νεκταρινιών κατά την περίοδο 2011 – 2019 στην αρχή της οποίας καταγράφονται 422.000 στρ. αυξανόμενες κατά 4.600 στρ το

2019. Παράλληλα, σημαντικές είναι οι αυξήσεις στις παραγόμενες ποσότητες του προϊόντος την ίδια χρονική περίοδο κατά την οποία αποδίδονται 690.000 τόνοι το 2011 ακολουθούμενες από αυξητικές τάσεις, φτάνοντας σχεδόν τους 1.000.000 τόνους το 2019.

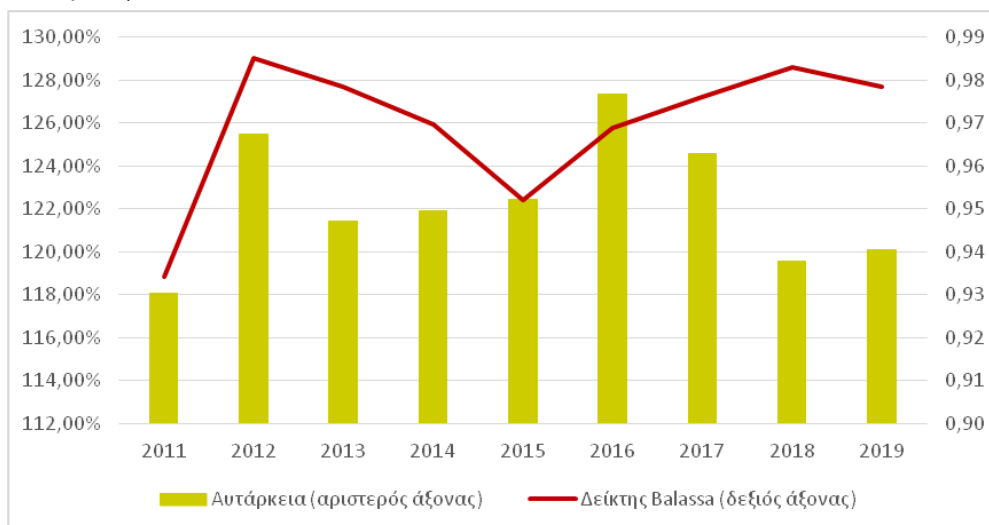
Διάγραμμα 0.102: Εκτάσεις και Παραγωγή Ροδακίνων (συμπεριλαμβάνονται τα νεκταρίνια)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat και της ΕΛΣΤΑΤ

Η εγχώρια παραγωγή ροδακίνων και νεκταρινιών καλύπτει επαρκώς την εγχώρια κατανάλωση, με τον δείκτη αυτάρκειας να κυμαίνεται σε επίπεδα ανώτερα του 100% σε όλα τα έτη της περιόδου 2011 - 2019 και μάλιστα να αγγίζει σχεδόν ποσοστά της τάξεως των 128%. Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa παρουσιάζει μικρές μεταβολές κινούμενος στο όριο των τιμών 0,93 και 0,99 απεικονίζοντας ένα άκρως εξαγωγικό προϊόν, με συγκριτικά αμελητέες εισαγωγές.

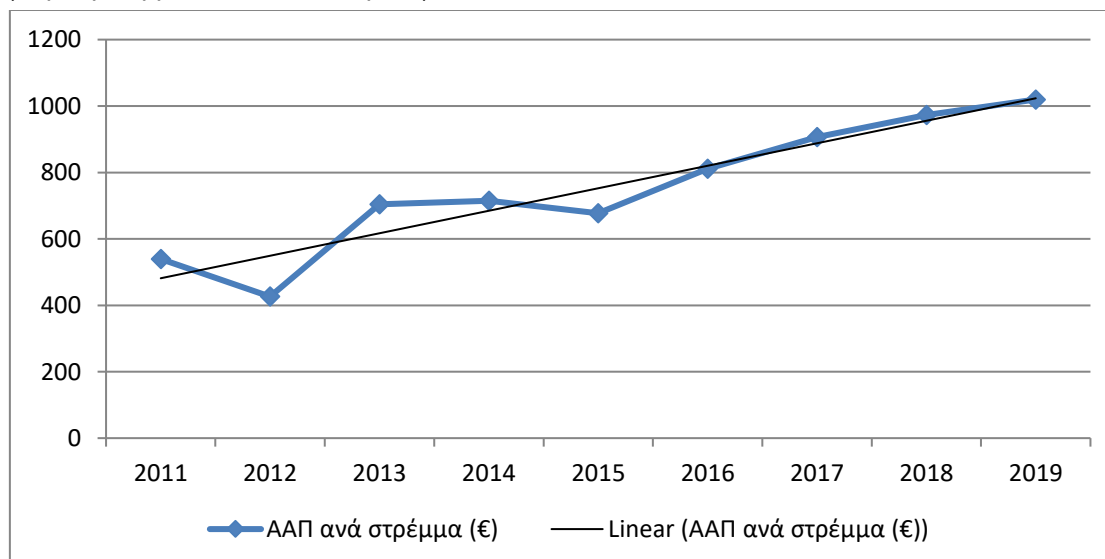
Διάγραμμα 0.103: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Ροδακίνων (συμπεριλαμβάνονται τα νεκταρίνια)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Αυξητικές τάσεις παρουσιάζει η ακαθάριστη αξία παραγωγής ανά στρέμμα την περίοδο 2011 - 2019 κατά την οποία η ελάχιστη τιμή της αποτυπώνεται στα 426 €/στρ. το 2012 μετά το πέρας του οποίου αυξάνεται σταδιακά έως τα 1020 €/στρ. όπου εμφανίζεται και η μέγιστη τιμή του δείκτη της αναλυόμενης περιόδου. Η αυξητική πορεία, κατά 140%, του συγκεκριμένου δείκτη οφείλεται κυρίως στην σημαντική άνοδο της παραγωγής και στην αύξηση της τιμής του προϊόντος από 0,33 €/kg σε 0,45 €/kg.

Διάγραμμα 0.104: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής (€) ανά στρέμμα Ροδακίνων (συμπεριλαμβάνονται τα νεκταρίνια)

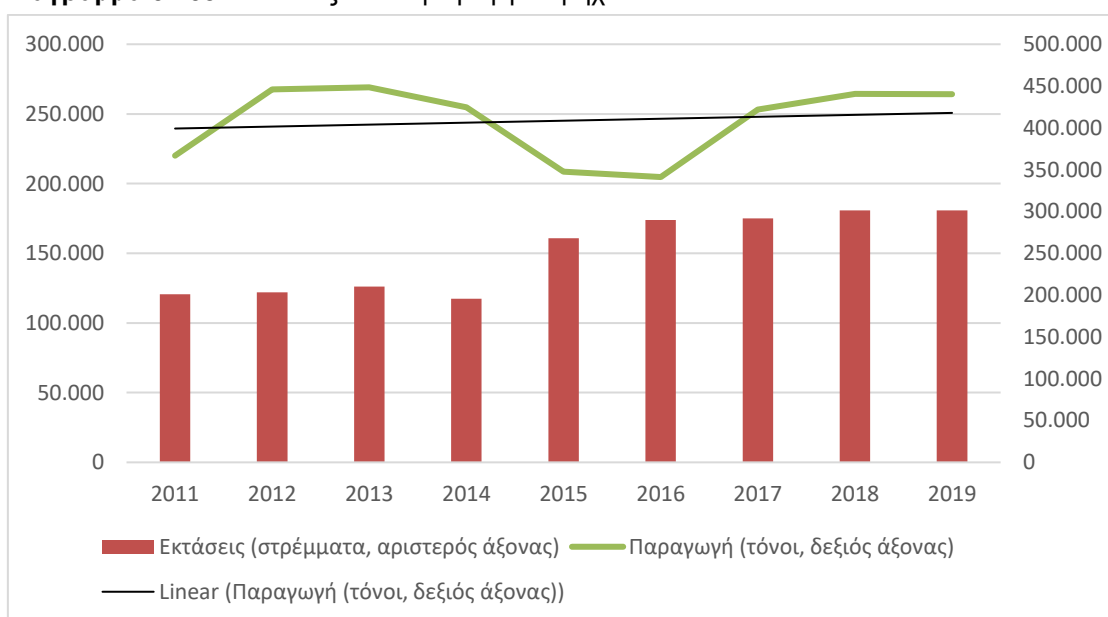

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat και της ΕΛΣΤΑΤ

16. Βιομηχανικό Ροδάκινο

Κατά την χρονική περίοδο 2011-2019, οι εκτάσεις που καταλαμβάνουν οι καλλιέργειες βιομηχανικού ροδάκινου παρουσιάζουν αύξηση, ενώ για την παραγωγή καταγράφονται σταθεροποιητικές τάσεις κατόπιν αρκετών διακυμάνσεων των προηγούμενων ετών. Πιο αναλυτικά, οι καλλιεργούμενες εκτάσεις παρουσιάζονται αυξημένες κατά 50% φθάνοντας τα 180.000 στρ. το 2019 ακολουθούμενες από αρκετές αυξομειωτικές τάσεις στην παραγωγή του προϊόντος για να σταθεροποιηθεί τελικά στους 430.000 τόνους στο τέλος της μελετώμενης περιόδου.

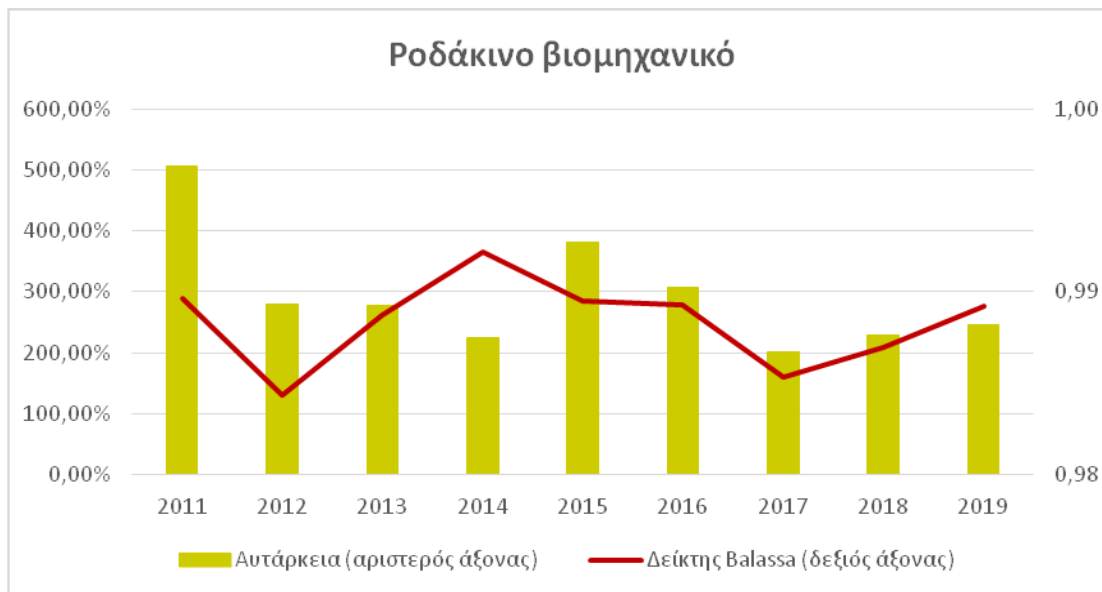
Διάγραμμα 0.105: Εκτάσεις και Παραγωγή Βιομηχανικού Ροδάκινου

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η εγχώρια παραγωγή βιομηχανικών ροδάκινων φαίνεται να υπερκαλύπτει την εγχώρια κατανάλωση με τον δείκτη αυτάρκειας να κυμαίνεται πολύ υψηλότερα του 100% σε όλα τα έτη της περιόδου 2011-2019 φθάνοντας ακόμα και σε ποσοστά άνω του 500% (!). Παράλληλα, σε όλα τα μελετώμενα έτη οι εξαγωγές παρουσιάζονται αυξημένες σε σχέση με τις εισαγωγές με τον δείκτη Balassa να κυμαίνεται με κοντά στη μονάδα, απεικονίζοντας ένα γεωργικό προϊόν με έναν έντονο εξαγωγικό χαρακτήρα η παραγωγή του οποίου δημιουργεί συγκριτικά πλεονεκτήματα.

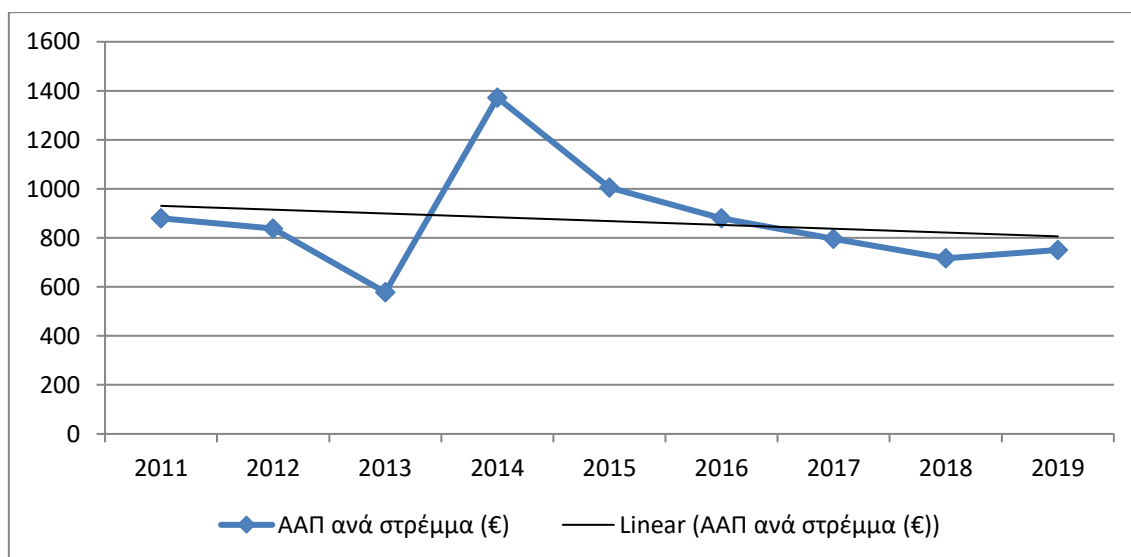
Διάγραμμα 0.106: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Βιομηχανικών Ροδάκινων

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat και της ΕΛΣΤΑΤ

Σταθεροποιητικές τάσεις κοντά στα 800 €/στρ παρουσιάζει η ακαθάριστη αξία παραγωγής, την περίοδο 2011-2019. Στη διαμόρφωση του συγκεκριμένου δείκτη συνέβαλαν κυρίως οι αυξήσεις στην παραγωγή του βιομηχανικού ροδάκινου αλλά και οι αυξήσεις των τιμών που διακυμάνθηκαν από τα 0,289 €/kg στα 0,308 €/kg από την αρχή έως το τέλος της μελετώμενης χρονικής περιόδου, αντίστοιχα.

Διάγραμμα 2.107: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Βιομηχανικών Ροδάκινων

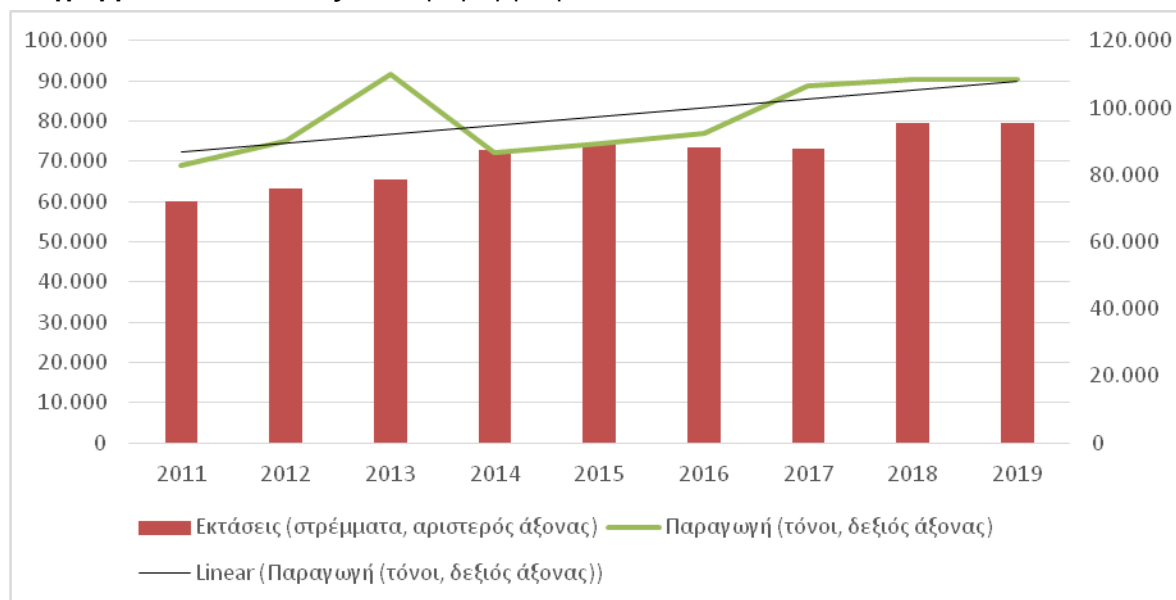

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat και της ΕΛΣΤΑΤ

17. Βερίκοκα

Αυξήσεις παρουσιάζουν οι εκτάσεις παραγωγής βερίκοκων κατά τη διάρκεια της περιόδου 2011-2019, με την παραγωγή καρπού να εμφανίζει αυξητικές τάσεις. Αναλυτικότερα, οι καλλιέργειες βερίκοκων καταλαμβάνουν 60.2 χιλ στρ. το 2011 προσεγγίζοντας αύξηση της τάξεως του 31.9% έως το τέλος της περιόδου σταθεροποιούμενες στα 79.4 χιλ στρ την διετία 2018-2019. Παράλληλα, η ποσότητα παραγωγής βερίκοκων αυξάνεται από τους 82.77 χιλ τόνους αρχικά, σε 108.51 χιλ. τόνους έως και το 2019 με ανοδικές τάσεις της τάξεως του 31.10%.

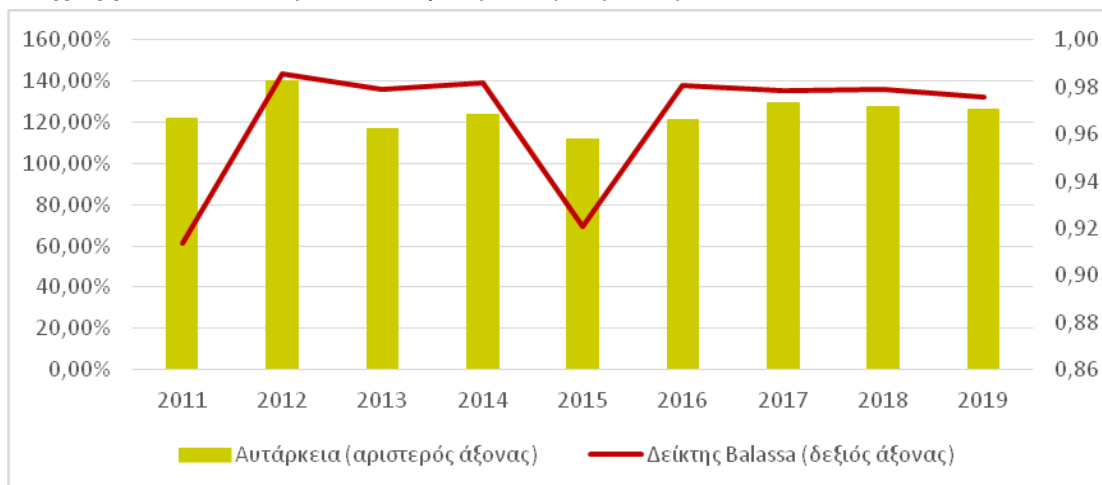
Διάγραμμα 0.108: Εκτάσεις και Παραγωγή Βερίκοκων

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Στη συνέχεια, ο δείκτης αυτάρκειας εμφανίζει αρκετά υψηλά ποσοστά την χρονική περίοδο 2011 – 2019, παρουσιάζοντας ικανότητα κάλυψης της εγχώριας αγοράς έως και 140%. Παράλληλα, σε όλα τα μελετώμενα έτη οι εξαγωγές παρουσιάζονται αυξημένες σε σχέση με τις εισαγωγές με τον δείκτη Balassa να κυμαίνεται πολύ κοντά στο επίπεδο της μονάδας, απεικονίζοντας ένα γεωργικό προϊόν με έναν έντονο εξαγωγικό χαρακτήρα η παραγωγή του οποίου δημιουργεί συγκριτικά πλεονεκτήματα.

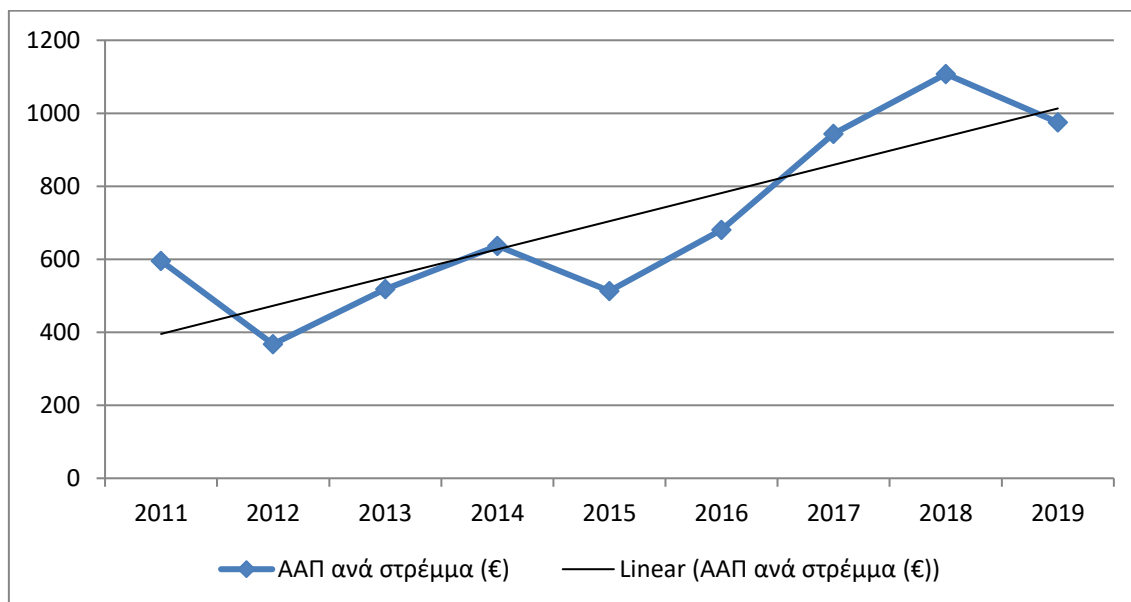
Διάγραμμα 0.109: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Βερίκοκων

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Αυξητικές τάσεις της τάξεως του 64% παρουσιάζει η ακαθάριστη αξία παραγωγής το διάστημα 2011-2019. Στη διαμόρφωση του συγκεκριμένου δείκτη συνέβαλαν κυρίως οι αυξήσεις στην παραγωγή των βερίκοκων αλλά και οι αυξήσεις των τιμών που διακυμάνθηκαν από τα 0.433 €/kg στα 0.714 €/kg από την αρχή έως το τέλος της μελετώμενης χρονικής περιόδου αντίστοιχα.

Διάγραμμα 2.110: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Βερίκοκων

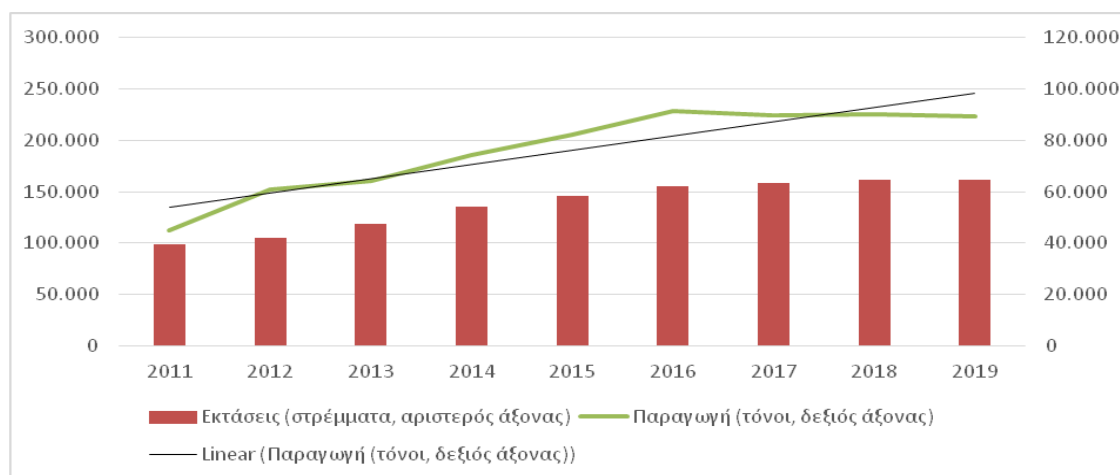

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

18. Κεράσια

Κατά την ανάλυση της περιόδου 2011 – 2019 παρατηρούνται σταθερές αυξήσεις στις εκτάσεις κερασιών με αυξητικές τάσεις και στην παραγόμενη ποσότητα. Αναλυτικότερα, η συγκεκριμένη καλλιέργεια καταλαμβάνει περίπου 99.2 χιλ στρ. το 2011, τα οποία αυξήθηκαν έως το τέλος της μελετώμενης περιόδου κατά 63.51% φθάνοντας στα 162.2 χιλ στρ. Παράλληλη πορεία ακολούθησε και η παραγωγή, με τις ποσότητες να καταγράφουν αυξήσεις από το 2011 έως το 2016 κατά 100% ακολουθούμενες από σχετική σταθεροποίηση στους 90 χιλ. τόνους έως το 2019.

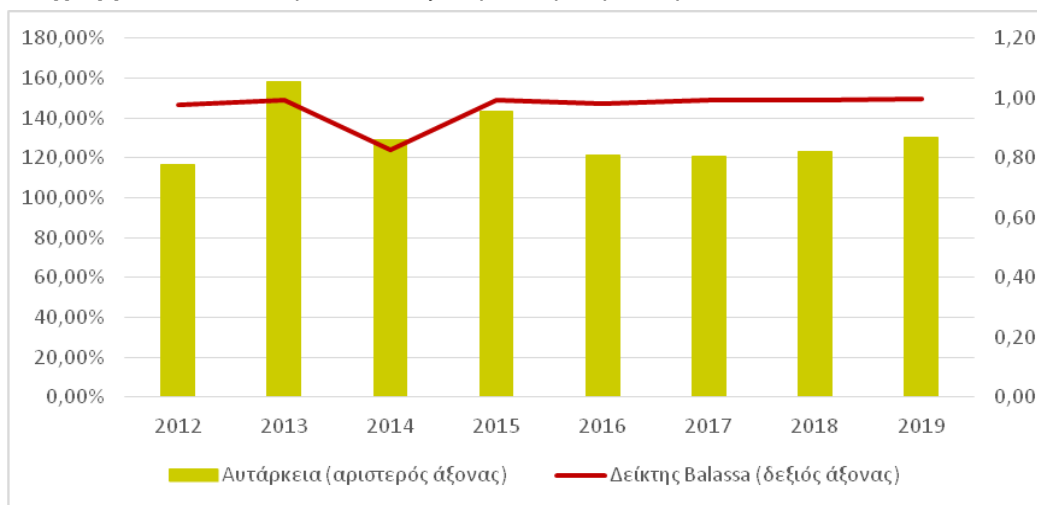
Διάγραμμα 0.111: Εκτάσεις και Παραγωγή Κερασιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Παρά τις αρκετές αυξομειώσεις που παρατηρούνται στην κάλυψη της εγχώριας κατανάλωσης από την εγχώρια παραγωγή κερασιών, ο δείκτης αυτάρκειας κυμαίνεται σε τιμές άνω του 100% σε όλα τα έτη της χρονικής περιόδου 2011-19. Παράλληλα, ο δείκτης Balassa δείχνει σταθεροποιημένος στην τιμή της μονάδας, πράγμα που σημαίνει πως πρόκειται για ένα άκρως εξαγόμενο προϊόν που δημιουργεί έντονα συγκριτικά πλεονεκτήματα.

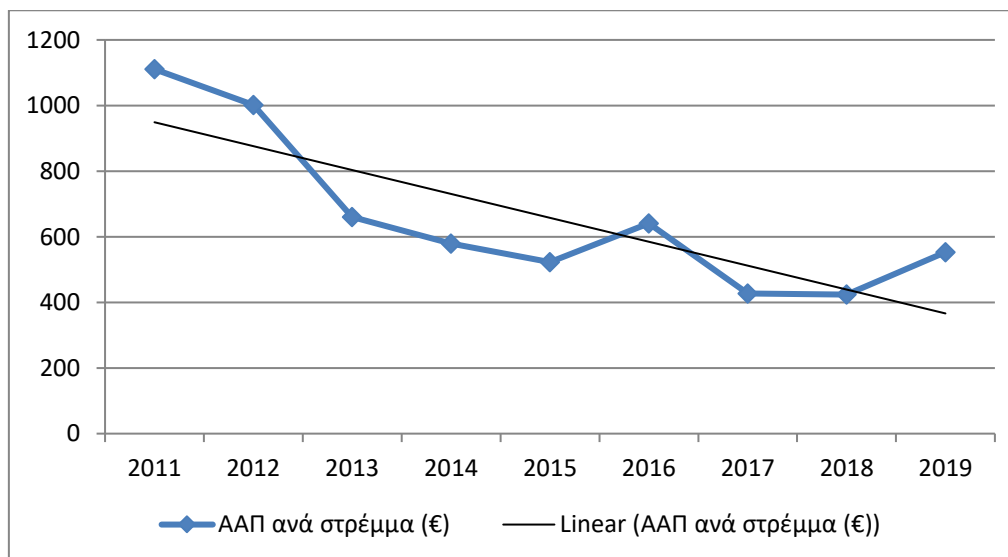
Διάγραμμα 0.112: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Κερασιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Πτωτικές τάσεις της τάξεως του 50 % παρουσιάζει η ακαθάριστη αξία παραγωγής ανά στρέμμα το διάστημα 2011 - 2019. Στη διαμόρφωση του συγκεκριμένου δείκτη συνέβαλαν κυρίως οι μειώσεις των τιμών που διακυμάνθηκαν από τα 2,5 €/kg στα 1,0 €/kg από την αρχή έως το τέλος της μελετώμενης χρονικής περιόδου αντίστοιχα.

Διάγραμμα 2.113: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

19. Μήλα

Μειωμένες παρουσιάζονται οι εκτάσεις παραγωγής μήλων στην ελληνική επικράτεια κατά την περίοδο 2011 – 2019 ενώ αντίθετα αυξημένη αρχικά αλλά με σταθεροποιητικές τάσεις στο τέλος της περιόδου εμφανίζεται η συνολική παραγωγή του προϊόντος. Πιο συγκεκριμένα, οι συνολικές εκτάσεις μειώνονται κατά 21,07% από την αρχή της περιόδου μέχρι το 2019 αγγίζοντας τα 106.000 στρ. ενώ η παραγωγή αυξήθηκε από τους 256.000 τόνους το 2011 στους 288.000 τόνους το 2019.

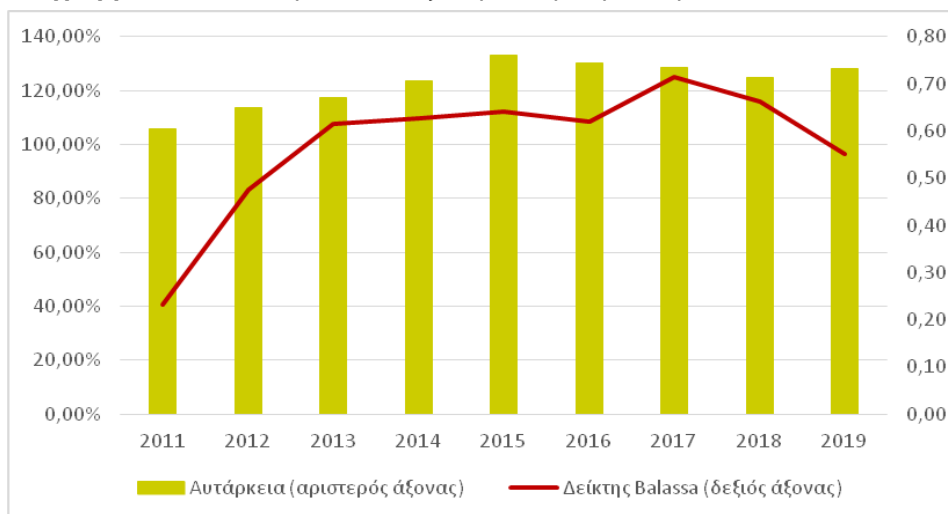
Διάγραμμα 0.114: Εκτάσεις και Παραγωγή Μήλων

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η εγχώρια παραγωγή μήλων καλύπτει επαρκώς την εγχώρια κατανάλωση, με τον δείκτη αυτάρκειας να κυμαίνεται σε επίπεδα ανώτερα του 100% καθ' όλη την οκταετία 2011 - 2019 και μάλιστα να αγγίζει ποσοστά της τάξεως των 133%. Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa παρουσιάζει σχετικά αυξητικές τάσεις την συγκεκριμένη περίοδο ξεκινώντας από το επίπεδο των 0.23 μονάδων το 2011 έως τις 0.55 μονάδες το 2019. Αξίζει να σημειώσουμε πως οι εξαγωγές αυξήθηκαν με το πέρασ των ετών της συγκεκριμένης περιόδου ενώ οι εισαγωγές κινήθηκαν συγκριτικά σε χαμηλότερα επίπεδα.

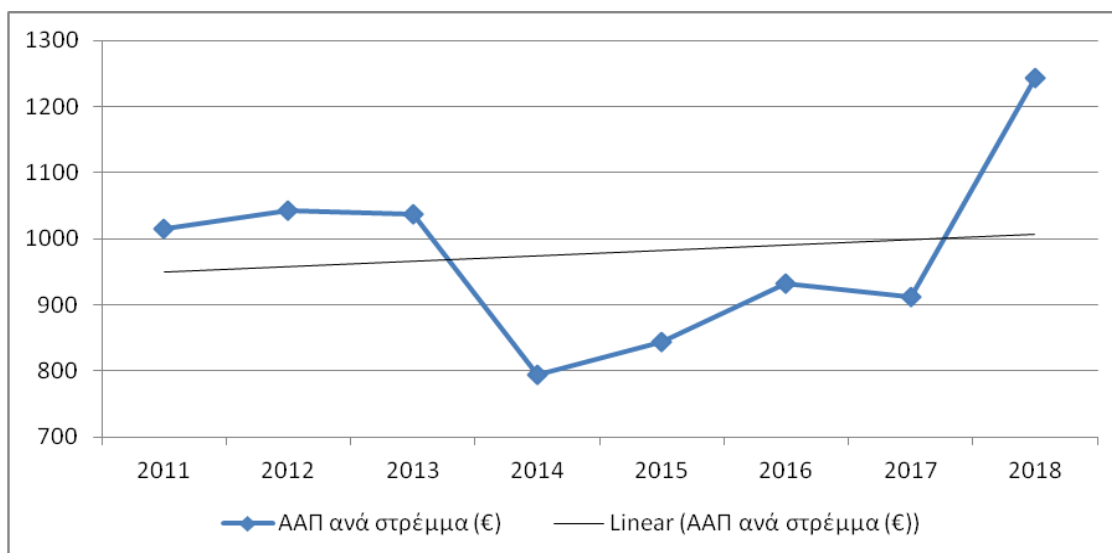
Διάγραμμα 0.115: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Μήλων

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Αυξητικές τάσεις εμφανίζονται στον δείκτη της ακαθάριστης αξίας παραγωγής των μήλων με την μεταβολή του να ανέρχεται άνω του 22% από το 2011 έως το 2018. Πιο συγκεκριμένα, η ακαθάριστη αξία παραγωγής ανά στρέμμα κυμάνθηκε από την χαμηλότερη τιμή της, που αντιστοιχούσε στα 793,5 €/στρ., στην τελική τιμή των 1.243,80 €/στρ., το έτος 2014 και 2018 αντίστοιχα, με τη διαμόρφωση του δείκτη αυτού κυρίως από τις αυξήσεις στην συνολική παραγωγή κατά τη διάρκεια της μελετώμενης περιόδου.

Διάγραμμα 0.116: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Μήλων

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

20. Πορτοκάλια

Σταθερά πτωτικές τάσεις εμφανίζονται στις εκτάσεις των πορτοκαλεώνων στην Ελλάδα την περίοδο 2011–2019, ενώ ταυτόχρονα παρατηρείται μικρή αύξηση στην παραγωγή πορτοκαλιών. Πιο συγκεκριμένα, οι συνολικές εκτάσεις μειώνονται σταδιακά από τα 364.000 στρ το 2011, στα 316.000 στρ το 2019, παρουσιάζοντας πτώση κατά 13,19% ενώ αντιθέτως, μικρή αύξηση της τάξεως του 7,8 % εμφάνισε η συνολική παραγωγή στο ίδιο χρονικό διάστημα με μέση τιμή περίπου τους 900.000 τόνους.

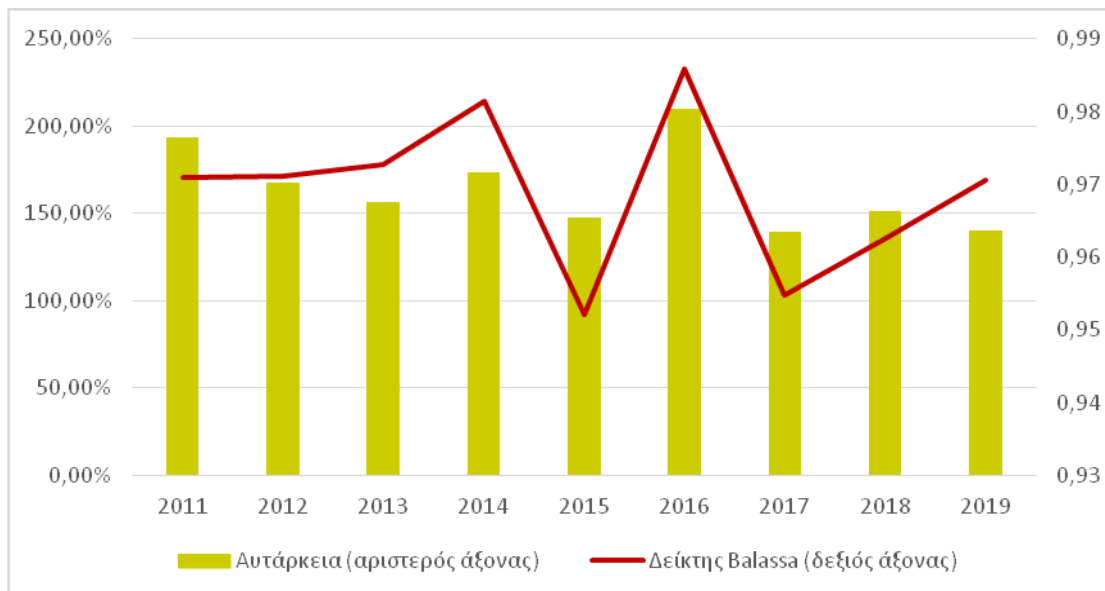
Διάγραμμα 0.117: Εκτάσεις και Παραγωγή Πορτοκαλιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Από την άλλη πλευρά, η εγχώρια παραγωγή υπερκαλύπτει την εγχώρια κατανάλωση, διαμορφώνοντας έτσι τον δείκτη αυτόαρκειας σε ποσοστό που κάποιες χρονιές έφθασε και το 210%. Πολύ διαφωτιστική είναι και η εξέλιξη του δείκτη Balassa, ο οποίος κυμάνθηκε σε όλη τη μελετώμενη περίοδο κοντά στο επίπεδο της μονάδας παρουσιάζοντας ένα προϊόν με αρκετά μεγάλο συγκριτικό πλεονέκτημα. Με άλλα λόγια, οι εισαγωγές αντιπροσωπεύουν ένα πολύ χαμηλό ποσοστό, και αντίστοιχα οι εξαγωγές ένα πολύ υψηλό ποσοστό, στο σύνολο του εξωτερικού εμπορίου του εν λόγω προϊόντος.

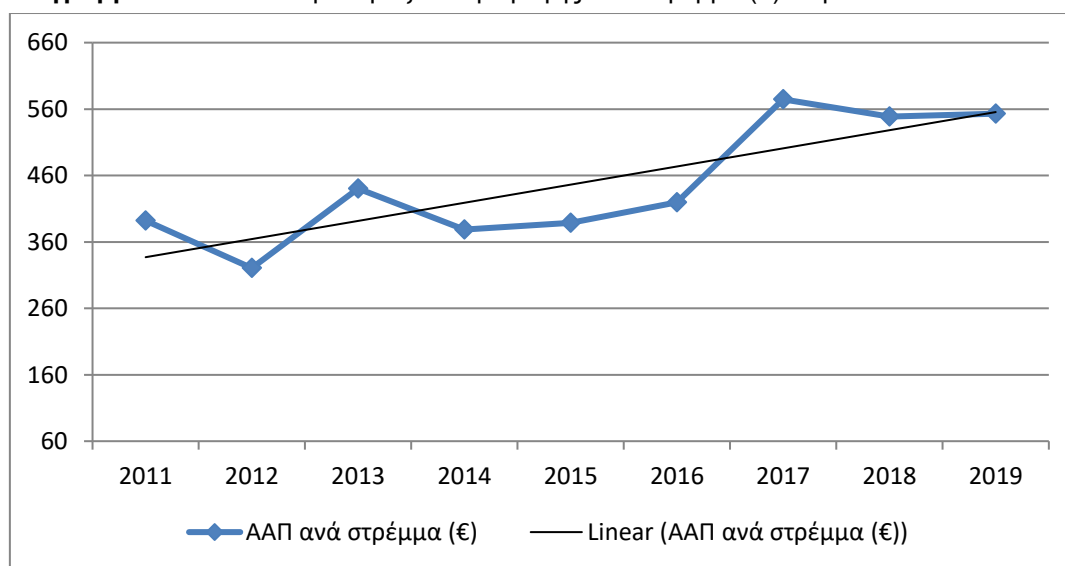
Διάγραμμα 0.118: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Πορτοκαλιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Αυξητικές τάσεις παρατηρούνται στην κίνηση του δείκτη της ακαθάριστης αξίας παραγωγής της καλλιέργειας των πορτοκαλιών κατά την περίοδο 2011 – 2019, φθάνοντας από τα 390,5 €/στρ. κατά το αρχικό έτος σε επίπεδα άνω των 550 €/στρ στα τελευταία έτη, ακολουθούμενες των αντίστοιχων αυξητικών τάσεων της παραγωγής στην συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Διάγραμμα 0.119: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Πορτοκαλιών

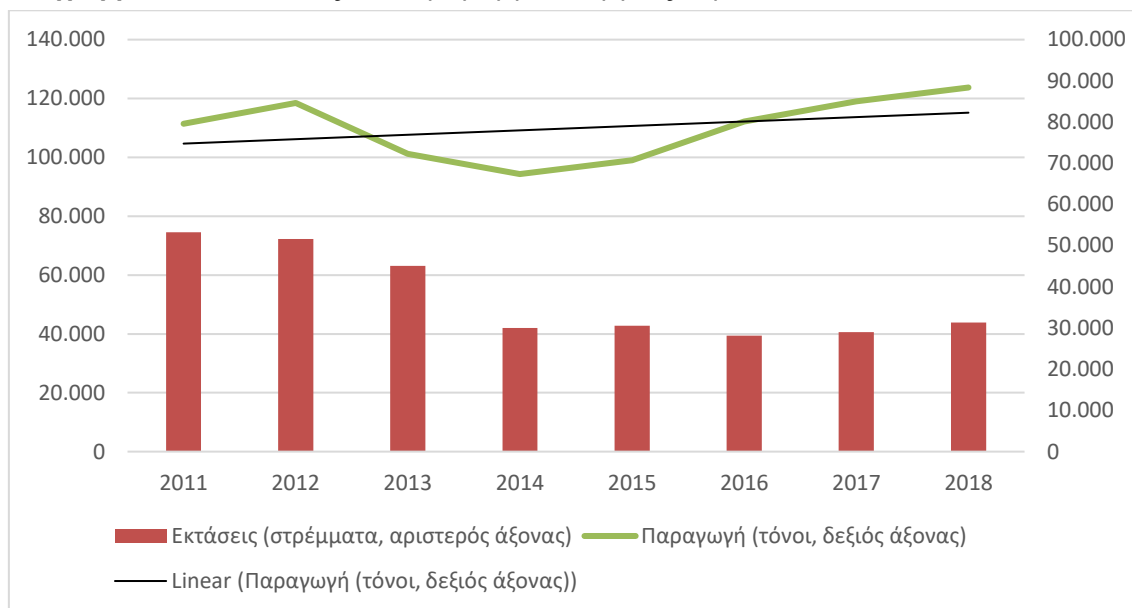

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

21. Λεμόνια

Σημαντική μείωση κατά 40,9% παρατηρείται στις εκτάσεις τις καλλιέργειας της λεμονιάς κατά την περίοδο 2011 – 2019, καθώς η καλλιέργεια μειώθηκε από 74.500 στρ. σε 44.00 στρ. Αντίθετα, η παραγωγή λεμονιών παρουσίασε αύξηση κατά 11% για την ίδια περίοδο. Συγκεκριμένα, η παραγωγή Λεμονιών αυξήθηκε από 79.620 τόν. σε 88.380 τόν.

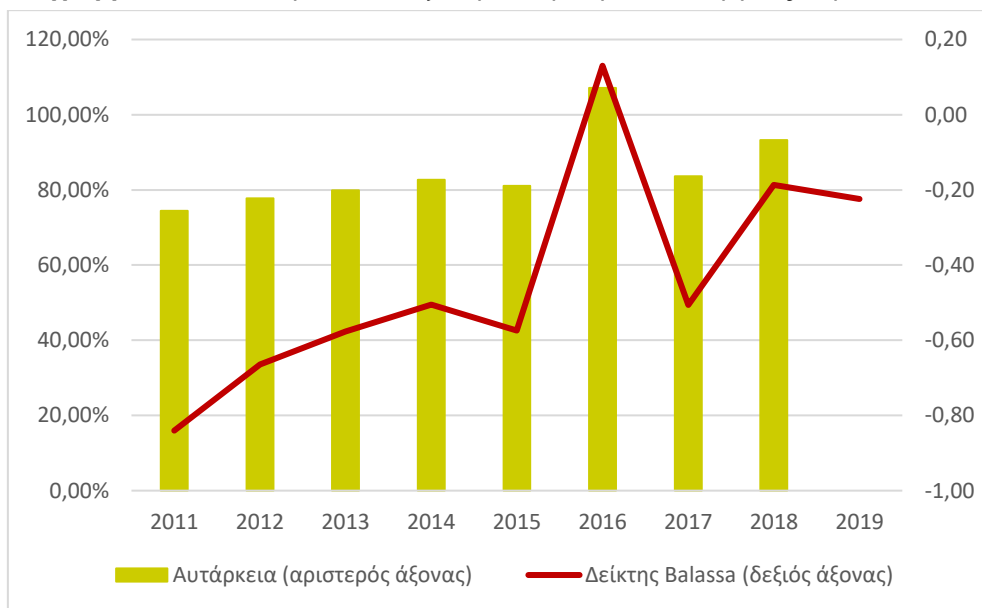
Διάγραμμα 0.120: Εκτάσεις και Παραγωγή καλλιέργειας Λεμονιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η εγχώρια παραγωγή λεμονιών καλύπτει εν μέρει την εγχώρια κατανάλωση, με τον δείκτη αυτάρκειας να κυμαίνεται σε επίπεδα ανώτερα του 70% σε όλα τα έτη της περιόδου 2011 – 2019, υπερβαίνοντας το επίπεδο του 100% τι έτος 2016. Η γενική τάση του δείκτη Balassa παρουσιάζει σημαντικές μεταβολές κινούμενος στο όριο των τιμών -0,84 και -0,22. Καθίσταται αντιληπτό το γεγονός του μεγάλου όγκου εισαγωγών λεμονιών ενώ βαίνει μειούμενος εντός της υπό μελέτη περίοδο (2011: 29.940,7 τόν – 2019: 23.107,5 τόν). Παράλληλα, βελτιώνεται η εικόνα στις εξαγωγές καθώς παρατηρείται αύξηση κατά 82,3 % (2011: 2.597,7 τόν – 2019: 14.653,1 τόν).

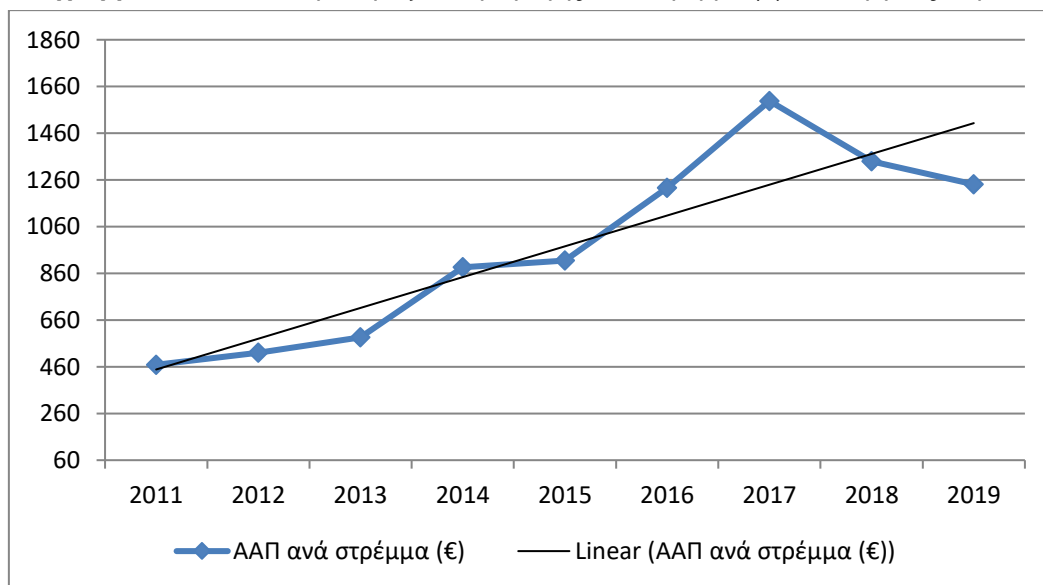
Διάγραμμα 0.121: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Καλλιέργειας Λεμονιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Κατά την περίοδο 2011 - 2019 ο δείκτης της ακαθάριστης αξίας παραγωγής ανά στρέμμα της καλλιέργειας λεμονιών παρουσιάζει αύξηση κατά 165%. Η ελάχιστη τιμή του δείκτη διαμορφώθηκε στα 468,6 €/στρ. το 2011, σημειώνοντας την υψηλότερη τιμή στα 1.597,8 €/στρ. το 2017 καταλήγοντας στα 1.241,4 €/στρ. το 2019. Η συγκεκριμένη αυξητική τάση ακαθάριστης αξίας παραγωγής οφείλεται τόσο στην αύξηση της παραγωγής όσο και στην άνοδο της τιμής του προϊόντος από 0,438 €/κιλό σε 0,660 €/κιλό.

Διάγραμμα 0.122: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) καλλιέργειας Λεμονιών

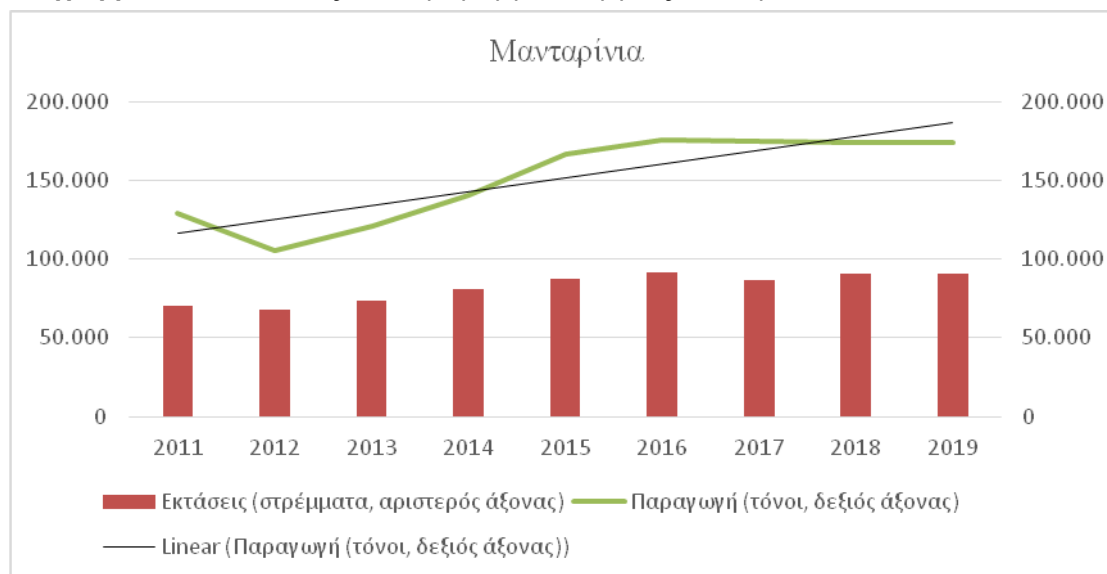

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

22. Μανταρίνια

Κατά την χρονική περίοδο 2011-2019, οι εκτάσεις που καταλαμβάνει η καλλιέργεια της μανταρινιάς παρουσιάζει αυξητικές τάσεις καθώς η έκταση της καλλιέργειας αυξήθηκε κατά 22,72 % (2011: 70.400 στρ. – 2019: 91.100 στρ.). Στην ίδια περίοδο, η εγχώρια παραγωγή μανταρινιών αυξήθηκε κατά 25,78 % (2011: 129.250 τον – 2019: 174.150 τον) .

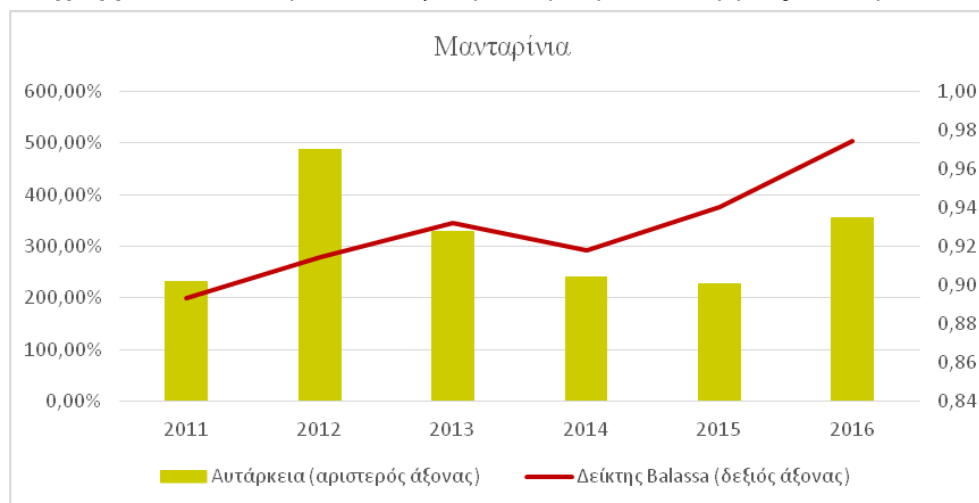
Διάγραμμα 0.123: Εκτάσεις και Παραγωγή καλλιέργειας Μανταρινιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία για την καλλιέργεια της μανταρινιάς, η εγχώρια παραγωγή καλύπτει επαρκώς την εγχώρια κατανάλωση, με τον δείκτη αυτότητας να κυμαίνεται σε επίπεδα ανώτερα του 100% καθ' όλη την περίοδο 2011 - 2016 παρουσιάζοντας θετικές διακυμάνσεις, αγγίζοντας και το ποσοστό του της τάξεως του 488,41 % για το έτος 2012. Αντίστοιχα η γενική τάση του δείκτη Balassa παρουσιάζει σταθερότητα σημειώνοντας αυξομειώσεις στην τιμή του πλησίον της μονάδας (2011: 0.89 – 2016: 0.97). Η εν λόγω συμπεριφορά του δείκτη, δείχνει το εξαγωγικό προσανατολισμό του προϊόντος (2011: 77.851 τον. – 2016: 128.098 τον.). Ταυτόχρονα, οι εισαγωγές της περιόδου τείνουν μειούμενες αγγίζοντας μόλις τους 1.661,7 τον για το έτος 2016.

Διάγραμμα 0.124: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Καλλιέργειας Μανταρινιών

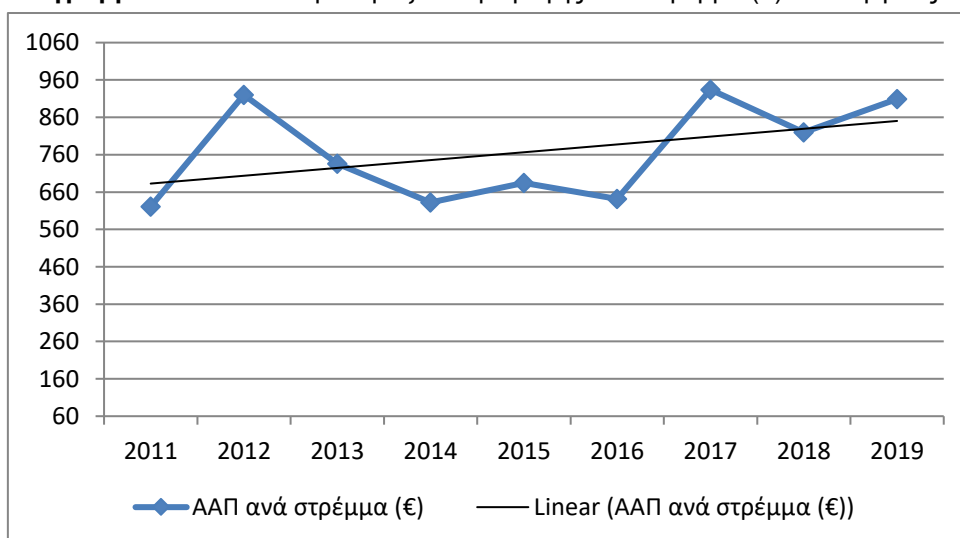

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Αναλύοντας τον δείκτη της ακαθάριστης αξίας παραγωγής της καλλιέργειας μανταρινιών, διαφαίνεται η αυξητική τάση αυτού (2011: 621 €/στρ – 2019: 909 €/στρ.) ενώ, παρατηρούνται σημαντικές αυξομειώσεις στην αρχή και στο τέλος της περιόδου 2011 – 2019. Ο δείκτης λαμβάνει μέγιστη τιμή κατά το έτος 2017 (929,4 €/στρ.) και ελάχιστη το έτος 2011 (618,0 €/στρ.).

Η αυξητική τάση του δείκτη αποδίδεται στην αυξητική τάση τόσο της παραγωγής αλλά και της τιμής του προϊόντος. Παράλληλα η συμπεριφορά του δείκτη εντός της περιόδου επηρεάστηκε από τις μεταβολές της μέσης τιμής του προϊόντος που κυμάνθηκε από 0,338 €/κιλό μέχρι 0,476 €/κιλό κατά τη διάρκεια της περιόδου με τη μέγιστη τιμή να σημειώνεται το έτος 2012 (0,594 €/κιλό) και την ελάχιστη το έτος 2016 (0,334 €/κιλό).

Διάγραμμα 0.125: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) καλλιέργειας Μανταρινιών

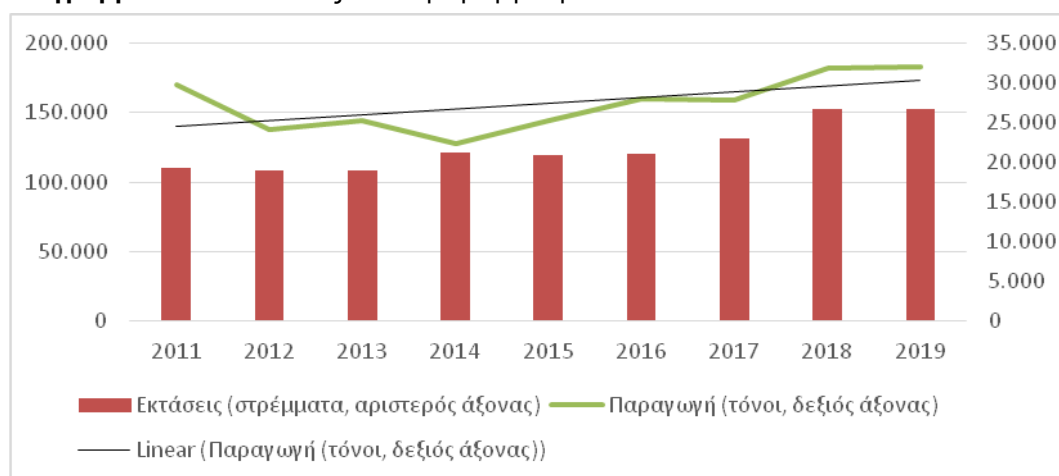

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

23. Καρύδια

Κατά την ανάλυση της περιόδου 2011 – 2019 παρατηρούνται σταθερές αυξήσεις στις εκτάσεις καρυδιών με αυξητικές τάσεις στην παραγόμενη ποσότητα. Αναλυτικότερα, η συγκεκριμένη καλλιέργεια καταλαμβάνει περίπου 110 χιλ στρ. το 2011, τα οποία αυξήθηκαν έως το τέλος της μελετώμενης περιόδου κατά 39.07% φθάνοντας στα 152.7 χιλ στρ. Παράλληλη πορεία ακολούθησε και η παραγωγή, με τις ποσότητες να καταγράφουν μειώσεις από το 2011 έως το 2014 κατά 24.7%, ακολουθούμενες από συνεχόμενες αυξήσεις σταθεροποιώντας την παραγωγή περίπου στους 32 χιλ τόνους από το 2018 κι έπειτα.

Διάγραμμα 0.126: Εκτάσεις και Παραγωγή Καρυδιών

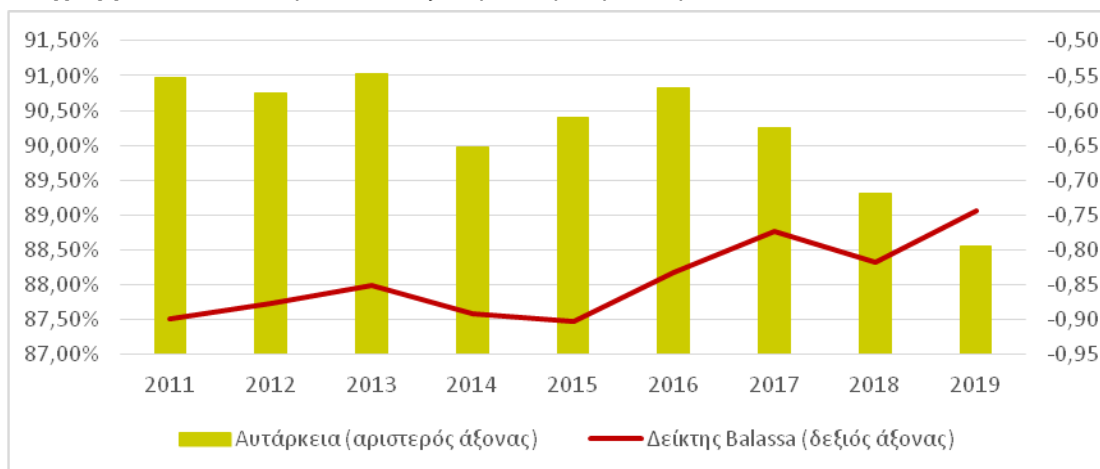

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Τάσεις μείωσης παρατηρούνται στην κάλυψη της εγχώριας κατανάλωσης από την εγχώρια παραγωγή καρυδιών, με τον δείκτη αυτάρκειας να κυμαίνεται από το 91% αρχικά έως το 88.5% στο τέλος της χρονικής περιόδου 2011-19. Παράλληλα, ο δείκτης Balassa παρότι εμφανίζει αυξητικές τάσεις, κινείται σε αρνητικό έδαφος με τιμές πολύ κοντά στην αρνητική μονάδα μη δημιουργώντας έτσι τις κατάλληλες προϋποθέσεις σχηματισμού συγκριτικού πλεονεκτήματος ενώ οι εισαγωγές, σε όλα τα μελετώμενα έτη, παρουσιάζονται αυξημένες σε σχέση με τις εξαγωγές.

Η εγκατάσταση συστηματικών φυτειών, με παραγωγή χαμηλού κόστους μπορεί να βελτιώσει την κατάσταση του προϊόντος.

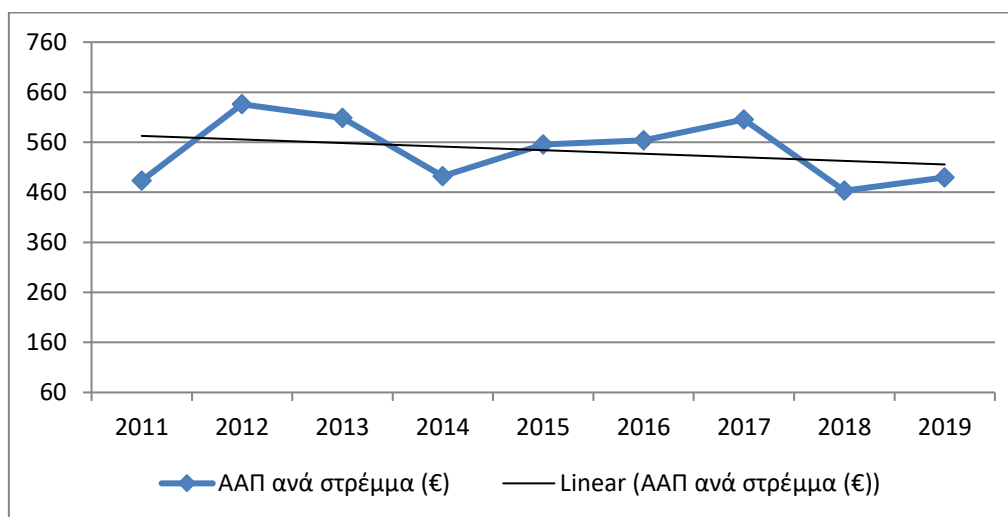
Διάγραμμα 0.127: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Καρυδιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Αναλύοντας τον δείκτη της ακαθάριστης αξίας παραγωγής της καλλιέργειας καρυδιών, διαφαίνονται μικρές πτωτικές τάσεις αυτού, ενώ παρατηρούνται σημαντικές αυξομειώσεις στην αρχή και στο τέλος της περιόδου 2011 – 2019. Ο δείκτης λαμβάνει μέγιστη τιμή κατά το έτος 2012 (636 €/στρ.) και ελάχιστη το έτος 2018 (463,2 €/στρ.).

Διάγραμμα 2.128: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) καλλιέργειας Καρυδιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

24. Αχλάδια

Μειώσεις στις εκτάσεις της παραγωγής αχλαδιών σημειώνονται κατά την χρονική περίοδο 2011-2019 με την συνολική μείωση να ανέρχεται στις 6,74 ποσοστιαίες μονάδες φθάνοντας τελικά στα 44.300 στρ. κατά την καταγραφή του τελευταίου έτους. Αντιθέτως, η παραγωγή παρουσιάζει αυξητικές τάσεις και πιο συγκεκριμένα εμφανίζεται από το επίπεδο των 62.000 τόνων αρχικά, στους 77.600 τόνους το 2019 σημειώνοντας θετική μεταβολή κατά 25,16%.

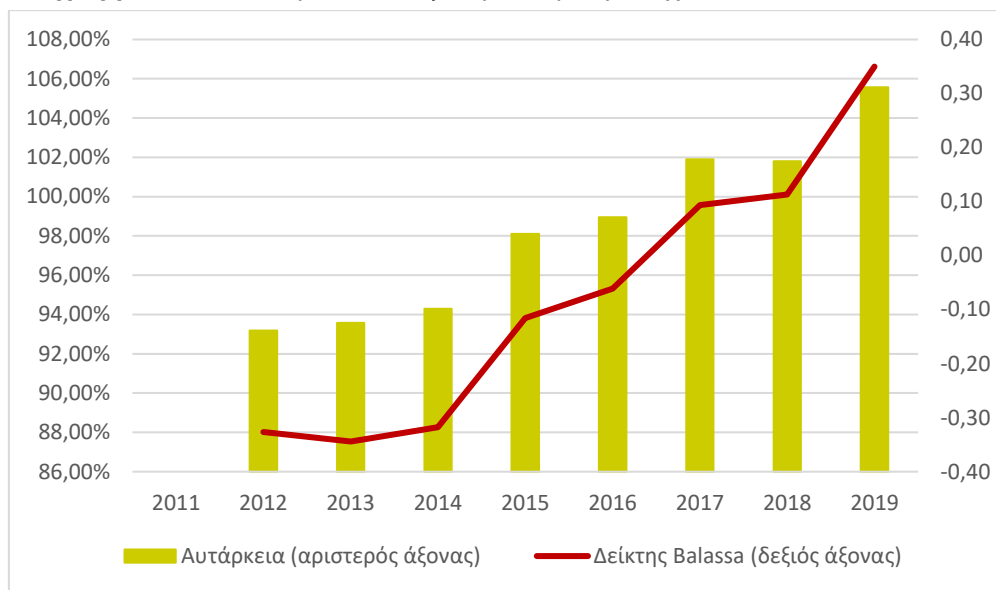
Διάγραμμα 0.129: Εκτάσεις και Παραγωγή Αχλαδιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η εγχώρια παραγωγή αχλαδιών καλύπτει αρκετά την εγχώρια κατανάλωση με τον δείκτη αυτάρκειας να κυμαίνεται σε υψηλά επίπεδα, κοντά στο 100% και ιδιαίτερα στα τελευταία έτη της οκταετίας 2011 - 2019 όπου και ανέρχεται έως και το ποσοστό του 106 %. Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa παρουσιάζεται σταθερά αυξανόμενη, με αρνητικό πρόσημο αρχικά, μεταβάλλοντας την τιμή της από τις -0,33 μονάδες στις 0,35 μονάδες κατά το αρχικό και το τελευταίο έτος της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου αντίστοιχα. Το φαινόμενο αυτό εξηγείται από τις αυξημένες αρχικά εισαγωγές αχλαδιών σε σύγκριση με τις εξαγωγές, κατάσταση η οποία αντιστράφηκε σταδιακά έως το 2019.

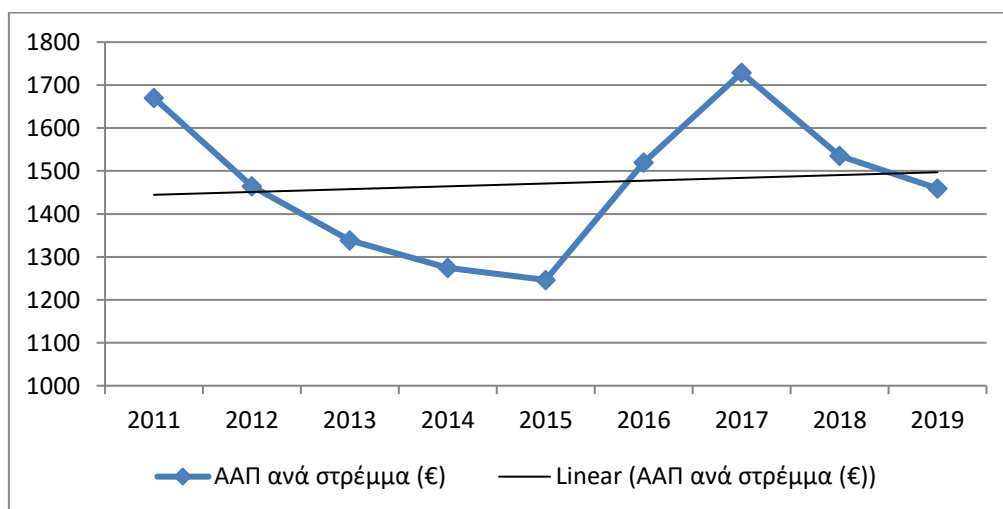
Διάγραμμα 0.130: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Αχλαδιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Μία αρκετά μεγάλη μείωση γίνεται εμφανής στην τιμή της ακαθάριστης αξίας παραγωγής των αχλαδιών από το 2011 έως και το 2015 φθάνοντας από το επίπεδο των 1667,8 €/στρ στα 1280,0 €/στρ αντίστοιχα. Την μειωτική τάση έρχεται να αντιστρέψει η αύξηση των επόμενων 2 ετών ώστε να καταλήξει στα 1.533 €/στρ στο τέλος της περιόδου. Στην αυξητική τάση του δείκτη αυτού συνέβαλε κυρίως η σταδιακή αύξηση της παραγωγής, με τη μέση τιμή του προϊόντος να κυμαίνεται από 0,85 €/κιλό μέχρι 1,02 €/κιλό κατά τη διάρκεια της περιόδου.

Διάγραμμα 0.131: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Αχλαδιών

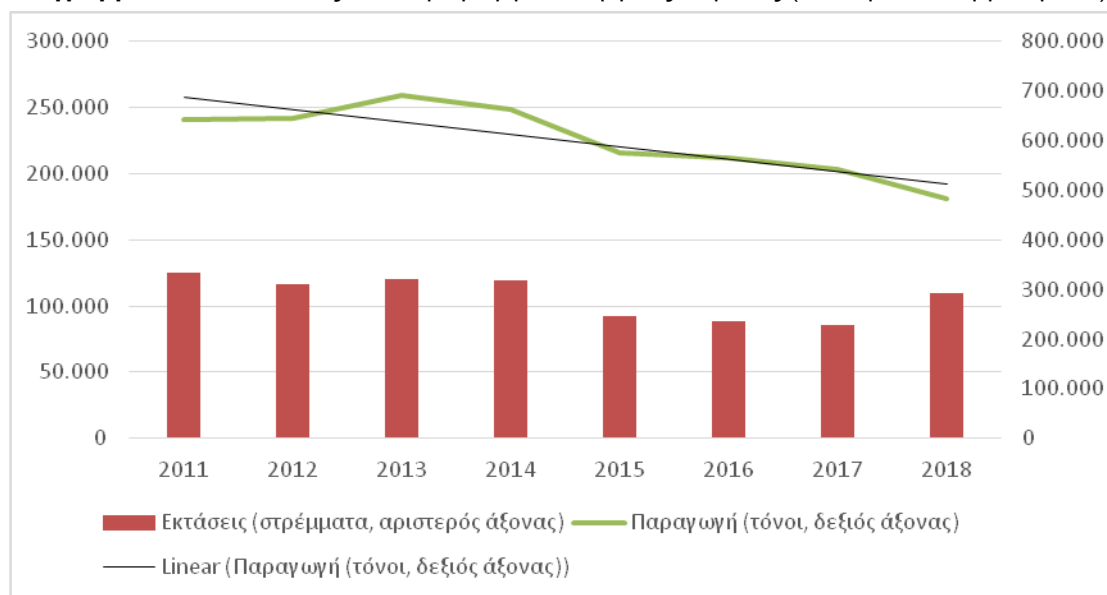

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

25. Τομάτα επιτραπέζια (υπαίθρου και θερμοκηπίου)

Κατά την χρονική περίοδο 2011-2018, οι εκτάσεις που καταλαμβάνει η καλλιέργεια της τομάτας (υπαίθρου & θερμοκηπίου) παρουσιάζει πτωτικές τάσεις καθώς η έκταση της καλλιέργειας μειώθηκε κατά 12,49 % (2011: 125.416 στρ. – 2018: 109.752 στρ.). Το 2018, το 24% της έκτασης καλλιεργούνταν υπό κάλυψη. Επίσης, πιο έντονη πτωτική τάση παρουσιάζει η εγχώρια παραγωγή καθώς η μείωση ανέρχεται στο 24.92 % (2011: 643 χιλ τον – 2018: 483 χιλ τον) .

Διάγραμμα 0.132: Εκτάσεις και Παραγωγή καλλιέργειας Τομάτας (υπαίθρου & θερμοκηπίου)

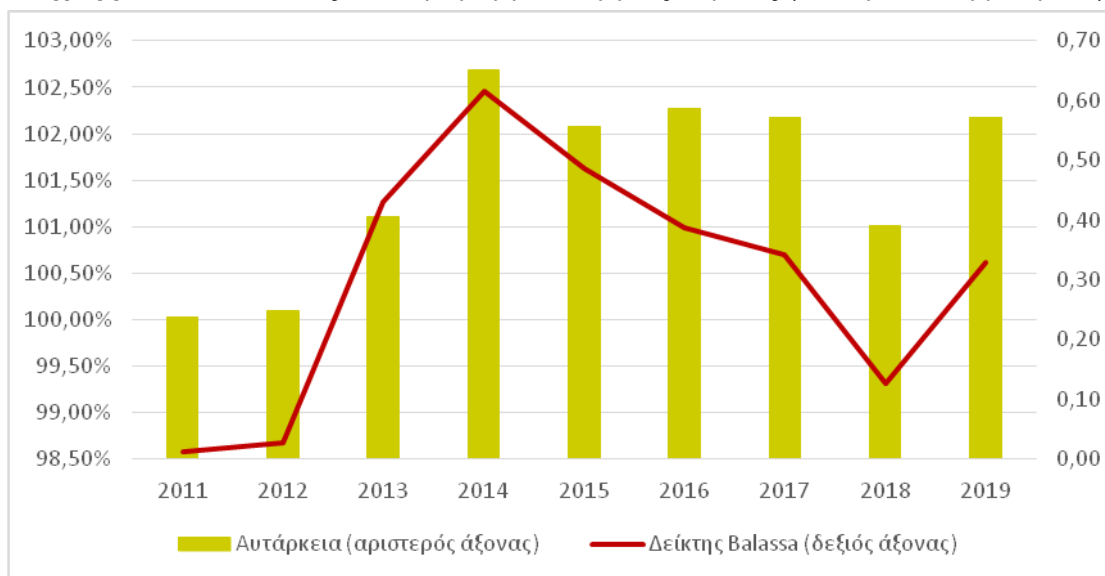

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat, ΥΠΑΑΤ

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των στοιχείων, η εγχώρια παραγωγή τομάτας καλύπτει επαρκώς την εγχώρια κατανάλωση, με τον δείκτη αυτάρκειας να παρουσιάζει σταθερότητα και να κυμαίνεται σε επίπεδα ανώτερα του 100% καθ' όλη την διάρκεια 2011 – 2019. Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa παρουσιάζει αυξομειώσεις διατηρώντας θετικό πρόσημο. Αναλυτικότερα, το 2011 η τιμή του δείκτη ανήλθε στις 0.0118 μονάδες ενώ από το έτος 2013 και έπειτα εμφανίζει απότομη θετική μεταβολή (0.43) έως το 214 (0.61) και στη συνέχεια φθίνει για να σταθεροποιηθεί το έτος 2019 στις 0.33 μονάδες.

Αναφορικά με το εμπόριο της υπό εξέταση χρονικής περιόδου, παρατηρούνται βελτιωμένοι όροι καθώς οι εισαγωγές υπολείπονται των εξαγωγών ενώ οι τελευταίες αυξήθηκαν κατά 54,6% (2011: 16.099,0 τον – 2019: 35.465,2τον).

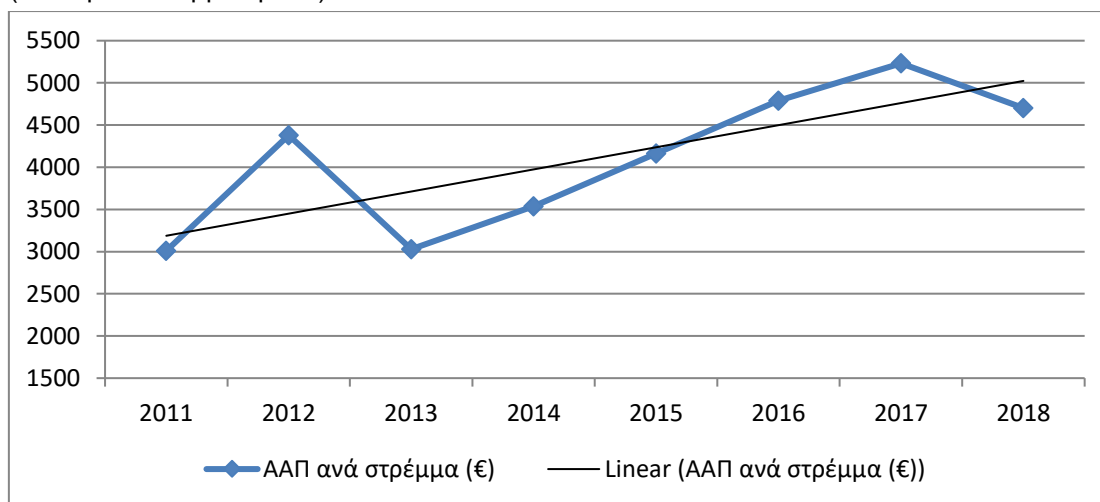
Διάγραμμα 0.133: Εκτάσεις και Παραγωγή καλλιέργειας Τομάτας (υπαίθρου & θερμοκηπίου)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Ο δείκτης της Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής για την καλλιέργεια της τομάτας δείχνει σημαντική αυξητική τάση σημειώνοντας αύξηση κατά 56,3% (2011 – 2018), σημειώνοντας τις οξύτερες μεταβολές του κατά την τριετία 2011 – 2013. Η συγκεκριμένη θετική μεταβολή του δείκτη της ΑΑΠ, οφείλεται κυρίως στην αύξηση της τιμής του προϊόντος (2011: 0,587 €/κιλό – 2018: 1,069 €/κιλό), σε αντίθεση με την μείωση της παραγωγής που συντελέστηκε εντός της περιόδου.

Διάγραμμα 0.134: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) καλλιέργειας Τομάτας (υπαίθρου & θερμοκηπίου)

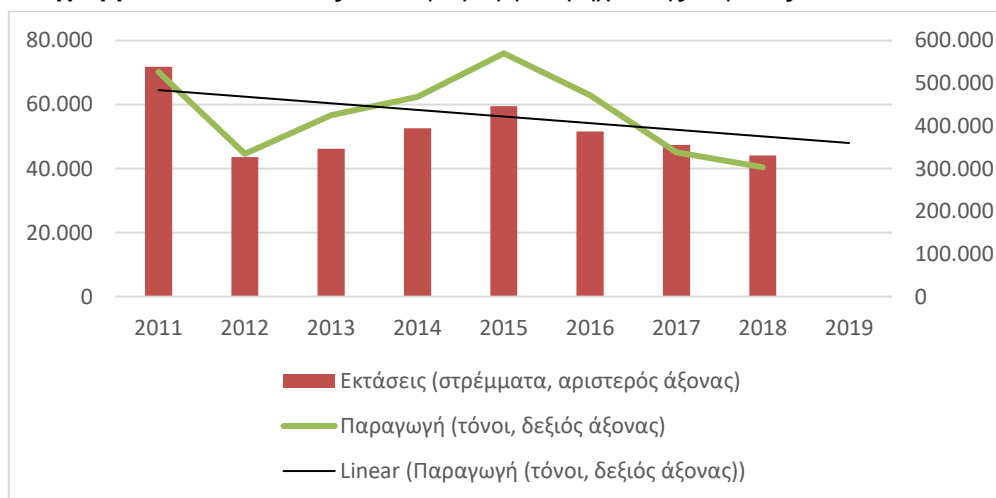

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat, ΥΠΑΑΤ

26. Βιομηχανική Τομάτα

Κατά τη διάρκεια της περιόδου 2011-2019, τόσο οι εκτάσεις, όσο και η παραγωγή της βιομηχανικής τομάτας παρουσιάζουν πτωτικές τάσεις. Ειδικότερα, οι καλλιεργούμενες εκτάσεις μειώθηκαν από τα 71.85 χιλ. στρ. σε 44.09 χιλ. στρ., ενώ η παραγωγή από 526.9 χιλ. τόνους σε 303.2 χιλ. τόνους.

Διάγραμμα 0.135: Εκτάσεις και Παραγωγή Βιομηχανικής Τομάτας

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Από την άλλη πλευρά, η εγχώρια παραγωγή υπερκαλύπτει την εγχώρια κατανάλωση, διαμορφώνοντας έτσι τον δείκτη αυτάρκειας σε ποσοστό που κάποιες χρονιές έφθασε και το 120%. Παράλληλα, οι τιμές του δείκτη Balassa κυμάνθηκαν στο επίπεδο του 0.60 περίπου, στην αρχή της περιόδου, στη συνέχεια ακολούθησαν αυξομειώσεις, καταλήγοντας το 2019 στην τιμή 0.50. Με άλλα λόγια, πρόκειται για ένα προϊόν ικανό να σχηματίσει συγκριτικό πλεονέκτημα με τις εισαγωγές να αντιπροσωπεύουν ένα χαμηλό ποσοστό σε σύγκριση με τις εξαγωγές. Το προϊόν δέχεται έντονες πιέσεις στη διεθνή αγορά από προϊόντα τομάτας προέλευσης Κίνας.

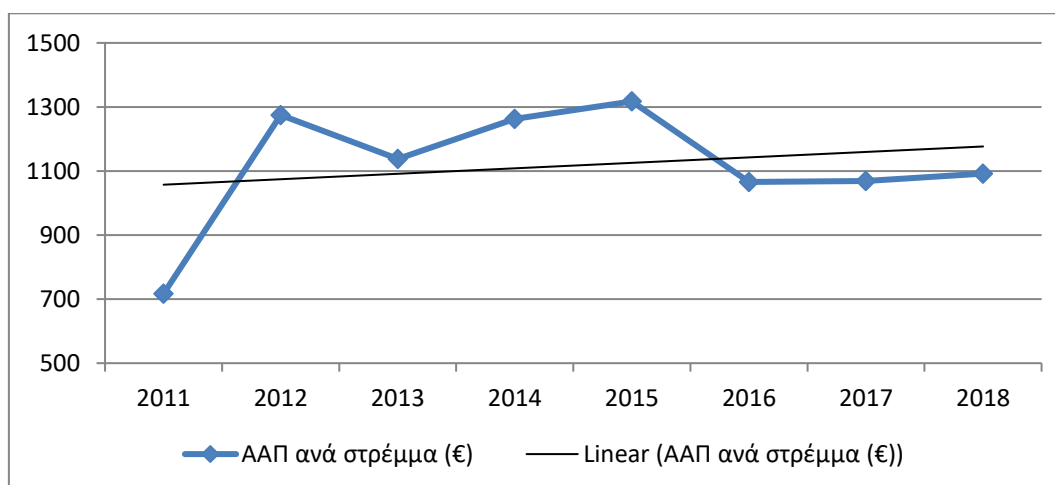
Διάγραμμα 0.136: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Βιομηχανικής Τομάτας

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Ο δείκτης της Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής για την καλλιέργεια της βιομηχανικής τομάτας δείχνει αυξητική τάση σημειώνοντας αύξηση κατά 52% (2011 – 2018). Η συγκεκριμένη θετική μεταβολή του δείκτη της ΑΑΠ, οφείλεται κυρίως στην αύξηση της τιμής του προϊόντος (62%, 2011: 0,098 €/κιλό – 2018: 0,159 €/κιλό), σε αντίθεση με την μείωση της παραγωγής που συντελέστηκε εντός της περιόδου.

Διάγραμμα 2.137: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) καλλιέργειας Τομάτας (βιομηχανικής)

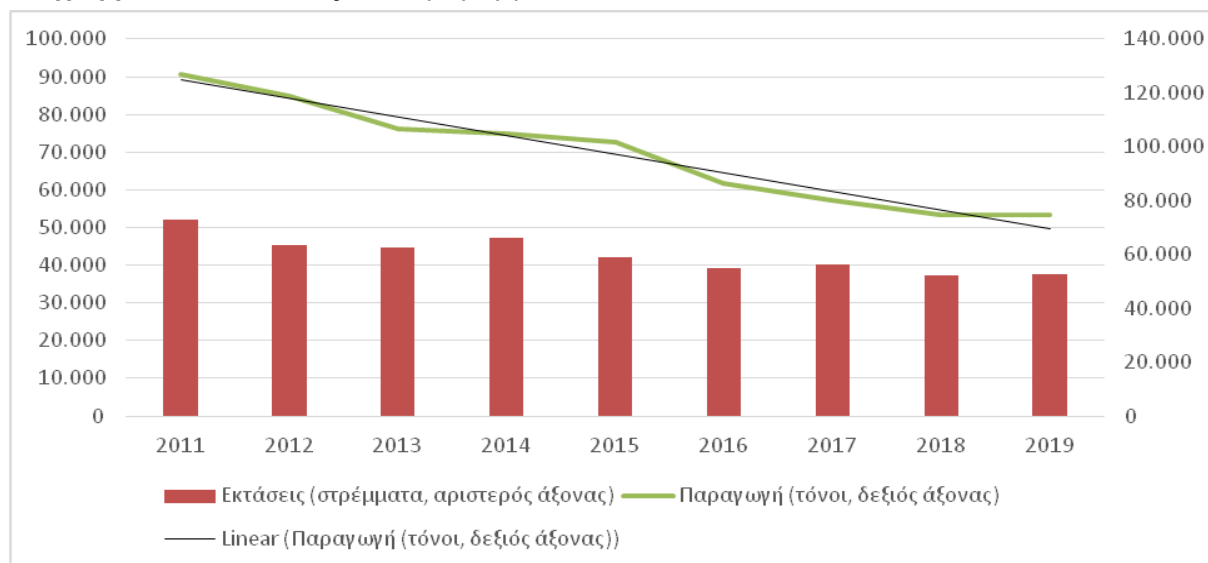

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

27. Πεπόνια

Κατά την ανάλυση της περιόδου 2011 – 2019 παρατηρούνται μειωτικές τάσεις τόσο στις εκτάσεις καλλιέργειας πεπονιών όσο και στην παραγόμενη ποσότητα. Αναλυτικότερα, η συγκεκριμένη καλλιέργεια καταλαμβάνει περίπου 52 χιλ στρ. το 2011, τα οποία μειώθηκαν σταδιακά έως τα 37.5 χιλστρ. το 2019. Παράλληλη πορεία ακολούθησε και η παραγωγή πεπονιών με τις ποσότητες να καταγράφουν μειώσεις κατά 41.23% προσεγγίζοντας τους 74.6 χιλ τόνους στο τέλος της μελετώμενης χρονικής περιόδου.

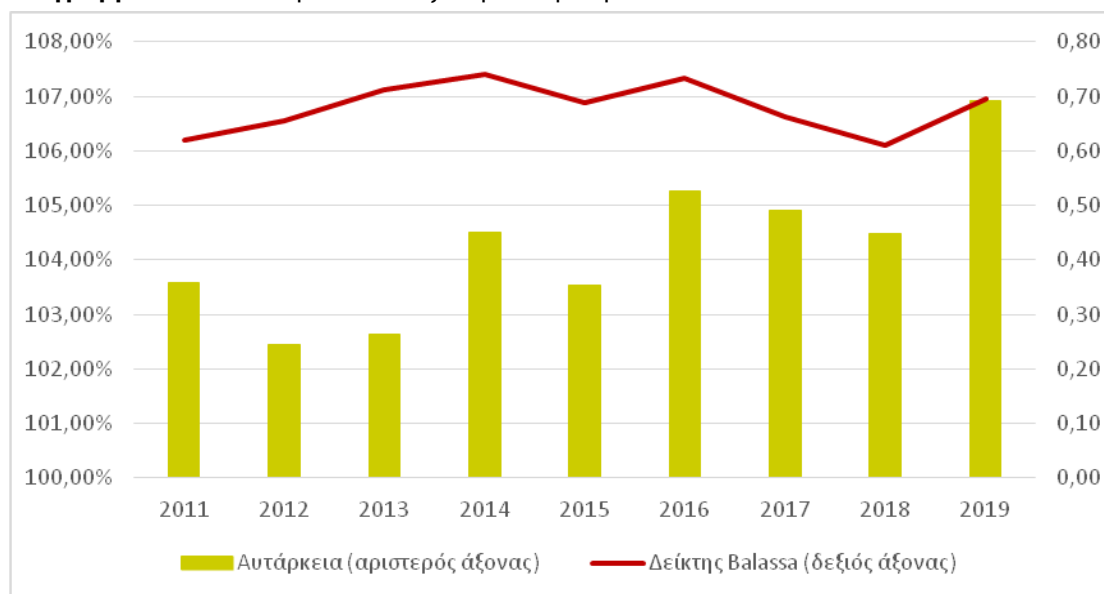
Διάγραμμα 0.138: Εκτάσεις και Παραγωγή Πεπονιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Επαρκής κάλυψη της εγχώριας αγοράς από την εγχώρια παραγωγή πεπονιών παρατηρείται την περίοδο 2011-2019 με τον δείκτη αυτάρκειας να κυμαίνεται σε επίπεδα άνω του 100% σε όλη τη χρονική περίοδο. Η καλλιέργεια υπό κάλυψη στο 1/6 της έκτασης επιτρέπει σημαντική πρωίμηση της παραγωγής, υποκαθιστώντας επιτυχώς τις εισαγωγές στην περίοδο αυτή. Παράλληλα, ο δείκτης Balassa κινείται σε θετικό έδαφος με αυξητικές τάσεις και με διακύμανση τιμών από 0,64 μονάδες έως και 0,87 μονάδες, ενώ παράλληλα οι εξαγωγές του προϊόντος παρουσιάζουν επίσης αυξητικές τάσεις και ξεπερνούν τις εισαγωγές κατά ένα μεγάλο ποσοστό, δημιουργώντας έτσι προοπτικές σχηματισμού μεγαλύτερου συγκριτικού πλεονεκτήματος.

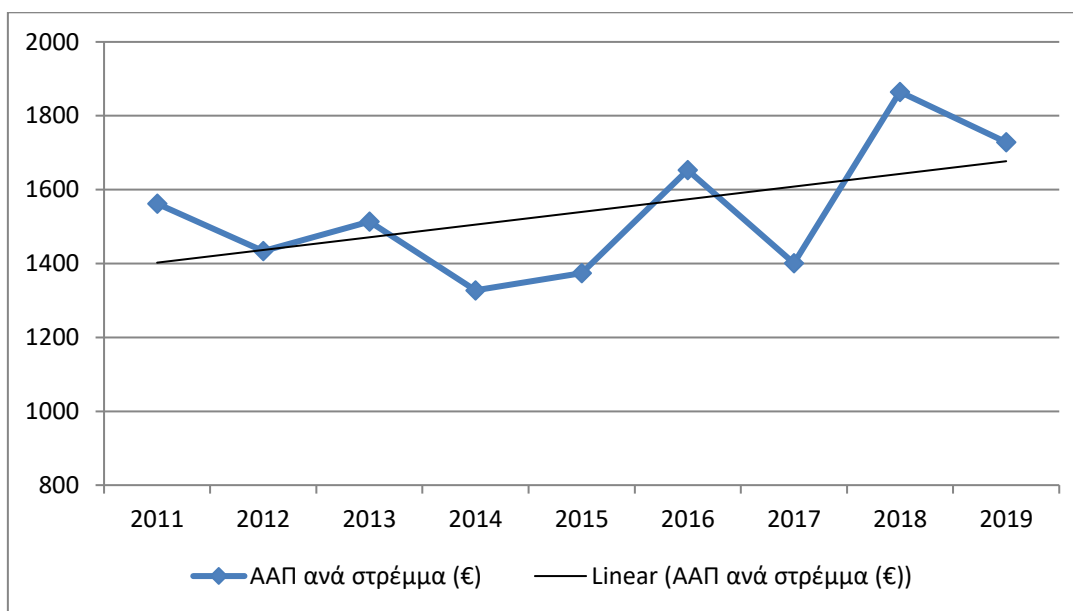
Διάγραμμα 0.139: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Πεπονιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Ο δείκτης της Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής για την καλλιέργεια πεπονίου δείχνει αυξητική τάση σημειώνοντας αύξηση κατά 11% (2011 – 2019) αγγίζοντας στο τέλος της περιόδου τα 1728,5 €/στρ. Η συγκεκριμένη θετική μεταβολή του δείκτη της ΑΑΠ, οφείλεται κυρίως στην αύξηση της τιμής του προϊόντος (36%, 2011:0.64 €/κιλό – 2019: 0.87 €/κιλό), σε αντίθεση με την μείωση της παραγωγής που συντελέστηκε εντός της περιόδου.

Διάγραμμα 2.140: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) καλλιέργειας Πεπονιού

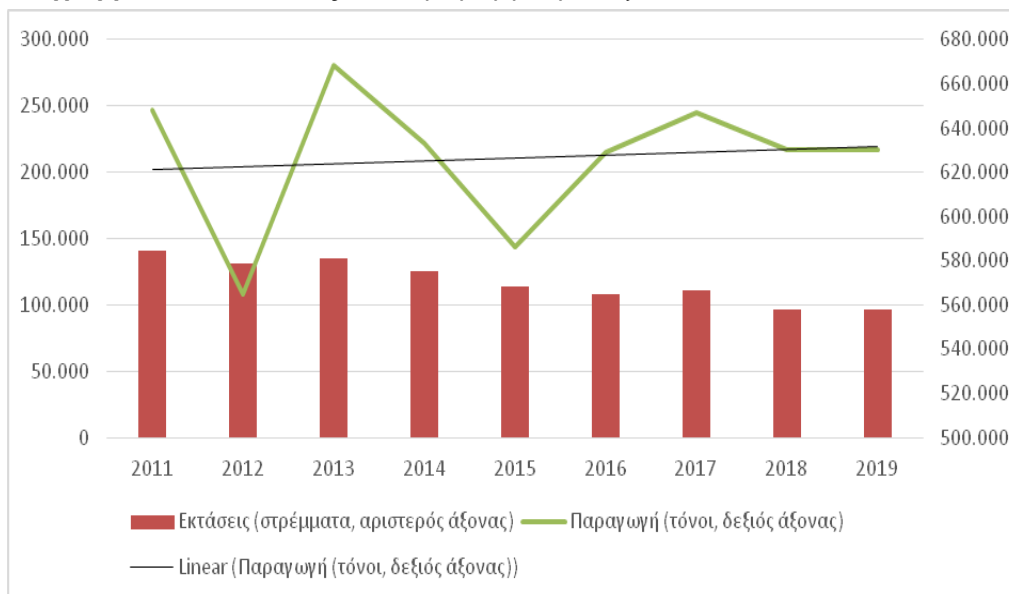

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

28. Καρπούζια

Κατά την ανάλυση της περιόδου 2011 – 2019 παρατηρείται σταδιακή μείωση των εκτάσεων καλλιέργειας καρπουζιών ενώ αντιθέτως η παραγωγή παρουσιάζει μικρή αυξητική τάση. Αναλυτικότερα, η συγκεκριμένη καλλιέργεια καταλαμβάνει περίπου 140.7 χιλ στρ. το 2011, τα οποία μειώθηκαν σταδιακά έως τα 96.2 χιλστρ. το 2019. Παράλληλα, η καλλιέργεια καρπουζιών ύστερα από μεγάλες διακυμάνσεις στην παραγωγή από το 2011 έως και το 2016 σταθεροποιείται περίπου στους 630 χιλ. τόνους στο τέλος του 2019, δηλαδή παρουσιάζεται διαχρονική αύξηση των αποδόσεων.

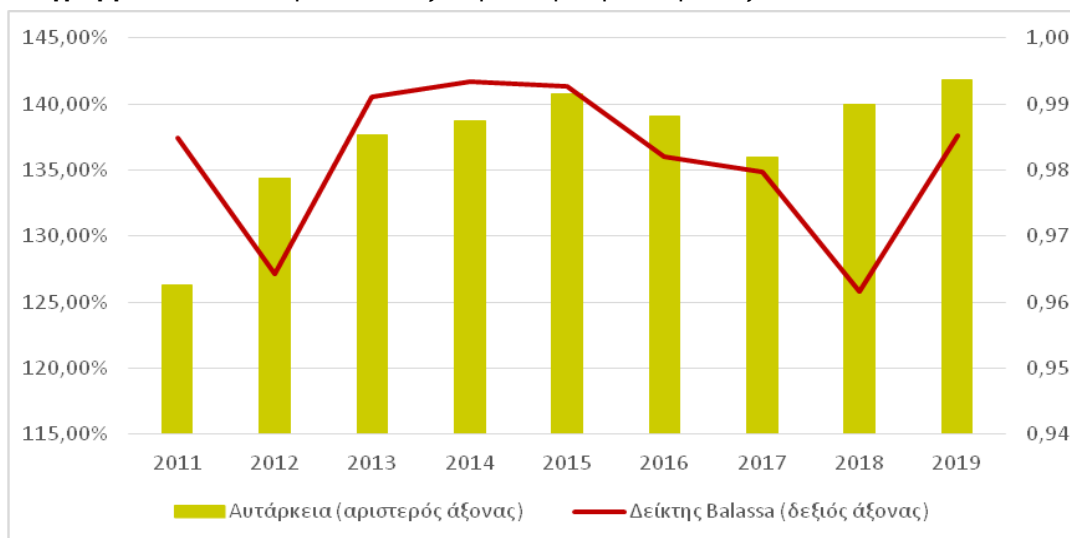
Διάγραμμα 0.141: Εκτάσεις και Παραγωγή Καρπουζιών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η εγχώρια παραγωγή καρπουζιών υπερκαλύπτει την εγχώρια αγορά κατά το διάστημα 2011 - 2019 με τον δείκτη αυτότητας να κυμαίνεται σε επίπεδα άνω του 126% σε όλη τη χρονική περίοδο ενώ σε πολλές περιπτώσεις προσέγγισε ποσοστά της τάξεως του 140%. Παράλληλα, ο δείκτης Balassa κινείται σε θετικό έδαφος με μικρές διακυμάνσεις και με τιμές πολύ κοντά τη μονάδα ενώ παράλληλα οι εξαγωγές του προϊόντος παρουσιάζουν επίσης αυξητικές τάσεις και ξεπερνούν τις εισαγωγές κατά ένα μεγάλο ποσοστό. Η καλλιέργεια υπό κάλυψη περίπου στο 1/6 της έκτασης δίδει πρωιμότητα στην παραγωγή υποκαθιστώντας εισαγωγές αλλά και δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες εξαγωγών.

Διάγραμμα 0.142: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Καρπουζιών

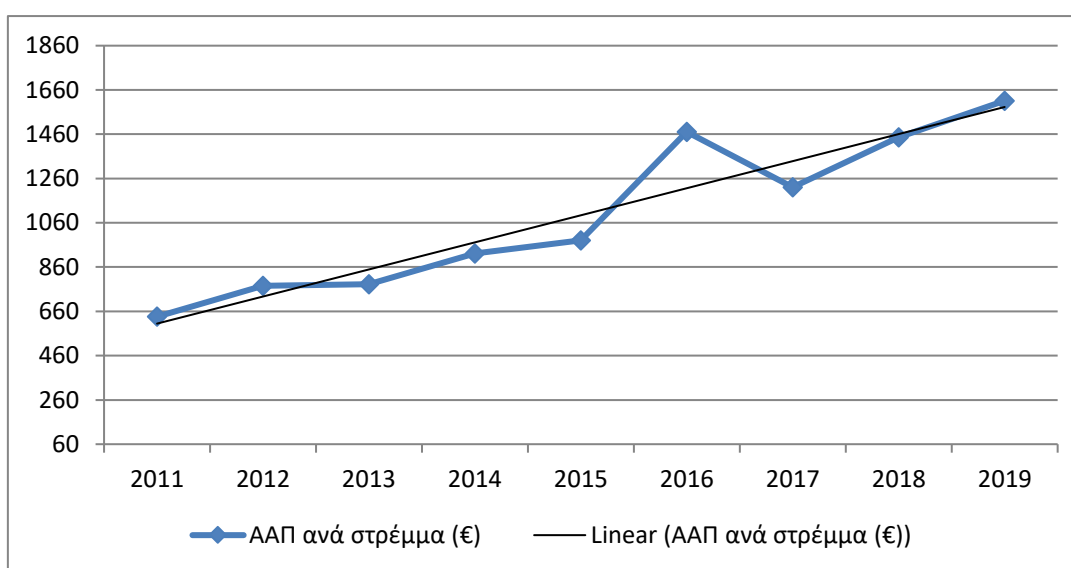

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Αναλύοντας το δείκτη της ακαθάριστης αξίας παραγωγής της καλλιέργειας καρπουζιού, διαφαίνεται μία συνεχόμενη αυξητική τάση αυτού κατά 153% (2011: 636 €/στρ – 2019: 1.611 €/στρ). Ο δείκτης λαμβάνει μέγιστη τιμή κατά το έτος 2019 και ελάχιστη το έτος 2011.

Η αυξητική τάση του δείκτη αποδίδεται στην αύξηση της τιμής του προϊόντος παρά την μικρή πτώση της παραγωγής. Πιο συγκεκριμένα, η τιμή του συγκεκριμένου προϊόντος αυξάνεται από 0.138 €/kg το 2011 σε 0.246 €/kg το 2019 μία αύξηση της τάξεως του 78,3 %.

Διάγραμμα 2.143: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) καλλιέργειας Καρπουζιού

29. Αγελαδινό γάλα

Πτωτικές τάσεις καταγράφονται στον πληθυσμό των γαλακτοπαραγωγικών αγελάδων στο χρονικό διάστημα 2011-2019 ακολουθούμενες από μικρή πτώση στην παραγωγή αγελαδινού γάλακτος. Αναλυτικότερα, η μείωση της τάξεως του 16,55% προήλθε αφενός από την ελαφρά μείωση του πληθυσμού των αγελάδων γαλακτοπαραγωγής στις 242 χιλ. κεφαλές στο τέλος της περιόδου με την παραγωγή γάλακτος να μεταβάλλεται ελάχιστα κατά -1% προσεγγίζοντας τους 633 χιλ τόνους το 2019. Τη περίοδο 2013-2017 παρατηρήθηκε μείωση του εισκομιζόμενου αγελαδινού γάλακτος λόγω αποχώρησης μεγάλου ομίλου από την αγορά, ενώ και η αλλαγή της νομοθεσίας για το φρέσκο γάλα επίσης επηρέασε τη ζήτηση για αγελαδινό γάλα.

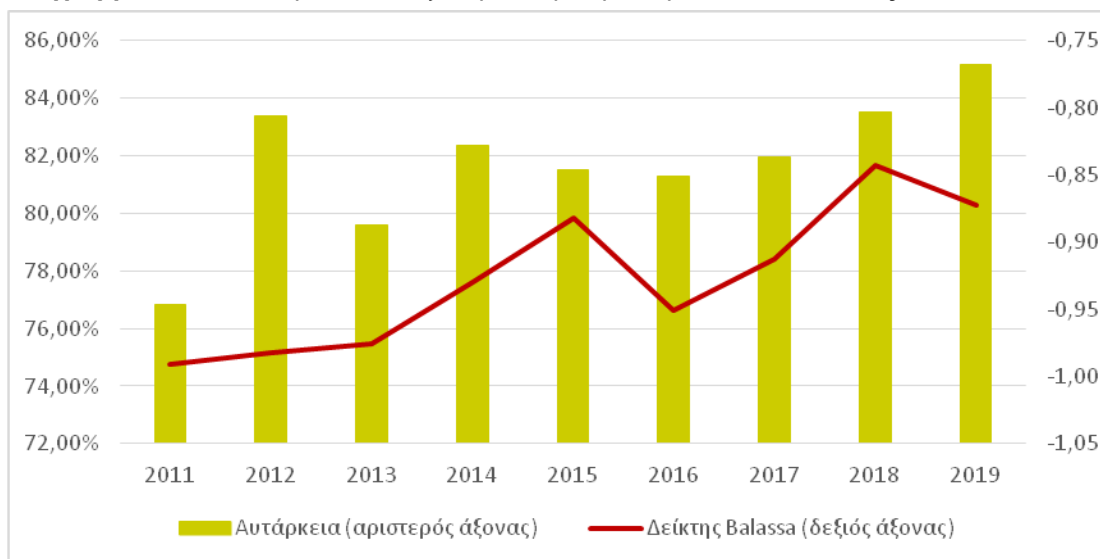
Διάγραμμα 0.144: Πληθυσμός Αγελάδων και Παραγωγή Αγελαδινού Γάλακτος

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η εγχώρια παραγωγή αγελαδινού γάλακτος καλύπτει αρκετά ικανοποιητικά την εγχώρια κατανάλωση με τον δείκτη αυτότητας να παρουσιάζει ανοδικές τάσεις και με τιμές άνω του 75% σε όλη την περίοδο 2011 - 2019. Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa κινείται σε αρνητικό έδαφος εμφανίζοντας όμως αυξητικές τάσεις την συγκεκριμένη χρονική περίοδο με τιμές που κυμαίνονται μεταξύ -1 και -0,85 μονάδων. Πρόκειται λοιπόν για ένα κατά κύριο λόγο, προϊόν έντονου εισαγωγικού χαρακτήρα που δεν πληροί τις προϋποθέσεις δημιουργίας συγκριτικού πλεονεκτήματος.

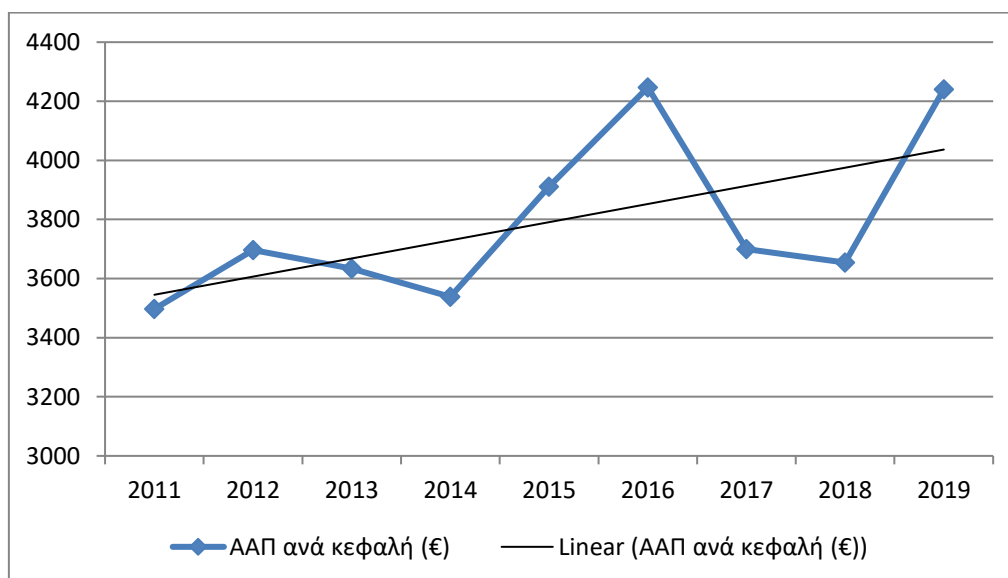
Διάγραμμα 0.145: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Αγελαδινού Γάλακτος

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Μία αρκετά μεγάλη αύξηση γίνεται εμφανής στην τιμή της ακαθάριστης αξίας παραγωγής αγελαδινού γάλακτος από το 2011 έως και το 2019 φθάνοντας από το επίπεδο των 3500 €/στρ στα 4250 €/στρ αντίστοιχα μία αύξηση που αντιστοιχεί σε 21,5 %. Στη διαμόρφωση της αυξητικής τάσης του δείκτη αυτού συνέβαλε κυρίως η σταδιακή αύξηση της τιμής με την ταυτόχρονη σχετική σταθεροποίηση της παραγωγής.

Διάγραμμα 2.146: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής Αγελαδινού γάλακτος ανά κεφαλή (€)

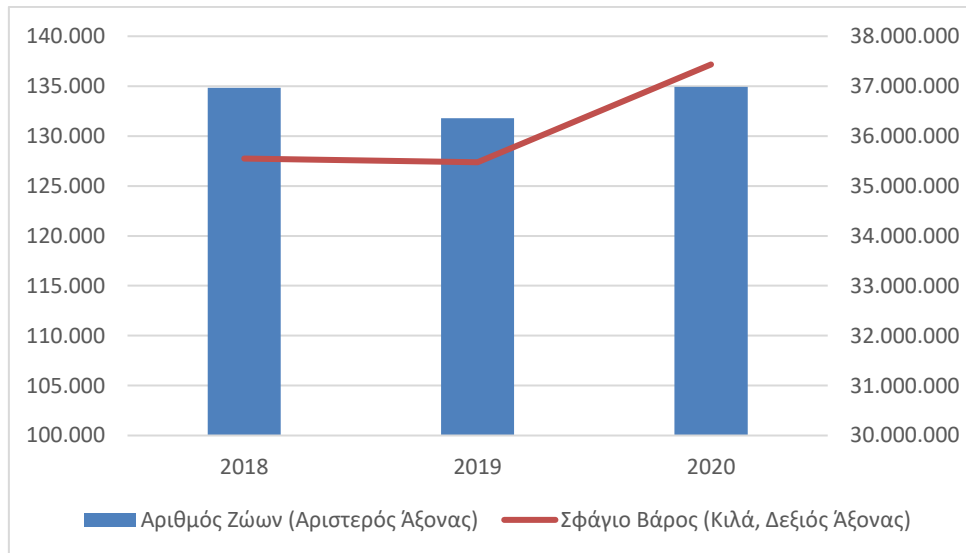

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

30. Βόειο κρέας

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, κατά την περίοδο 2011–2019, ο πληθυσμός των βοοειδών για την παραγωγή βόειου κρέατος υπέστη σημαντική μείωση, από τις 87 χιλ. κεφαλές στις 58 χιλ. κεφαλές, ενώ παράλληλα πτωτική τάση κατά 33% εμφανίζει και η παραγωγή βόειου κρέατος για την ίδια περίοδο. Όμως, από τα στοιχεία της βάσης δεδομένων «ARTEMIS» προκύπτει ότι, κατά μέσο όρο, την περίοδο 2018-2020 ο αριθμός των σφαγίων ανήλθε σε 133,850 κεφαλές ζώων (από τα οποία το 53% είναι ζώα ηλικίας 12 έως 24 μηνών) και το σφάγιο βάρος σε 36,152,288 κιλά, έχοντας αυξηθεί κατά 5.5% μεταξύ 2019 και 2020.

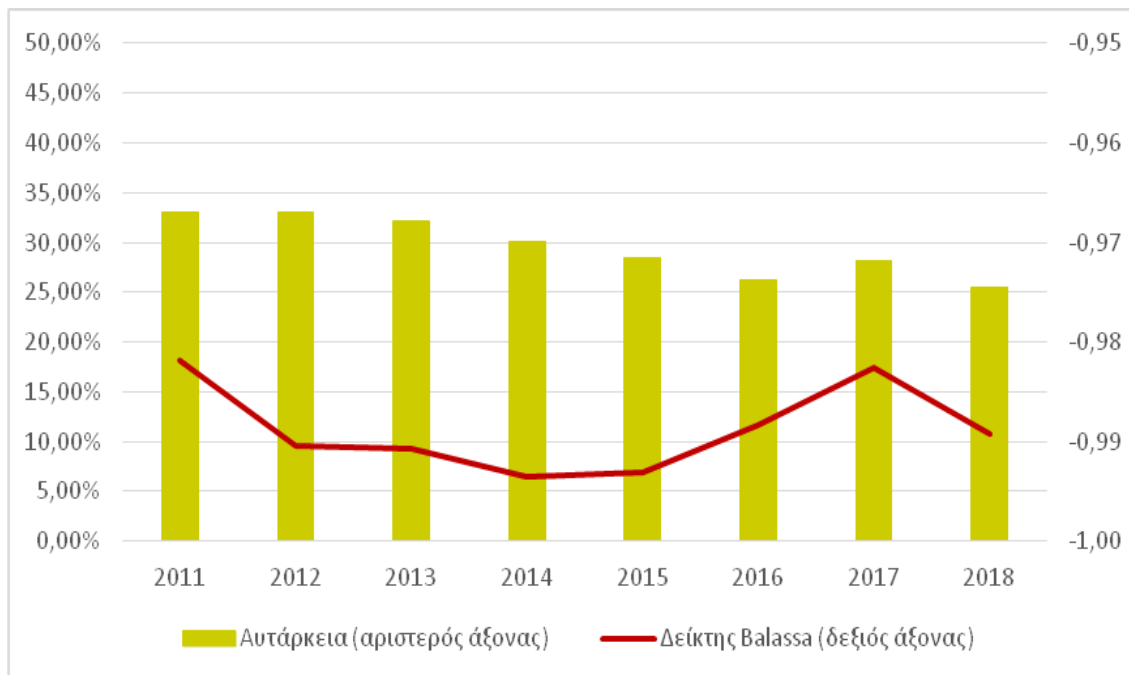
Διάγραμμα 0.147: Πληθυσμός Βοοειδών και Παραγωγή Βόειου Κρέατος

Πηγή: Βάση Δεδομένων ARTEMIS

Η εγχώρια παραγωγή βόειου κρέατος καλύπτει όλο και λιγότερο την εγχώρια κατανάλωση, παρόλο που η εγχώρια κατανάλωση μειώθηκε κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης κατά 13%. Ειδικότερα, η εγχώρια κατανάλωση μειώθηκε κατά τη περίοδο της οικονομικής κρίσης (από το 2011 έως το 2018 υπήρξε πτώση -13%). Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa κινείται σε αρνητικό έδαφος κι εμφανίζει πτωτικές τάσεις που προσεγγίζουν το όριο της αρνητικής μονάδας. Πρόκειται λοιπόν για ένα κατά κύριο λόγο, εισαγόμενο προϊόν με χαμηλές εξαγωγές, το οποίο δεν παρουσιάζει συγκριτικό πλεονέκτημα.

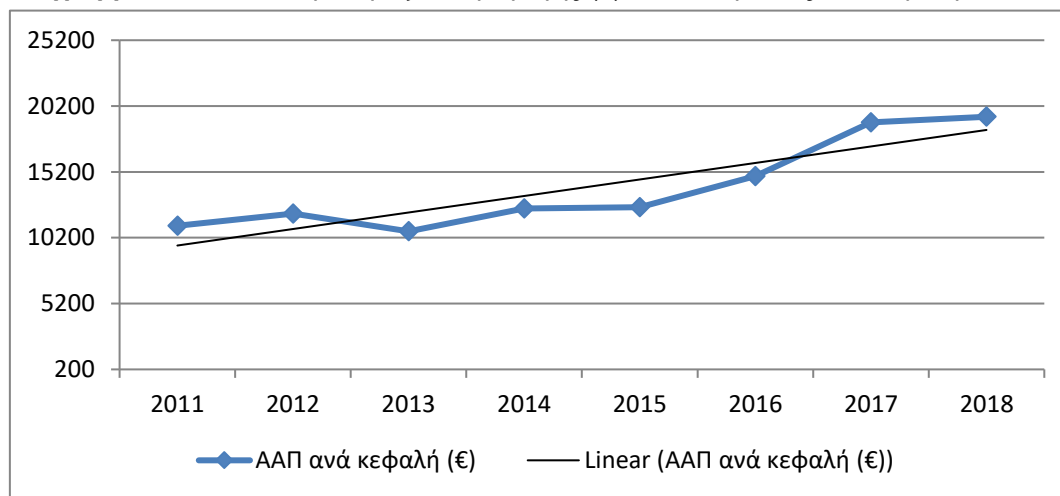
Διάγραμμα 0.148: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Βόειου Κρέατος

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Eurostat, ΥΠΑΑΤ

Μία αρκετά εμφανής αύξηση διαφαίνεται στην τιμή της ακαθάριστης αξίας παραγωγής του βοδινού κρέατος από το 2011 έως και το 2018, φθάνοντας από το επίπεδο των 11.105 €/κεφαλή στα 21.690 €/κεφαλή, αντίστοιχα. Στην αυξητική τάση του δείκτη αυτού συνέβαλε κυρίως η σταδιακή αύξηση της τιμής κατά 61%, παρά την μειούμενη παραγωγή βοδινού κρέατος κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου.

Διάγραμμα 2.149: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής (€) Βόειου Κρέατος ανά κεφαλή Ζώου

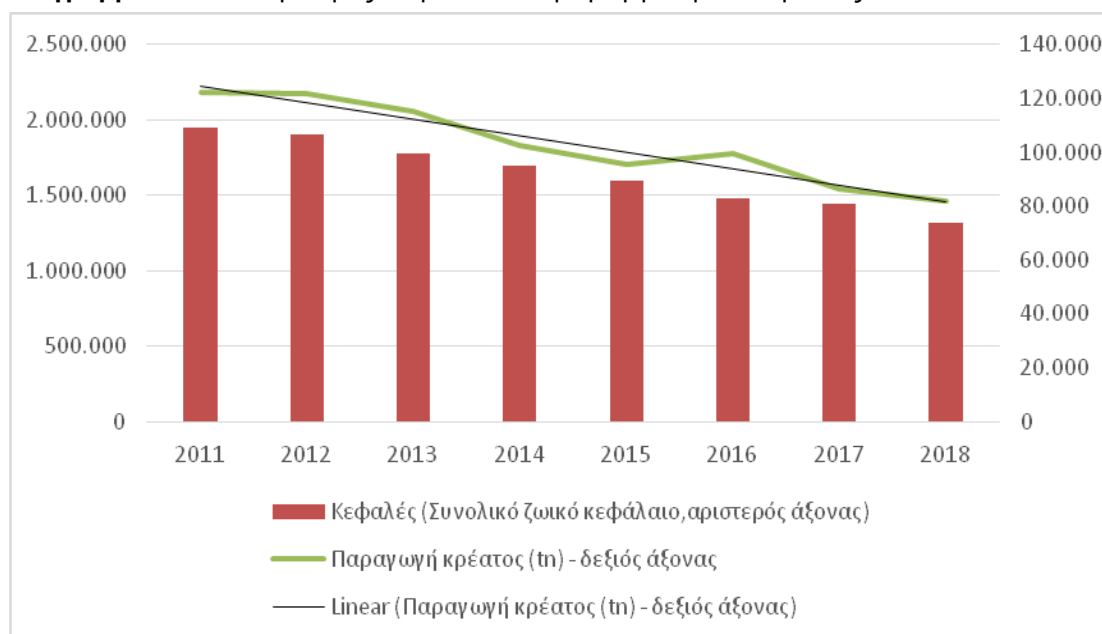

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Eurostat, ΥΠΑΑΤ

31. Χοιρινό κρέας

Πτωτικές τάσεις εμφανίζονται στον πληθυσμό των χοίρων (σφάγιων) στο χρονικό διάστημα 2011-2018 ακολουθούμενες από την πτωτική πορεία της παραγωγής χοιρινού κρέατος. Αναλυτικότερα, η μείωση της τάξεως του 34% επέφερε πτώση στον πληθυσμό των χοίρων στις 1,32 εκατομ. κεφαλές στο τέλος της περιόδου με την παραγωγή κρέατος να συρρικνώνεται κατά 33% προσεγγίζοντας τους 82 χιλ. τόνους το 2018.

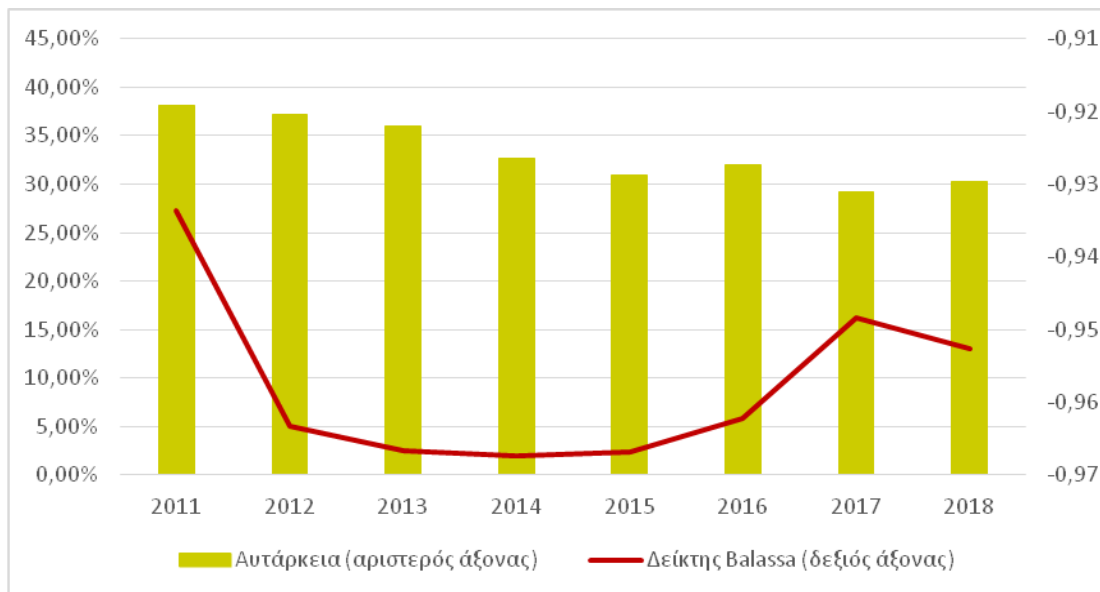
Διάγραμμα 0.150: Πληθυσμός Χοίρων και Παραγωγή Χοιρινού Κρέατος

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΥΠΑΑΤ

Η εγχώρια παραγωγή χοιρινού κρέατος καλύπτει μερικώς και με χαμηλό ποσοστό την εγχώρια κατανάλωση με τον δείκτη αυτάρκειας να παρουσιάζεται πτωτικός. Αλλά και η εγχώρια κατανάλωση μειώθηκε κατά τη περίοδο της οικονομικής κρίσης (την περίοδο 2011-2018 υπήρξε πτώση -14%). Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa κινείται σε αρνητικό έδαφος κι εμφανίζει πτωτικές τάσεις που προσεγγίζουν το όριο της αρνητικής μονάδας. Πρόκειται λοιπόν για ένα κατά κύριο λόγο, εισαγόμενο προϊόν με χαμηλές εξαγωγές το οποίο δεν παρουσιάζει συγκριτικό πλεονέκτημα.

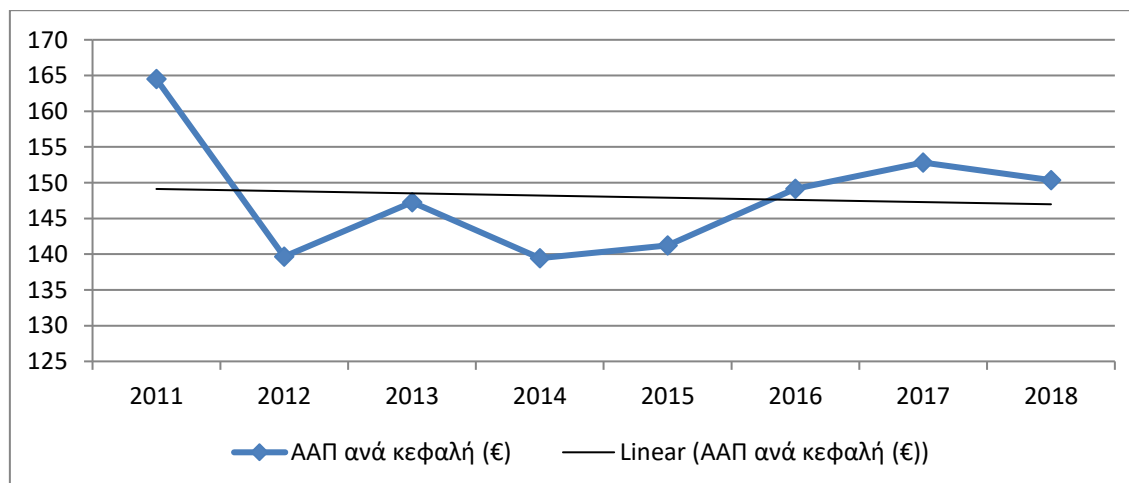
Διάγραμμα 0.151: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Χοιρινού Κρέατος

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΥΠΑΑΤ και Eurostat

Πτωτικές τάσεις εμφανίζονται στην τιμή της ακαθάριστης αξίας παραγωγής των χοιρινού κρέατος από το 2011 έως και το 2018 φθάνοντας από το επίπεδο των 164,5 €/κεφαλή στα 150,3 €/κεφαλή αντίστοιχα. Στη διαμόρφωση της μειωμένης τάσης του δείκτη αυτού συνέβαλε κυρίως η σταδιακή μείωση στην παραγωγή χοιρινού κρέατος κατά 33 % και της μείωσης της τιμής από 2,6 €/kg σε 2,4 €/kg κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου.

Διάγραμμα 2.152: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής (€) Χοιρινού Κρέατος ανά κεφαλή Ζώου

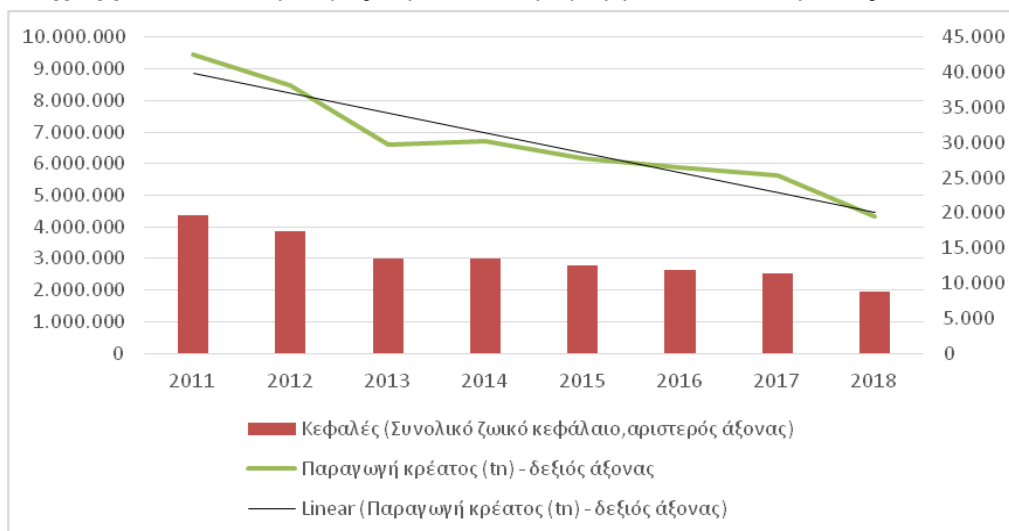

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΥΠΑΑΤ και Eurostat

32. Αίγιο κρέας

Σταθερές μειώσεις καταγράφονται στον πληθυσμό των αιγών στο χρονικό διάστημα 2011-2018 ακολουθούμενες από την πτωτική πορεία της παραγωγής αίγιου κρέατος. Αναλυτικότερα, η μείωση της τάξεως του 55,23 % επέφερε πτώση στον αριθμό των σφάγιων στα 2 εκατομ. κεφαλές (σφάγια) στο τέλος της περιόδου με την παραγωγή κρέατος να συρρικνώνεται κατά 54% προσεγγίζοντας τους 19,6 χιλ τόνους το 2018.

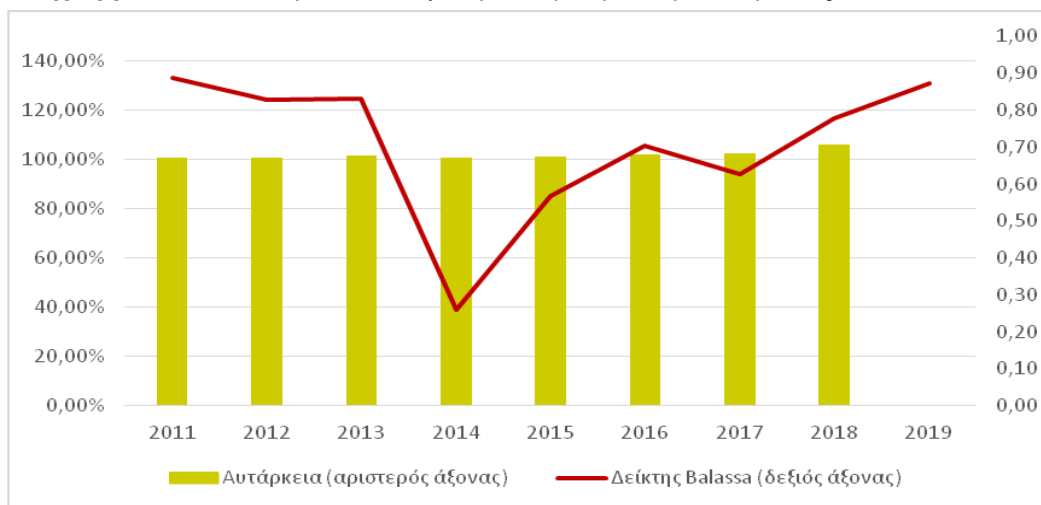
Διάγραμμα 0.153: Πληθυσμός Αιγών και Παραγωγή Κατσικίσιου Κρέατος

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΥΠΑΑΤ, της Eurostat και της ΕΛΣΤΑΤ

Η εγχώρια παραγωγή αίγιου κρέατος καλύπτει αρκετά ικανοποιητικά την εγχώρια κατανάλωση με τον δείκτη αυτότητας να παρουσιάζει ανοδικές τάσεις και με τιμές που ξεπερνούν το 100% σε όλη την περίοδο 2011 - 2018. Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa κινείται σε θετικό έδαφος κι εμφανίζει αυξητικές τάσεις που προσεγγίζουν το όριο της μονάδας. Πρόκειται λοιπόν για ένα κατά κύριο λόγο, προϊόν έντονου εξαγωγικού χαρακτήρα που δημιουργεί συγκριτικό πλεονέκτημα.

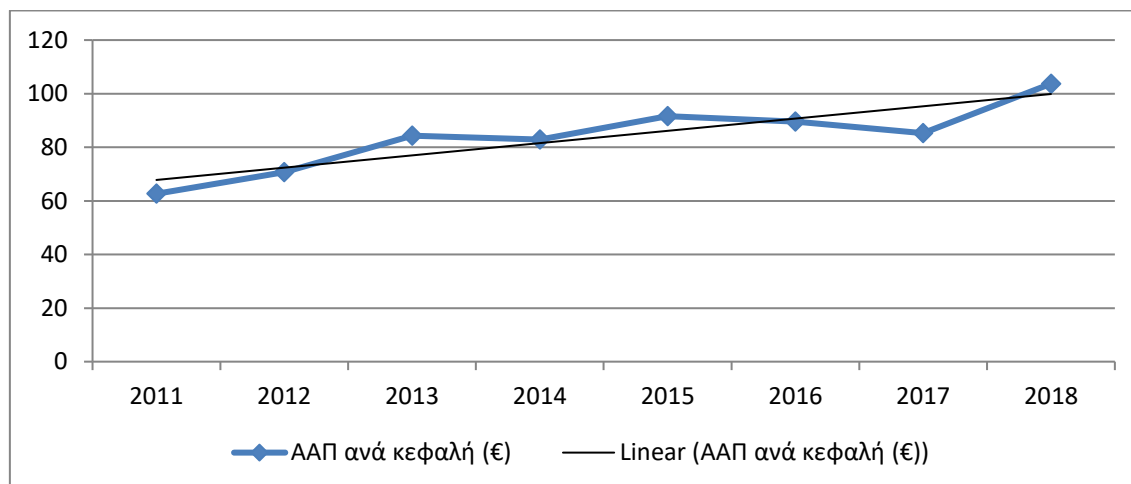
Διάγραμμα 0.154: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Αίγειου Κρέατος

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat, ΥΠΑΑΤ

Τάσεις αύξησης εμφανίζεται στην τιμή της ακαθάριστης αξίας παραγωγής του κατσικίσιου κρέατος από το 2011 έως και το 2018 φθάνοντας από το επίπεδο των 62,60 €/κεφαλή στα 103,70 €/κεφαλή αντίστοιχα. Στη διαμόρφωση της θετικής τάσης του δείκτη αυτού συνέβαλε κυρίως η σταδιακή αύξηση της τιμής από 6,5 €/kg σε 10,4 €/kg κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου παρά την μείωση της παραγωγής.

Διάγραμμα 2.155: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής (€) Αίγειου κρέατος ανά κεφαλή ζώου

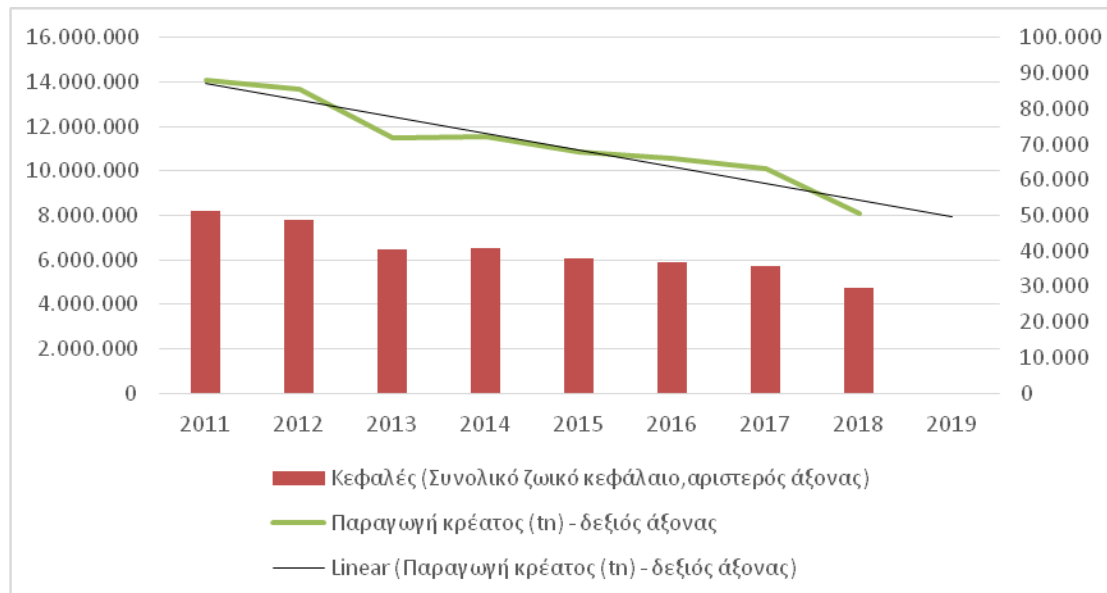

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΥΠΑΑΤ, Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ

33. Πρόβειο κρέας

Μείωση σε ποσοστό που αγγίζει το 42,14% έχουν υποστεί ο αριθμός των σφάγιων για την παραγωγή πρόβειου κρέατος την περίοδο 2011 – 2018 φθάνοντας αρχικά από τα 8,19 εκατομ. κεφαλές, στα 4,74 εκατομ. κεφαλές στο τέλος της περιόδου, με την αντίστοιχη κρεοπαραγωγή να ακολουθεί την ίδια πτωτική τάση και να κατέρχεται σταδιακά από τους 87,9 χιλ. τόνους το 2011 στους 50,54 χιλ. τόνους το 2018. Η σύγχρονη τάση που επικρατεί στις περισσότερες προβατοτροφικές εκμεταλλεύσεις για αύξηση της απόδοσης γάλακτος ανά κεφαλή (πρόκειται για ορθολογική στάση των παραγωγών) επηρεάζει αρνητικά τη κρεοπαραγωγή. Στις περιπτώσεις αυτές η παραγωγή πρόβειου κρέατος μπορεί να επανακάμψει με τη χρήση του τεχνητού θηλασμού, για την εφαρμογή του οποίου απαιτείται ο αναγκαίος εξοπλισμός, αλλά και οι παροχές κατάλληλης εκπαίδευσης και συμβουλών προς τους κτηνοτρόφους.

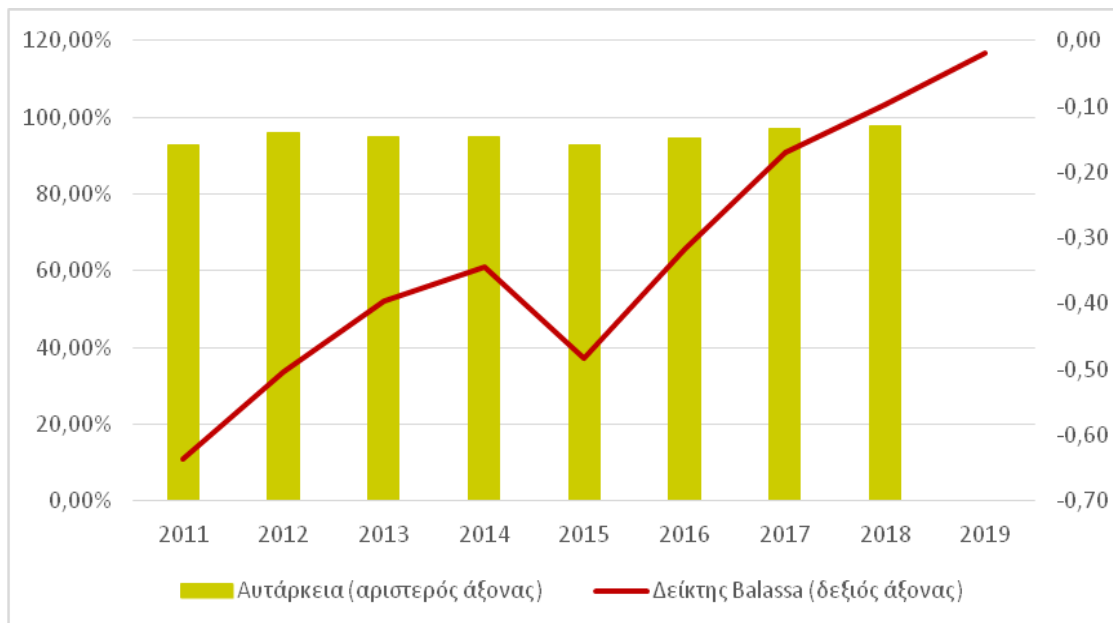
Διάγραμμα 0.156: Πληθυσμός Προβάτων και Παραγωγή Πρόβειου Κρέατος

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΥΠΑΑΤ, Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ

Η εγχώρια παραγωγή πρόβειου κρέατος καλύπτει σταδιακά ολοένα και περισσότερο την εγχώρια κατανάλωση με τον δείκτη αυτότητας να παρουσιάζει θετικές τάσεις ώστε τελικά να κινηθεί λίγο χαμηλότερα από το ποσοστό του 100%. Να ληφθεί υπόψη βέβαια η μεγάλη πτώση της εγχώρια κατανάλωσης πρόβειου κρέατος (κατά τη περίοδο 2011-2018 μείωση -45%). Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa παρουσιάζεται σταθερά αυξανόμενη, αλλά με αρνητικό πρόσημο, μεταβάλλοντας την τιμή του από τις -0,64 μονάδες στις -0,10 μονάδες κατά το αρχικό και το τελευταίο έτος της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου αντίστοιχα. Το φαινόμενο αυτό εξηγείται από τις αυξημένες αρχικά εισαγωγές πρόβειου κρέατος (κυρίως τη περίοδο του Πάσχα) σε σύγκριση με τις εξαγωγές, κατάσταση η οποία τείνει σταδιακά να ισορροπήσει έως το τελικό έτος 2019 κατά το οποίο οι εξαγωγές προσεγγίζουν το ύψος των εισαγωγών.

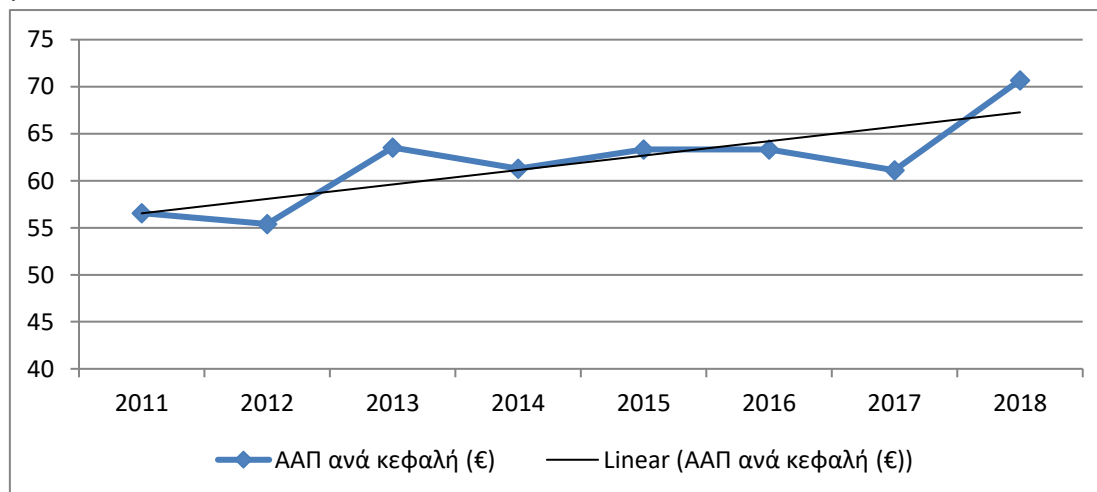
Διάγραμμα 0.157: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Πρόβειου Κρέατος

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat και της ΕΛΣΤΑΤ

Αυξητικές τάσεις εμφανίζονται στην τιμή της ακαθάριστης αξίας παραγωγής του πρόβειου κρέατος από το 2011 έως και το 2018 φθάνοντας από το επίπεδο των 56,60 €/κεφαλή στα 70,00 €/κεφαλή αντίστοιχα. Στη διαμόρφωση της θετικής τάσης του δείκτη αυτού συνέβαλε κυρίως η σταδιακή αύξηση της τιμής από 5,27 €/kg σε 6,63 €/kg κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου παρά την μείωση της παραγωγής πρόβειου κρέατος.

Διάγραμμα 2.158: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής (€) Πρόβειου κρέατος ανά κεφαλή ζώου

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ

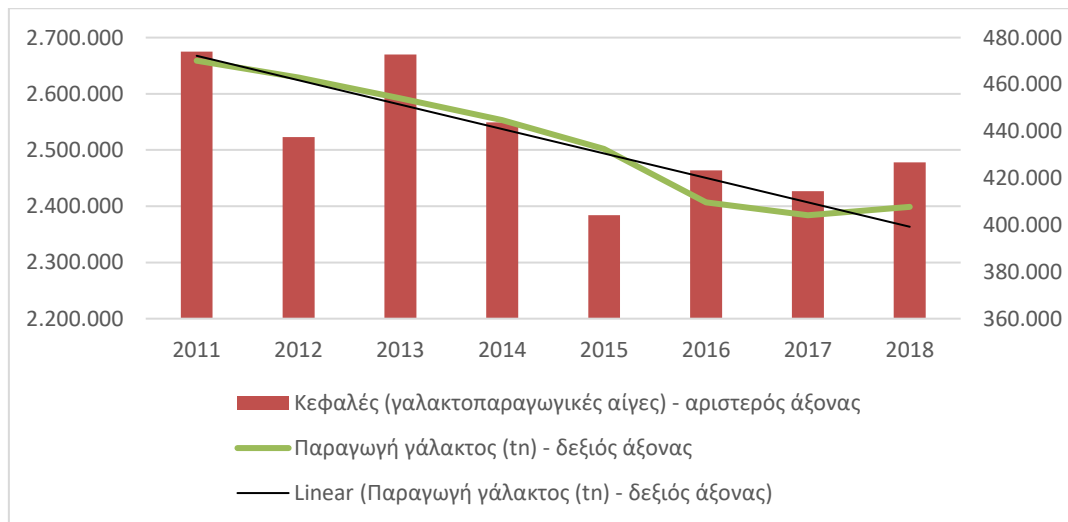
34. Τυρί Φέτα & Παραγωγή Γάλακτος (πρόβειο – γίδινο)

Α) Γίδινο γάλα

Σταθερές μειώσεις καταγράφονται στον πληθυσμό των αιγών γαλακτοπαραγωγής κατά το χρονικό διάστημα 2011-2018, με αποτέλεσμα να ακολουθούν μειώσεις και στην παραγωγή γίδινου γάλακτος.

Αναλυτικότερα, η μείωση της τάξεως του 21% του πληθυσμού αιγών γαλακτοπαραγωγής, προσδιόρισε τον αριθμό τους σε 2,5 εκατ. κεφαλές κατά το 2018, ενώ η παραγωγή γίδινου γάλακτος την ίδια περίοδο γνώρισε μικρότερη ποσοστιαία πτώση (-13.27%), ώστε η παραγόμενη ποσότητα το 2018 να καταλήξει σε 407.7 χιλ τόνους.. Η μικρή ποσοστιαία συμμετοχή στη παραγωγή του τυριού Φέτα (έως 30% του χρησιμοποιούμενου γάλακτος μπορεί να προέρχεται από γίδινο γάλα) δεν κατάφερε να ωθήσει την αιγοτροφία σε αναπτυξιακή πορεία.

Διάγραμμα 0.159: Πληθυσμός Αιγών Γαλακτοπαραγωγής και Παραγωγή Αίγειου γάλακτος

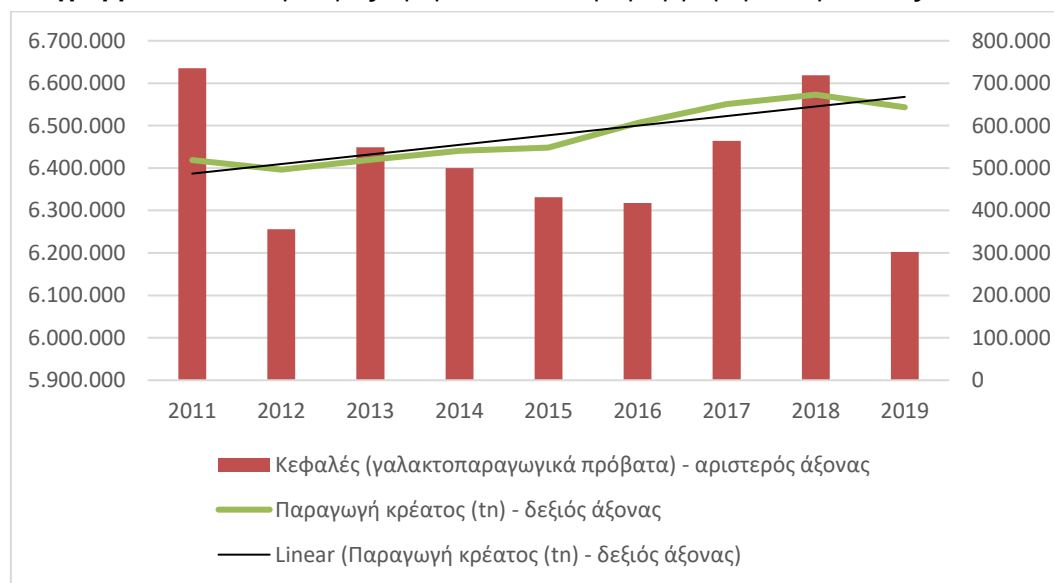
Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ

Β) Πρόβειο γάλα

Ελάχιστες μειώσεις με τάσεις σταθεροποίησης καταγράφονται στον πληθυσμό των προβάτων γαλακτοπαραγωγής στο χρονικό διάστημα 2011-2019, ακολουθούμενες ταυτόχρονα από σημαντικές αυξήσεις στην παραγωγή πρόβειου γάλακτος. Πιο συγκεκριμένα, ο αριθμός των προβάτων μεταβάλλεται αρνητικά κατά 6,5% επιφέροντας πτώση στον πληθυσμό των προβατίνων γαλακτοπαραγωγής στις 6,2 εκατ. κεφαλές στο τέλος της περιόδου, με την παραγωγή γάλακτος να μεταβάλλεται θετικά κατά 24% προσεγγίζοντας τους 643 χιλ. τόνους το 2019. Οι εξελίξεις αυτές δείχνουν τάση προς αύξηση των αποδόσεων γαλακτοπαραγωγής

/προβατίνα ως αποτέλεσμα πιο ορθολογικής διαχείρισης των κοπαδιών (απομάκρυνση από το κοπάδι των ζώων χαμηλής γαλακτοπαραγωγής και χρήση φυλών υψηλής γαλακτοπαραγωγής). Η ευρύτερη αυτή αναπτυξιακή πορεία του κλάδου υποστηρίχθηκε απολύτως από την θετική εμπορική πορεία του τυριού Φέτα η οποία συνέβαλλε στη σημαντική άνοδο των τιμών πρόβειου γάλακτος (με εξαίρεση τη προηγούμενη περίοδο 2018-2019).

Διάγραμμα 0.160: Πληθυσμός Προβάτων και Παραγωγή Πρόβειου γάλακτος

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ

Γ) τυρί Φέτα

Η εγχώρια παραγωγή Φέτας μακράν υπερκαλύπτει την εγχώρια κατανάλωση, με τον δείκτη αυτάρκειας να παρουσιάζει ανοδικές τάσεις και με τιμές που αγγίζουν το 300% σε όλη την περίοδο 2011 - 2018. Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa κινείται σε θετικό έδαφος εμφανίζοντας αυξητικές τάσεις με τιμές που κυμαίνονται πολύ κοντά στη μονάδα. Πρόκειται λοιπόν για ένα προϊόν έντονου εξαγωγικού χαρακτήρα που δημιουργεί συγκριτικά πλεονεκτήματα. Τελικά, η αξία εξαγωγών της Φέτας αντισταθμίζει πλέον την αξία εισαγωγών των κίτρινων τυριών στη χώρα μας.

Διάγραμμα 0.161: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Φέτας

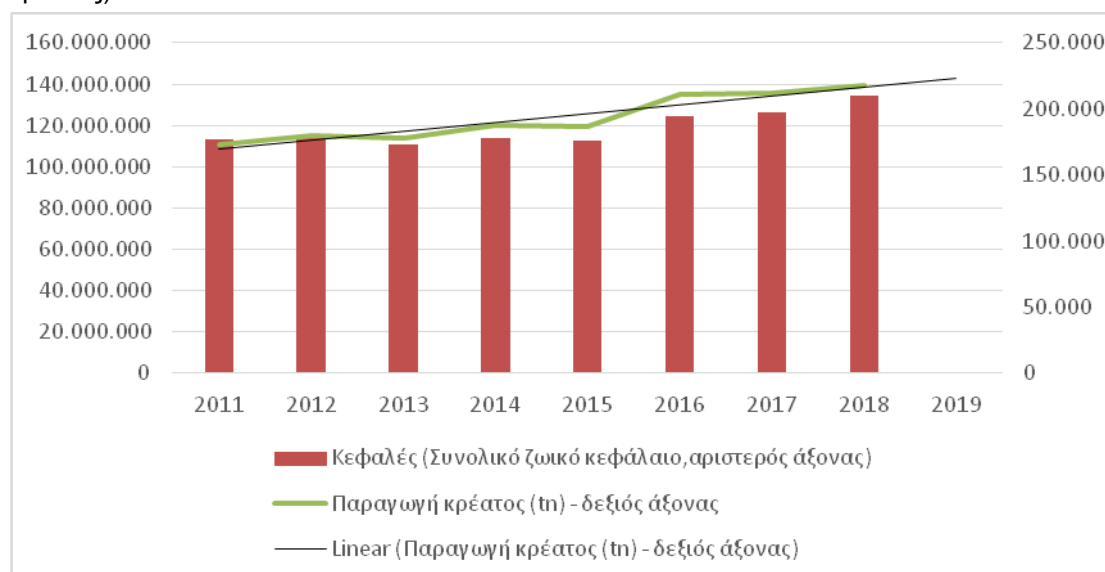

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ

35. Κρέας κοτόπουλων

Κατά την χρονική περίοδο 2011-2018, παρατηρείται αύξηση του αριθμού των κοτόπουλων η οποία ακολουθείται από αύξηση της παραγωγής κρέατος. Συγκεκριμένα η αύξηση του αριθμού των εκτρεφόμενων κοτόπουλων στη χώρα ανήλθε σε 16 % (2011: 126,94 εκ. κεφαλές – 2018: 213,44 εκ. κεφαλές). Αντίστοιχα, η παραγωγή κρέατος αυξήθηκε κατά 20,4% δηλαδή από 173,05 χιλ τόνους το έτος 2011 σε 217,41 χιλ τόνους το 2018. Από τα παραπάνω συμπεραίνεται η αυξητική τάση τόσο στην εκτροφή όσο και στην παραγωγή κρέατος κοτόπουλου που επικρατεί στη χώρα.

Διάγραμμα 0.162: Δυναμικότητα και Παραγωγή κρέατος Κοτόπουλων (κεφαλές, παραγωγή κρέατος)

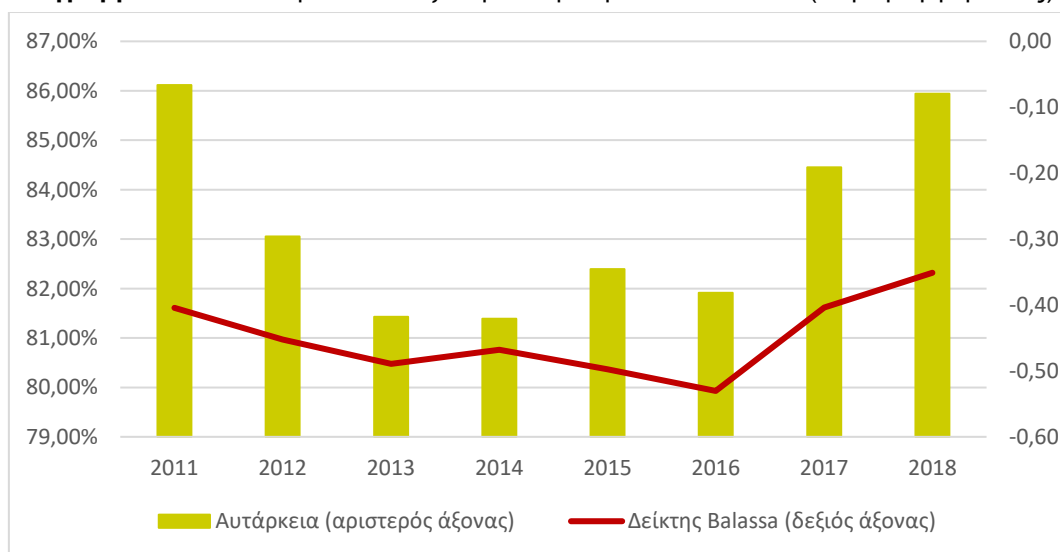
Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ

Ο δείκτης της κατανάλωσης κοτόπουλου, δείχνει αυξητική τάση για την υπό εξέταση περίοδο σημειώνοντας θετική μεταβολή κατά 30%. Πρόκειται για τη μοναδική κατηγορία κρέατος που παρουσίασε αύξηση της κατανάλωσης στην περίοδο της κρίσης και οφείλεται αφενός σε διαιτητικούς λόγους και αφετέρου στη χαμηλή τιμή αγοράς. Επίσης, η εγχώρια παραγωγή προϊόντος καλύπτει επαρκώς την εγχώρια κατανάλωση, με τον δείκτη αυτότητας να παρουσιάζει μικρή πτώση, βρίσκόμενος σε επίπεδα χαμηλότερα του 100% υπερβαίνοντας όμως το 80% καθ' όλη την διάρκεια της περιόδου (2011: 86,12% – 2018: 85,94%).

Ο δείκτης Balassa, παρουσιάζει και αυτός βελτίωση εντός της περιόδου, σημειώνοντας αρνητικές τιμές, οι οποίες κυμαίνονται από – 0,404 (2011) έως – 0,351 (2018).

Επιπλέον, οι εισαγωγές κρέατος κοτόπουλων υπερβαίνουν συντριπτικά τις εξαγόμενες ποσότητες, ενώ για το σύνολο της περιόδου παρουσιάζουν αύξηση κατά 28,2% (2011: 48,44 χιλ. τον – 2019: 67,5 χιλ. τον). Αντίστοιχα και οι εξαγόμενες ποσότητες αυτών των προϊόντων φαίνονται σημαντικά αυξημένες κατά το ένα τρίτο δηλαδή από 20,5 χιλ. τόνους για το 2011 σε 33,8 χιλ. τόνους για το 2019.

Διάγραμμα 0.163: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Κοτόπουλων (παραγωγή κρέατος)

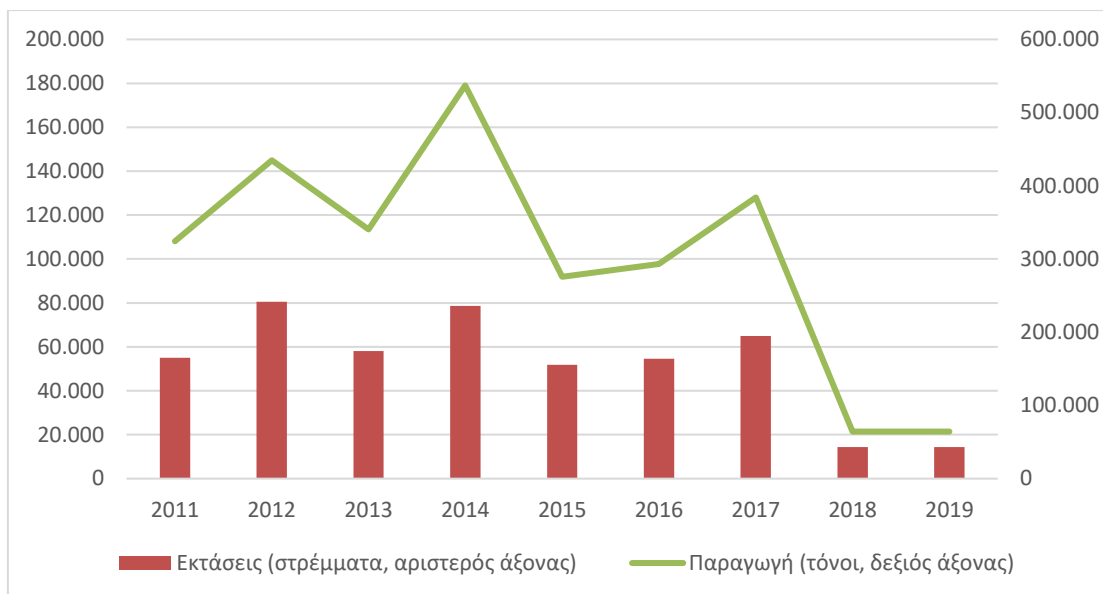

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ

36. Ζαχαρότευτλα

Κατά την περίοδο 2011 – 2019 παρατηρείται σημαντική πτώση στις καλλιεργούμενες εκτάσεις ζαχαρότευτλων καθώς επίσης και αρκετά μεγάλη πτώση αποτυπώνεται στις παραγόμενες ποσότητες. Ειδικότερα, τόσο στις εκτάσεις όσο και στην παραγωγή διακρίνονται μειώσεις που αναλογούν στο 74.05% και 80.19% αντιστοίχως, με τις εκτάσεις να καταλαμβάνουν στο τέλος της περιόδου 14.5 χιλ. στρέμματα με 64.3 χιλ. τόνους παραγόμενου προϊόντος.

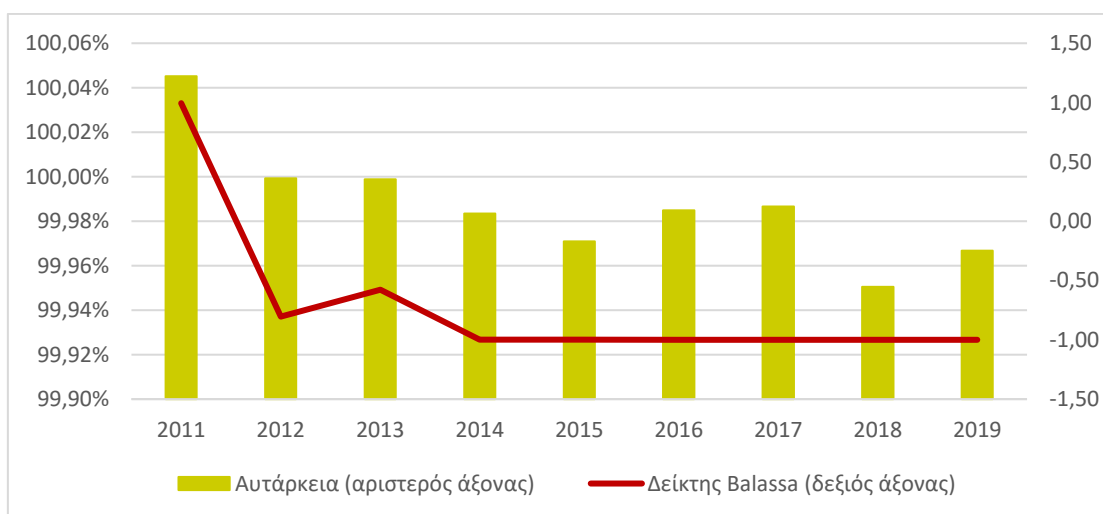
Διάγραμμα 2.164: Εκτάσεις και Παραγωγή Ζαχαρότευτλων

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η εγχώρια παραγωγή ζαχαρότευτλων καλύπτει επαρκώς την εγχώρια κατανάλωση, με τον δείκτη αυτότητας να παρουσιάζει θετικό πρόσημο και να κυμαίνεται σε επίπεδα πλησίον του 100% καθ' όλη την διάρκεια 2011 - 2019. Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa παρουσιάζει σημαντική πτώση από το 2012 κι έπειτα, κινούμενος πλέον σε αρνητικό έδαφος και σταθεροποιούμενος στο -1 μέχρι και το 2019. Αξίζει να σημειωθεί πως η σημαντική πτώση των εξαγωγών έναντι των εισαγωγών δεν αφήνει περιθώρια δημιουργίας συγκριτικού πλεονεκτήματος από την καλλιέργεια των ζαχαρότευτλων.

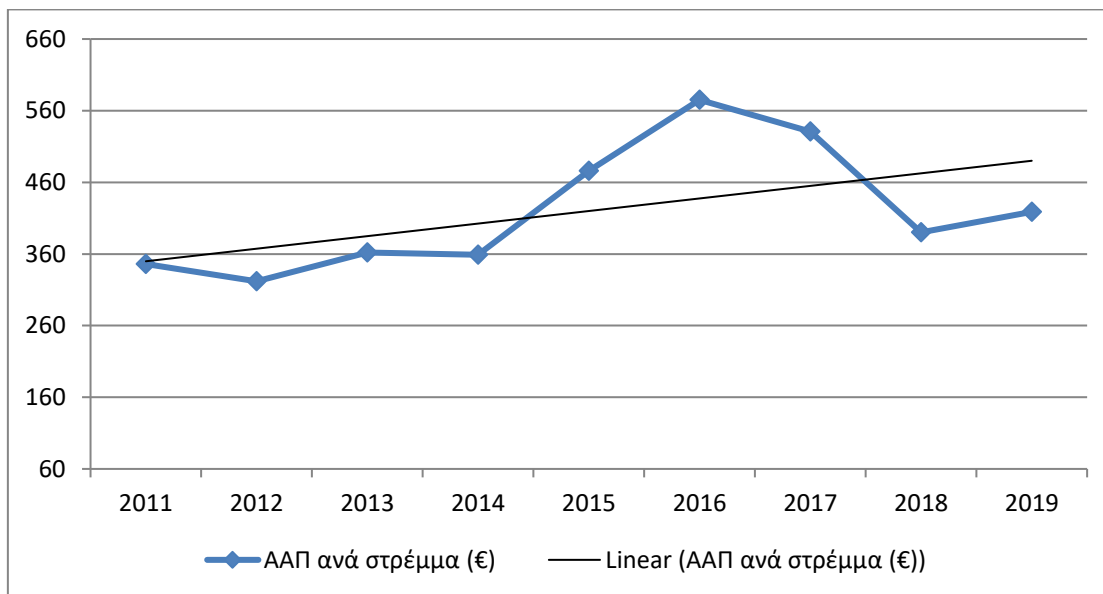
Διάγραμμα 2.165: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Ζαχαρότευτλων

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Αυξητικές τάσεις παρουσιάζει η ακαθάριστη αξία παραγωγής ανά στρέμμα για την καλλιέργεια των ζαχαρότευτλων με το εύρος των τιμών να διακυμαίνεται από τα 322€/στρ έως τα 575€/στρ μέσα στην περίοδο 2011-2019. Η συνολική αύξηση προσέγγισε ποσοστό της τάξεως του 21.17% από το 2011 έως το 2019 φθάνοντας τελικά στην τιμή των 418,9 €/στρ. Η αυξητική πορεία του συγκεκριμένου δείκτη οφείλεται κυρίως στην μείωση των εκτάσεων.

Διάγραμμα 2.166: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Ζαχαρότευτλων

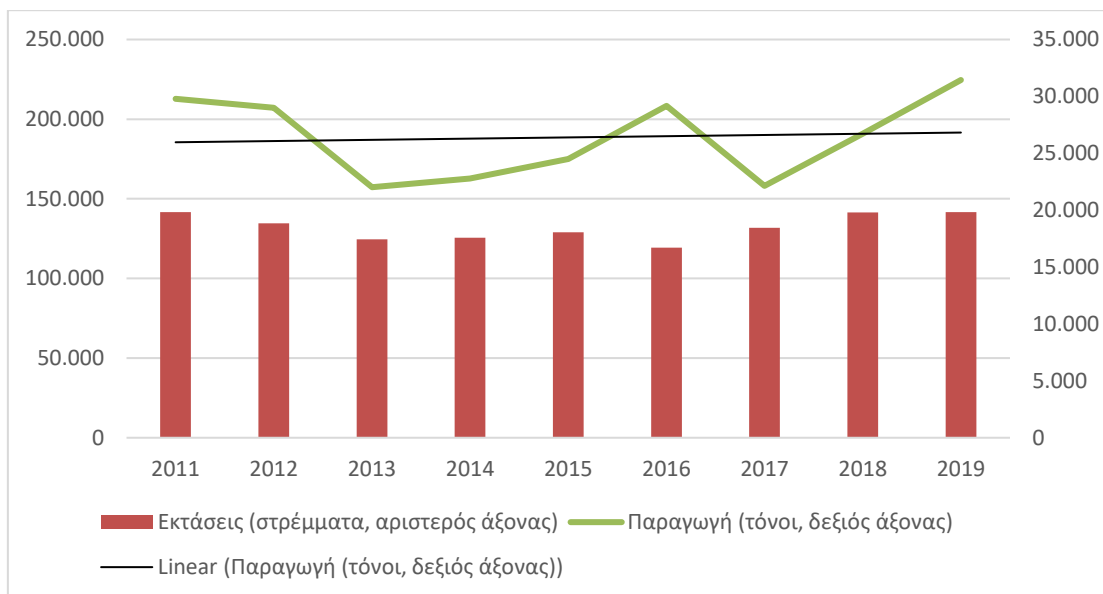

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

37. Αμύγδαλα

Σχετικά σταθεροποιητικές τάσεις παρουσιάζουν οι εκτάσεις καλλιέργειας αμυγδάλων ενώ η παραγόμενη ποσότητα αυξάνεται αρκετά κατά τη διάρκεια της περιόδου 2011-2019. Πιο αναλυτικά, οι εκτάσεις καλλιέργειας αμυγδάλων καταλαμβάνουν 141,6 χιλ στρ το 2011 κλείνοντας το 2019 χωρίς καμία μεταβολή. Παράλληλα, η ποσότητα παραγωγής αμυγδάλων αυξάνεται από τους 29,8 χιλ τόνους αρχικά, σε 31,5 χιλ τόνους έως και το 2019, με τάσεις αύξησης κατά 5,7%.

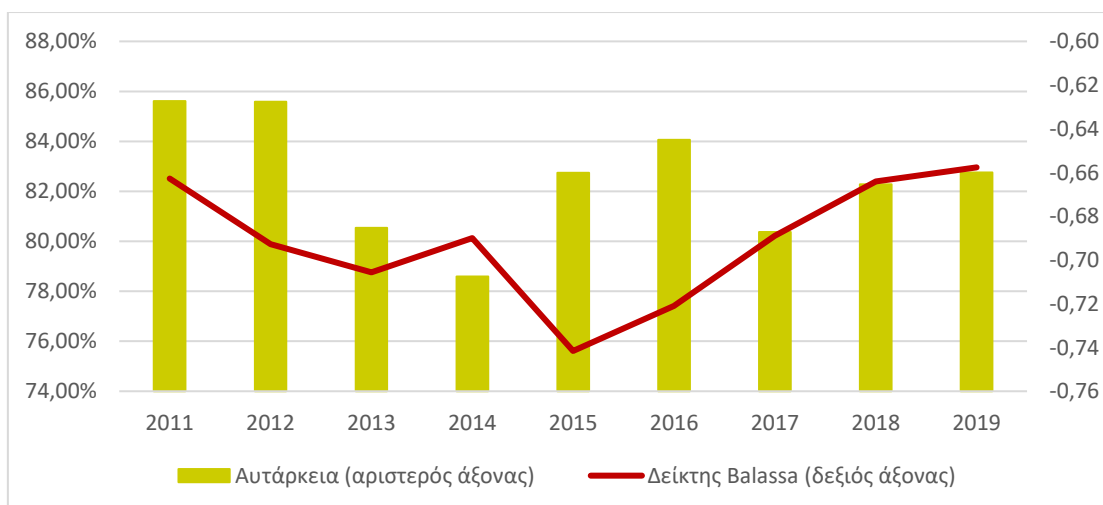
Διάγραμμα 2.167: Εκτάσεις και Παραγωγή Αμυγδάλων

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Στη συνέχεια, ο δείκτης αυτάρκειας εμφανίζει αρκετά υψηλά ποσοστά αλλά με τάσεις υποχώρησης έως το μέσον της χρονικής περιόδου 2011 – 2019 ενώ αυξάνεται έως το τέλος της συγκεκριμένης περιόδου παρουσιάζοντας ικανότητα κάλυψης της εγχώριας αγοράς περισσότερο από 80%. Παράλληλα, σε όλα τα μελετώμενα έτη οι εξαγωγές παρουσιάζονται μειωμένες σε σχέση με τις εισαγωγές με τον δείκτη Balassa να εμφανίζει αρνητικό πρόσημο και να κυμαίνεται κοντά στο επίπεδο των -0,7 μονάδων, απεικονίζοντας ένα κατά κύριο λόγο εισαγόμενο γεωργικό προϊόν η παραγωγή του οποίου δεν δημιουργεί ιδιαίτερα συγκριτικά πλεονεκτήματα.

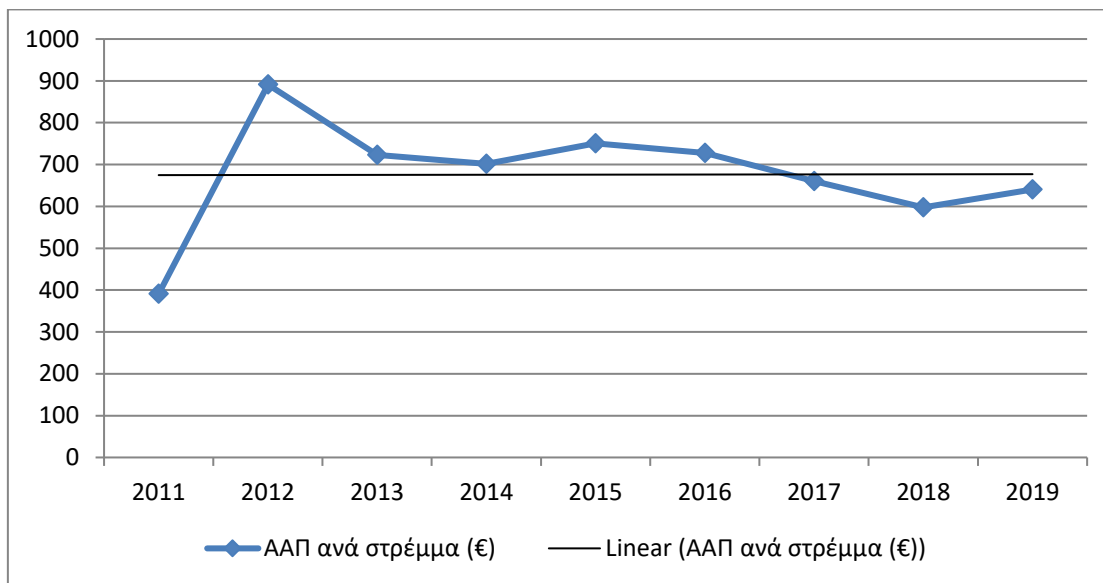
Διάγραμμα 2.168: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Αμυγδάλων

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Σταθεροποιητικές τάσεις, στο επίπεδο των 700€/στρ., παρουσιάζει η ακαθάριστη αξία παραγωγής αμυγδάλων από το 2013 κι έπειτα, ενώ η τιμή κυμαίνεται από το χαμηλότερο επίπεδο των 390 €/στρ (2011) στο μέγιστο των 890 €/στρ. (2012) . Στη διαμόρφωση του δείκτη αυτού συνέβαλαν οι αντίστοιχες σταθεροποιητικές τάσεις στην παραγωγή και οι αυξήσεις στην τιμή του προϊόντος (2011: 1,86 €/kg | 2019: 2.89 €/kg)

Διάγραμμα 2.169: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Αμυγδάλων

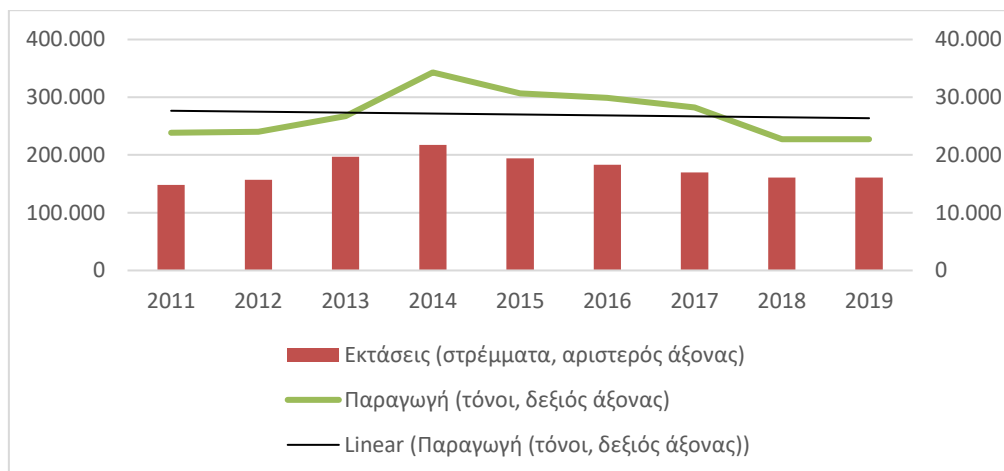

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

38. Καπνός

Θετικές μεταβολές καταγράφονται στις εκτάσεις καλλιέργειας καπνού το χρονικό διάστημα 2011-2019 ακολουθούμενες από σταθεροποιητικές τάσεις στην παραγωγή καπνού. Αναλυτικότερα, η αύξηση της τάξεως του 8,8% επέφερε άνοδο στις καλλιεργούμενες εκτάσεις στα 161 χιλ στρ. στο τέλος της περιόδου με την παραγωγή προϊόντος να μεταβάλλεται αρνητικά κατά 4,7% προσεγγίζοντας τους 22,7 χιλ τόνους το 2019.

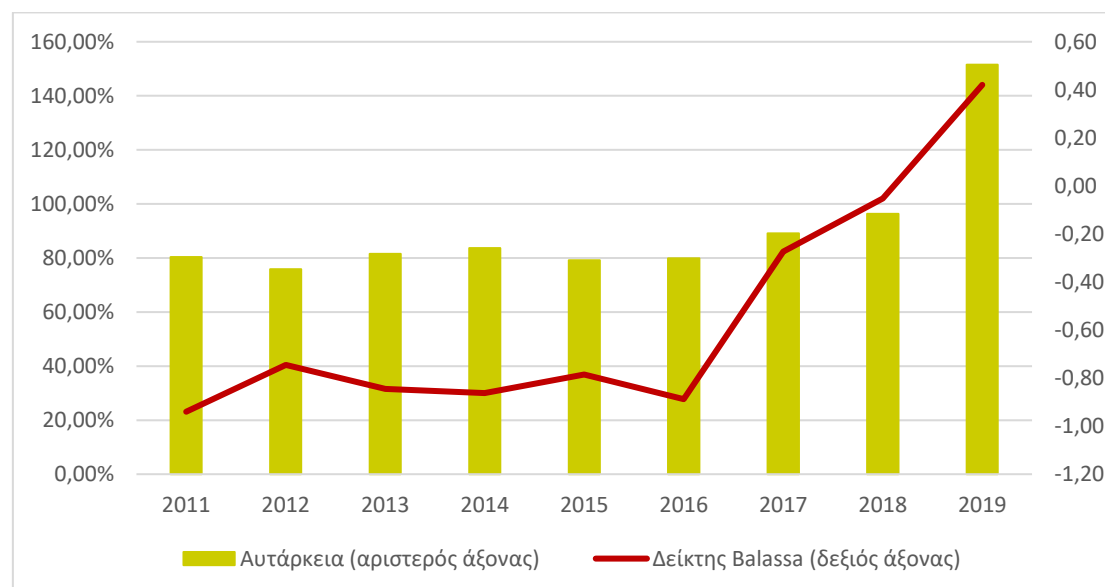
Διάγραμμα 2.170: Εκτάσεις και Παραγωγή Καπνού

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η εγχώρια παραγωγή καπνού καλύπτει αρκετά ικανοποιητικά την εγχώρια κατανάλωση με τον δείκτη αυτότητας να παρουσιάζει τιμές άνω του 75% σε όλη την περίοδο 2011 - 2019. Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa κινείται σε αρνητικό έδαφος εμφανίζοντας αυξητικές τάσεις με τιμές που κυμαίνονται μεταξύ -0,95 αρχικά έως 0,42 μονάδων το 2019. Πρόκειται λοιπόν για ένα κατά κύριο λόγο εισαγωγικό προϊόν που δεν δημιουργεί συγκριτικά πλεονεκτήματα.

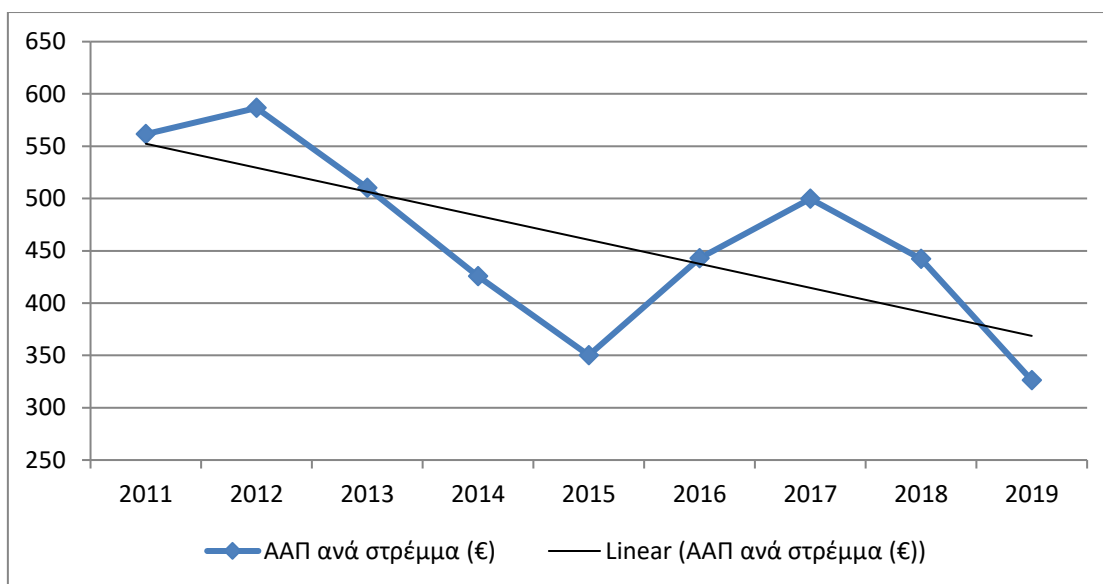
Διάγραμμα 2.171: Αυτάρεια και Εξωτερικό Εμπόριο Καπνού

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Φθίνουσες τάσεις εμφανίζονται στην κίνηση του δείκτη της ακαθάριστης αξίας παραγωγής ανά στρέμμα καλλιέργειας καπνού με το εύρος τιμών να κυμαίνεται μεταξύ των 561,6 €/στρ και 326,3 €/στρ στο διάστημα 2011-2019. Οι μειώσεις στον δείκτη οφείλονται κυρίως στην μείωση της παραγωγής καπνού καθώς και στην μείωση της τιμής του προϊόντος.

Διάγραμμα 2.172: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Καπνού

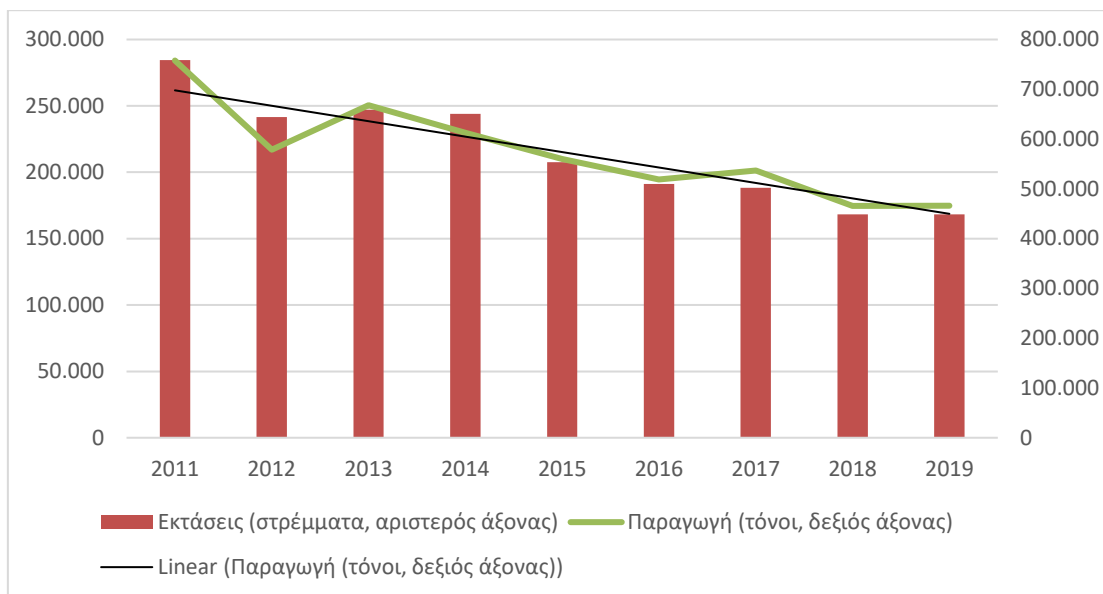

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

39. Πατάτα

Αρνητικές μεταβολές καταγράφονται στις εκτάσεις καλλιέργειας καπνού το χρονικό διάστημα 2011-2019 ακολουθούμενες από υποχωρητικές τάσεις στην παραγωγή πατάτας. Αναλυτικότερα, η μείωση της τάξεως του 41% επέφερε πτώση στις καλλιεργούμενες εκτάσεις στα 168,4 χιλ στρ. στο τέλος της περιόδου με την παραγωγή προϊόντος να μεταβάλλεται αρνητικά κατά 38,5% προσεγγίζοντας τους 466,5 χιλ τόνους το 2019.

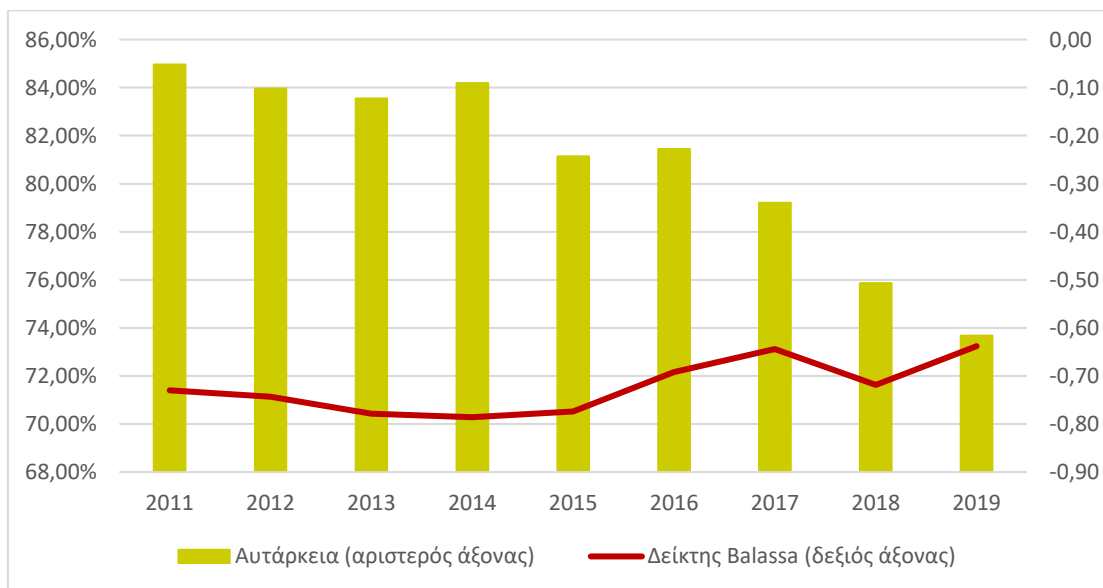
Διάγραμμα 2.173: Εκτάσεις και Παραγωγή Πατάτας

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η εγχώρια παραγωγή πατάτας καλύπτει αρκετά ικανοποιητικά την εγχώρια κατανάλωση με τον δείκτη αυτάρκειας να παρουσιάζει πτώση από το 84,96% το 2011 στο 73,68% το 2019. Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa κινείται σε αρνητικό έδαφος εμφανίζοντας ελαφρώς αυξητικές τάσεις με τιμές που κυμαίνονται μεταξύ -0,73 αρχικά έως -0,64 μονάδων το 2019. Πρόκειται λοιπόν για ένα κατά κύριο λόγο προϊόν εισαγωγικού χαρακτήρα που δεν δημιουργεί συγκριτικά πλεονεκτήματα.

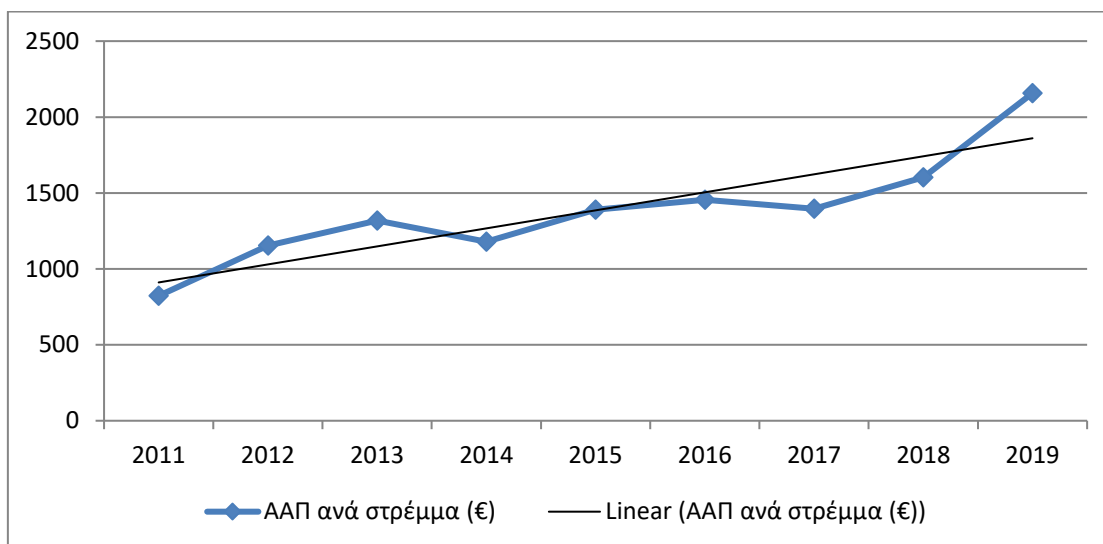
Διάγραμμα 2.174: Αυτάρκεια και Εξωτερικό Εμπόριο Πατάτας

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Θετικές τάσεις εμφανίζονται στην κίνηση του δείκτη της ακαθάριστης αξίας παραγωγής ανά στρέμμα καλλιέργειας πατάτας με το εύρος τιμών να κυμαίνεται μεταξύ των 822,5 €/στρ και 2.157,4 €/στρ στο διάστημα 2011-2019. Οι αυξήσεις στον δείκτη οφείλονται κυρίως στην αύξηση των τιμών της πατάτας από 0,309 €/kg στην αρχή της περιόδου στα 0,78€/kg το 2019.

Διάγραμμα 2.175: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Πατάτας

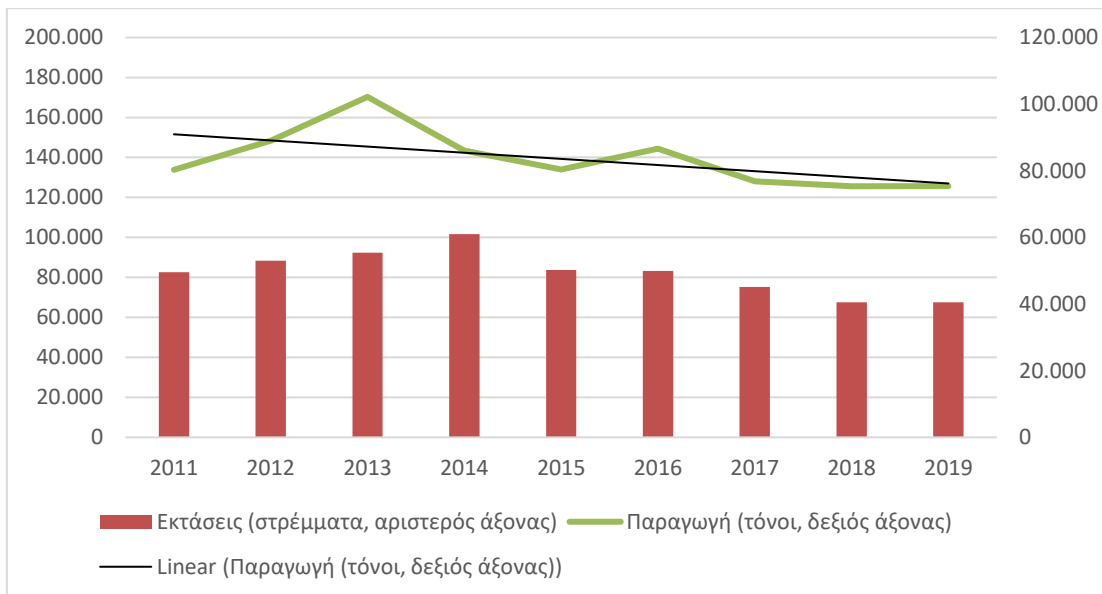

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

40. Βρώσιμα Όσπρια

Αρνητικές μεταβολές καταγράφονται στις εκτάσεις καλλιέργειας βρώσιμων οσπρίων το χρονικό διάστημα 2011-2019 ακολουθούμενες από υποχωρητικές τάσεις στην παραγωγή. Αναλυτικότερα, η μείωση της τάξεως του 18,2% επέφερε πτώση στις καλλιεργούμενες εκτάσεις στα 67,6 χιλ στρ. στο τέλος της περιόδου με την παραγωγή προϊόντος να μεταβάλλεται αρνητικά κατά 6,1% προσεγγίζοντας τους 75,42 χιλ τόνους το 2019.

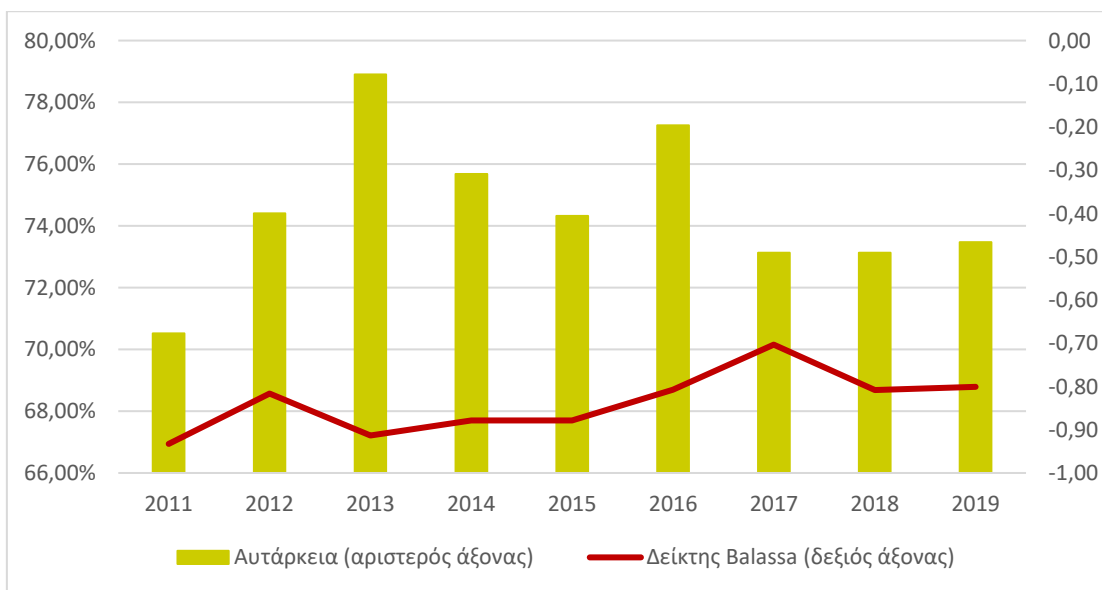
Διάγραμμα 2.176: Εκτάσεις και Παραγωγή Βρώσιμων οσπρίων

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η εγχώρια παραγωγή βρώσιμων οσπρίων καλύπτει αρκετά ικανοποιητικά την εγχώρια κατανάλωση με τον δείκτη αυτότητας να παρουσιάζει άνοδο από το 70,52% το 2011 στο 73,47% το 2019. Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa κινείται σε αρνητικό έδαφος εμφανίζοντας ελαφρώς αυξητικές τάσεις με τιμές που κυμαίνονται μεταξύ -0,93 αρχικά έως -0,80 μονάδων το 2019. Πρόκειται λοιπόν για ένα κατά κύριο λόγο εισαγόμενο προϊόν που δεν δημιουργεί συγκριτικά πλεονεκτήματα.

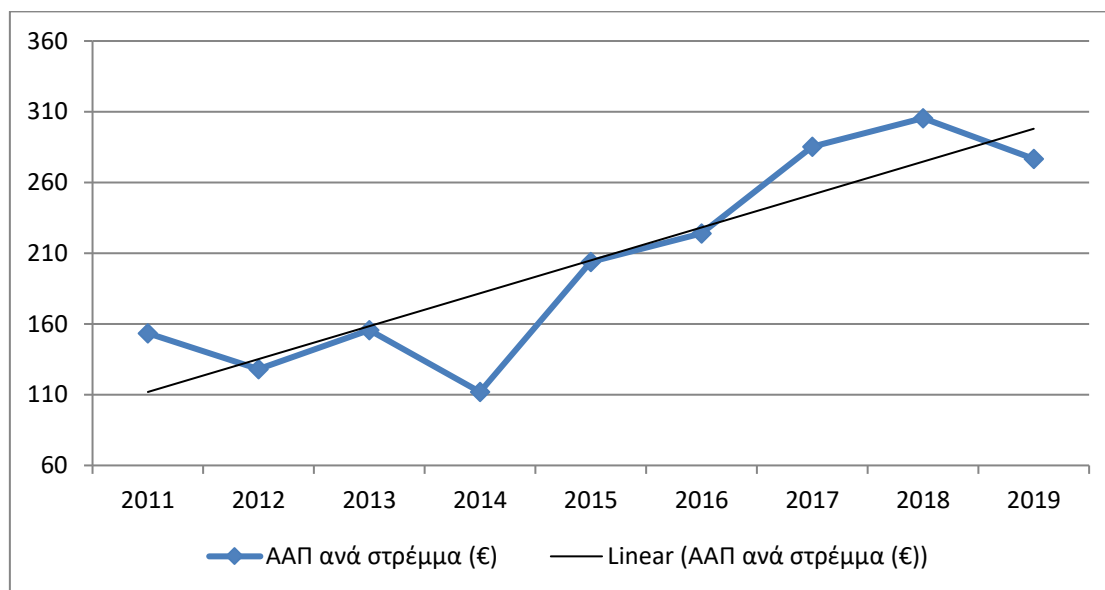
Διάγραμμα 2.177: Αυτότητα και Εξωτερικό Εμπόριο Βρώσιμων οσπρίων

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Θετικές τάσεις εμφανίζονται στην κίνηση του δείκτη της ακαθάριστης αξίας παραγωγής ανά στρέμμα καλλιέργειας βρώσιμων οσπρίων με το εύρος τιμών να κυμαίνεται μεταξύ των 112 €/στρ και 305 €/στρ στο διάστημα 2011-2019. Οι αυξήσεις στον δείκτη οφείλονται κυρίως στην αύξηση των τιμών του προϊόντος από 0,158 €/kg στην αρχή της περιόδου στα 0,248€/kg το 2019.

Διάγραμμα 2.178: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά στρέμμα (€) Βρώσιμων οσπρίων

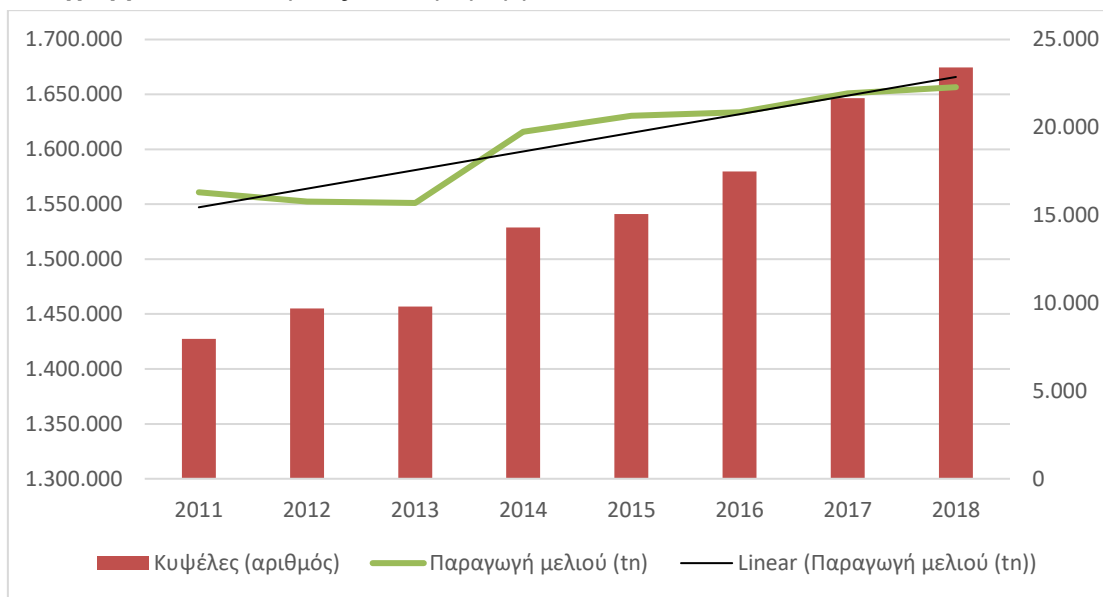

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

41. ΜΈΛΙ

Θετικές μεταβολές καταγράφονται στον αριθμό κυψελών για παραγωγή μελιού το χρονικό διάστημα 2011-2018 ακολουθούμενες από αυξητικές τάσεις στην παραγωγή. Αναλυτικότερα, η αύξηση της τάξεως του 17,31% επέφερε άνοδο στον αριθμό των κυψελών στα 1.674.494 κυψέλες στο τέλος της περιόδου με την παραγωγή μελιού να μεταβάλλεται θετικά κατά 36,66% προσεγγίζοντας τους 22,3 χιλ τόνους το 2018.

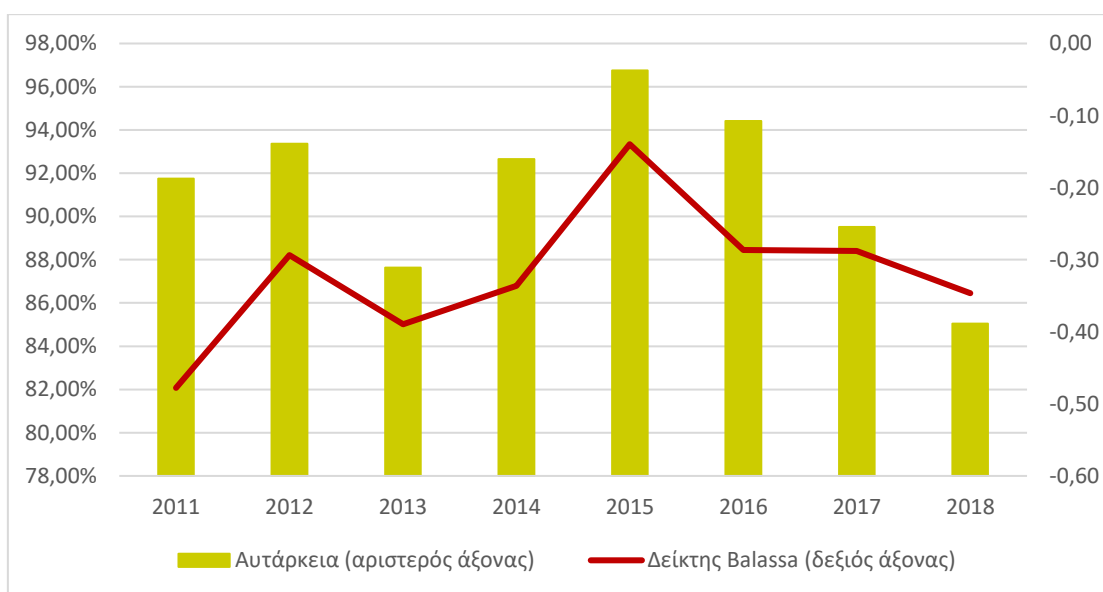
Διάγραμμα 2.179: Κυψέλες και Παραγωγή Μελιού

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Η εγχώρια παραγωγή μελιού καλύπτει αρκετά ικανοποιητικά την εγχώρια κατανάλωση με τον δείκτη αυτότητας όμως να παρουσιάζει πτώση από το 91,75% το 2011 στο 85,04% το 2018. Παράλληλα, η γενική τάση του δείκτη Balassa κινείται σε αρνητικό έδαφος εμφανίζοντας αυξητικές τάσεις κατά 27,08 με τιμές που κυμαίνονται μεταξύ -0,48 αρχικά έως -0,35 μονάδων το 2018. Πρόκειται λοιπόν για ένα κατά κύριο λόγο εισαγόμενο προϊόν που δεν δημιουργεί ιδιαίτερα συγκριτικά πλεονεκτήματα.

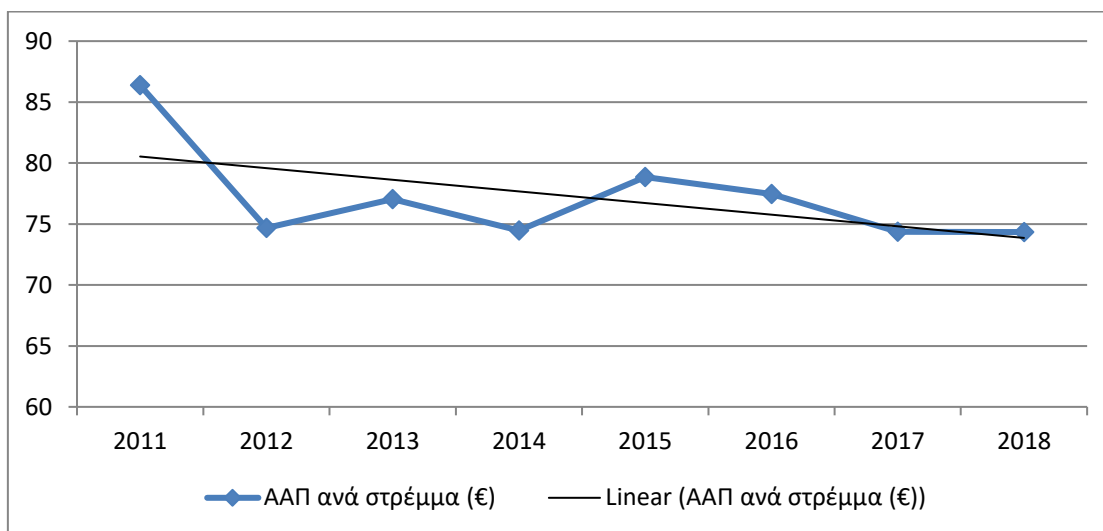
Διάγραμμα 2.180: Αυτάτητα και Εξωτερικό Εμπόριο Μελιού

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Αρνητικές τάσεις εμφανίζονται στην κίνηση του δείκτη της ακαθάριστης αξίας παραγωγής ανά κυψέλη για την παραγωγή μελιού με το εύρος τιμών να κυμαίνεται μεταξύ των 86,4 €/κυψέλη και 74,3 €/κυψέλη στο διάστημα 2011-2018. Οι μειώσεις στον δείκτη οφείλονται κυρίως στην μείωση των τιμών του μελιού από 7,56 €/kg στην αρχή της περιόδου στα 5,59€/kg το 2018.

Διάγραμμα 2.181: Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής ανά κυψέλη (€) Μελιού

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

42. Αρωματικά και Φαρμακευτικά φυτά: ανεκμετάλλετες δυνατότητες

Η βιοποικιλότητα της Ελλάδας θεωρείται μια από τις πιο πλούσιες, τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Ειδικότερα, τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά (ΑΦΦ) της ελληνικής χλωρίδας φτάνουν περίπου στα 6000 είδη, εκ των οποίων τα 1700 είναι ενδημικά. Ο αριθμός αυτός αντιστοιχεί στο 40% των φυτικών ειδών της Ευρώπης. Η ιδιαίτερη γεωμορφολογία και οι κλιματικές συνθήκες που επικρατούν στον Ελλαδικό χώρο, ευνοούν την ανάπτυξη διαφόρων ΑΦΦ, τα οποία προσφέρουν υψηλής ποιότητας τελικά προϊόντα.

Εντυπωσιακή είναι η επέκταση των ΑΦΦ στην Ελλάδα: από 914 στρέμματα και 20 τόνους παραγωγή το 2010, εκτοξεύθηκαν στα 99464 στρ. και 24397 τόνους το 2016· παράλληλα, η αξία της παραγωγής αυξήθηκε από 52.1 εκατ. € σε 173.1 εκατ. €. Η σημαντική αύξηση της παραγωγής, οφείλεται στην προσθήκη νέων καλλιεργειών, όπως είναι ο λυκίσκος, το δενδρολίβανο, ο κόλιανδρος, το τριαντάφυλλο, το θυμάρι, η στέβια, η ρίγανη, το ιπποφαές, η αρώνια, η αλόη και το γλυκάνισο (ΥΠΑΑΤ 2018, ReHerb 2014). Η δε βιολογική καλλιέργεια των ΑΦΦ αυξάνεται συνεχώς τα τελευταία χρόνια.

Στην καλλιέργεια των ΑΦΦ στην Ελλάδα, το 2007 δραστηριοποιούνταν 1750 εκμεταλλεύσεις, ενώ το 2016, οι δικαιούχοι με βάση τα στοιχεία του ΟΣΔΕ έφτασαν τους 4488. Επίσης, στην επεξεργασία των ΑΦΦ, δραστηριοποιούνται 25 παραγωγικές μονάδες ξήρανσης, συσκευασίας και μεταποίησης (ΕΛΣΤΑΤ, 2018).

Οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον κλάδο των ΑΦΦ, επιδοτούνται μέσω των σχεδίων βελτίωσης. Για παράδειγμα, η ρίγανη ενισχύεται με 89 ευρώ ανά στρέμμα και η λεβάντα με 534 ευρώ ανά στρέμμα, αντίστοιχα. Οι επιλέξιμες δαπάνες προς ενίσχυση, θα πρέπει να αφορούν την κατασκευή ή των εξοπλισμό θερμοκηπίων ή δικτυοκηπίων (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων 2018, Δικαιολογητικά 2016).

Τα ΑΦΦ χρησιμοποιούνται για την παρασκευή διαφόρων προϊόντων, όπως αφεψήματα βοτάνων, αιθέρια έλαια, συμπληρώματα διατροφής, φυτικά και ομοιοπαθητικά φάρμακα, καθώς και για καλλυντικά. Ανάλογα με την χρησιμοποίηση των φυτών, έχουν δημιουργηθεί οι ανάλογες αγορές. Οι κυριότερες αγορές στις οποίες πωλούνται τα ΑΦΦ, με τα αντίστοιχα ποσοστά που απορροφούν από τις παραγόμενες ποσότητες διεθνώς, είναι οι ακόλουθες (FAO, 2014):

- Η αγορά των τροφίμων και ποτών (50%)
- Η αγορά των φυτικών και ομοιοπαθητικών φαρμάκων (20%)
- Η αγορά των φυτικών καλλυντικών (25%)
- Η αγορά των φυτικών συμπληρωμάτων διατροφής και λοιπών χρήσεων (5%)

Σύμφωνα με την Eurostat (2015), η Ελλάδα εξάγει μια σημαντική ποσότητα ΑΦΦ. Οι κυριότεροι εξαγωγικοί προορισμοί είναι η Γερμανία, η Ελβετία, οι ΗΠΑ, ο Καναδάς και η Ρωσία. Παράλληλα όμως η χώρα μας εισάγει τα περισσότερα βότανα και αιθέρια έλαια, από διάφορες χώρες της ΕΕ, κυρίως τη Γερμανία, τη Γαλλία και την Ισπανία. Οι εν λόγω χώρες, έχουν την δυνατότητα να προσφέρουν μεγάλες ποσότητες πιστοποιημένων βοτάνων και αιθέριων ελαίων, σε ιδιαίτερα ανταγωνιστικές τιμές.

Καθώς οι διεθνείς εξαγωγές και εισαγωγές ΑΦΦ παρουσιάζουν διαρκή άνοδο τα τελευταία χρόνια, η Ελλάδα μπορεί και πρέπει να αναπτύξει τον συγκεκριμένο κλάδο. Η παραγωγή και διάθεση των συγκεκριμένων φυτικών προϊόντων στην εγχώρια και διεθνή αγορά, μπορεί να διευκολυνθεί μέσω των δικτύων συνεργασίας – clusters. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί πρόσφατα η παραγωγή τσαγιού με βότανα της ελληνικής γης από την εταιρεία Όλυμπος. Ένα άλλο ιδιαίτερα ελπιδοφόρο παράδειγμα είναι παραγωγή παγωμένου τσαγιού με Σιδερίτη από τη Ζυθοποιία Μακεδονίας-Θράκης. Το συγκεκριμένο τσάι, εξάγεται σε δέκα χώρες του εξωτερικού, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ, Αγγλίας και Γερμανίας. Ο Σιδερίτης προέρχεται από συμβολαιακές καλλιέργειες της ορεινής Ξάνθης.

Η προώθηση κρύου τσαγιού παρουσιάζει αξιοσημείωτη δυναμική στην αγορά των αναψυκτικών και χυμών. Ειδικότερα, οι πωλήσεις των ειδών αυτών, σημείωσαν ετήσια αύξηση κατά 9%. Επίσης, τα ενεργειακά και αντιοξειδωτικά σνακ, είναι μια άλλη ομάδα τροφίμων με σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης. Στα σνακ αυτά, τα ΑΦΦ μπορούν να αποτελέσουν κύρια συστατικά. Ήδη κυκλοφορούν στο εμπόριο τσίχλες με μέντα ή δίκταμο και μπάρες δημητριακών με αρώνια και λουίζα. Η δημιουργία λειτουργικών τροφίμων με αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά εξετάζεται από το R&D τμήμα ενός μεγάλου αριθμού εταιρειών τροφίμων και ποτών. Το τελευταίο διάστημα, παράγεται πιλοτικά τοματοχυμός, σάλτσα και σαλάτα με αιθέρια έλαια των εξεταζόμενων φυτών (in.gr, 2015). Αξίζει να αναφερθεί ότι η αγορά των λειτουργικών τροφίμων, σε παγκόσμιο επίπεδο ανέρχεται σε 62 δισεκατ. δολάρια, με κύριο παραγωγό την Γερμανία.

Η κύρια εισροή για την καλλιέργεια των ΑΦΦ είναι η προμήθεια του πολλαπλασιαστικού υλικού. Το συγκεκριμένο στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας παρουσιάζει μια σημαντική αδυναμία, καθώς **δεν υπάρχει μέχρι στιγμής κάποιος οργανωμένος φορέας, ο οποίος να παρέχει**

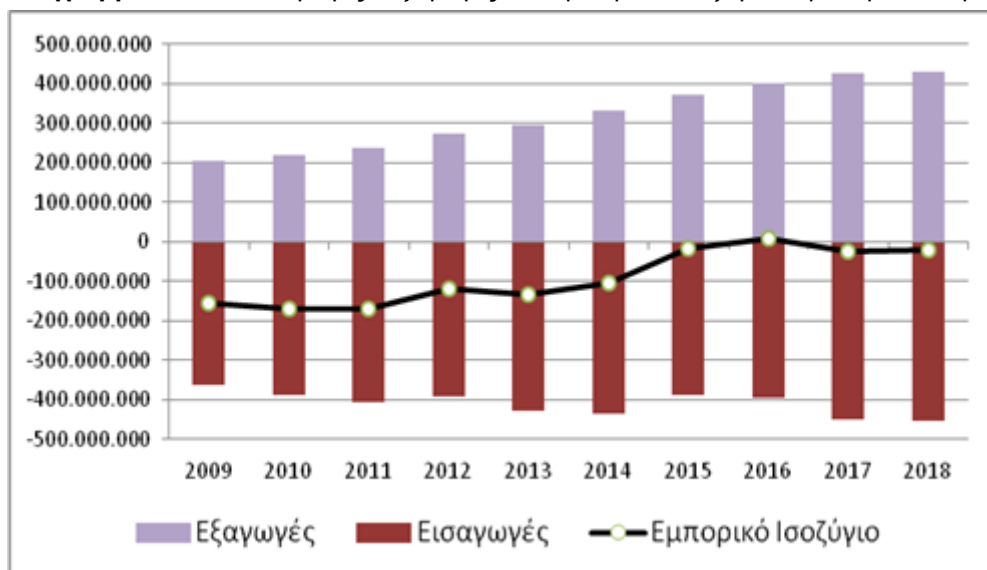
πιστοποιημένο σπόρο ή φυτώρια (Σπηλιώτη, 2018). Η προμήθεια του πολλαπλασιαστικού υλικού, γίνεται συνήθως από μεγάλους φυτωριούχους, οι οποίοι έχουν εισάγει πιστοποιημένο σπόρο από το εξωτερικό ή έχουν στην ιδιοκτησία τους κάποιο μητρικό υλικό. Ως εκ τούτου, η διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών πολλαπλασιαστικού υλικού είναι ισχυρή. Τέλος, στους ανασταλτικούς παράγοντες για την ανάπτυξη των ΑΦΦ πρέπει να αναφερθεί η **απουσία ενός εθνικού καταλόγου ΑΦΦ**, ο οποίος θα πιστοποιεί το χρησιμοποιούμενο πολλαπλασιαστικό υλικό αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών (ΥΠΑΑΤ, 2017).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ: Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΣΕ ΟΡΙΣΜΕΝΟΥΣ ΚΛΑΔΟΥΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

ι. Τα τυροκομικά προϊόντα

Ο κλάδος των τυροκομικών προϊόντων ήταν τις τελευταίες δεκαετίες ένας από τους πλέον ελλειμματικούς για την Ελλάδα. Όμως, μια από τις πιο αξιοσημείωτες εξελίξεις των τελευταίων χρόνων είναι η ουσιαστική εξάλειψη του εμπορικού αυτού ελλείμματος για τη χώρα μας. Ειδικότερα, ο υπερδιπλασιασμός της αξίας των εξαγωγών (από 204 εκατ. € το 2009 σε 430 εκατ. € το 2018) και η μικρή αύξηση της αξίας των εισαγωγών την ίδια περίοδο, είχαν αποτέλεσμα τον μηδενισμό του εμπορικού ελλείμματος το 2016. Το 2017 και 2018 το ισοζύγιο παίρνει και πάλι ελαφρά αρνητικές τιμές.

Διάγραμμα 0.182: Εισαγωγές, Εξαγωγές και Εμπορικό Ισοζύγιο Τυροκομικών Προϊόντων (€)

Πηγή: ICAP, 2019

Η εγχώρια παραγωγή εκτιμάται ότι ανήλθε το 2019 στους 288 χιλ. τόνους, ελαφρά μεγαλύτερη της αντίστοιχης του 2009. Το 77% αυτής της ποσότητας αντιπροσωπεύει η παραγωγή τυροκομικών προϊόντων από τις βιομηχανίες και τα τυροκομεία, ενώ οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις παράγουν το 23% της συνολικής ποσότητας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η παραγωγή τυροκομικών προϊόντων ΠΟΠ (Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης) αυξήθηκε την περίοδο 2012-2018 κατά 47%, οπότε το 2018 αυτή η κατηγορία αντιπροσώπευε το 64% της βιομηχανικής παραγωγής. Επιπλέον, το 60% περίπου της αξίας της εγχώριας αγοράς τυροκομικών αντιπροσωπεύουν τα ελληνικά προϊόντα και το 40% τα εισαγόμενα.

Ως προς τις εισαγωγές, τα 2/3 περίπου προέρχονται από δύο χώρες, την Ολλανδία και τη Γερμανία (με 36.7% και 27.5% των συνολικά εισαγόμενων ποσοτήτων το 2018, αντίστοιχα).

Έτσι, ο κλάδος αυτός αναδεικνύεται σε έναν από τους πλέον στρατηγικούς της Ελληνικής οικονομίας και του αγροτοδιατροφικού της τομέα, μειώνοντας διαρκώς το ανταγωνιστικό του μειονέκτημα, όπως φαίνεται και στον **δείκτη Balassa**:

Πίνακας 0.431: Δείκτης Balassa για τα Τυροκομικά Προϊόντα

2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
-0.28	-0.28	-0.26	-0.18	-0.18	-0.13	-0.02	0.01	-0.03	-0.02

Πηγή: ICAP, 2019

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στο τυρί **Φέτα**, το οποίο αντιπροσώπευε το 2018, σε όρους ποσότητας: το 90% των τυροκομικών προϊόντων ΠΟΠ, το 58% της συνολικής παραγωγής τυροκομικών προϊόντων από βιομηχανίες, το 86% των συνολικών εξαγωγών τυροκομικών προϊόντων, το 43% της συνολικής εγχώριας κατανάλωσης τυροκομικών και το 74% της εγχώριας κατανάλωσης ελληνικών τυροκομικών.

Τα τελευταία χρόνια, η Φέτα έχει αυξανόμενη ζήτηση στις ξένες αγορές (ΕΕ, ΗΠΑ και Καναδά), λόγω της αναγνώρισης της ιδιαίτερης ποιότητάς της, των ωφελειών στην υγεία του ανθρώπου αλλά και ως στοιχείου της μεσογειακής διατροφής. Το 80% περίπου του γάλακτος αιγοπροβάτων προέρχεται από μικρές και οικογενειακές γεωργικές εκμεταλλεύσεις, που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την οικογενειακή εργασία, με σχεδόν 115.000 οικογένειες και πάνω από 300.000 άτομα να ασχολούνται με τον πρωτογενή γαλακτοκομικό τομέα. Ο δευτερογενής τομέας γαλακτοκομικών προϊόντων περιλαμβάνει 53 μεγάλες γαλακτοκομικές εταιρείες και 671 μικρές και μεσαίες οικογενειακές γαλακτοκομικές επιχειρήσεις που απασχολούν 11.802 άτομα και επεξεργάζονται όλα τα είδη γάλακτος για την παρασκευή ποικίλων προϊόντων. Η παραγωγή της φέτας παρουσίασε ραγδαία αύξηση από το 2005, δηλαδή μετά μια τελική απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου που την κατοχυρώνει ως παραδοσιακό ελληνικό προϊόν ΠΟΠ. Πριν από την επικύρωση της ελληνικής ταυτότητας του προϊόντος, προηγήθηκε μια μακρά δικαστική διαδικασία, καθώς πολλές χώρες παραβίαζαν

συστηματικά το όνομα του τυριού προς όφελός τους, παραπλανώντας τους καταναλωτές σε παγκόσμιο επίπεδο.

Παρότι όμως η Φέτα χαίρει μεγάλης αναγνώρισης στις ξένες αγορές, οι κτηνοτρόφοι και οι μεταποιητές αγωνίζονται σκληρά για να αποκτήσουν ένα μεγαλύτερο μερίδιο στην διεθνή αλυσίδα αξίας της φέτας, λόγω της έλλειψης μιας συγκροτημένης στρατηγικής για την προώθηση και τη διασφάλιση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της. Απαιτούνται συντονισμένες προσπάθειες σε πολλές χώρες για την προστασία της φέτας από τον αθέμιτο ανταγωνισμό, καθώς ο ευρωπαϊκός κανονισμός για την προστασία αυτού του προϊόντος παραβιάζεται συστηματικά, προκαλώντας ζημιά στο ίδιο το προϊόν αλλά και στη φήμη της Ελλάδας (EnterpriseGreece, 2013). Παρόλο που η Ελλάδα κατέχει το αποκλειστικό όνομα 'Φέτα ΠΟΠ', το διεθνές μερίδιο των ελληνικών τυριών τύπου φέτα είναι μόλις 28%! (McKinsey, 2011). Ως εκ τούτου, πρέπει να αναληφθούν σοβαρές πρωτοβουλίες, καθώς οι επιστημονικές έρευνες δείχνουν ότι στις περιπτώσεις των προϊόντων με κατοχυρωμένες γεωγραφικές ενδείξεις πιο δύσκολα μπορεί να αντιδράσει κάποιος σε παραποιήσεις και απομιμήσεις, λόγω των περιορισμών στη συλλογική δράση και τους διαθέσιμους χρηματικούς πόρους (Carbone, 2017).

ii. Τα γαλακτοκομικά προϊόντα

Άλλο ένα πολύ σημαντικό προϊόν είναι το γιαούρτι, το οποίο εμφανίζει πολύ δυναμική πορεία τα τελευταία χρόνια. Η παραγωγή βιομηχανικού γιαουρτιού αυξήθηκε από 97 χιλ. τον. το 2009 σε 142 χιλ. τον. το 2017. Από τη συνολική εγχώρια παραγωγή του 2017, το 69% ανήκε στην κατηγορία «στραγγιστό» γιαούρτι, ενώ το απλό «αγελαδινό» γιαούρτι αντιπροσώπευε το 21%. Οι εξαγωγές γιαουρτιού σχεδόν τριπλασιάστηκαν από το 2010 μέχρι το 2017. Η δυναμική αυτή πορεία αποτυπώνεται και στον δείκτη ανταγωνιστικότητας Balassa, ο οποίος παίρνει θετικές και διαχρονικά αυξανόμενες τιμές, μόνο για το γιαούρτι, σε αντίθεση με όλα τα άλλα γαλακτοκομικά προϊόντα.

Πίνακας 0.44: Η ανταγωνιστικότητα των γαλακτοκομικών προϊόντων βάσει του δείκτη Balassa (2010-2017)

Ομάδες Προϊόντων	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Γάλα	-0,95	-0,95	-0,95	-0,95	-0,94	-0,91	-0,96	-0,93
Κρέμα Γάλακτος (UHT)	-0,96	-0,98	-0,96	-0,92	-0,94	-0,96	-0,91	-0,98
Γιαούρτι	0,45	0,46	0,54	0,61	0,73	0,69	0,70	0,70
Άλλα Νωπά Προϊόντα Γάλακτος	-0,55	-0,26	-0,23	-0,24	-0,22	-0,49	-0,05	0,49
Ορός Γάλακτος & Άλλα Προϊόντα	-0,45	-0,39	-0,38	-0,27	-0,66	-0,34	-0,66	-0,34
Βούτυρο	-0,97	-0,98	-0,97	-0,94	-0,93	-0,93	-0,90	-0,88
Σύνολο	-0,68	-0,68	-0,61	-0,55	-0,47	-0,61	-0,62	-0,58

Πηγή: ICAP, 2018

iii. Τα επιτραπέζια σταφύλια

Την τελευταία δεκαπενταετία ολοένα και περισσότερες χώρες δραστηριοποιούνται στη μαζική παραγωγή επιτραπέζιων ποικιλιών αμπέλου, με σκοπό την πώλησή τους στις μεγαλύτερες αλυσίδες υπεραγορών (super market) της βόρειας Ευρώπης. Σε αυτές περιλαμβάνονται μεσογειακές χώρες, όπως το Μαρόκο, η Αίγυπτος και η Τουρκία αλλά και άλλες όπως η Αγγλία, το Ιράν, η Χιλή, η Ινδία, η Αργεντινή, η Γαλλία και η Νότια Αφρική. Το γεγονός αυτό, αυξάνει τον ανταγωνισμό του εμπορίου και ιδιαίτερα των εξαγωγών, με αποτέλεσμα οι χώρες με τη μεγαλύτερη παραγωγή, σε συνδυασμό με νέες ποικιλίες, να έχουν το πλεονέκτημα, καθώς παρέχουν μεγαλύτερες ποσότητες, σε πιο προσιτή τιμή ανά κιλό προϊόντος. Το προϊόν έχει γίνει πλέον παγκόσμιο, κάνοντας την περίοδο συγκομιδής του στις χώρες ενδιαφέροντος (Ευρωπαϊκή Ένωση), από 6 έως 8 μήνες. Αλυσίδες super market στην Αγγλία, τη Γερμανία και τη Γαλλία, κλείνουν συμφωνίες με εταιρίες ελέγχου και προώθησης προϊόντων ώστε να παρέχουν στους καταναλωτές τους επιτραπέζιες ποικιλίες αμπέλου για όσο το δυνατόν μεγαλύτερο διάστημα, στην καλύτερη δυνατή τιμή.

Η Ευρώπη είναι ο μεγαλύτερος εισαγωγέας επιτραπέζιου σταφυλιού στον κόσμο, με περισσότερους από 600.000 τόνους ανά έτος. Το εμπόριο προς τη Βόρεια Ευρώπη, ξεκινά μέσα Μαΐου, αρχίζοντας με εισαγωγές από τη Νότια Αφρική, μετά από την Ινδία και στη συνέχεια από μεσογειακές χώρες με πρώτη την Αίγυπτο, δεύτερο το Μαρόκο και τρίτη την Ισπανία, η οποία είναι η χώρα με τη μεγαλύτερη ποσότητα εξαγωγών αλλά και τις πιο εξελιγμένες ποικιλίες στη Μεσόγειο. Η Ελλάδα μπαίνει στις αγορές όταν πλέον η ποιότητα του Ισπανικού σταφυλιού αρχίζει να φθίνει και το πολύ γνωστό ελληνικό προϊόν φθάνει στις βόρειες χώρες, έχοντας αρκετά μεγάλη ζήτηση, καθώς στα μέσα Αυγούστου δεν υπάρχει κάποια λευκή ποικιλία με καλύτερα χαρακτηριστικά από την ελληνική σουλτανίνα στην Ευρώπη.

Όμως, οι πολύ περιορισμένες ποσότητες που μπορεί η Ελλάδα να εξάγει, σε συνδυασμό με την έλλειψη νέων και πιο παραγωγικών ποικιλιών, τοποθετούν την Ελλάδα ανάμεσα σε τρία μεγάθηρια που πιέζουν να διοχετεύσουν στην αγορά το προϊόν τους, δηλ. την Ισπανία, την Ιταλία και την Χιλή. Στα μέσα Σεπτεμβρίου, από τη μία πλευρά, η Ισπανία και η Ιταλία προωθούν τις ερυθρές τους ποικιλίες και από την άλλη πλευρά η παραγωγή της Χιλής είναι πλέον ώριμη και έτοιμη να πωληθεί στη Βόρεια Ευρώπη. Με αυτό τον τρόπο, **κάθε χρόνο ‘στενεύει’ το χρονικό περιθώριο που μπορεί η Ελλάδα να εξάγει στη Βόρεια Ευρώπη· πιο συγκεκριμένα, το περιθώριο αυτό έχει μειωθεί από τρεις μήνες (Αύγουστος – Οκτώβριος) στο μισό (Αύγουστος – μέσα Σεπτεμβρίου), και αν δεν διευρυνθεί η περίοδος συγκομιδής με εισαγωγή νέων ποικιλιών στον ελλαδικό χώρο, υπάρχει ο κίνδυνος να μειωθεί ακόμα περισσότερο.** Η Χιλή, είναι πλέον μια από τις μεγαλύτερες δυνάμεις στο χώρο του επιτραπέζιου σταφυλιού, με πολύ μεγάλες εκτάσεις και ιδιαίτερα ανταγωνιστικές τιμές. Είναι επίσης η τελευταία χώρα από την οποία η Ευρώπη εισάγει επιτραπέζια σταφύλια, καθώς η αγορά αυτών από την Αμερική ή από την Κίνα είναι οικονομικά ασύμφορη (Τσατσαρής, 2018).

iv. Το ‘βιομηχανικό’ (ή ‘συμπύρνηνο’) ροδάκινο

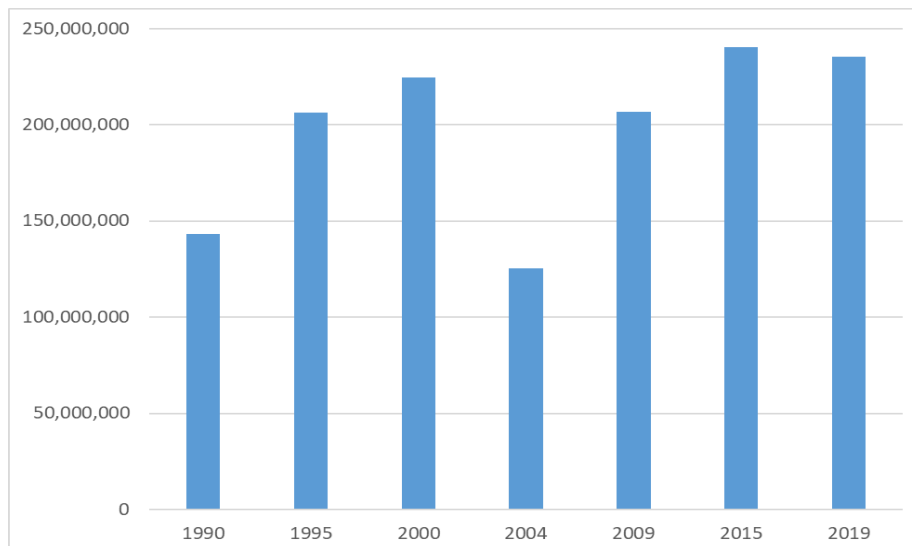
Τις τελευταίες δεκαετίες, η Ελλάδα διατηρεί στο διεθνή χώρο πρωταγωνιστική θέση στις εξαγωγές κονσερβοποιημένου ροδακίνου, δηλ. ‘κομπόστας’ ροδακίνου. Το 90% του προϊόντος αυτού παράγεται στην Πέλλα και την Ημαθία. Πρόκειται για ένα πολύ αξιόλογο επίτευγμα ενός από τους σημαντικότερους κλάδους του α/δ τομέα της χώρας μας. Η σημασία του επιτεύγματος αυτού είναι προφανής, αν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι ο κλάδος έχει αντιμετωπίσει με επιτυχία δύο μείζονες κρίσεις/προκλήσεις. Η πρώτη ήταν η δραστική μείωση των επιδοτήσεων της ΚΑΠ στους παραγωγούς ροδακίνων στα μέσα της δεκαετίας του 1990, η οποία σε συνδυασμό με την επιβολή τεχνικών εμποδίων στις εισαγωγές από πλευράς ΗΠΑ το 1999, είχε αποτέλεσμα την απότομη μείωση των εξαγωγών.

Ο βασικός λόγος για την υπέρβαση της κρίσης αυτής ήταν η επιτυχημένη εισαγωγή και εφαρμογή μιας τεχνικής, οργανωτικής και θεσμικής καινοτομίας στην Ημαθία στις αρχές της δεκαετίας το 2000, με σημαντική επιτυχία από πλευράς αποδοχής, δηλ. ενός συλλογικού συστήματος Ολοκληρωμένης Διαχείρισης της παραγωγής. Τα αποτελέσματα της εφαρμογής του συστήματος δεν άργησαν να φανούν, καθώς οι συνεταιρισμοί/ομάδες παραγωγών είδαν τη διαπραγματευτική τους δύναμη να αυξάνεται εντός της αλυσίδας της παραγόμενης αξίας. Η δημιουργία νέων δικτύων συμβούλων και η αλλαγή του ρόλου των υφιστάμενων δικτύων, με τις ποσοτικές και ποιοτικές αλλαγές που επέφεραν, κατέστησαν το όλο παραγωγικό σύστημα της περιοχής πιο βιώσιμο. Επίσης, η μείωση χρήσης των εισροών (νερού, λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων) αλλά και οι ηπιότερες για το περιβάλλον πρακτικές φυτοπροστασίας που υιοθετήθηκαν σε ευρύτατη κλίμακα, τεκμηριώνουν τη θετική επίδραση στο περιβάλλον της περιοχής.

Όμως, οι σημαντικές τεχνολογικές αλλαγές που επήλθαν και οι καινοτομίες δεν θα μπορούσαν να εφαρμοστούν, αν θεσμικοί φορείς όπως ο ΟΠΕΓΕΠ και οι συνεταιριστικές οργανώσεις δεν προσαρμόζονταν σε νέους «υβριδικούς» ρόλους (ρυθμιστή και υποκινητή ο πρώτος, εμπορικό αλλά και εκπροσώπησης οι δεύτεροι) αλλά και τα υπάρχοντα δίκτυα δεν άλλαζαν στόχους, οργάνωση και εύρος. Όλοι οι ενδιαφερόμενοι εταίροι ανέλαβαν τη συνευθύνη της διαδικασίας μετάβασης, προσαρμόζοντας το πρότυπο στις ανάγκες τους και προσαρμοζόμενοι οι ίδιοι στις ευμετάβλητες συνθήκες της αγοράς, σε ένα αντικειμενικά μάλλον δύσκαμπτο κλάδο, αυτό των δενδρωδών καλλιεργειών (Βλάχος και Καρανικόλας, 2012). Τα στοιχεία του κοινωνικού κεφαλαίου της περιοχής, κυρίως το συλλογικό πνεύμα και οι ενώσεις συνεταιρισμών, που ελάνθαναν λόγω της ενδυνάμωσης του πελατειακού πολιτικού δικτύου που διαχειριζόταν τις επιδοτήσεις, επανήλθαν στο ρόλο του πόλου συσπείρωσης των παραγωγών (Καρανικόλας και Βλάχος, 2018). Η ανθεκτικότητα του αγροτοδιατροφικού συστήματος της Ημαθίας τεκμηριώθηκε με την επιτυχή διαχείριση και της δεύτερης κρίσης/πρόκλησης, δηλ. της ξαφνικής μείωσης της ζήτησης από τη ρωσική αγορά μετά τα μέσα του 2014.

Η ανάλυση της περίπτωσης αυτής αποδεικνύει ότι ένας συγκεκριμένος κλάδος και γενικότερα ένα περιφερειακό αγροτοδιατροφικό σύστημα, μπορεί με επιτυχία να απορροφήσει τους κραδασμούς της κρίσης και να προσαρμοστεί σε νέα δεδομένα, εάν οι τεχνολογικές καινοτομίες εντάσσονται μέσα σε ένα ευρύτερο σύνολο θεσμικών και οργανωτικών αλλαγών, με την ενεργό συμβολή ατόμων, συλλογικών φορέων, θεσμικών παραγόντων και δικτυώσεων.

Διάγραμμα 0.183: Αξία Ελληνικών Εξαγωγών Κομπόστας Ροδακίνων (€)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat